

This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

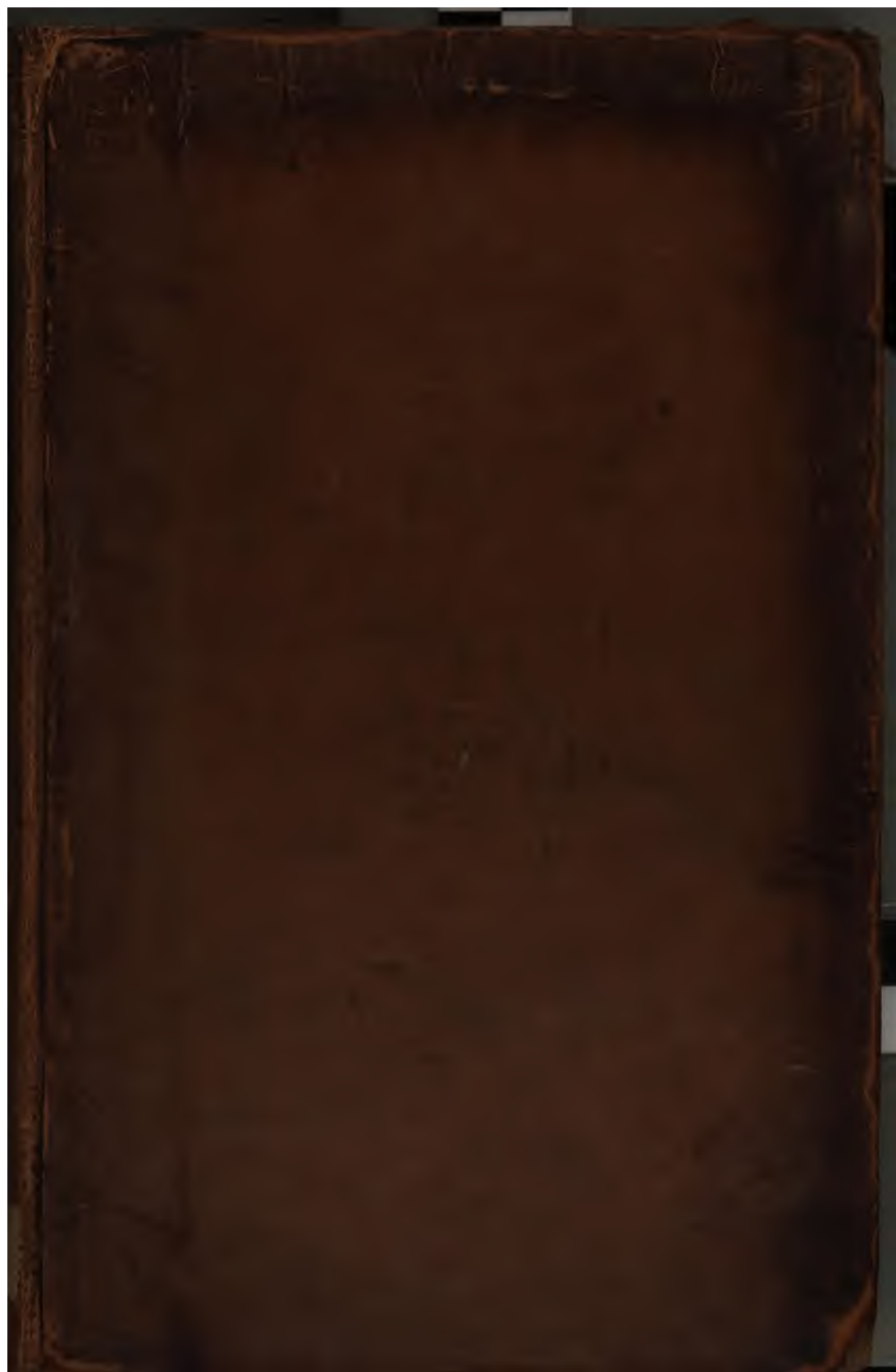
Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

- + *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.
- + *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.
- + *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.
- + *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at <http://books.google.com/>

600050973U

PRESS 4.27.
SHELF 13.
No 4^a

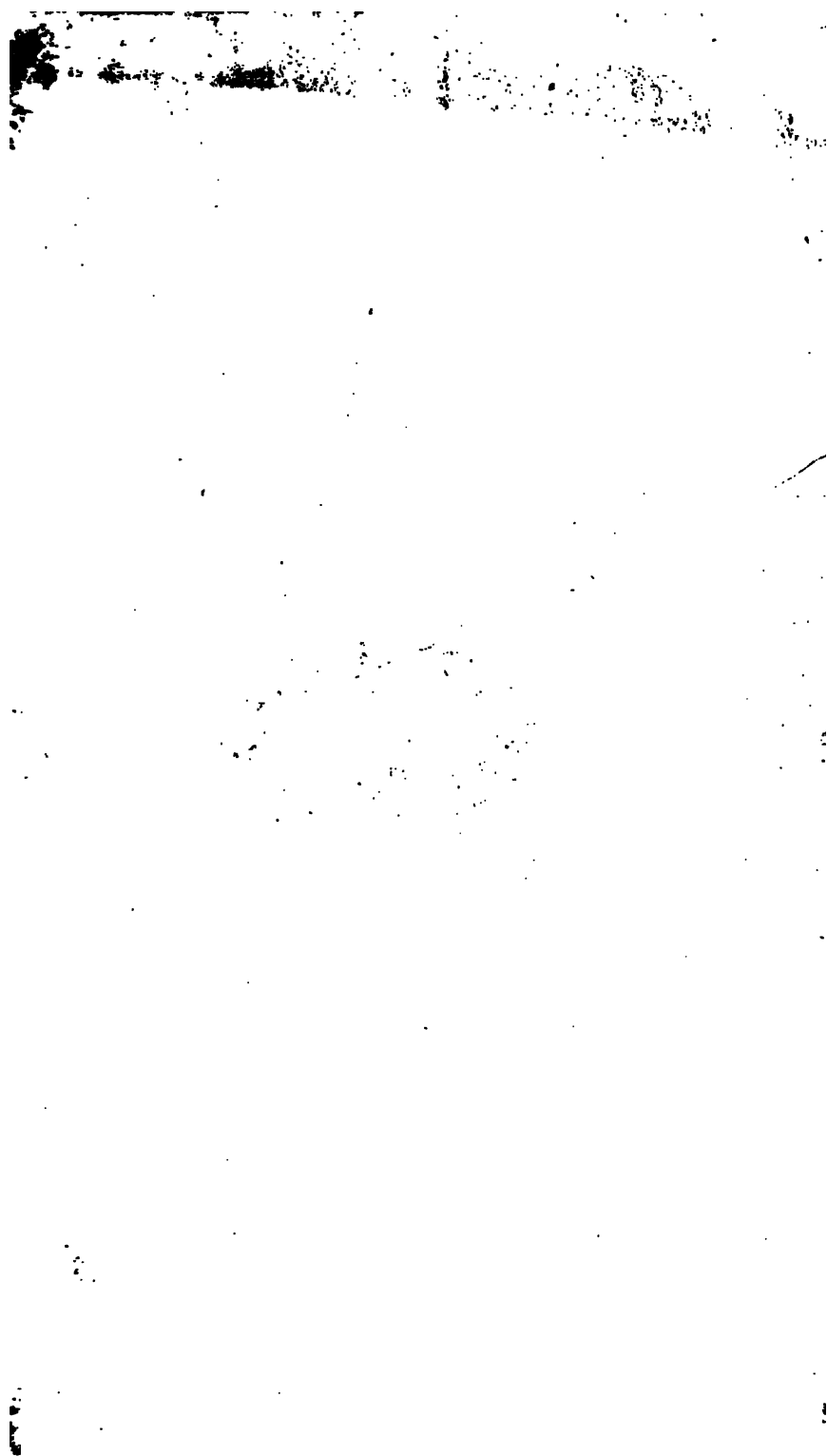

C

C.D.R.

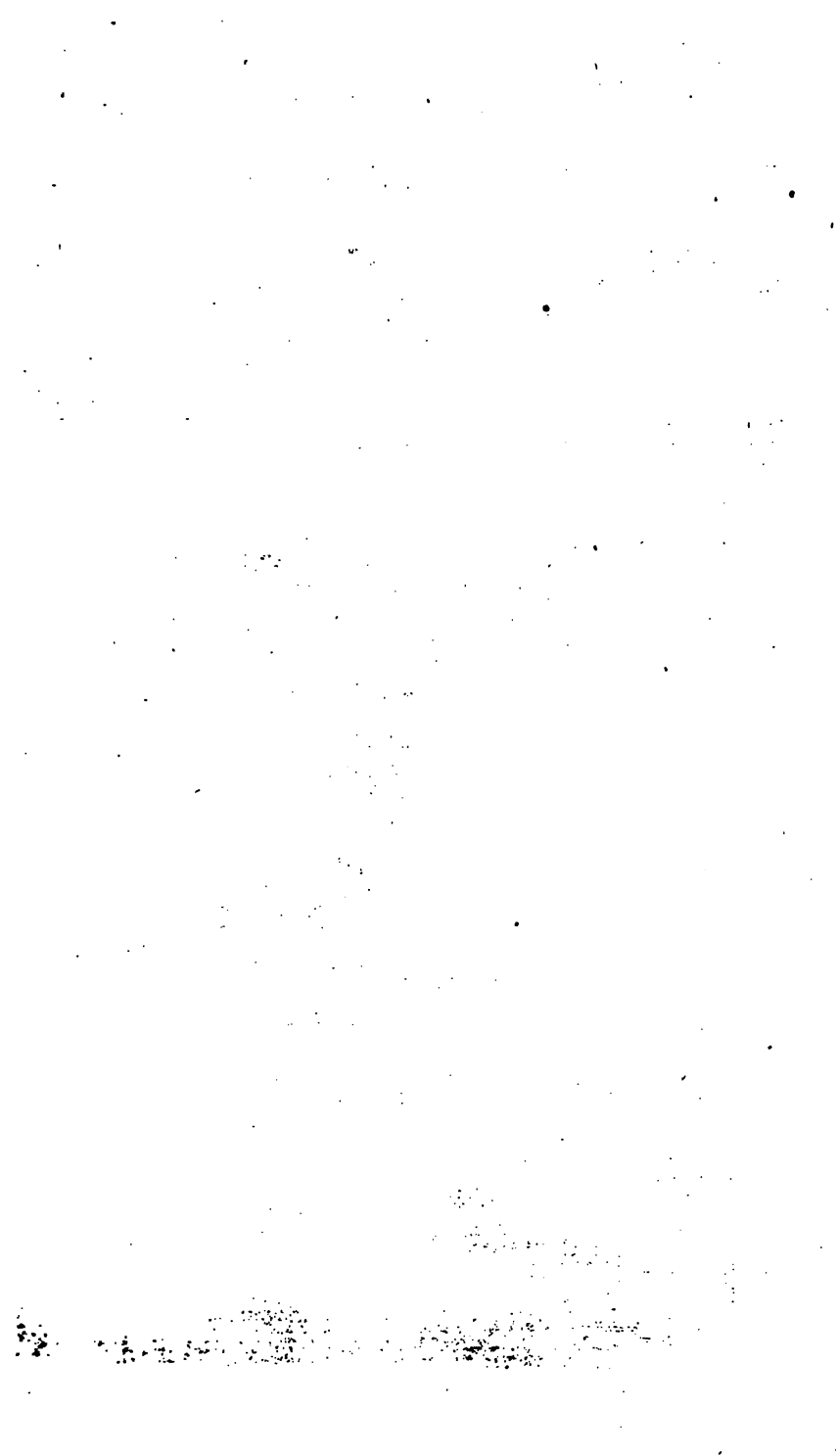
1842 e. 247

M. M A N I L I I
A S T R O N O M I C O N.
L I B R I Q U I N Q U E.

Quis, fuit alter,
Descripsit radio totum qui gentibus orbem?

M. M. A N I L I I
A S T R O N O M I C O N.
L I B R I Q U I N Q U E.

Cum Commentariis et Castigationibus

JOSEPHI SCALIGERI,
JUL. CÆSARIS SCAL. FIL.
F. JUNII BITURIGIS,

E T

FAYI; his Accedunt BENTLEII

Quædam Animadversiones reprehensione dignæ;

QUIBUS OMNIBUS

Editor sua Scholia interposuit.

Edward Harwood.

Operâ et studio

EDMUNDI BURTON, Arm. A.M.

S.S. Trin. Coll. apud Cantab. aliquando Secii.

L O N D I N I,

Ex Officinâ J. NICHOLS;

Venales apud T. EVANS, the Strand.

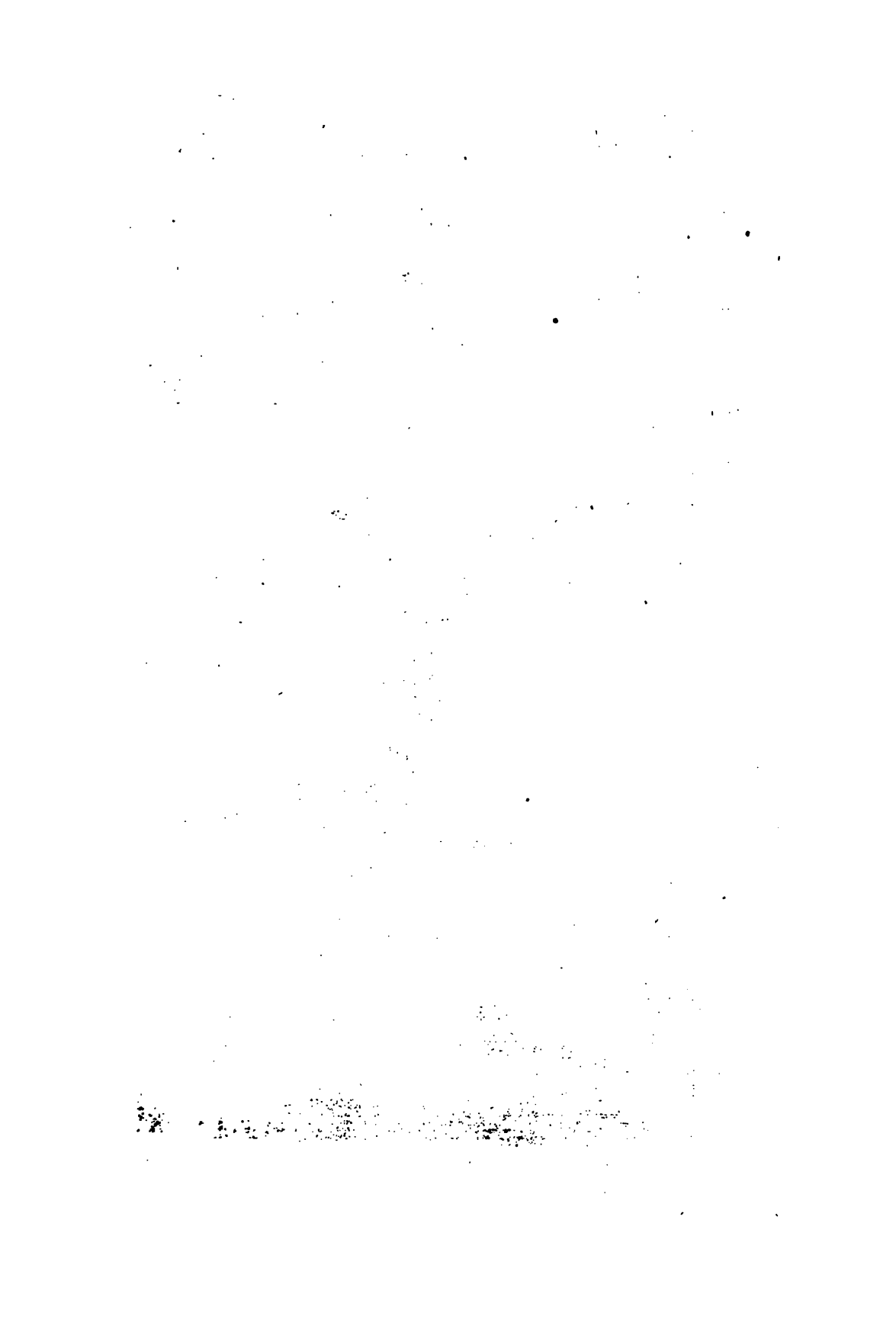
MDCCLXXXIII.

M. M A N I L I I
A S T R O N O M I C O N .

LIBRI Q U I N Q U E .

micorum præceptor, animum nondum pueritiæ illecebris exutum, & ineptiarum æstu fluctuantem, ad disciplinas severiores revocabas. Ex tuis præceptis, doctrinæ uberioris, & optimarum artium primos haustus delibavi; & ita apud te prima pueritiæ rudimenta dicar deposuisse.

Quot sunt, qui disciplinæ tuæ sale imbuti, in negotiosum vitæ theatrum prodierunt! qui famæ immortalis pennis subvecti, dum munera in republicâ obierunt, non minùs præceptoris humanitatem, quam Academiæ gloriam illustraverunt! Ob quam causam,

Semper bonos, nomenque tuum, laudesque manebunt.

Manilius, quanquam, Augusto vivente, & vixit & scripsit (jussu enim Augusti, ut ipse nos certiores facit

facit, hoc poëma condidit) raras tamen fontis Caballini irrigationes in hoc opusculum infundit. Non nitidum verborum genus ac lætum, sed spinosa quædam & exilis dictio crebrò occurrit; quæ nec venas eorum, qui legunt, teneat, nec mentes sensûsque degustet. Ita verè dicitur, *Poeta nascitur, non fit*. Scribæ porrò & editores, quando asperitatem agrestem & inconcinnam in hoc opere animadverterunt, & Manilii quodammodò invitam Minervam, unum & alterum continuò pannum affuebant; vitiosas & insolentes locutiones, prout suadebat malus genius, quaquaversum inducebant: Quapropter non rarò invenias

Disjecti membra poetæ.

Prætereà argumentum, sive hujus poematis materia, quæ res ad astrologiam

logiam pertinentes tractat, & usque Ephemeridum præstigias gravi modo recenset (quanquam ad Heliconiorum modorum dulcedinem minimè accommodata) lectorem malè habet : hinc est, quòd Manilius legentis potius incuriam ac fastidium, quam intentionem & diligentiam excitat ; aniles enim fabellas, astrologi fide, ex re garrit.

Tale quidem fatum aliquatenus fuit hujus poetæ, quale Absyrti. Non verò in rebus, sed in verbis tantùm Manilius discerpti poetæ speciem gerit. Ista nihilominus quæ scribarum & editorum temeritati imputentur, non adeo iis, quæ scripsit auctor, tenebras offundent, quin facillimè dignosci possint.

Argumentum fiderum scientiam complectens, more poetarum, non
multis

multis lectoribus gratum ; hinc evenit, quòd Maniliana poësis, & olim & nunc, heu ! fastidita jacet ; velut ædificium quoddam venerabile, vetustate ferè collapsum, cujus parietes spoliatos, & cujus partes interiores varietate rerum fordidarum dehonestatas, à prætereuntium manibus injectarum, non sine summâ sollicitudine intuemur.

Bentlejus noster, qui necit potius, quam solvit nodos, dum alienis scriptis aliquando operam dat, curiosâ ingenii felicitate, quamplurimam hujus auctoris obscuritatem in lucem vocavit : identidem tenebras hinc illinc circumfusas, in tenebras crassiores immerfit. Ille vero omni laude cumulandus, quoniam Sibyllæ folia colligere & connectere

(sed heu ! frustra) contendit. Quis adeò laboris patiens, & sui confidens, ut sentes eruncare, & viam facilem ad Manilii familiaritatem aperire, in se recipiat ? Is certè periculosæ plenum opus aleæ tractabit. Utut est opus hoc Manilianum, ita accipiamus, quemadmodum invenimus ; præsertim quando optimarum editionum, & MSS. fide requiescere necesse sit. Quibus omnibus, quæ ad manûs venerunt, circumspectis, nulla hujus operis editio prior extare videtur, (quoad magnitudinem) hujus editionis æmula, ita se habens, ut nos votorum compotes esse fateamur. Hujus rei desiderium, ad hanc editionem emittendam, ansam dedit.

Exiguum

Exiguum nobis vitæ curriculum natura circumscripsit, immensum gloriæ. Idcirco nervos semper intendisti tuos, vir admodum reverende, ad ea studia recolenda, ad istos mores conciliandos, ex quibus seges ac materia tuæ gloriæ spatiosè fruticetur. Sapientium enim virorum exempla in memoriam revocans, non tam præmia rectè factorum sequi soles, quàm ipsa rectè facta. Hæc officiorum genera usquequaque vigore animi fulcias ac sustineas ; ut tandem ex istis lumen, velut è speculâ, quod alii mirentur, late propagetur. Diu, vir admodum reverende, reipublicæ sis decori ac præsidio : adeo ut, prope jam

[xii]

excurſo ſpatio, anteaſtam vitam cum
lætitiâ reſpicias, & in poſteram proſ-
picias cum fiducia.

Tibi omni obſequio & obſervantiâ,

Devinctiſſimus,

EDMUNDUS BURTON.

Calendis Junii, 1780.
Dartmouth-ſtreet, Weſtminſter.

Quædam

Quædam de MANILIO ex SCALIGERI

Editione desumpta.

MANILII nullus veterum, eorum quidem qui extant, meminit. Ovidius omnes æquales suos poetas recenset: Sidonius omnes pœnè ab ultimâ vetustate ad sua usque tempora. Neuter de Manilio nè verbum quidem. Sed Ovidius non potuit. Quia eorum tantum meminit, qui intra exilium suum scripserunt. Manilius autem post ejus exilium scripsit, post cladem Varianam scilicet, a quâ ad Augusti excessum quinque anni plus minus numerantur. Manilius librum primum suum scribebat, adhuc ejus cladis recente luctu & memoriâ. Ait enim,

Extremas modò per gentes ut fœdere rupto,
Cum fera ductorem rapuit Germania Varum.

Non mirum igitur, si ejus Ovidius non meminerit, qui paulo ante excessum Augusti duntaxat, se ad scribendum contulit, cum aliquot annis antea Ovidius Ponto relegatus esset. Sidonius autem non tantum quare non meminerit querendum nobis relinquit, quam conjiciendum, eum parum celebratum scriptorem fuisse :

fuisse : adeo ut nullus veterum Grammaticorum ejus meminerit, cum interea Manilio inferiores & ætate, & scriptione, ab illis in testimonium vocentur. Petrus Crinitus, qui singulorum poetarum vitas, facta, ac opera singulis capitibus librorum suorum dicare instituerat, cum videret se de hoc poetâ nihil certi afferre posse, quo justum caput conficeret, confugit ad nugas suas, tanquam claudus ad equum : Augusto gratissimum fuisse propter ingenii excellentiam : studium suum in mathematicis collocasse : maximas ingenii sui dotes tulisse : quæ verba, tanquam carmen legitimum tunc solet interponere, cum justo capiti absolvendo materia deest. Sed & illud tam falsò, quam confidentur extulit : Manili-um, Eudoxium & Hipparchum in suis Astronomicis secutum fuisse. Homo nugator legerat Eudoxum, & Hipparchum Astronomica scripsisse : sed nesciebat, nihil pœnè in Astronomicis ab Eudoxo dictum, quod Hipparchus non everterit. Fierine igitur potest, ut duos contrarios scriptores imitandos sibi proposuerit ? Non magis profectò, quam si quis Thessalum, & Galenum se in medicinis sequi profiteretur.

Pudentior eo, & accuratior Lilius Giraldus : in cujus dialogis hæc portenta non invenias. Castigandus tamen est, cum videtur concedere,

concedere, nostrum Manilium eundem esse cum Manilio Antiocho : quem una navi Romam cum Staberio Erote grammatico vētum Plinius auctor est. Is est Staberius Eros, cujus meminit Suetonius libro de claris grammaticis ita : ubi legendum, Staberius Eros emptus de catastr̃a. Atqui Romæ Staberius Eros temporibus Sullanis ludum aperuit. Ejus æqualis Antiochus quo modo ad excessum usque Augusti, ad quem a Sullanis temporibus minimum centum anni numerantur, pervenire potuit, viderit ipse. Est enim manifestus ἀναρχονισμὸς. Præterea quis ferat eundem Liliū Giraldū hunc Maniliū Antiochenū natione dicere ? quasi Antiochus nomen proprium non sit, sed gentile. Alia occurrit sententia, hunc nostrum eundem esse cum eo, qui pilam obelisco imposuit, facientium. Sed si esset idem cum hoc Plinii, quare non potius eum Poetam, quam Mathematicum vocasset. Deinde, qui nostras castigationes, ☉ poema ipsius Manilii legerit, an eum Mathematicum vocare debeat, meritò dubitare possit. Nam eum illa, quæ ignorabat, scripsisse, ateri cogetur : ut de Nicandro, ☉ Arato dicunt Græci ☉ Latini veteres, eos ea scripsisse, quorum ipsi ignarissimi fuerunt. Quare de Manilio nihil certi aliud asserre possumus : Crinitum autem cum suis mendaciis valere sinamus.

Poema autem hoc mutilum putat Lilius, quòd suffragia stellarum desiderentur, quæ multis in locis se scripturum pollicetur. Sed falsum est. Nam hoc poema est sincerum, & signorum tantum apotelesmata per se continet, non autem commissam contemplationem. Quod quia suis locis clarè a nobis disputatum est, hic non repetendum censemus. Aiunt Bonincotrium quondam in hunc poetam commentarios edidisse: quem librum diligenter in Galliâ, Italiâ, Germaniâ conquistum reperire non potui. Quid ipse in hunc poetam boni edere potuerit, non video, qui tot mendis inquinatum eum nobis reliquerit. Quod si illum nancisci licuisset, fortasse multa menda, quæ in hoc auctore extant, ab ejus commentariis propagata esse videremus. Sed, quia illum auctorem non legi, de eo nihil aliud dicendum censeo.

M. M A N I L I I
A S T R O N O M I C O N.

L I B E R I.

CARMINE divinas artes; & conscia fati
Sidera, diversos hominum variantia casus,
Cœlestis rationis opus, deducere mundo
Aggredior; primusque novis Heliconæ movere
Cantibus, & viridi nutantes vertice Silvas,
Hospita sacra ferens; nulli memorata priorum.

5

conscia fati] Ita Virgilius, *Æn. 9. . . sidera conscia testor.* Non solum conscientiam, verum etiam auditum, & visum, cæterasque animalis fabricæ facultates fideribus veteres ascripserunt. Ita illi, æquè ac novi, anilium fabularum analecta magnâ veneratione prosequébantur.

deducere mundo] Caveat lector, quandocunque vox *mundus* occurrat. In hoc opere frequentius *universum systema* significat, non raro *cælum*, raro *terram*. Hic idem est ac *deducere cælo*.

ferens] Indicans, monstrans.

Hospita sacra ferens.] Hospita per contractionem pro hospitia, sed, ut opinor, nullâ auctoritate,

nisi suâ. Hospita sacra, scilicet cœlestes sedes, sive cælum, Manilius ait, se tractare. Sed quid vult, quando affirmat, *nulli memorata priorum*? Nonne Aratus, qui multis annis ante Manilium vixit, librum poeticum de astronomiâ scripssisset? Qui proculdubio Manilii incæpti causa & dux fuisse videtur. Verba intellectu sunt facilia, si Latinos poetas tantum pestringant; nullus enim ante Manilium poeta Latinus rem astronomicam attigisset. Et melius quidem Manilio cessisset, si, cum poeticas veneres aggredi ausus fuisset, *Cynthia aurem vulsisset, & admonuisset.*

B

Nunc

Nunc mihi, tu Cæsar, patriæ princepsque paterque
 Qui regis Augustis parentem legibus orbem,
 Concessumque patri mundum Deus ipse mereris,
 Das animum, facis & vires ad tanta canenda. 10
 Jam propiusque favet mundus scrutantibus ipsum,
 Et rapit æthereos per carmina pandere censûs.
 Hoc sub pace vacat tantum. Juvat ire per ipsum
 Aera, & immenso spatiantem vivere coelo,
 Signaque & adversos stellarum noscere cursûs. 15
 Quod solum novisse, parum est. Impensius ipsa
 Scire juvat magni penitus præcordia mundi:
 Qua generet regat atque suis animalia signis
 Cernere, & in numerum Phœbo modulante referre.
 Bina mihi positis lucent altaria flammis. 20
 Ad duo templa precor, duplici circumdatus æstu,
 Carminis & rerum: certâ tum lege canentem
 Mundus & immenso vatem circumstrepit orbe,
 Vixque soluta suis immittit verba figuris.
 Quem primum infernis licuit cognoscere terris 25
 Munera coelestium? Quis enim condentibus illis

facis & vires] In antiquis editionibus *viresque facis*; & hâc lectione manifesta quantitatis poetice violatio inducitur. Mirum, quod doctissimus noster Bentlejus emendatoris partes non egit hoc loco; sed potius antiquam lectionem retinuit. Profecto hoc verè dici potest, ille Aristarchus non tam verbum quantitatem, quam qualitatem ponderavit.

adversos stellarum] stellarum quinque, item solis & lunæ ab occasu in ortum cursus est. SCALIGER.

Bina mihi positis] Duplicia sacra sibi obeunda esse testatur, illi & materię. Nam altero poc-

ticen, altero astronomiam intel-
 ligit. Utrumque autem Deorum
 inventum. Quare dicit, *carminis
 & rerum*; quippe altero scripti-
 onem, altero materiam, seu sub-
 jectum designat. SCALIGER.

Vixque soluta suis] Hoc dicit,
 tanquam mundus nova verba novæ
 materię explicandæ illi suggerat.
 Soluta, articulata verba dicit, quæ
 vix sibi suggeri queritur; quia
 intacta antea latinis camænis ma-
 teria. Figuras vocat notiones
 verborum, imitatione Græcorum,
 qui tales notiones vocant
 designationes, denotationes, sive
 representationes rerum, *χαράττι-
 σµος*. SCALIGER.

ASTRONOMICON, LIB. I.

Clepsiſſet furto mundum, quo cuncta reguntur?
 Quis foret humano conatus pectore tantum,
 Invitis ut diis cuperet Deus ipſe videri?
 Sublimes aperire vias; imumque ſub orbem 39
 Et per inane ſuis parentia legibus aſtra,
 Nominaque & cuſſus, ſignorum & pandere vires?
 Tu princeps, auctorque ſacri, Cyllenie, tanti;
 Per te jam cœlum in terris, jam ſidera nota;
 Major uti facies mundi foret; & veneranda 35
 Non ſpecies tantum, ſed & ipſa potentia rerum;
 Sentirentque Deum gentes; quam maximus eſſet
 Qui ſua diſpoſuit per tempora, cognita ut eſſent
 Omnibus, & mundi faciem, cœlumque ſupernum;
 Naturæque dedit vires: ſequæ ipſa recluſit, 40
 Regales aniaros primùm dignata movere,
 Proxima tangentes rerum ſaſtigia cœlo:
 Qui domuere ſeras gentes Oriente ſub ipſo
 Quas ſecat Euphrates, in quas & Nilus inundat,
 Quà mundus redit, & nigras ſuperevolat urbes. 45

Clepsiſſet] Antiquè dictum; & creberrimè antiquà locutione utitur. Non adverſit Manilius, quòd verborum vetus interit ætas.

Cylenie] Egyptios aſtronomiam didiciſſe, docente Mercurio, omnes libri loquuntur. Neque enim homines ſolè per ſe id adepti fuiſſent, niſi ipſis diis monſtrantibus. SCALIGER.

Et mundi faciem] Ordo eſt: Qui, ut facies mundi & cœlum ſupremum cognita eſſent omnibus, diſpoſuit ea per tempora. SCALIGER.

Sequæ ipſa recluſit] Manilius Deum vult auctorem naturæ huius, ipſi indiſſe has vires: quibus acceptis ipſam ſeſe recluſiſſe & patefeciuſſe: primùm quidem

regibus maximis in orientis partibus, deinde ſacerdotibus ab iis artem quandam conſectam in alios homines dimanâſſe. Sic autem notat *Belum*, *Zoroaſtrem*, & alios ſideralis ſcienciæ iaventoſes, qui Babyloniz Egyptoque præfuerunt, BUTIRIGIS.

Quas ſecat Euphrates] Nilij fluminis origo in Æthiopiâ eſt. Egyptus jacet ſub tropico Cancrî, a quo mundus redire dicitur, cum ſol revertitur. Erumpens e ſuis antris Nilus deſertur præceps in utrumque cataractem, ex editiore loco in inferiorem Egyptum; & ita *nigras ſuperevolat urbes* mundus, cum nigras populos Egypti tranſit, BUTIRIGIS.

Tum qui templa sacris coluerunt omne per ævum,
Delectique sacerdotes in publica vota

Officio vinxere Deum ; quibus ipsa potentis

Numinis accendit castam præsentia mentem,

Inque Deum Deus ipse tulit, patuitque ministris. 59

Hi tantum novere decus ; primique per artem

Sideribus videre yagis pendentia fata.

Singula nam propria signârunt tempora causâ,

Longa per assiduas complexi sæcula curas :

Nascendi quæ cuique dies, quæ vita fuisset ; 55

In quas fortunæ leges quæque hora valeret ;

Quantaque quam parvi facerent discrimina motûs,

Postquam omnis coeli species redeuntibus astris

Percepta in proprias sedes, & reddita certis

Fatorum ordinibus sua cuique potentia formæ ; 60

Per varios usûs artem experientia fecit,

Exemplo monstrante viam ; speculataque longè

Deprendit tacitis dominantia legibus astra,

Et totum æternâ mundum ratione moveri,

Fatorumque vices certis discurrere signis. 65

Nam rudis ante illos, nullo discrimine, vita

In speciem conversa, operum ratione carebat,

Et stupefacta novo pendebat lumine mundi,

vinxere Deum] Duo Manilius sacerdotum encomia ponit : unum, quod sibi adjunxerunt Deum : alterum, quod Deus conciliatus se adjunxit ipsis : hoc enim significatur illis verbis, *inque Deum Deus ipse tulit* : id autem est, Deus ipse intulit Deum. BUTIRIGIS.

Qui Deos officio quasi devinciunt. SCALIGER.

Singula nam propria] Nempe quia per assiduas curas & observationes diligentissimas singulorum

casuum, qui temporibus singulis evenerunt, ex longorum sæculorum complexu artem constituerunt, ut sequente versu exponitur, BUTIRIGIS.

Exemplo monstrante] Hoc enim annotatum posteris tradiderunt exemplis. SCALIGER.

Et totum æternâ] In quibusdam MS. *alternâ*. *Lege æternâ*. Æterna scilicet ratio, & cælestis ratio, de quibus supra satis.

SCALIGER.

Tum

ASTRONOMICON. LIB. I,

Tum velut amissis mœrens, tum læta renatis
 Sideribus ; variosque dies, incertaque noctis
 Tempora, nec similes umbras, nec sole regresso
 Jam propiore, suis poterat discernere caufis.
 Necdum etiam doctas solertia fecerat artes,
 Terraque sub rudibus cessabat vasta colonis.
 Tumque in desertis habitabat montibus aurum,
 Ignotusque novos Pontus subduxerat orbes,
 Nec vitam pelago, ventis nec credere vela
 Audebant ; sed quisque fatis se nôsse putabat.
 Sed cum longa dies acuit mortalia corda,
 Et labor ingénium miseris dedit, & sua quemque
 Advigilare sibi jussit fortuna premendo :
 Seducta in varias certârunt pectora curas,
 Et quodcunque sagax tentando repperit usus,
 In commune bonum commentum læta dederunt.
 Tunc & lingua suas accepit barbara leges,
 Et fera diversis exercita frugibus arva,
 Et vagus incertum penetravit navita pontum,
 Fecit & ignotis itiner commercia terris.
 Tum belli pacisque artes commenta vetustas,
 Semper enim ex aliis alias profeminat usus.

Jam propiore] Nimirum illa
 rudis priscorum vita. BUTIRIGIS.
Ignotusque novos] Non frustra
 dixit *novos orbes*, propter *Bri-*
tanniam paulo ante sua tempora
 a C. Julio Cæsare repertam, quam
 novum orbem vocabant.

SCALIGER.
Advigilare sibi] Premendo for-
 tuna acuit. Quasi dicat,
 Necessitas artes acuit. Ut
 — *durisque urgens in rebus*
egeſtas.

Quodcunque Sagax] Quod-
 cunque commentum, hæc con-
 structione. *In eorum bonum com-*
mune, commentum læta pectora
dederunt.

BUTIRIGIS.

Itiner] Pro auctoris sæculo
 nimis vetustum. Tamen verba
 hujus moduli frequenter utitur.
venerabili verborum ærugini sese
devovet.

SCALIGER.

Nec

Nec vulgata canam, volucrum prædicere linguas;
 Consultare fibras, & rumpere vocibus angues,
 Sollicitare umbras, imumque Acheronta movere,
 In noctemque dies, in lucem vertere noctes,
 Omnia conando docilis solertia vicit.

95

Nec prius imposuit rebus finemque modumque
 Quam cælum ascendit ratio, cepitque profundis
 Naturam rerum causis, viditque quod usquam est:
 Nubila cur tanto quaterentur pulsa fragore,

Hiberna æstivâ nix grandine mollior esset:

100

Arderent terræ, solidusque tremisceret orbis;
 Cur imbrēs ruerent, ventos quæ causâ moveret,
 Pervidit, solvitque animis miracula rerum,
 Eripuitque Jovi fulmen, vireſque Tonantis,
 Et sonitum ventis concessit, nubibus ignem,

105

Quæ postquam in proprias deduxit singula causas

Vicinam ex alto mundi cognoscere molem

Intendit, totumque animo comprehendere cælum;

Attribuitque suas formas, sua nomina signis,

Quasque vices agerent certâ sub lege notavit;

110

Omniaque ad numen mundi, faciemque moveri,

Sideribus vario mutantibus ordine fata.

Hoc mihi surgit opus non ullis ante sacratum

Carminibus. Faveat magno fortuna labori;

Annosa & molli contingat vita Senectâ,

115

Ut possim rerum tantâs emergere moles,

Magnaque cum parvis simili percurrere curâ,

Eripuitque Jovi fulmen] Ex-
 olvit animos superstitione, & *inæ variz, nunc serinæ, modo*
 causas, quæ, Deorum Mytholo- *humanæ, deinde compositæ, quæ*
 giis, occultæ dictæ, ab ultimâ *in Zodiaco videntur, ab homi-*
 naturâ repetivit. SCALIGER. *nibus inventæ, ut Scientia astro-*
nómica, sub captum humanum eq-

Attribuitque suas formas] For- *facilius cadat,*

Et quoniam cœlo carmen descendit ab alto,
 Et venit in terras fatorum conditus ordo,
 Ipsa mihi primum naturæ forma canenda est, 120
 Ponendusque suâ totus sub imagine mundus,
 Quem sive ex nullis repetentem semina rebus
 Natali quoque egere placet, semperque fuisse
 Et fore, principio pariter fatoque carentem.
 Seu permixta chaos rerum primordia quondam 125
 Discrevit partu, mundumque enixa nitentem
 Fugit in infernas caligo pulsa tenebras.
 Sive individujs, in idem reditura soluta,
 Principiis natura manet post sæcula mille;
 Et pæne ex nihilo summum, nihilumque futurum, 130
 Cæcæque materies cœlum perfecit & orbem:
 Sive ignis fabricavit opus, flammæque micantes,
 Quæ mundi fecere oculos, habitantque per omne
 Corpus, & in cælo vibrantia fulmina fingunt:

Quem sive ex nullis] Sententia Aristotelis, quem nunc designat. Is, ut probet mundum æternum, ita concludit. Quod circulariter movetur, nullum contrarium habet. Quod nascitur, & denascitur, contrarium habet. Quod igitur circulariter movetur, neque nascitur, neque denascitur. Argumenta satis nota, & vulgo scholasticorum trita. Fatum autem more suo perniciem aut exitium vocat. Et subinde conjungit hæc, ut contraria, natalem & fatum. SCALIGER.

Seu permixta chaos] Sive mundus principio caret, ut vult Aristoteles: Sive principium habet, ut decernunt vetustissimi Ægyptii. Esculapius Ægyptius, vetustissi-

mus scriptor, in suâ Myriogenesi scripserat, in posterioribus partibus libræ hanc concretionem factam & eamque esse natalem mundi. Apparet Ægyptios hoc a Josepho Patriarcha edoctos. Nam Hebræi ante legem Mosæ principium anni a librâ auspicabantur. Quo nomine tabernaculorum erectio solenne institutum. Postea ab æquinoctio verno, quoniam eo tempore & ex Ægypto egressi sunt, & Opt. Max. Dei beneficio servitutis jugum a cervicibus suis depulerunt. SCALIGER.

Fugit in infernas] Post Cælum & Terram, ex Hesiodi sententiâ, Erebus & Nox, aliter Tartaræ tenebræ originem pariter suam e Chao duxerunt.

Seu liquor hoc peperit, sine quo riget arida rerum 135
 Materies, ipsumque vocat, quo solvitur, ignem.

At neque terra patrem novit; nec flamma, nec aer,

Aut humor, faciuntque Deum per quatuor artus,

Et mundi struxere globum, prohibentque requiri

Ultra se quicquam: cum per se cuncta creantur, 140

Frigida nec calidis desint, aut humida siccis,

Spiritus aut solidis; fitque hæc discordia concors,

Quæ nexûs habiles, & opus generabile fingit,

Atque omnis partus elementa capacia reddit.

Semper erit genus in pugna, dubiumque manebit: 145

Sed facies, quacunque tamen sub origine, rerum

Convenit, & certo digestum est ordine corpus:

Ignis in æthereas volucer se sustulit auras,

Summaque complexus stellantis culmina cœli,

Flammarum vallo naturæ mœnia fecit. 150

Ipsumque vocat] Id est, adeo ad incendium ac consequentem interitum apta est, ut advocare ignem, & ex ariditate suâ allicere videatur. BUTIRIGIS.

Sive individuus] Eandem materiam cum vocat, usus est verbo Epicurei dogmatis.

SCALIGER.

Sive ignis] Dogma Heracliti.

Seu liquor] Thaletis Milesii sententia.

Terra patrem] Contra Platonis Timæum, in quo Deus opifex mundi ascribitur.

omnis partus] omnes formas recipit materia. Quanquam nondum planè explicavit Plato, quid sit materia. Tamen quid vult, non alienum est a mente hujus nostri, qui capacem vocat.

SCALIGER.

Sed facies] Sensus hic est: Quæcunque sit origo mundi, sive

principium habet, sive non (nam id in dubio est); quæcunque igitur sit ejus origo, non dubitatur de formâ, tametsi de natali ejus: SCALIGER.

In æthereas auras] Pro *in æthereas*. Bentleius locum castigat, & legit *in æthereas oras*. Non animadvertit quod Manilius distinctionibus a communi consuetudine alienis insolescit. Hic autem non tantum eminet ejus affectata oratio. Cur enim non *ætherea aura* æquè ac *ætherea ora*? *Ætherea aura* enim nihil aliud quam spatium istud aut regio superna ubi tandem aura locum obtinet. Idem prorsus designat *ora ætherea*.

Flammarum vallo] Crediderunt veteres, stellas ex igne compositas. Ita *flammarum vallo* cœlestis camera stellata intelligenda est. Si dera vocantur *Flammæ micantes* supra.

Prox.

Proximus in tenues descendit spiritus auras
 Aeraque extendit medium per inania mundi.
 Ignem flatus alit vicinis subditus astris.
 Tertia fors undas stravit fluctûsque natantes,
 Æquora profudit toto nascentia ponto ; 155
 Ut liquor exhalet, tenues atque evomat auras,
 Aeraque ex ipso ducentem semina pascat.
 Ultima subsedit glomerato pondere tellus,
 Convenitque vagis limus permistus arenis,
 Paulatim ad summum tenui fugiente liquore. 160
 Quoque magis puras humor secessit in undas,
 Et siccata magis strinxerunt æquora terras,
 Adjacuitque cavis fluidum convallibus æquor.
 Emerfere fretis montes, orbisque per undas
 Exiliit, vasto clausus tamen undique ponto. 165
 Imaque de cunctis mediam tenet undique sedem,
 Idcircoque manet stabilis, quia totus ab illâ
 Tantundem refugit mundus ; fecitque cadendo
 Undique, ne caderet. Medium totius & imum est.
 Itaque contractis consistunt corpora plagis, 170
 Et concurrento prohibent in longius ire.

Quoque magis puras] Humor five vapor exhalatus in puras undas, five aera (nam aer est fluidum) omnino terrenas particulas conglutinavit ; aqua enim in tantum semota, siccitatem dedit terræ, & siccitas partium conjunctionem, quas liquor antea separavisset. Strinxerunt igitur æquora terras, cum partim exhalata, firmitatem terræ contulerunt ; humor enim inclusus terrenas partes solvit.

Itaque contractis] Partes terræ in medium feruntur. Ponderis enim habent, donec ad medium perven-

nerint. Nam quod pondus habet, & secundum pondus movetur, id eousque movetur, quoad perveniat ad medium, siquidem nihil impediverit. Cum igitur omnes partes in medium vergant, & minores a majoribus trudentur, ac densentur, propterea quod majores semper urgeant vi suâ, quia scilicet pollent minoribus : eo facto tandem globi forma prodit : veluti cum è cera pila fit, semper id, quod inæqualiter extat, ac protuberat, fingendo in medium truditur. Igitur contractas plagas dicit. SCALIGER.

C/m

Quod

Quod nisi librato penderet pondere tellus,
 Non ageret cursum mundi, subeuntibus astris,
 Phœbus ad occasum, & nunquam remearet ad ortum,
 Lunave submersos regeret per inania cursus : 175
 Nec matutinis fulgeret Lucifer horis,
 Hesperus immerso dederat qui lumen Olympo.
 Nunc quia non imo tellus dejecta profundo,
 Sed medio suspensa manet, sunt pervia cuncta,
 Quà cadat, & subeat cœlum, rursusque resurgat. 180
 Nam neque fortuitos ortus surgentibus astris,
 Nec toties possum nascentem credere mundum,
 Solisve assiduos partus & fata diurna,
 Cum facies eadem signis per sæcula constet ;
 Idem Phœbus eat cœli de partibus iisdem : 185
 Et natura vias fervet, quas fecerat ipsa ;
 Lunaque per totidem luces mutetur, & orbes,
 Nec tyrocinio peccet ; circumque feratur

Subeuntibus astris] Astris soli succedentibus post occasum.

Quod nisi librato] Contra Xenophanem, pendere enim terram negabat.

Nam neque fortuitos] Hoc censabat Epicurus, & ortus fieri secundum incensionem, occasus per extinctionem, quotiescunque ferat status.

Submersos] Veteres inter errores alios, quos pertinaciter tuebantur, hunc præcipuè fovebant : scilicet solem, lunam, & stellas in oceanum delabi ad occasum, atque ex oceano ad ortum emergere.

Lucifer] Ita dictus, quoniam diem inducit & solem prægreditur : Hesperus vero idem dicitur, quoniam soli succedit, & vespertinum tempus illustrat.

rursusque resurgat] Pleonaf-

mus. Hoc dicit Manilius, omnia spatia, quoniam tellus medio suspensa, pateant ; ob hanc causam cœlum in rotatione occidit, subterram eat, & iterum in priorem locum per ascensum remeat.

Solisve assiduos partus] Nequaquam ait, credere potest, solem habere quotidianam existentiæ renovationem, & quotidianum interitum. Puerilis sententia Heracliti. Dicebat solem, ac cætera astra ignem esse. Cum igitur in Oriente sint, accendi, propter ejus partis calorem : in occasu extinguui, propter frigiditatem, quæ in Occiduis partibus est. SCALIGER.

Nec tyrocinio] Luna nova in cursu, quem constanter peragit, nunquam deficit, aut leges datas a principio rerum violat. Tyrocinium vocantur novæ lunæ primæ progressionem.

*Æternâ cum luce dies, quod tempora monstret
Nunc his, nunc illis eadem regionibus orbis
Semper, & ulterius videntibus, ortus ad ortum
Occasumve obitus, cœlum & cum sole perennet.* 196

*Nec vero tibi naturâ admitanda videri
Pendentis terræ debet, cum pendeat ipse
Mundus, & in nullo ponat vestigia fundo. 194
Quod patet ex ipso motu, cursuque volantis;
Cum suspensus eat Phœbus, cursumque reflectat
Huc illuc, agiles & seruet in æthere metas:
Cum luna & stellæ volitent per inania mundi;
Terra quoque aerias leges imitata pendit. 200
Est igitur tellus mediam sortita cavernam
Aeris, & toto pariter sublata profundo.
Nec patulas distenta plagas, sed condita in orbem
Undique surgentem pariter, pariterque cadentem.
Hæc est naturæ facies. Sic mundus & ipse 205
In convexa volans, teretes facit esse figuras
Stellarum; solisque orbem, lunæque rotundum
Aspicimus, tumido quærentes corpore lumen,
Quòd globus obliquos totus non accipit ignes.*

Nec vero tibi natura] Duo proposuit, situm terræ, & ejus formam. De situ jam absolvit. Sequitur forma, quam rotundam esse concludit. SCALIGER.

Quærentes] In omnibus editionibus quas vidi, *quærentis*, sed perperam: non enim interpretes rem in animis diligenter agitaverunt. Ait Poeta, quandocunque luna pleno effulget orbe, aspicimus rotunditatem: quum vero deerescit, lumen, quod prius aspeximus, plenum & rotundum, quærimus, cum corpus sit tumidum, aut gibbosum: sed tunc

temporis, lucem plenam non habere potest, quoniam obliquè ignes solis accipit, qui globum totum implere non possunt ob obliquitatem. Interpretes faciunt, *Lunæ quærentis, & tumido corpore* æquè ac rotundo corpore aut pleno. Sed quâ ratione potest Luna quærere lucem plenam, cum corpus ejus sit plenum lucis? Si hæc ita sint, ut volunt interpretes, tum ratio, quæ sequitur, non admitti potest, nempe *quod globus obliquos, &c.* Mirum, hæc loca situ senta sagacitatem Bentleii fuisse.

Hæc æterna manet, Divisq; simillima forma, 210
 Cui neque principium est usquam, nec finis: in ipso
 Sed similis toto remanet, perque omnia par est.
 Sic stellis glomerata manet mundoque figura.
 Idcirco terris non omnibus omnia signa
 Conspicimus. Nusquam invenies fulgere Canopum, 215
 Donec Niliacas per pontum veneris oras.
 Sed quærent Helicen, quibus ille supervenit ignis,
 Qui laterum tractûs habitant, medique tumores
 Eripiunt terræ cœlum, visûsque cœpercent.
 Te testem dat, Luna, sui glomerabilis orbis, 220

[*agiles metas*] Meta certe est fixa. Vocatur vero agilis per Hypallagen, ob agilitatem corporum cœlestium, quando metam utramque attingunt, & ab utràque revertuntur.

Sol metâ distabat utrâque.

Ov.

[*toto profundo*] Universo systemate, aut immenso cœlorum & cœlestium operum tractu.

[*Divisq; simillima forma*] Circulus neque principium habet, nec finem: ideo Divis hic dicitur esse simillimus: Divi enim æterni, & infiniti.

[*Idcirco terris*] Duobus argumentis disputationem suam munit, emipus & cominus scilicet. Nam omnia pondera deorsum vergere: & eo dato, terram Sphæroidicam probat. Ex mari, item ex stellis, ut in canopi exemplo, quod adfert, & ejusmodi similibus idem probare. Sensu enim percipimus.

SCALIGER.

[*fulgere canopum*] Canopus & Berenices crines non videntur nisi Rhodo in Austrum pergentibus. Canopum Gadibus & Cnidi videri,

quoniam in eadem inclinatione sunt, testis Strabo. Et Cnidii diu ostendebant turrem seu speculam, e quâ Eudoxus eorum popularis Canopum speculari solebat.

SCALIGER.

[*Sed quærent Helicen*] Major Ursa, in Cnidio tractu tangit punctum horizontis Septentrionalis. In eo autem tractu, polus ad 36 gradus attollitur. Alexandria vero primores pedes ejus, qui faciebant punctum horizontis, occultantur. Quia cum inter Cnidum & Alexandriam differentia sit 6 graduum non potest esse illis idem horizon. Ergo qui erat horizon Cnidiis, is Alexandrinis nullus erit. SCALIGER.

Hoc modo Manilii Astronomicum ingenium ignorantia arguit Scaliger, & profecto multi hujusmodi errores frequenter lectorem offendunt.

[*quibus ille supervenit*] qui sunt sub Canopo, non videbunt Helicen. ille ignis, scil. ignis Canopi.

[*Te testem dat,*] Nempe terra dat Lunam testem.

Quæ

Quæ cum mersa nigris per noctem deficiis umbris,
Non omnes pariter confundis fidere gentes,
Sed prius Eoæ quærunt tua lumina gentes :
Post medio subjecta Polo quæcunque coluntur ;
Ultima ad Hesperios infectis voveris alis, 225
Seraque in extremis quatiuntur gentibus æra,
Quod si plana foret tellus, simul ista per omnes
Deficeret, pariter toto miserabilis orbe.
Sed quia per teretem deducta est terra tumorem,
His modo, post illis apparet Della terris, 230
Exoriens simul atque cadens. Quia fertur in orbem
Ventris, & acclivis pariter declivia jungit,
Atque alios superat gyros, aliosque relinquit.
Ex quo colligitur terrarum forma rotunda.

Superat gyros] Id est, Luna dum circuitum facit nunc has regiones illustrat, nunc illas : ideo dicitur relinquere alios gyros aut partes terræ circulares, quoniam successivè transit a quibusdam ad alios gyros ; sic relinquit eos, a quibus ulterius progreditur.

Te testem dat, luna,] Et hoc unum ex vulgatissimis argumentis, deliquia lunaria ab iis prius videri, qui propius a sole oriente absunt : unde terræ forma rotunda colligitur. SCALIGER.

Simul ista] Luna scilicet. Uno eodemque momento deliquium ab omnibus videretur. SCALIGER.

Seraque in extremis] Lunæ delinquenti crepitu vasorum æreorum succurri solitum si pluribus probare velim, otio meo abutar. SCALIGER.

Sera] nocturna.

Sed quia per teretem] Non est quidem absoluti orbis, si campos, montes, ac valles spectes. Sed ejus amplexu si capita linearum comprehendas in ambitu, tum

planè figura Sphæroidica efficitur. Terra enim non est sphæra, sed sphæroides. SCALIGER.

Acclivis pariter] *Acclivis* pluralis dativus a recto *acclivus*. Maximam Lunæ declinationem Borealem *acclivia* vocat : ejusdem maximam declinationem Australem per *declivia* intelligit. Aut per *acclivia* intelligit montes & clivos : per *declivia* convalles, seu montium clivos deorsum tendentes. Dicitur declivia jungere acclivis, quoniam in ascensu & descensu totam terram pervices illuminat. SCALIGER.

In orbem ventris] Terra dicitur ob tumores ejus & partes editiores, esse ventricosa ; & ita Luna in cursu fertur super orbem terræ ventricosum.

Infectis alis] Nigris alis. Nempe fertur Luna ad populos Occidentales, cum lux ejus deficit, & sic tenebris obducta cursu volvitur. Ultima, id est, postremò. Sed hæc probant, veterem Astronomiam infectis alis ignorantiae ferri.

Hanc

Hanc circum variæ gentes hominum atque ferarum, 231
 Aerisæque colunt volucres. Pars ejus ad Arctos
 Eminent, Austrinis pars est habitabilis oris;
 Sub pedibusque jacet nostris, supraque videtur
 Ipsa sibi; fallente solo declivia longa,
 Et pariter surgente viâ, pariterque cadente. 240
 Hanc ubi ad occasus nostros sol aspicit ortus,
 Illic orta dies sopitas excitat urbes,
 Et cum luce refert operum vadimonia terris.
 Nos in nocte sumus, somnosque in membra locamus.
 Pontus utrosque suis distinguit, & alligat undis. 245

Hoc opus immensi constructum corpore mundi,
 Membraque naturæ diversâ condita formâ
 Aeris, atque ignis, terræ, pelagique jacentis,
 Vis animæ divina regit; sacroque meatu
 Conspirat Deus, & tacitâ ratione gubernat: 250
 Et multa in cunctas dispensat fœdera partes,
 Altera ut alterius vires faciatque feratque,
 Summaque per varias maneat cognata figuras,

Nunc tibi signorum lucentes undique flammâs
 Ordinibus certis referam. Primumque canentur 255
 Quæ media obliquum præcingunt ordine mundum,
 Solemque alternis vicibus per tempora portant,
 Atque alia adverso luctantia sidera mundo.

Omnia

Supraque videtur] Nam ut populi Septentrionales supra esse se existimant, & Austrinos esse infra: sic Austrini se supra, & Septentrionales infra, vice versa, opinantur, & ob causam *fallente solo*, &c.

sacroque meatu] Crudæ & indigestæ dictiones, sunt Manilii deliciae. Quid sit, *conspirare sacro meatu*? Aut hic sensus elici-

endus aut nullus. Deus non tantum fecit, & movit elementa, sed adhuc gubernat eorum motus. Sic, *sacro meatu conspirate*, est sacrum motum moderari, coercere, disponere. Sacer, quoniam a Deo est. Deus, ait poeta, *sacro meatu* opifex omnipotens.

luctantia sidera] Sidera fixa unâ cum cælo vertuntur: planetæ varo contrâ

Omnia quæ possis cœlo variare sereno.
 E quibus & ratio fatorum ducitur omnis. 260
 Ut sit idem mundi primum, quod continet arcem.
 Aurato princeps aries in vellere fulgens,
 Respicit admirans aversum surgere taurum,
 Summisso vultu Geminos & fronte vocantem.
 Quos sequitur Cancer, Cancrum Leo, Virgo leonem. 265
 Æquato tum Libra die cum tempore noctis
 Attrahit ardenti fulgentem Scorpion Astro.
 In cujus caudam contentum dirigit arcum
 Mistus equo, volucrem missurus jamque sagittam.
 Tum venit angusto Capricornus fidere flexus. 270
 Post hunc inflexam defundit Aquarius urnam,

contrâ cœli motum nituntur. Cœ-
 lum enim ab Oriente in Occiden-
 tem volvitur, secumque trahit &
 solem & reliquos planetas. Sol
 vero cum aliis planetis, suo ac
 naturali motu, contra cœli con-
 versionem nititur, hoc est, cum
 quodam nisu & conatu movetur.

Per tempora] Per anni tempes-
 tates quatuor.

Summa cognata] Tota cœli fa-
 brica (aut universus mundus) per
 varietatem formarum connectitur;
 ita cognatione quâdam conjuncta.

Variare] Vox singularis, &
 Manilio, sicut multæ aliæ, per af-
 fectionem selecta. Variare igitur
 signa & sidera, est, varietatem
 constellationum, i. e. signorum, &
 siderum intueri. In nullo alio auc-
 tore hoc sensu occurrit.

Ut sit idem] Zodiacum mundi
 arcem vocat, quod ex eo ortus, &
 interitus præcipuæ causæ desu-
 unt, & ut ipse ait, quod ex eo
 omnis ratio fatorum ducitur. Ab
 eo igitur merito auspiciatur, ut,

inquit, primum sit, & primo loco
 ponatur, quod mundi arcem con-
 tinet. SCALIGER.

Summisso vultu] Est enim in-
 geniculatus, & ut bos, humi pro-
 cumbens. Est autem aversus Ari-
 eti, ad Geminos autem conversus.

SCALIGER.

Attrahit ardenti] Libra Scor-
 pium dicitur attrahere, ab eo,
 quod Scorpii Dodecatemorion in
 Librâ finitur, & absolvitur. Si-
 quidem ejus Chelæ partem Libræ
 occupant. Unde Chelarum no-
 mine etiam Libra intelligitur, tam
 apud alios scriptores, quam apud
 hunc nostrum. SCALIGER.

jamque sagittam] Decurtata lo-
 cutio, jamque pro jam vitæ.

venit Angusto] Angustum Ca-
 pricornum dicit, quod contractior
 in tabulâ Astronomicâ pingeretur:
 vel quoniam a centro oculi linea
 ad Capricornum ducta, humilissima
 est omnium, quæ ab oculo ad fig-
 niferum ducuntur. SCALIGER.

Piscibus affuetas avidè subeuntibus undas :
 Quos Aries tangit claudentes ultima signa.
 At qua fulgentes cœlum consurgit ad Arctos,
 Omnia quæ summo despectant sidera cœlo, 275
 Nec nôrunt obitûs, unoque in vertice tantùm
 In diversa sitæ cœlumque & sidera torquent,
 Aera per gelidum tenuis deducitur axis,
 Libratumque gerit diverso cardine mundum.
 Sidereus circa medium quem volvitur orbis, 280
 Æthereosque rotat cursûs : immotus at ille
 In binas Arctos magni per inania mundi,
 Perque ipsum terræ directus constitit orbem.
 Nec vero è solido stat robur corporis ejus,
 Nec grave pondus habet, quòd onus ferat ætheris alti. 285
 Sed cum aer omnis semper volvatur in orbem,
 Quòque semel cœpit, totus volet undique in ipsum,
 Quodcunque in medio est, circa quod cuncta moventur,
 Usque adeo tenue, ut verti non possit in ipsum,

Piscibus] Pisces duo adversi,
 oppositis dorsis, cum vinculo,
 quod Græci Magistri *Αἰὼν* vocant.
 SCALIGER.

In diversa sitæ] Dorsis adver-
 sis Cynosura & Helice, duæ urse
 sitæ in tabulâ astronomicâ. Unius
 caput in caudam alterius vergit.

FAYUS.

diverso cardine] Duplici polo,
 Arctica scilicet & Antartico. Car-
 dines dicantur, quia quasi in illis
 innixa mundi moles, tanquam ja-
 nuâ in suis cardinibus, volvitur.

FAYUS.

Nec vero è solido] Nec vero,
 inquit, robur ejus corporis con-
 stat è solido.

Non assignenda est ei robusta
 materia, quia mundum sustineat.
 Nam in medio corporis, quod cir-
 culari motu agitur, manet ali-
 quid, circa quod movetur. Mun-

dus autem circa axem movetur.
 Igitur axis est pars mundi, non
 utique ex solidâ materiâ. SCA-
 LIGER.

verti non possit] More suo dixit,
 in ipsum, pro in seipsum. Usque
 adeo est, inquit, tenuis axis, ut
 ipse circa seipsum moveri non pos-
 sit, quomodo mundus, circa ip-
 sum movetur. Quod si aliquis di-
 cat, circa suum centrum moveri,
 impossibilia dicit. Non enim per
 se subsistit centrum. Igitur si non
 manet centrum, neque per se mo-
 vebitur. SCALIGER.

At qua fulgentes] Tria nota
 insignia. 1. Quod cætera despec-
 tant sidera. 2. Quod nunquam
 occidunt. 3. Quod opposito situ
 in Axis vertice, in partes diversas
 cœlum & sidera torquent.

BUTIRIGIS.

Nec

Nec jam inclinari, nec se convertere in orbem.
Hoc dixere axem, quia motum non habet ullum :
Ipse videt circà volitantia cuncta moveri.

290

Summa tenent ejus miseris notissima nautis
Signa, per immensum cupidos ducentia pontum.
Majoremque Helice major decircinat arcum.
Septem illam stellæ certantes lumine signant,
Quâ duce per fluctus Grajæ dant vela carinæ.
Angusto Cynofura brevis torquetur in orbe,
Tam spatio, quam luce, minor : sed judice vincit
Majorem Tyrio. Pœnis hæc certior auctor,
Non apparentem pelago quærentibus orbem.
Nec paribus positæ sunt frontibus. Utraque caudam
Vergit in alterius rostrum, sequiturque sequentem.
Has interfusus, circumque amplexus utramque
Dividit, & cingit stellis ardentibus anguis,
Nè coeant, abeantque suis a sedibus unquam.
Hunc inter, mediumque orbem, quo sidera septem
Per bis sena volant contrà nitentia signa,
Mixta ex diversis confurgunt viribus astra,

295

300

305

Nec se convertere] Etenim & in universum si quid moveri oportet secundum locum, necesse manere aliquod corpus, a quo, aut circà quod moveri debet. SCALIGER.

decircinat arcum] Circulum, orbem, Spiram. Quippe quæ major sit Cynofurâ. Unde majorem, quam hæc, describit orbem. Etenim longius ab ipso Polo recedit, quam minor.

Majorem Tyrio] Tyrii primi erant, qui navigationi operam dederunt.

*Prima ratem ventis credere doc-
ta Tyros.*

Si præcipue Cynosuram obser-
vabant.

Hæc, & multa alia ab Arato Manilius mutuatus est.

Hunc inter, mediumque orbem] Zodiacum intelligit, qui in medio cælo est. Igitur *hunc inter*, est, inter hunc *draconem* & Zodiacum.

Sidera septem] septem planetæ, qui vix extra Zodiaci fines prætergrediuntur. FAYUS.

Contra nitentia] ut prius dictum est, Planetæ contra cæli motum nituntur.

Mixta ex diversis] Reliqua sidera septentrionalia describit, quæ quidem draconem & Zodiacum interjacent.

Hinc vicina Polis, hinc cœli proxima flammis.

310

Quæ, quia dissimilis, quæ pugnant, temperat aer,
Frugiferum sub se reddunt mortalibus orbem.

Proxima frigentes Arctos Boreamque rigentem
Nixa venit species genibus, sibi conscia causæ.

A tergo nitet Arctophylax, idemque Bootes,

315

Quod similis junctis instat de more juvenis,
Arcturumque rapit medio sub pectore secum.

At parte ex aliâ claro volat orbe Corona,

Luce micans variâ. Nam stellâ vincitur unâ

Circulus, in mediâ radians quæ proxima fronte,

320

Candidaque ardenti distinguit lumina flammâ ;

Gnossia desertæ fulgent monimenta puellæ.

Hinc vicina Polis] Cœli flammæ Zodiacum vocat. Nam sub ejus medio est Zona torrida. Imo simpliciter, quia per eum sol fertur. SCALIGER.

Quæ quia dissimilis] Ab aere stellas temperari vult: quasi ab aere ipsæ vires accipiant, & non potius aerem inficiant ipsæ.

SCALIGER.

Qua pugnant] Signa illa diversis mixta viribus. Horum enim pugna seu temperamento diverso aer dissimiliter temperatur, quo terra frugifera fiat. FAYUS.

Nixa venit species] Signum Engonasi. Per quod signum Lycaon significatur, aiunt interpretes. Ille enim hospitio susceptos non solum interfecit, verum convivæ Jovi comedendos apponebat. Quod cum Jupiter cognovisset, domum incendit, & Lycaonem in lupum convertit. Ingeniculus est in cœlo, quasi supplex, & veniam culpæ petens a Jove, eodem modo Deos cæteros precans ut filiam suam Callistum in ursam mutatam sibi re-

stituunt. Sed verba *sibi conscia culpæ* interpretibus offendiculo fuerunt: non animadvertentes Lycaonis impietatem. Genibus flexis sæpissimè ob culpam, supplicatur venia. *Conscia* igitur, species *causæ* est, nempe culpæ, *causæ* enim aliquando significat culpam.

Similis] Bootæ.

medio sub pectore] Arcturus stella est in inguine sinistro Bootæ, juxta Tropicum Canceri. Ergo *medio sub pectore* idem est ac infra ventrem, subter zonam Bubuli. FAYUS.

Circulus radians] Signum coronæ orbem clarum habens, variâ stellarum luce micat: sed circulus ille coronæ radians ab unâ stellâ in medio sitâ luce vincitur; quæ fulgens ardenti flammâ in fronte proxima candidaque lumina, id est, oculos Ariadæ distinguit: quæ Gnossia sunt monument desertæ a Theseo puellæ.

BUTIRIGIS.

At

At Lyra diductis per cœlum cornibus inter
 Sidera conspicitur, quâ quondam ceperat Orpheus
 Omne quod attigerat cantu, manesque per ipsos 325
 Fecit iter, domuitque infernas carmine leges.
 Huic cœlestis honos, similisque potëntia causæ :
 Tunc filvas & saxa trahens, nunc fidera ducit,
 Et rapit immensum mundi revolubilis orbem.
 Serpentem magnis Ophiuchus nomine signis 330
 Dividit, & toto mergentem corpore corpus
 Explicat, & nodos, sinuataque terga per orbos
 Expedit, effusis per laxa volumina palmis.
 Respicit ille tamen molli cervice reflexus :
 Semper erit paribus bellum, quia viribus æquant. 335

Proxima fors Cygni, quem cœlo Jupiter ipse
 Imposuit, formæ pretium, quâ cepit amantem,
 Cum Deus in niveum descendit versus olorem,
 Tergaque fidenti subjecit plumea Ledæ.
 Nunc quoque diductas volitat stellatus in alas. 340

diductis] Id est, admodum in longum ductis atque protensa. Huic contrarium est *adductis*.

BUTIRIGIS.

Similis potentia] Virtus efficiendi, vis eadem, quæ olim fuit. Potentia similia producendi, quæ, sicut causa, operatur. FAYUS.

Dividit] Sensu *distributionis*, non in sensu *separationis* ut volunt interpretes. Si enim serpens ab Ophiucho dissectur, quomodo potuit corpus toto corpore mergere? Sensus est, Ophiuchus distribuit serpentem, aut serpenti locum statuit, inter magna cœli signa. Manibus enim anguem tenet, & ob hanc causam sub ejus potestate est.

Mergentem corpore] Quid sit corpus corpore mergere? Mani-

liana locutio, ejus & ab obscurâ diligentia non abhorret. Quando-
 cunque serpentis corpus in plurimos arcus sinuatur, a naturali formâ differt, quæ est recta : mergitur igitur naturalis forma in voluminibus, & corpus celatur totum toto corpore.

Sinuataque terga] Quasi non satis, in priore versu mentem enucleaverat, hic fusiùs videtur quod voluit aperire. Sed cum *nodos & terga sinuata* dicit, forsân vult arcuata volumina, non orbiculata : & arcuata sunt illa, quæ undarum more leviter inflexa, & quæ succedunt orbiculatis, postquam orbiculatum corpus explicatur. Hoc loco Bentleyus *serpentis sapientiam* non dignatur proferre.

Æquant] se invicem æquant.

Hinc imitata nitent cursumque habitumque sagittæ
Sidera. Tum magni Jovis ales fertur in altum
Assueto volitans, gestet ceu fulmina mundi
Digna Jove, & cœlo, quod sacris instruit armis.

Tum quoque de ponto surgit Delphinus ad astra 345
Oceani, cœlique decus, per utrumque sacratus.

Quem rapido conatus Equus comprehendere cursu
Festinat, pectus fulgenti fidere clarus,
Et finitur in Andromedâ. Quam Perseos armus
Excipit, & sociat sibi. Cui succedit iniquo 350

Divisum spatio, quod ternâ lampade dispar
Conspicitur paribus, Deltoton nomine fidus,
Ex simili dictum. Cepheusque & Cassiopea
In pœnas signata suas : juxtaque relictam
Andromedam vastos metuentem piscis hiatus, 355
Expositam ponto deflet, scopulisque revinctam,
Ne veterem Perseus cœlo quoque servet amorem,

Assueto volitans] Nempe volitans more assueto.

per utrumque sacratus] Quoniam, ut fabulæ docent, a Neptuno inter astra relatum Delphinum certiores facti sumus.

In Andromedâ] Stella communis Andromedam contingit, discernens ejus caput ab equi intercisione, quoniam Equus non est integer, sed dimidiatus.

SCALIGER.

Perseos armus] Hoc ex Arato excerptum, qui iisdem propemodum verbis utitur.

sociat sibi] Quia Andromedæ pedes ejus armi excipiunt: ut contra dispari spatio Deltoton ab illo divisum est. SCALIGER.

lampade dispar] Iniquo spatio esse divisum Deltoton ait, quoniam tertia lampas, id est, stella tertia illius trigoni Δ est dispar spatio, neque apparet conspicientibus æqualia habere latera.

BUTIRIGIS.

Deltoton] Dispar parilis sedis est Trigonum isosceles: quoniam duo æqualia latera, quæ in eo sunt, disparia sunt sedi, seu basi.

SCALIGER.

In pœnas] Astronomi enim illam imaginantur panis brachiis tanquam sese miserantem.

SCALIGER.

Ne veterem] Ne pro ne non.

Aux-

Auxilioque juvet, fugiendaque Gorgonis ora
 Sustineat, spoliūque sibi, pestemque videnti.
 Tum vicina ferens flexo vestigia tauro 360
 Heniochus, studio mundumque & nomen adeptus ;
 Quem primū curru volitantem Jupiter alto
 Quadrijugis conspexit equis, cœloque sacrauit.
 Tum fubeunt Hædi claudentes fidere pontum ;
 Nobilis & mundi nutrito rege Capella : 365
 Cujus ab ubèribus magnum ille ascendit Olympum,
 Lacte fero crescens ad fulmina, vimque tonandi.
 Hanc ergo æternis meritò sacrauit in astris
 Jupiter, & cœli cœlum mercede rependit.
 Pleiades Hyadesque, feri pars utraque Tauri 370
 In Boream scandunt. Hæc sunt Aquilonia signa.
 Aspice nunc, infra solis surgentia cursūs,
 Quæ super exustas labuntur fidera terras ;
 Quæque intra gelidum Capricorni fidus, & axe
 Imo subnixum vertuntur lumina mundum. 375

Spoliūque sibi] Epitheta sunt capitis Gorgonei, quod Perseo fuerit spoliū, videnti vero pestis. Hoc enim caput exitium fuit præsentissimum videntibus.

BUTIRIGIS.

Flexo tauro] Incumbenti genibus.

Heniochus] Hunc fuisse Erichthonium fingunt aliqui, Vulcani ex tellure filium, qui primus dicitur curru equos junxisse.

claudentes] Sidus pluviale ortu & occasu mare nimbis deturbat. Claudere dicitur a Manilio, quoniam dum sævit, via aut cursus navigantibus obstruitur ; qui non se mari committere audent, quamdiu hædi dominantur.

Cœli cœlum] Si Jupiter lacte Caprino non fuisset nutritus, cœlum non attigisset.

exustas] Manilius ex veteri & vulgari errore loquitur ; æquali enim calore solis temperantur Capricornus & Cancer. FAYUS.

Infra solis] Extra Zodiacum, partibus Australibus. Nunc enim de signis Austrinis loquitur.

intra gelidum] Gelidus non magis est Capricornus, quam Cancer. Sed ita dixit ex opinione vulgi. Nam cum id signum Sol invasit, tunc nobis bruma conficitur. Cum experimur frigidum solem in Capricorno, hoc evenit, quoniam Sol in Septentrione a nobis longius recedit. SCALIGER.

Axe imo] Australi, quo mundus rectè inniti dicitur cum deprimatur infra. Scilicet habitâ ratione nostræ sphaeræ. FAYUS.

Cernere vicinum Geminis licet Oriona
 In magnam cœli tendentem brachia partem,
 Nec minus extento surgentem ad fidera passu.
 Singula fulgentes humeros cui lumina signant,
 Et tribus obliquis demissus ducitur ensis. 380
 At caput Orion excelso immerfus Olympo,
 Per tria subducto signatur lumina vultu;
 Non quod clara minus, sed quod magis alta recedant.
 Hoc duce per totum decurrunt fidera mundum.
 Subsequitur rapido contenta Canicula cursu, 385
 Quâ nullum terris violentius advenit astrum,
 Nec gravius cedit. Non horrens frigore surgit,
 Nec vacuum solis fulgentem deferit orbem.
 Sic in utrumque movet mundum, & contraria reddit.
 Hanc qui surgentem, primo cum redditur ortu 390

In magnam cœli] Nam utrumque hemisphærium obsidens secundum longitudinem obtinet partes 17. Secundum latitudinem partes 30. SCALIGER.

Immerfus Olympo] Immerfum dicit, quia remotissimæ sunt tres stellæ, quæ ejus caput describunt.

SCALIGER.

Per tria subducto] Nam Orionis caput sic fingitur, ut vultus subductus a nobis quodammodo immerfus & latens in cœlo videatur esse, vertex verò seu cœlum capitis tribus stellis designetur.

BUTIRIGIS.

Hoc duce] Ab hoc enim principium Australium signorum.

Contenta canicula] Velox aut præproperea canicula. Ita Cic. pro Mur. hoc verbo utitur sensu tali: *Contento cursu classis Italiam petebat.*

Nec gravius cedit] Id est, nec acrius occidit terris. Neque enim

exortu solo est lethifera Canicula, sed & occasu. FAYUS.

Nec vacuum] Scilicet Astrum vacuum. Non, ait, in ortu frigidum est astrum, sed è contrario calidum; sed in occasu, hoc astrum non est vacuum a frigore, cum a sole declinat, sed frigore gravidum.

Sic in utrumque] In contrarios affectus. Nam exoriens, calores ciet, occidentem pruina gelidæ excipiunt.

SCALIGER.

Hanc qui] De Caniculâ continuatur sermo. Ait observari ortum caniculæ a Cilicibus & incolis Tauri: ut ex eo quantus frugum proventus futurus sit, augurentur: item & quæ valetudo, & alia id genus. Et hoc est, quod scribit Plinius, non minorem ei astro venerationem esse, quam deferiptis in Deos stellis. SCALIGER.

Montis ab excelso speculantur vertice Tauri,
 Eventus frugum varios, & tempora dicunt :
 Quæque valetudo veniat, concordia quanta.
 Bella facit, pacemque refert, varieque revertens
 Sic movet, ut vidit, mundum, vultuque gubernat. 395
 Magna fides hoc posse, color cursusque micantis
 In radios : vix sole minor, nisi quod procul hærens
 Frigida cœruleo contorquet lumina vultu.
 Cætera vincuntur specie ; nec clarius astrum
 Tingitur oceano, cœlumve revisit ab undis. 400

Tum Procyon, veloxque lepus. Tum nobilis Argo
 In cœlum subducta, mari quodd prima cucurrit,
 Et meritum magnis mundum tenet acta procellis,
 Servando Dea facta Deos. Cui proximus Anguis
 Squamea dispositis imitatur lumina flammis, 405
 Et Phœbo facer ales, & almo gratus Iaccho
 Crater & duplici Centaurus imagine fulgens,

Varièque revertens] Variè sic movet. In utramque partem ortu & occasu suo vehemens sidus esse, jam dictum a nobis. Ut vidit, id est, eo temporis puncto, quo cœlum conspexit, post ortum aut reditum. SCALIGER.

micantis in radios] Credunt aliqui, quod ejus color, & rutilus ejus cursus, in radios longè latè- que fusus, hæc, quæ antea dicta sunt, possunt efficere.

vix sole minor] vix, inquit, soli ipsa claritate cedat, nisi quod remotiores quasdam stellas habet.

SCALIGER.

Frigida cœruleo] Mutuatur ab Arato. Nam cœruleum vocat locum stellis vacantem. Ita ille, stellas subobscuras, aut vix apparentes, frigida lumina vocat,

quod pene flammis privata sint, ut alibi gelidum lumen solis dicit, quando scilicet Sol occidit.

SCALIGER.

Cœruleo] Ex longinquitate vix distingui potest a cœlo cœruleo.

Et meritum] Homines inter divos relati fuerunt, qui suis meritis cœlum meruisse dicebantur. Argo navis inter fidera relata, quoniam Deos, id est, heroas, Argonautas a ponti periculis liberavisset.

BUTIRIGIS.

Flammis] Stellis. Quas ex igne compactas scribit Plin. Quas ignem ex communi Ægyptiorum philosophorum consensu dicit esse Diog. lib. i. FAYUS.

Sacer ales] Corvus. Propter auguria, vaticinia, & præfagia Apollini sacer.

Pars hominis, tergo pectus commissus equino.
 Ipsius hinc mundi templum est, victrixque solutis
 Ara nitet sacris, vastos cum terra gigantas 410
 In cœlum furibunda tulit. Tum Di quoque magnos
 Quæsiwere Deos. Dubitavit Jupiter ipse
 Quod poterat, non posse timens; cum surgere terram
 Cerneret, & verti naturam crederet omnem;
 Montibus atque aliis aggestos crescere montes, 415
 Et tam vicinos fugientia fidera colles,
 Arma importantes, & ruptâ matre creatos;
 Discordes vultu, permixtaque corpora, partûs.
 Hostiferum necdum tibi quemquam numina norant,
 Si qua forent majora suis. Tum Jupiter Aræ 420
 Sidera constituit, quæ nunc quoque maxima fulgent.
 Quam propter cetus convolvens squamea terga
 Orbibus insurgit tortis, & fluctuat alvo;
 Intentans morsum, similis jam jamque tenenti:
 Qualis ad expositæ fatum Cepheidos undis, 425
 Expulit adveniens, ultrâ sua littora pontum.
 Tum Notius piscis, venti de nomine dictus,
 Exsurgit de parte noti, cui juncta feruntur
 Flexa per ingentes stellarum flumina gyros.

Ipsius hinc mundi] Ab hac parte, ait Manilius, mundo est templum suum, quo augures obvertuntur in inquisitionibus ad auguria captanda: qua propter etiam Sacrarium aliis appellatur. Hinc meridianacœli regio templumcœli fuit appellatum. BUTIRIGIS.

Situs aræ notatur, & Diis consecratæ, quia fœdus percusserant ad hanc, cum gigantas metuebant.

FAYUS.

Ruptâ matre creatos] Montes enim, aut colles, quos ad cœlum attollebant gigantes, è terrâ evelebant. FAYUS.

Discordes vultu] scilicet gigantas, non montes: ut Bentlejus, ob nimium fervorem & celeritatem ingenii, perperam existimat.

Notius Piscis] Est in Australi parte cœli, infra Tropicum Capricorni, sub Aquarii pedibus.

FAYUS.

juncta feruntur] Notius piscis solitarius, flumen, sive effusiones aquarum, ex Aquarii urnâ fluentium, deglutire dicitur.

SCALIGER.

Alterius

Alterius capiti conjungit Aquarius undas
Amnis, & in medium coeunt, & fidera miscent.

430

His, inter solisque vias, Arctosque latentes,
Axem quæ mundi stridentem pondere torquent,
Orbe peregrino cælum depingitur astris,
Quæ Notia antiqui dixerunt fidera vates.

435

Altera pars orbis sub aquis jacet invia nobis,
Ignotæque hominum gentes, nec transita regna,
Commune ex uno lumen ducentia sole,
Diversasque umbras, lævæque cadentia signa,
Et dextros ortus cælo spectantia verso.
Nec minor est illis mundus, nec lumine pejor,
Nec numerosa minus nascuntur fidera in orbe.
Cætera non cedunt : uno vincuntur in astro
Augusto, fidus nostro quod contigit orbi,
Cæsar nunc terris, post cælo maximus Auctor.

440

445

Ultima, quæ mundo semper volvuntur in imo,

Alterius capiti] Duo pisces, Borealis & Australis; minorem piscem Australem per vocem *alterius* intelligit poeta, cujus capiti Aquarius amphoram admo- vet. *FAYUS.*

In medium coeunt] Nempe aquæ.

Solisque vias] Zodiacum, vel Eclipticam.

Arctosque latentes] Urfas Australes: namque ex conjecturâ veteres crediderunt duas pariter inæscursas ad polum Antarticum.

FAYUS.

Diversasque umbras] sunt enim nobis Antiscii. Illis sinistra, nobis umbra dextra.

lumine pejor] Loquitur poeta ex conjecturâ, quasi pares sint stellæ, & signa paria, a Zodiaco ad utrumque circulum Polarem. Quod falsum est. *FAYUS.*

Sidus nostro quod] Alludit ad præsentis honores divinos, quos Romani vivo Augusto largiebantur. Ita Horatius:

Præsentis tibi maturos, &c.

His] Scilicet, his astris.

Ultima quæ mundo] Per ultima signa intelligit Antartica, & quæ Polo Antartico vicina: quæ scilicet nunquam in conspectum nostrum veniunt, qui intra Æquinoctialem habitamus. *SCALIGER.*

Quæis innixa manent cœli fulgentia templa,
 Nusquam in conspectum redeuntia cardine verso,
 Sublimem speciem mundi, similesque figuras
 Astrorum referunt : & versas frontibus Arctos 430
 Uno distingui medias claudique Dracone
 Credimus exemplo : quia mens, fugientia visus,
 Hunc orbem cœli vertentis fidera cursu,
 Cardine tam simili fultum, quam vertice fingit.
 Hæc igitur magno divisas æthere sedes 455
 Signa tenent, mundi totum deducta per orbem.

Sunt alia adverso pignantia fidera mundo,
 Quæ cœlum, terramque inter volitantia pendent,
 Saturni, Jovis, & Martis, Solisque. Sub illis
 Mercurius Venerem inter agit, Lunamque locatus. 460
 Tu modo corporeis similes nè quære figuras,
 Omniaque æquali fulgentia membra colore ;

In conspectum] Arcticus, qui tangit punctum finium nostrorum, a nobis videtur : Antarcticus, quia illorum horizontem tangit, nunquam. Hi non a polis eclip- ticæ, sed a puncto intersectionis Orizontis & Meridiani describendi sunt. SCALIGER.

fulgentia templa] Arcum al- quem cœli, significant.

Dracone] Qui duas Urfas Aus- trinas complectitur & dividit, sic ut Draco Septentrionalis duas nostras urfas. FAYUS.

cardine] *cardo* vel axis vertex, vel Polus.

versas frontibus Arctos] Quam- vis, inquit, Arctos, quæ in altero polo sunt, non videmus, tamen eas nostratibus similes esse ratio ponit. SCALIGER.

fugientia visus] Ordo est : Quia mens fingit, hunc orbem cœli ver- tentis fidera cursu, fugientia vi- sus, fultum tam simili, &c. *Ex- empla*, scilicet Arctico. Potum Antarcticum non videmus, sed in absoluto globo ratio in altero esse colligit, quod in uno.

SCALIGER.

Sunt alia] Erronum septem de- scriptio.

Tu modo corporeis] Noli, in- quit, corpora absoluta in fideribus quærere, quamvis corpora dicantur. Non enim omnia designata sunt, sed quædam stellæ appositæ sint ad majorem scientiæ fideralis facilitatem. SCALIGER.

Deficiat

Deficiat nihil ut, vacuumque a lumine cesset.
 Non poterit mundus fufferre incendia tanta
 Omnia si plenis ardebunt sidera membris. 465
 Quicquid subduxit flammis natura, pepercit
 Succubitura oneri: formas distinguere tantum
 Contenta, & stellis ostendere sidera certis.
 Et, quo clara magis possis cognoscere signa,
 Ignea designat species, atque ignibus ignes 470
 Respondent, media extremis, atque ultima summis,
 Cernuntur. Satis est, si se non omnia celant:
 Præcipue, medio eum luna implebitur orbe,
 Certa nitent mundo: cum Lunâ conditur omne
 Stellarum vulgus: fugiunt sine nomine signa. 475
 Pura licet vacuo tum cernere sidera cœlo:
 Nec fallunt numero, nec parvis mixta feruntur.
 Non varios obitus norunt, variosque recursus,
 Certa sed in proprias oriuntur sidera luces,
 Natalesque suos, occasumque ordine servant. 480
 Nec quicquam in tantâ magis est mirabile mole,
 Quam ratio, & certis quod legibus omnia parent.
 Nusquam turba nocet, nihil ullis partibus errat,

Deficiat nihil] Ne quæras, inquit, ut totum cœlum ignescat, & ullâ parte ejus nihil deficiat ignis, & quâ cesset vacuum lumine, aut igne. BUTERFIOIS.

Non poterit mundus] Ex illorum opinione, qui stellas igneas, aut ignes esse putabant. FAYUS.

ostendere sidera] Quid sit ostendere sidera sideribus aut stellas stellis? voces non sunt univoce hoc loco pro certo habemus. Sidera ergo significant Signa, quæ ex multis stellis componuntur.

Ignea designat] ut, inquit, possis clara signa cognoscere, satis est

ad illorum comprehensionem, ut igneâ specie quâdam, & stellarum positu, non autem toto corpore ea cognoscas. SCALIGER.

Pura licet] Pura sidera vocantur a Manitio, quæ clarissima sunt, nempe sidera primæ, secundæ, aut tertiæ magnitudinis.

Nec fallunt numero] Certus enim stellarum numerus a Chrysippo & Hipparcho collectus.

SCALIGER.

Certa sed in proprias] Statas vices servant, ut quotannis possis stellas eodem ordine observare.

SCALIGER.

Latiùs aut brevius, mutatoque ordine fertur.

Quid tam confusum specie, quid tam vice certum est? 485

Ac mihi tam præsens ratio non ulla videtur,

Quâ pateat mundum divino numine verti,

Atque ipsum esse Deum: nec forte coisse magistrâ,

Ut voluit credi, qui primus mœnia mundi

Seminibus struxit minimis, inque illa resolvit: 490

E quis & maria, & terras, & fidera cœli,

Ætheraque immensos fabricantem finibus orbes,

Solventemque alios constare; & cuncta reverti

In sua principia, & rerum mutare figuras.

Quis credat tantas operum sine numine moles, 495

E minimis, cœcoque creatum fœdere mundum?

Si fors ista dedit nobis, fors ipsa gubernat.

At cur dispositis vicibus consurgere signa,

Et velut imperio præscriptos reddere cursûs

Cernimus, ac nullis properantibus ulla relinqui? 500

Cur eadem æstivas exornant fidera noctes

Semper, & hibernas eadem? certamque figuram

Quisque dies reddit mundo, certamque relinquit?

Jam tum, cum Grajæ verterunt Pergama gentes,

Latiùs aut brevius] Id est, neque latior neque contractior est orbita in quâ moventur fidera, sed semper eadem.

Qui primus] Democritus, vel qui secutus est eum Epicurus; uterque enim docuit cœlum ac terram, & cuncta creata fuisse casu fortuito: eademque omnia sorte aut forte magistrâ regi, sine ullâ Deorum operâ. FAYUS.

Ætheraque] Æthera hoc loco spatium purum aut inane significat.

cæco fœdere] Etenim si rerum origo fuit bene disposita, ut fatentur Epicurei, tum certe fuit fœdus, & cœcum, quoniam intellectus agens defuit. Manilius apte utitur vocibus cæco fœdere, ut Epicuream hypothesein naso adusco suspendat.

Mundo] Cœlo.

Jam tum] Ab exemplo probat, fidera quæque immutabili lege & ordine in cœlis decurrere. FAYUS.

Arctos & Orion adversis frontibus ibant : 505
 Hæc contenta suos in vertice flectere gyros,
 Ille ex diverso vertentem surgere contra
 Obvius, & toto semper decurrere mundo.
 Temporaque obscuræ noctis deprendere signis
 Jam poterant, cælumque suas distinxerat horas. 510
 Quot post excidium Trojæ sunt eruta regna ?
 Quot capti populi ? quoties fortuna per orbem
 Servitium imperiumque tulit varièque revertit ?
 Trojanos cineres in quantum oblita refovit
 Imperium ? fatis Asiæ jam Græcia pressa est. 515
 Sæcula denumerare piget, quotiesque recurrens
 Lustrârit mundum vario Sol igneus orbe.
 Omnia mortali mutantur lege creata.
 Nec se cognoscunt terræ vertentibus annis.
 Exutæ variant faciem per sæcula gentes. 520

At manet incolumis mundus, suaque omnia servat ;
 Quæ nec longa dies auget, minuitve senectus.

adversis frontibus] Urfa major, quæ circa Polum Septentrionalem circumacta vergit caput & frontem ad caput & frontem Orionis. Illa videtur inclinari ; hic vero adversus eam assurgere intra duos Tropicos : quod in globis cœlestibus videndum est. FAYUS.

vertice] Polo Arctico.

vertentem] Ursam majorem, quæ quia juxta Polum vertitur, ipsa videtur vertere & rotare cœlos, & sidera cætera. FAYUS.

Toto mundo] Orion enim a Tropico Capricorni assurgit, & attollit caput ad Tropicum Cancræ.

FAYUS.

Temporaque obscuræ] Noctis

vigilias Trojano bello primus instituisse dicitur Palamedes.

Trojanos cineres] Romani a Trojanis per Æneam originem duxerunt : & in totius orbis imperium, quasi Trojanos cineres refoverunt. Et dum Romani in Asiam arma sua contulerunt, totam Græciam in ditionem suam subjecerunt. Ita æqualem fortem cum Asiâ Græcia partita est. Quod innuit Manilius, quando ait, *fatis Asiæ Græcia pressa est.*

FAYUS.

vario orbe] Post sæcula quædam mutantur & labuntur imperia, æquè ac homines. FAYUS.

Nec motus punctò currit, cursûsque fatigat.
 Non alium videre patres, aliumve nepotes.
 Nunquam transverſas ſolem decurrere ad Arctos, 525
 Nec mutare vias, & in ortum vertere cursûs,
 Aurorâque novis nascentem ostendere terris;
 Nec lunam certos excedere luminis orbis,
 Sed servare modum, quo crescat, quove recedat;
 Nec cadere in terram pendentia fidera cœlo, 530
 Sed dimensa suis consumere tempora signis;
 Non opus est casûs, magni sed numinis ordo.
 Hæc igitur texunt æquali fidera tractu
 Ignibus, in varias cœlum laqueantia formas.
 Altius his nihil est. Hæc sunt fastigia mundi. 535
 Publica naturæ domus his contenta tenetur
 Finibus, amplectens pontum, terrasque jacentes.
 Omnia concordî tractu veniuntque caduntque,
 Quà semel incubuit cœlum, versumque refurgit.
 Ipse autem quantum convexo mundus olympo 540
 Obtineat

Nec motus punctò] Quid vult Manilius in hac sententiâ non cuivis intelligere facile est. Bentleius expungit. Quantum conjecturâ auguror, forſan hæc fit mens Poetæ. Cœlum non violento motu fertur & adeo celeri, ut in instanti currat, & ita fatigatum cursu tam præcipiti, quiescat, quasi currendo defessum. Utinam Eratosthenes aliquis (nam versus in omnibus pene MS invenitur) hic lumen de suo lumine accendat, & si erraverim, erranti comiter viam monstret.

consumere] Pro *disponere*.

Non opus est] Postquam ostendit certam ac immutabilem astrorum ac mundi æquabilitatem, tandem

id, quod volebat, concludit, nullo casu mundo assignandum, sed providentiam esse & cœlestem rationem esse, quæ ipsum gubernet. SCALIGER.

Hæc igitur texunt] Ait auctor, quod hæc scilicet signa seu fidera constituunt aut texunt æqualem circuitum aut tractum suis luminibus.

omnia] omnia fidera.

Incubuit] Inclinauit.

Ipse autem] Circuli peripheria tripla est ad suam dimetientem cum septima. Jam a centro ad circumferentiam, si sex parallelas ducas, tres erunt dimetientes. Tres illæ dimetientes complent circumferentiam, si septimam in super

Obtineat spatium, quantis bis sena ferantur
 Finibus astra, docet ratio ; cui nulla resistunt
 Claustra, nec immensæ moles ; ceduntque recessus,
 Omnia succumbunt, ipsa est penetrabile cælum.
 Nam quantum a terris, atque æquore signa recedunt, 545
 Tantum bina patent. Quantumque inciditur orbis
 Per medium, pars efficiet tum tertia gyri,
 Exiguo dirimens solidam discrimine summam.
 Bisque jacet binis summotus partibus orbis.
 Summum igitur cælum bis bina resurgit ab imo, 550
 Altera bis senis ut sit pars tertia signis.
 Sed quia per medium est tellus suspensa profundum,
 Binis a summo signis discedit & imo.

super adjeceris. Porro parallelo spatio harum linearum bina signa continentur. Ergo quatuor signa faciunt dimetientem circuli : quæ in tria ducta consummant 12, integrum circuli ambitum. Tripla, ut dixi, ad circumferentiam dimetiens, quæ cum quatuor signa complectatur, facile quanta sit peripheria conjiciendum relinquit.

SCALIGER.

Quantum a terris] Mundus est pila, terra centrum, nos qui in ea sumus, centri vicem obtinemus. Necesse igitur rectas lineas ab oculo in cælum jactas æquales esse. Quanta erit linea in cælum jactas æquales esse. Quanta erit linea in cælum ab oculo ducta, tantas debemus sex lineas per totum circuli ambitum imaginari : quæ si æquidistantes assumentur, illo spatio duo complectentur Zodiaci dodecatemoria. SCALIGER.

Sex tanta rotundæ] Scilicet sexies bina signa, quæ æquant duodecim, *Sex tanta bina.*

Quantumque inciditur] Quanta est dimetiens orbis, ter tanta ad eam est circumferentia.

SCALIGER.

Exiguo dirimens] Hoc est unâ septimâ plus. SCALIGER.

Bisque jacet] Orbis, inquit, circumquaque a centro summovetur binis signis. Ergo linea a circumferentiâ ad circumferentiam per centrum ducta, quia ad illam dupla est, dupla quoque ad illam signa habebit, hoc est, bis bina. SCALIGER.

Altera bis senis] Altera tertia, id est, duæ tertiæ.

Alter ab undecimo, &c. VIRG. hoc est, 13 annum agebam. Hic igitur altera tertia, duæ tertiæ.

SCALIGER.

Binis a summo] Facit profunditas, ut bina præferat signa eorumque dodecatemoria accedant quaternis illis, quæ ante posita sunt in utraq; parte jacentis Diametri. BUTIRIGIS.

Hinc

Hinc igitur, quodcunque supra te suspicis esse,
 Quæ per inane meant oculi, quæque ire recusant, 555
 Binis æquandum est signis. Sex tanta rotundæ
 Efficiunt orbem Zonæ, quæ signa feruntur
 Bis sex æquali spatio textentia cælum.
 Nec mirere vagos partûs eadem esse per astra,
 Et mixtum ingenti generis discrimine fatum : 560
 Singula cum tantum teneant, tantoque ferantur
 Tempore, sex totâ surgentia fidera luce.

Restat ut æthereos fines tibi reddere coner,
 Filæque dispositis vicibus comitantia cælum,
 Per quæ dirigitur signorum flammeus ordo. 565
 Circulus ad Boream fulgentem sustinet Arcton,

Hinc igitur] Tantum est spatium, inquit Manilius, duorum signorum Zodiaci, quantum est intervalli inter cælum & terram, id est, circumferentiam & centrum ipsius. BUTIRIGIS.

Binis æquandum] Id est, spatium duorum signorum oportet statuas a terrâ ad cælum.

BUTIRIGIS.

Ceduntque recessus] Quodcunque remotum est, aut longo intervallo a mundi communi aspectu distrahatur, rationi cedit.

vagos partûs] Nempe humanos partûs, qui (ut mox constabit) a fidereis motibus reguntur.

Sex totâ] Sex per diem totum tantum orientia signa, habitâ tione dierum ac noctium æqui rationalium. FAYUS.

æthereos fines] Post phænomena, ad circulorum sphaeræ descriptionem pergit. *Fines*, circulos vocat, ut infra :

Alterius finis si vis cognoscere gyros.

Filæque] lineas. *Dispositas vices* semper vocat solares conversiones.

SCALIGER.

Per quæ dirigitur] Tres tantum circuli sunt, per quos dirigitur signorum ordo, duo Tropici & æqui noctialis. Nam duo reliqui paralleli Arcticus, & ei oppositus Antacticus non nisi in sphaerâ dati climatis locum habent.

SCALIGER.

Sustinet Arcton] Recte. Nam tota Ursæ major intra illum Arcticum, juxta Eudoxi mentem, quam Manilius observat, includitur : & in climate Athenarum Orizon priores pedes Ursæ præterradit. SCALIGER.

Sexque

Sexque fugit solidas a coeli vertice partes.

Alter ad extremi decurrens sidera Cancri

In quo consummat Phoebus lucemque moramque,

Tardaque per longos circumfert lumina flexus,

570

Æstivum medio nomen sibi sumit ab æstu,

Temporis & titulo potitur, metæque volantis

Solis; & extremos designat fervidus actus,

Et quinque in partes Aquilonis distat ab orbe.

Tertius in mediâ mundi regione locatus,

575

Ingenti spirâ totum præcingit Olympum,

Parte ab utrâque videns axem: quo limite Phoebus

Componit paribus numeris noctemque diemque,

Veris & autumnî currens per tempora mixta:

Cum medium æquali distinguit limite coelum.

580

Quatuor hic gradibus sua fila reducit ab æstu.

Proximus hunc ultrâ, brumalis nomine circes

Ultima designat fugientis limina solis,

Invidaque obliqua radiorum munera flammâ

Sexque fugit solidas] In Cœdo, ubi Polus ad 36 grad. attollitur, Eudoxus scripsit Arcticum circulum totidem partibus a polo mundi distare. In alio climate alius erit, pro ratione elevationis Polaris. SCALIGER.

Temporis & titulo] Nam Tropicus a tempore illo dicitur, in quo reversio solis fit. SCALIGER.

Et quinque in partes] Eudoxianas scilicet.

Ingenti spirâ] Nam circuli illi nihil aliud, quam spiræ. Quarum maxima quæ mediâ spheram cingit, ut minima quæ verticibus seu polis propior. SCALIGER.

axem] Hoc est, extremam utramque axis partem. FAYUS.

Quatuor gradibus] Quatuor gradus, distat inquit, Equator a Tropico nostro, sive Cancro.

SCALIGER.

nomine circes] Circites veteres usurpabant pro circulis, ut Festus notat. Utitur & Sidorius Apollinaris. BUTRIGIS.

Ultima designat] Limina, fines, metas. Fugam solis vocat brumam, quo tempore sidus a nobis remotissimum est. Hoc loco Manilius Tropicum Capricorni describit. SCALIGER.

Invidaque] Quia enim longius a nobis recedit, propterea nobis lucem invidere videtur.

SCALIGER.

Dat per iter minimum nobis : sed finibus illis,
 Quos superincubuit, longâ stant tempora luce ;
 Vixque dies transfit candentem extenta per æsum :
 Bisque jacet binis summotus partibus orbis.

585

Unus ab his supereft, extremo proximus Axi
 Circulus, Austrinas qui stringit & obsidet Arctos. 590
 Hic quoque brumalem per partes quinque relinquit ;
 Et quantum a nostro sublimis cardine gyros
 Distat, ab adverfo tantundem proximus illi.
 Sic tibi per binas vertex a vertice partes
 Divifus, duplici summâ circumdat.Olympum, 595
 Et per quinque notat signantes tempora fines.
 His eadem est via, quæ mundo : pariterque rotantur
 Inclines, sociosque ortûs occasibus æquant :
 Quandoquidem texto, quo totus volvitur orbis,

Vixque dies transfit] Mathematico indignum, sub Tropico Capricorni non solum putare diem adeo longam esse, ut minimum discrimen noctis intersit : sed & longiores sub illo dies esse, quam sub Cancro. SCALIGER.

Bisque jacet binis] Nempe Capricorni Tropicus. distat ab Æquatore quatuor gradibus.

FAYUS.

Unus ab his] Notat et describit circulum Antarcticum.

brumalem] Tropicum Capricorni.

Et quantum distat] Sensus est, Parallelum circulum Antarcticum tantundem distare a Polo Antartico, quantum circulus Arcticus a Polo Arctico, id est, sex partibus seu gradibus Eudoxianis.

BUTIRIGIS.

Sic tibi per binas] Si spatium, inquit Manilius, quod est a polo uno ad alterum, hoc est, hæmisphærii unius spatium per alterum hæmisphærium metiaris, ea bina spatia seu eorum summam efficere spatium summamque ambitus seu amplitudinis globi cœlestis : ac proinde, cum a polo uno ad alterum per distantias quinque circulorum inventum sit spatium 30 grad. totius mundi spatium fore graduum 60. BUTIRIGIS.

quinque notat] Scilicet quinque paralleli circuli, qui inclines pariter, i. e. eandem cum mundo conversionem habet. SCALIGER.

Quandoquidem texto] Textum hoc loco idem est ac ordo. *Texto*, Scil. eodem ordine lineas ducunt, quo totum cœlum revolutiones facit.

Fila trahunt, alti cursum comitantia cœli,
 Intervalsa pari servantes limite semper,
 Divisosque semel fines, fortemque dicatam.
 Sunt duo, quos recipit ductos a vertice vertex,
 Inter se adversi, qui cunctos ante relatos
 Seque secant, gemino coeuntes cardine mundi,
 Transversoque polo rectum ducuntur in axem :
 Tempora signantes anni, cœlumque per astra
 Quatuor in partes divisum mensibus æquis.
 Alter ab excelso decurrens limes Olympo,
 Serpentis caudam, ficeas & dividit Arctos,
 Et juga Chelarum medio volitantia gyro :
 Extremamque secans Hydram, mediumque sub Austris
 Centaurum ; adversus concurrit rursus in Axe,
 Et redit in Cetum, squamosaque tergora Ceti,
 Lanigerique notat fines, clarumque Trigonum,
 Andromedæque finis imos, fastigia matris,
 Principiumque suum repetito cardine claudit.

600

605

610

615

Alter in hunc medium, summumque incumbit in Axem,
 Perque pedes primos, cervicem transit & ursæ :
 Quam septem stellæ primam, jam sole remoto

620

Sunt duo] Magni circuli, qui
 per polos mundi ducti se interse-
 cant, Coluri dicti. SCALIGER.

Ducuntur inter se adversi a Polo
 ad Polum per rectum Axem.

FAYUS.

ante relatos] Quinque paralle-
 los. FAYUS.

divisum mensibus] Quæque
 pars est trium signorum, quibus
 totidem menses respondent.

FAYUS.

ficeas Arctos] Quæ nobis ocea-
 no non tingantur, id est, non oc-
 cidant. FAYUS.

sub Austris] Nam Centaurus

duplex. Alter in Zodiaco, qui
 Sagittarius, alter in meridionali-
 bus cœli partibus. FAYUS.

adversus rursus] Nimirum in
 Antartico polo. Adversus autem
 id est, obversus & reflexus in eam
 ipsam partem unde erat profectus,
 idque in axe Antartico.

BUTIRIGIS.

fastigia matris] Superiorem
 partem vel caput Cassiopeæ.

Quam septem stellæ] Primam
 Ursam vocat majorem ursam : quia
 citerior nobis est ; illa altera in
 Polum longè sumnota est.

SCALIGER.

Producunt nigræ præbentem lumina nocti :
 Et Geminis Cancrum dirimit, stringitque flagrantem
 Ore Canem, clavumque ratis, quæ vicerat æquor.
 Inde axem occultum per gyri signa prioris
 Transversa, atque illo rursus de limite tangit
 Te, Capricorne, tuisque Aquilam designat ab astris :
 Perque Lyram inversam currens, spirasque Draconis,
 Posteriora pedum Cynosuræ præterit astra,
 Transversamque secat vicino cardine caudam.
 Hic iterum coit ipse sibi, memor unde profectus.
 Atque hæc æternam fixerunt tempora sedem,
 Immotis per signa modis statione perenni.
 Hos volucres fecere duos. Namque alter ab ipsa
 Confurgens Helice, medium præcidit Olympum,

624

630

ratis] Argo navis.

axem occultum] Polum Antarcticum infra terras.

gyri prioris] Circuli coluri æquinoctiorum.

cardine vicino] Polo septentrionali.

Atque hæc æternam] Tempora vocat circulos parallelos, coluros : quia per eos anni tempora signantur. Falsum vero quod ait, reliquos, de quibus locutus est, immobiles esse, cum Arctici non sint immobiles ; neque sint uni. Ex his apparet Manilium a mathematicis disciplinis imparatum ad hæc scribenda se contulisse.

SCALIGER.

Hos volucres fecere] Meridiani & orizontes pro locorum inclinatione alii, atque alii ; cum contra paralleli immobiles sint. Ambos autem conjunctos rectè ponit, quia

alter sine altero esse non potest. Omnis orizon meridianum suum rectè secat. Poli omnis orizontis sunt puncta orientis & occidentis. Poli mundi sunt Poli omnium meridianorum. Ita omnis orizon per puncta ortus & occasus transit, ut omnis meridianus per polos mundi. Qui verticem nostrum tangit, is erit meridianus noster : qui circulus illum ad rectos angulos interfecat, is est orizon : sic rursus, qui aciem oculi nostri definit, is est orizon noster : qui illum ad angulos rectos secat, is stringit punctum verticis nostri, & est meridianus noster. Mutua ratio est, & mutua descriptio : quod alter sine altero esse non potest. Merito igitur eos conjunxit.

SCALIGER.

Dis-

Discernitque diem, sextamque examinat horam,
 Et paribus spatiis occasus cernit & Ortus. 635
 Hic mutat per signa vices : nam seu quis Eoos,
 Seu petit Hesperios, suprâ se circinat orbem,
 Verticibus superstantem, mediumque secantem
 Cœlum, & diviso signantem limine mundum;
 Quando aliis aliud medium est, volat hora per orbem, 640
 Cumque loco terræ cœlumque ac tempora mutat.
 Atque ubi se primis extollit Phœbus ab undis
 Illis sexta manet, quos tum premit aureus orbis.
 Rursus ad Hesperios sexta est, ubi cedit in umbras :
 Nos primam ac summam, sextam numeramus utramque,
 Et gelidum extremo lumen sentimus ab igne. 646
 Alterius fines si vis cognoscere gyri,
 Circumfer faciles oculos, vultumque per orbem.

[*sextamque examinat horam*] Notat meridiem. Secundum veteres hora diei sexta, meridies est. Dies enim artificialis in 12 horas dividitur : sex ante, sexque post meridiem. FAYUS.

[*per signa*] Intelligit puncta verticalia.

[*limine mundum*] Hoc est, distinguit meridianus cœlum per limen divisum : hoc est cœli vertice, seu puncto verticali ; cùm limen sit antecedentis aut matutinæ horæ, & subsequæ aut post meridianæ. Æque enim dividit matutinum & vespertinum tempus.

[*volat hora per orbem*] Ita infiniti erunt meridiani.

[*Illis sexta manet*] Illis, nempe qui orientiores nobis.

SCALIGER.

[*numeramus utramque*] Nos ait, qui in mediâ Italiâ versamur, & Hesperii paulò orientiores sumus diem habemus paulò maturius : ac

proinde sexta nostra duas orientaliū horas participat, nempe duodecimam & primam illorum.

BUTIRIGIS.

[*numeramus utramque*] Videamus quid Fayus sentiat, nam ut Bentleius ait, magnæ de hoc loco lites inter viros cetera maximos exortæ sunt. Nos vero, quibus Sol est Oriens & Occidens, utramque sextam horam, non sextam pariter, sed primam & ultimam diei nostri numeramus. Quæ enim oriente sole nobis est prima diei hora, ea populis, quos tunc medius Sol premit, sexta est, seu meridiana. Pariter quæ nobis occidente sole est ultima hora, iis, quibus tum Sol superincumbit, sexta est seu meridiana. Hoc videtur magis verisimile. FAYUS.

[*Alterius fines*] Notat Horizontem. Qui est duplex, alter ratione, alter sensu.

Quic-

Quicquid erit cœlique imum, terræque supremum,
 Quà coit ipse sibi nullo discrimine mundus, 650
 Redditque, aut recipit fulgentia fidera ponto,
 Præcingit tenui transversum limite mundum.
 Hæc quoque per totum volitabit linea cœlum.
 Nunc tantum ad medium vergens, mediumque repente
 Orbem : nunc septem ad stellas, nunc mota sub Astra. 655
 Sed quocunque vagæ tulerint vestigia plantæ,
 Has modo terrarum, nunc has gradientis in oras,
 Semper erit novus, & terris mutabitur arcus.
 Quippe aliud cœlum ostendens, aliudque relinquens,
 Dimidium tegit atque refert, varioque notabit 660
 Fine, & cum visu pariter sua fila movente.
 Hic terrestris erit, quia terram amplectitur, orbis,
 Et mundum plano præcingit limite gyrus,
 Atque trahens a se titulum, memoratur Horizon.
 His addunt alios diversa que fila trahentes 665
 Inter se gyros : quorum fulgentia signa

volitabit linea] volitare ait, quoniam est mobilis. Quæ enim linea signat Horizontem, ea mutabilis ac variabilis pro variâ loci mutatione: nimirum tam versûs ortum & occasum, quam versûs meridiem & septentrionem.

FAYUS.

ad medium vergens] Scilicet ad medium cœlum, aut meridianum.

mediumque repente] Ad meridiem mundi aut terræ.

septem ad stellas] Ad septentriones.

mota sub astra] Reliqua astra vocat mota, hoc est, mobilia : quoniam oriuntur & occidunt ad differentiam septentrionum, qui semper videntur. SCALIGER.

mota sub astra] Id est ad ortum

& occasum. Signatur Horizontis variatio. Astra mota dicuntur, quatenus feruntur ab ortu in occasum, aut contra. FAYUS.

quocunque vagæ] Explicat hoc loco & distinguit Horizontem senfilem.

gradientis] Subintelligitur hominis. *Hominis gradientis.*

et medium plane] Horizon terram ac cœlum in duas fecit partes. Quapropter in hoc versû, ait, horizontem cœlum quoque cingere, ut ante dixerat eum terram amplecti : quam ob causam dividit cœlum ac terram, sed non in æquas partes. FAYUS.

His addunt alios] Tractat & describit duos circulos obliquos, Zodiacum & Lactæum.

Alter

Alter habet, per quæ Phœbus moderatur habenas :
 Subsequiturque suo solem vaga Delia curru ;
 Et quinque aduerso luctantia fidera mundo
 Exercent varias naturæ lege choreas. 670
 Hunc tenet a summo Cancer, Capricornus ab imo :
 Bis recipit, lucem qui circulus æquat & umbras,
 Lanigeri & Libræ filo sua signa secantem.
 Sic per tres gyros inflexus ducitur orbis,
 Rectaque devexo fallit vestigia clivo. 675
 Nec visus aciemque fugit, tantùmque notari
 Mente potest, ficut cernuntur mente priores :
 Sed nitet ingenti stellatus balteus orbe,
 Infignemque facit cœlato lumine mundum,
 Et ter vicens partes patet atque tricenæ 680
 In longum : bis sex latefcit fascia partes,
 Quæ cohibet vario labentia fidera curfu.

Alter in aduersum positas succedit ad Arctos,
 Et paulùm a Boreæ gyro sua fila reducit,
 Transítque inversæ per fidera Cassiopeæ.
 Inde per obliquum descendens tangit Olorem : 685

Alter] Zodiacus.

Et quinque aduerso] Quinque Planetæ, post Solem & Lunam, nempe, Saturnus, Jupiter, Mars, Venus, Mercurius.

Hunc tenet a summo] summa pars est Zodiaci, quæ ad ipsum Cancrum pervenit. *FAYUS.*

Capricornus ab imo] Pars Zodiaci infima est, quæ ad Capricornum desinitur versùs Austrum. *FAYUS.*

æquat & umbras] Æquator.

inflexus orbis] Scilicet inflexus orbis Zodiaci.

ter vicens] Dividitur Zodiacus in 360 Grad. quorum 30 uni-

cuique duodecim signorum tribuuntur. *FAYUS.*

bis sex latefcit] Tribus circulis parallelis balteum signiferi constare veteres scribunt. Quorum duo extremi latitudinem circuli definiunt : medius in duas æquales partes, quæ sunt senum gradum, baltei latitudinem dividit. *SCALIGER.*

in aduersum] Lacteus affurgit ad urfas, quas ex aduerso sibi positas habet.

inversæ] Ita sita est Cassiopea, ut pedes attollat ad Polum ; caput vero vergat deorsum. *FAYUS.*

Æstivosque secat fines, Aquilamque supinam :
Temporaque æquantem, gyrum : Zonamque ferentem
Solis equos, intrâ caudam, quâ Scorpius ardet,
Extremamque Sagittari lævam, atque Sagittam. 690
Inde suos sinuat flexûs per crura pedesque
Centauri alterius, rursusque ascendere cœlum
Incipit : Argivamque ratem per aplustria summa,
Et medium mundi gyrum, Geminosque per ima
Signa secans subit Heniochum : teque inde profectus 695
Cassiopea, petens, super ipsum Persea transit ;
Orbemque ex illâ cœptum concludit in illâ :
Tresque secat medios gyros, & signa ferentem
Partibus è binis, quotiens præciditur ipse.
Nec quærendus erit. Visûs incurrit in ipsos 700
Sponte suâ, seque ipse docet cogitque notari.
Namque in cæruleo candens nitet orbita mundo,
Ceu missura diem subito, cœlumque recludens.
Ac veluti virides discernit femita campos,
Quam terit assiduo renovans iter orbita tractu, 705
Inter divisas a callibus est via partes :

Æstivos fines] Tropicum Cancri.

supinam] Caput enim vergit deorsum.

Centauri alterius] Australis scilicet, qui pedibus Lactæum circum terere videtur juxta circum Antarcicum. FAYUS.

aplustria summa] Summas partes mali.

medium mundi gyrum] Equatorem.

per ima] Per pedes Geminorum.

Orbemque ex illâ] Cassiopeâ, a cujus pedibus cæperat lacteus circum, & in quibus terminatur.

FAYUS.

Tresque secat] Duos Tropicos & Equatorem qui sunt medii cœli circuli. FAYUS.

signa ferentem] Nempe Zodiacum.

femita] in hoc loco, est via a pedibus, trita. *Via*, est planum solum a vehiculis transitum.

Inter divisas] Hunc versum Bentlejus ut spurium rejicit. Sed perperam. Per continuum orbitæ transitum, ait Poeta, gramen deprimitur, & tandem callis aut femita facta est: in hac semitâ, quæ facta est inter cæteras campi partes gramineas, in tantum deletur gramen, ut currus aliquis demum in plano loco feratur; dum aliæ partes viriditate vigent.

Ut freta canescunt fulcum ducente carina,
 Accipiuntque viam fluctus spumantibus undis,
 Quam tortus verso movit de gurgite vortex :
 Candidus in nigro lucet sic limes Olympo, 710
 Cœruleum findens ingenti lumine mundum.
 Utque suos arcûs per nubila circinat Iris,
 Sic superincumbit signato culmine limes
 Candidus, & resupina facit mortalibus ora
 Dum nova per cæcam rimantur lumina noctem, 715
 Inquiruntque sacras humano pectore causas.
 Num se diductis conetur solvere moles
 Segminibus, rarâque labent compagine rimæ,
 Admittantque novum laxato pectore lumen ?
 Quid ? quasi non timeant, magni cum vulnera cœli 720
 Conspiciant, feriatque oculos injuria mundi.
 An coeat mundus, duplicisque extrema cavernæ
 Conveniant, cælique oras et fidera jungant ?
 Perque ipsos fiat nexûs manifesta cicatrix,
 Fissuram faciens mundi ? Stipatus & orbis 725
 Aeriam in nebulam clarâ compagine versus
 In cuneos alti cogat fundamina cœli.
 An melius manet illa fides, per sæcula prisca
 Illâc solis equos diversis cursibus isse,
 Atque aliam trivisse viam : longumque per ævum, 730
 Exustas sedes, incoctaque fidera flammis,
 Cœruleam verso speciem mutâsse colore,

[*semita*] Distinguit Poeta Semitam a viâ. Nam per vocem *via* hic intelligit semitam gramineam penitus obtritam, & in viam pulverulentam conversam. Semita in hoc loco est callis gramineus paululum contusus, è quo gradatim oritur via.

[*resupina facit*] Eleganter. Namque ex admiratione vultum

resupinant homines ad phænomena cœlestia. *FAYUS.*

[*duplicisque extrema cavernæ*] Duas cœli partes concavas, quas Læteus circulus hinc inde separat.

[*Stipatus & orbis*] Circulus adeo in angustiores limites contractus, ut verti videatur in lucidam nebulam, & cuneatim cœlum findere, unde ruina immineat.

Infusumque loco cinerem, mundumque sepultum.

Fama etiam antiquis ad nos descendit ab annis,

Phaethontem patrio curru per signa volantem,

735

(Dum nova miratur propius spectacula mundi,

Et puer in cœlo ludit, curruque superbus

Luxuriat, mundo, cupit & majora parente)

Monstratas liquisse vias, orbemque recentem

Imposuisse Polo : nec signa insueta tulisse

740

Errates nutu flammæ, currumque solutum

Deflexum solito cursu, curvisque quadrigis.

Quid querimur, flammæ totum sævisse per orbem?

Terrarumque rogum cunctas arsisse per urbes?

Cum vaga dispersi fluitârunt lumina currûs,

745

Et cœlum exustum est. Luit ipse incendia mundus

Et nova vicinis flagrârunt sidera flammis,

Nunc quoque præteriti faciem servantia casûs.

Nec mihi celanda est famæ vulgata vetustas

Mollior : e niveo lactis fluxisse liquorem

750

Infusumque loco cinerem] Si locus, ubi nunc lacteus circulus, olim cinere fuit coopertus, & pars mundi aut cœli sepulta, non video quomodo nunc lucidus videtur, nam cinis & sepultura nebulas & caliginem inferunt.

Luxuriat mundo] Bentejus, *nitido*, quod idem est, non perpendens vocem *mundo* esse nomen adjectivum. Ita, *mundo curru* idem valet ac *nitido curru*.

cupit & majora parente] Cupit esse Patre major, aut Patri præcellere, cui tantum concessum fuit solis equos flectere.

nutu flammæ] Inclinatione deorsum tendenti, vel quaquaversum. Non alitur sensus emergit,

nisi concedamus cineres nondum sopitos, & mundum, etsi sepultum flammis, etiamnum flammarum lucem emittere.

curvisque quadrigis] Quid *deflexum currum quadrigis*? Curvæ dicantur quadrigæ quando incerto & obliquo motu hinc inde errant. Caveamus *deflexum* jungere *quadrigis*. Tum sensus erit, currum ob aberrationem de solito cursu esse solutum & cum curvis quadrigis ejus.

mundus] Univerfus terrarum orbis, id est, cœlum ac terra.

Mollior] Causa lactei circuli non tam atrox aut violenta ut illæ causæ præcedentes.

Pectore Reginæ Divûm ; cælumque colore
Infecisse suo. Quapropter Læteus orbis
Dicitur, & nomen causâ descendit ab ipsâ.

An major densâ stellarum turba coronâ
Contextit flammæ, & crasso lumine candet,
Et fulgore nitet collato clarior orbis ?

755

An fortes animæ, dignataque nomina cœlo
Corporibus resoluta suis, terræque remissa,
Huc migrant ex orbe ; suumque habitantia cœlum
Æthereos vivunt annos, mundoque fruuntur ?
Atque hîc Æacidas, hîc & veneramur Atridas,
Tydidemque ferum ; terræque marisque triumphis
Naturæ victorem Ithacum ; Pylîumque senectâ
Insignem triplici, Danaûmque ad Pergama reges ;
Auroræque nigrum partum ; stirpemque Tonantis
Rectorem Lyciæ. Nec te, Mavortia virgo,
Præteream, regesque alios, quos Græcia misit.
Quique animi vires, & strictas pondere mentes
Prudentes habuere viri ; quibus omnis in ipsis
Census erat : justusque Solon, fortisque Lycurgus,
Æthereusque Platon, & qui fabricaverat illum,

760

765

770

dignataque nomina cœlo] *Nu-*
mina Bentlejus, sed quomodo *Nu-*
mina antequam, in cœlum recep-
ta? Nomina non hic significat,
ut nugatur Bentlejus, hominum
titulos aut *appellationes*, sed *ho-*
mines claris nominibus insignitos,
& ideo cœlo dignos, post mortali-
tatem exutam. Quid? Bentlejus
potuit ita errare, ut non in
mentem veniret, vocem *nomina*
hoc loco ab auctore usurpatam per
metonymiam adjuncti, ubi ad-
iunctum pro subjecto ponitur?
Papæ!

terræque remissa] Ita intelli-
gas. Homines egregii in cœlum
recepti, exinde terræ remissi, dein-
de e terrâ migrantes in cœlum.

nigrum partum] Memnonem.
Rectorem Lyciæ] Sarpedonem.
Mavortia virgo] Penthesilea,
quæ Trojanis auxilium tulit ad-
versus Græcos.

Census erat] omnes eorum di-
vitiae ex animi dotibus profluxe-
runt.

qui fabricaverat illum] So-
crates.

Damnavitque suas melius damnavit Athenas :
 Perfidos & victor, strârat qui classibus æquor :
 Romanique viri, quorum jam maxima turba est ;
 Tarquiniique nimis reges, & Horatia proles, 775
 Tota acies partis : necnon & Scævola trunco
 Nobilior ; majorque viris & Clælia virgo :
 Et Romana ferens, quæ texit, mœnia Cocles ;
 Et commilitio volucris Corvinus adeptus
 Et spolia, & nomen, qui gestat in alite Phœbum : 780
 Et Jove qui meruit cœlum, Romamque Camillus
 Servando posuit ; Brutusque a rege receptæ
 Conditor, & Pyrrhi per bella Papirius ultor :
 Fabricius, Curiusque pares : & tertia palma
 Marcellus, Cossusque prior de rege necato ; 785
 Certantes Decii votis, similesque triumphis ;
 Inviçtusque morâ Fabius : victorque necati
 Livius Hasdrubalis, socio per bella Nerone :
 Scipiadæque duces, fatum Carthaginis unum :
 Pompeiusque orbis domitor, per tresque triumphos 790
 Ante Deum princeps ; & censu Tullius oris

Perfidos & victor] Themistocles, in navali certamine apud Salaminem, Persas fudit.

nimis reges] Qui suam potentiam nimis exercuerunt, & ita in tyrannidem delapsi.

Tota acies partis] Pro partibus utriusque aciei, & Romanæ & Albanæ, Horatii & Curiatii, sese pugna commiserunt. Ergo Horatii, pro unâ parte.

Jove qui meruit] Quoniam Camillus Gallos, qui capitolium invaserant, oppressit.

mœnia Cocles] Urbem servavit Cocles. Mœnia ferre dicitur, ob muralem coronam, signum servatæ urbis, quam capite gessit, ob virtutem ei donatam a civibus.

gestat in alite Phœbum] Corvus Phœbo sacer ales. Dum pugnavit cum gallorum duce, corvus ejus galeâ infedit, & in corvo aut sub corvi specie, Phœbus dicitur auxilium tulisse.

receptæ] Romæ receptæ.

tertia palma] Tertia spolia opima, Rege hostium suâ manu interemto, retulit Marcellus. Cossus secunda.

Decii votis] Se devoverunt pro patriâ. Similes & votis & triumphis.

Deum] Jul. Cæsarem.

censu oris] Eloquentiâ ; quam, singulari dictione, vocat *divitias linguæ*.

Emeritus cœlum : tum Claudia magna propago,
 Æmiliæque domûs procures, clarique Metelli;
 Et Cato fortunæ victor : matrisque sub armis
 Miles Agrippa suæ : Venerisque ab origine proles 795
 Julia descendit cœlo, cœlumque replevit
 Quod regit Augustus, socio per signa Tonante,
 Cernit & in cœtu Divum magnumque Quirinum,
 Altiùs ætherei quam candet circulus orbis.
 Illa Deûm sedes; hæc illis proxima, Divûm, 800
 Qui virtute suâ similes, vestigia tangunt.

Hinc prius incipiam stellis quam reddere vires,
 Signorumque canam fatalia carmine jura,
 Implenda est mundi facies, corpusque per omne
 Quicquid ubique nitet, vigeat quandoque, notandum est.

Sunt etiam raræ fortis natalis, euntes 806
 Aera per liquidum : tractosque perire cometas
 Protinus, & raptim subitas candescere flammæ
 Rara per ingentes viderunt sæcula motûs.
 Sive quod, ingenitum terrâ spirante vaporem, 810
 Humidior ficcâ superatur spiritus aurâ;
 Nubila cùm longo cessant depulsa sereno,

matrisque sub armis] Juliam Augusti filiam, ut alii, Marcellam duxerat Agrippa, ita Octavia foris ejus fuit. Sed non constat, quæ mater sua fuerit. Innuere videtur auctor, Agrippam cum jam puer sub matris suæ disciplinâ esset, militare ingenium & armorum cupidinem indicavisse.

Divum, magnumque Quirinum] Divinum & magnum. Magnum in terrâ, divinum in cœlo.
Implenda est] Cœli species generalis primùm animadvertenda est, priusquam corporum cœlestium vires & imperia, ut carmine canantur, vices suas subeunt.

fortis natalis] Naturæ singularis ignes.

tractosque cometas] In longitudinem caudarum tractu, extensos.

per ingentes motûs] Non diu in regionibus superis moventur.

Et

Et solis radiis arescit torridus aer,
 Apta alimenta sibi dimissus corripit ignis,
 Materiamque sui deprendit flamma rapacem.
 Et quia non solidum est corpus, sed rara vagantur.
 Principia aurarum, volucrique simillima fumo,
 In breve vivit opus : cœptoque incendia fine
 Subsistunt, pariterque cadunt fugiente cometâ.

815

Quod nisi vicinos agerent occasibus ortûs,
 Et tam parva forent accensis tempora flammis,
 Alter nocte dies esset, cœlumque rediret
 Immersum, & somno totum deprenderet orbem.

820

Tum quia non unâ specie dispergiuntur omnis.
 Aridior terræ vapor, & comprehenditur igni,
 Diversas quoque per facies accensa feruntur
 Lumina, quæ subitis existunt nata tenebris.
 Nam modo cœu longi fluitent de vertice crines,
 Flamma comas imitata volat; tenuisque capillus
 Diffusos radiis ardentibus explicat ignes.
 Nunc prior hæc species dispersis crinibus exit,
 Et globus ardentis sequitur sub imagine barbæ,
 Interdum æquali laterum compagine ductus,

825

830

Principia aurarum] Principia, aut semina, vaporibus abundantia.

cœptoque incendia fine] Ignis brevi modò existit; appropinquat enim finis existentiae eo ipso initio ejus: sic incipit & desinit tempore admodum brevi. Inquit Bentley, quid fit *cœperit finis*? Cum multæ aliæ hujusmodi dictiones in Manilio inveniuntur, Bentleyi misericordia, si quam habuisset,

erga durissimum Poetarum sese extendisset.

non unâ specie] Quoniam vapor aridus non sub unâ simplici formâ apparet, & ab igne corripitur, in varias formas & figuras diffunditur.

sub imagine barbæ] Cometæ, ut docent Astronomicæ scientiæ investigatores, in crinitos & barbatos distinguuntur.

Qua-

Quadratamve trabem fingit, teretemve columnam.
 Quinetiam tumidis exæquat dolia flammis 835
 Procero distenta utero ; parvosque capillos
 Mentitus, parvos ignis glomeratur in orbes,
 Lampadas & fissus ramosos fundit in ignes :
 Hæc figuratur tremulo sub lumine messis. †
 Præcipites stellæ passimque volare videntur, 840
 Cum vaga per liquidum scintillant lumina mundum ;
 Et tenues longis jaculantur crinibus ignes,
 Exiliuntque procul volucres imitata sagittas,
 Arida cum gracili tenuatur semita filo.
 Sunt autem cunctis permixti partibus ignes, 845
 Qui gravidas habitant fabricantes fulmina nubes ;
 Et penetrant terras, Ætnamque imitantur Olympo ;
 Et calidas reddunt ipsis in fontibus undas,
 Ac filice in durâ, viridique in cortice sedem
 Inveniunt, cum silva sibi collisa crematur. 850
 Ignibus usque adeo natura est omnis abundans.
 Ne mirere faces subitas erumpere cœlo ;
 Aeraque accensum flammis lucere coruscis,
 Arida complexum spirantis semina terræ,

Quadratamve trabem] Cometarum phases variæ ; modo trabem, modo columnam, iterum dolium simulant. Ita quidem cogitârunt veteres. Nihil his rebus simile nostris sæculis evenit.

Lampadas & fissus] Quid fissus ? Nempe *ignis fissus*. Quid ? *Ignis fissus fundit faces in ignem* ? Quomodo hoc valere potest ? Non. Hæc ne in puero quidem toleranda. Hoc vult Poeta. Ignis, cum semel sit fissus, faces, aut lumina facibus similia, jaculatur, ramosæ formæ. *Ramosos in ignes* concipe pro *in ramos lucis*. *messis*] ut in Virgilio, *ferrea telorum seges*, ita in nostro auctore, *igneæ cometarum messis* ; filorum lucidorum densitas densitatem culmorum imitatur. *imitantur Olympo*] Intra viscera Montis Ætnæ eadem particulæ ignitæ quæ in nubibus. Quando tonitru & fulgure nubes supra gravidæ, Ætnam infra imitantur. *faces subitas*] Exhalationes ignitæ in cœlo, quæ vulgo stellæ volantes, aut lapsæ, vocantur.

Quæ

Quæ volucer pascens ignis sequiturque fugitque ; 855
 Fulgura cum videas tremulum vibrantia lumen
 Imbribus in mediis, & cœlum fulmine ruptum.
 Sive igitur ratio præbentis semina terræ,
 Involvens ignes, potuit generare cometas :
 Sive illas natura faces ob juncta creavit 860
 Sidera, per tenuous cœlo lucentia flammæ :
 Seu trahit ad semet rapido Titanius æstu,
 Involvitque suo flammantes igne cometas,
 Ac modò dimittit, sicut Cyllenius orbis
 Et Venus, accenso cùm ducit vespere noctem, 865
 Sæpe micant, falluntque oculos, rursusque revivunt.
 Seu Deus instantis fati miseratus, in orbem
 Signa, per affectûs cœlique incendia, mittit.
 Nunquam futilibus concanduit ignibus æther,
 Squalidaque elusi deplorant arva coloni, 870
 Et steriles inter sulcos defessus arator
 Ad juga mœrentes cogit frustrata juvencos.

volucer pascens ignis] Alimen-
 tum ignis sequitur, quando nutri-
 tur, id est, pascendo. Fugit vero,
 quando humiditate, imbribus ful-
 mina emittentibus, coalescit.

ob juncta creavit] Philosophi
 antiqui, qui de cometarum naturâ
 scripserunt, inter multas alias
 sententias, cometas formatos esse
 ex erraticarum stellarum congres-
 su, existimabant.

Ac modo dimittit] Excentricâ
 ellipsi cometa revolutiones facit.
 Cum in Perihelio versatur, aut sit
 in approximatione ad solem, ocu-
 los fugit; cum vero sit in
 Aphelio, aut recessu a sole, oculos
 splendore invitat.

Cyllenius orbis] Mercurius Pla-
 neta.

Et Venus] Venus magno spatio
 a sole recedens secundum latitudi-
 nem, uno eodemque die, matutina
 & vespertina fit. SCALIGER.

Sæpe micant] Sicut magis aut
 minus ad solem feruntur, aut ab
 sole recedunt, magis aut minus
 cernuntur. FAYUS.

Seu Deus] Deus instantis fati
 calamitates mortalibus denunciat
 per cœli affectiones & phænome-
 na: quapropter cometæ, ut cre-
 diderunt veteres, inter tales præ-
 nuncios locum habent.

Aut gravibus morbis, & lentâ corpora tabe
 Corripit exustis lēthalis flamma medullis,
 Tabentesque rapit populos, totasque per urbes 875
 Publicâ succēnsis peraguntur fata sepulchris.
 Qualis Erichthonios pēstis populata colonos,
 Extulit antiquas per funera pacis Athenas,
 Alter in alterius labens cūm fata ruebat.
 Nec locus artis erat medicæ, nec vota valebant. 880
 Cesserat officium mōrbis, & funera deerant
 Mortibus & lacrimæ. Fessus defecerat ignis,
 Et coacervatis ardebant corpora membris.
 Ac tantō quondam pōpulo vix contigit hāeres.
 Talia significant lucentes sæpe cometæ. 885
 Funera cum facibus veniunt, terrisque minantur

[*per funera pacis*] Ubicunque scribendi dicendique rationem in Manilii opere perpendimus, Aspetitas agrestis (abhorrens a sæculo in quo scripsit) non raro inducitur, quæ opēris existimationem lædit. Qualis in hoc loco, [*per funera pacis*]. Quæ verba ita intelligenda sunt, ait hujus Poetæ editor, nempe *funera fiebant, ex pestilentia orta, tempore pacis*; ridicule: Quasi pestis vix quidem, nisi tempore belli, grassaretur. Bentlejus silentium pretiosum ac venerabile sibi ipsi injungit, nam de hoc loco ne verbum unum quidem. Quis rerum status, flagrantē intrā civitatem pestilentia? An non confusio, perturbatio, & ut dicam, exitium pacis undique ingruunt? Sensus igitur est, quamvis ineleganti & minimè poetico more expositus a Manilio, Athenæ sive Athenienses elati inter universam sollicitudinem civium, quæ pacem aut otium extinxerat. Fu-

nus civium fuit, & funus pacis. *Per funera, pro inter funera*: id est, durante funere pacis.

[*Et coacervatis*] Hic Bentlejus, gubernaculum navis criticæ non rectè administrando, in scopulos impingitur. In critico, leni & circumspēcto animo opus est: aliter, si præceps feratur, mole ruit suâ. Spurius est versus, ait castigatorem princeps. Nequaquam. Ita concipe. Tam immensa ligni quantitas absumpta fuisset, adeo ut tandem inopia sequebatur. Tum membris [non *corporum*, ut malè sentiunt interpreses, sed *ignis*] in unum collatis rogorum priorum, non penitus consumptis, super hæc membra, corpora reliqua nondum in cineres redacta, imposuerunt. Eandem vocem *membris* ad signa transfert infra, lib. 3. Et si *membris signorum* Manilianum sit, cur non, *membris ignis*?

[*facibus*] Cometis.

H

Arduentes.

Ardentes fine fine rogos, cùm mundus & ipsa
Ægrotet natura novum sortita sepulchrum.

Quin & bella canunt ignes, subitosque tumultus,
Et clandestinis surgentia fraudibus arma : 890
Externas modo per gentes : ut fœdere rupto,
Cum fera ductorem rapuit Germania Varum,
Infecitque trium legionum sanguine campos,
Arserunt toto passim minitancia mundo
Lumina ; & ipsa tulit bellum natura per ignes, 895
Opposuitque suas vires, finemque minata est.
Nec mirere graves rerumque hominumque ruinas ;
Sæpe domi culpa est. Nescimus credere cœlo.

Civiles etiam motûs, cognataque bella
Significant. Nec plura aliâs incendia mundus 900
Sustinuit, quam cum ducibus jurata cruentis
Arma Philippæos implerunt agmine campos.
Vix etiam siccâ miles Romanus arenâ
Ossa virum, lacerosque prius superastitit artûs :
Imperiumque suis confligit viribus ipsum, 905
Perque patris pater Augustus vestigia vicit.

Nec mirere graves] Si gravi lippæos Brutus & Cassius cecide-
ruinâ gentes aut rerum sortes op- runt. FAYUS.

primantur, mirari non debemus : *Vix etiam siccâ]* Vix campi
Nam omnia hæc a nostris vitiis Philippæi exsiccati erant sanguine
procedunt ; quoniam ad cœlum effuso per Cæsarem & Pompejum,
corda non tollimus, & divino cum jam iterum miles Romanus
numini, cujus ad nutum res humanæ in iisdem campis stetit, supra ossa
disponuntur, fidem non habemus. & membra virorum prius lacero-
rum ; ut iterum suo sanguine cam-
Arma Philippæos] Civile pos eosdem madefaceret, pugnan-
bellum notat, quod ex unâ parte M. tibus inter se Bruto & Cassio, Au-
Brutus & Cassius J. Cæsaris inter- gusto, Antonio, & Lepido.

fectores ; ex alterâ Augustus, Antonius, & Lepidus, excitave-
runt : & quo apud campos Phi-

FAYUS.

Necdum.

Necdum finis erat ; restabant Actia bella
 Dotali commissa acie, repetitaque rerum
 Alea, & in ponto quæsitus rector Olympi :
 Fœmineum sortita jugum cum pompa tetendit, 910
 Atque ipsa Ifiaco certârunt fulmina sistro.
 Restabant profugo servilia milite bella,
 Cum patrios armis imitatus filius hostes
 Æquora Pompeius cepit defensa parenti.

Sed fatis hoc fatis fuerit. Jam bella quiescant : 915
 Atque adamanteis discordia vincta catenis
 Æternos habeat frænos in carcere clausa.
 Sit pater invictus patriæ : fit Roma sub illo :
 Cumque Deum cœlo dederit, non quærat in orbe.

Dotali commissa acie] Antonius Cleopatram duxerat ; eique in dotem ausus est Romanum imperium polliceri. Itaque bellum adversus Romanos dotis gratiâ suscepit. FAYUS.

Alea] Alludit ad Pharsalicam pugnam quâ jacta rerum alea : quâ de orbis imperio certatum est. Similiter in hâc Actiacâ pugnâ.

FAYUS.

quæsitus rector Olympi] Quis Jove socio cœlum reget in ponto quæritur, Augustus an Antonius. Verba adulatoria. FAYUS.

pompa tetendit] Pompa Cleopatrarum Navalis.

fulmina] Divinitatem Augusti asserit.

servilia bella] Servos ac profugos ad arma sua convocavit Augustus adversus Pompeii filium.

FAYUS.

non quærat in orbe] Vivum inter Deorum numerum Romani retulerant Augustum. Quamvis, inquit, Deus sit Augustus, tamen curam suorum, qui in orbe sunt, non omittit.

M. M A N I L I I

A S T R O N O M I C O N.

L I B E R II.

MAXIMUS Iliacæ gentis certamina vates,
 Et quinquaginta regum regemque patremque;
 Hecloreamque facem: tutamque sub Hecloze Trojam;
 Erroremque ducis totidem, quot vicerat, annis;
 Instantis bello, geminata per agmina ponto;
 Ultimaque in patriâ, captisque Penatibus, arma,

Et quinquaginta regum] Nempe Priamum, qui quinquaginta filios habuit, quos Reges vocat Manilius, sed revera duces.

Hecloreamque facem] Ignem ab Hecloze in naves Græcorum injectum. FAYUS.

tutamque sub Hecloze] SubHecloze incolumi.

Erroremque ducis] Trojâ expugnatâ decem annis, quot ante Trojam pugnaverat, per mare erravit, reversurus in patriam, variaque est expertus pericula.

FAYUS.

geminata per agmina] Ulysses bis in mari & per mare exercitum in expeditionem duxit: semel, cum ad Trojam venit: iterum, cum, expugnatâ Trojâ, erravit per mare cum fociis, bellaque gefcit adversus Ciconas, & Polyphemum. FAYUS.

captisque Penatibus] Ultima aut extrema perpeffus est, cum a procis Penelopes foras exclusus, contentio inter illum & procos orta est.

Ore sacro cecinit : patria & cui jura petenti,
 Dum dabat, eripuit : cujusque ex ore profusus
 Omnis posteritas latices in carmina duxit,
 Amnemque in tenues ausa est deducere rivos 10
 Unius foecunda bonis. Sed proximus illi
 Hesiodus memorat Divos, Divûmque parentes
 Et chaos enixum terras, orbemque sub illo
 Infantem, & primos titubantia sidera partûs :
 Titanas juvisse Jovis cunabula magni : 15
 Et sub fratre viri nomen, sine fratre parentis ;
 Atque iterum patrio nascentem corpore Bacchum,
 Omniaque immenso volitantia numina mundo.
 Quinetiam ruris cultûs, legesque rogavit,
 Militiamque soli. Quòd colles Bacchus amaret : 20

patria & cui jura] Jura Homerus petiit, id est alimentum justum, meritumque ex mercede & humanitate : mercede, quòd Poeta gratus ; humanitate, quòd civis & cœcus esset. Huic ergo jura petenti, quasi laboris sui jura dabat patria, nimirum *Cumæ* : sed postea, quòd, senatus consulto per prætorem denunciato, concesserant, abnuerunt : quapropter indignatione percitus, *Cumis* ad *Phoceam* secessit, *Cnmanis* suis imprecatus, nè unquam illic Poeta nobilis existeret, qui illos celebraret. BUTIRIGIS.

cujusque ex ore] Metaphora prorsus inepta, & quæ defendi nequit. Ponamus oris effigiem coloribus expressam, aquarum rivos profundentis, & omnium posteroram poetarum ora tales rivos imbibentia.

O Te, Bollane, cerebri felicem!
 Quis non exclamet, cum hanc Manilii *viridem ursam* contemplatur?
titubantia sidera] Solem & Lu-

nam, quæ stellæ sunt erraticæ, vagantes, & titubantes, primique cœli partûs. FAYUS.

Infantem orbem] orbem ex chaos nascentem.

Titanas] Promovisse Jovis cunabula Titanes dicuntur, quoniam regnum sibi vendicaverunt, si Saturnus nullos liberos sustulisset. Ad frustrandas eorum expectationes Jupiter per Opis solertiam servatus fuit. Quod non ita fuisset, si Titanes jus hæreditatis non asseruissent. Quare, ob jus istud, juvisse infantiam Jovis Titanes a Manilio affirmantur.

sub fratre viri] Jupiter & coadjux & frater fuit Junonis.

Sine fratre] Juno Vulcanum peperisse absque fratris & mariti Ope dicitur ab Hesiodo. FAYUS.

Atque iterum patrio] Quem his genitum de Jove fabulantur poetæ : semel ex Semele : iterum ex Jovis femore. FAYUS.

rogavit] Leges & ruris cultûs præcepit.

Quod

Quod fœcunda Ceres campos : quòd Bacchus utrumque :
 Atque arbuta vagis effent. quòd adultera pomis :
 Silvarumque Deos, sacrataque numina nymphas,
 Pacis opus, magnos naturæ condit in ufûs.

Astrorum varias quidam dixere figuras, 25
 Signaque diffuso passim labentia cœlo
 In proprium cuiusque genus, causasque tulère :
 Persea, & Andromedæ pœnam, matremque dolentem,
 Solantemque patrem : raptamque Lycaone natam :
 Officioque Jovis Cynosuram ; lacte Capellam ; 30
 Et furto Cycnum, pietate ad fidera ductam
 Erigonen ; istuque Nepam ; spolioque Leonem ;
 Et morsu Cancrum ; Pisces Cythereide versâ ;
 Lanigerum victo ducentem fidera ponto :
 Cæteraque ex variis pendentia casibus astra, 35
 Æthera per summum voluerunt fixa revolvi.
 Quorum carminibus nihil est nisi fabula cœlum,
 Terraque composuit cœlum, quæ pendet ab illo.
 Quinetiam pecorum ritûs, & Pana sonantem
 In calamos, Siculâ memorat tellure creatus : 40

utrumque] Et colles & campos.
arbuta vagis] De arboribus
 insitis loquitur, quæ adulterinos
 fructûs edunt. *FAYUS*.

raptamque] Calisto intelligitur.
Cynosuram] Dicitur Cynofura
 una e nutricibus, quas Jupiter ha-
 buit.

furto] Adulterio. Alludit ad
 Jovem cygni formâ Ledam com-
 primentem.

spolioque Leonem] Hercules,
 cum leonem interfecisset, pellem
 ejus induisse dicitur.

Cythereide versâ] Venus in pis-
 cem mutata, cum Typhonis per-

sequentis illecebras vitaret. Vid.
 Ov. Met. lib. 4.

voluerunt fixa] Fixa in cœlo,
 & cum cœlo *volvenda* ; manen-
 tia tamen suis locis aut sedibus, fi-
 dera.

Quorum carminibus] In cœli
 descriptione animalia terrestria
 poetæ delineant. Hoc est, quod
 vult Manilius, cum ait, cœlum
 nihil nisi fabula. Sidera enim
 per figuras animalium terrestrium
 distinguuntur.

Siculâ tellure creatus] Theo-
 critus.

Nec filvis silvestre canit, perque horrida motûs
 Rura ferit dulces; musamque inducit in arva.
 Ecce alius pictas volucres, & bella ferarum:
 Ille venenatos Angues: hic nata per herbas
 Fata refert, vitamque suâ radice ferentes. 45
 Quinetiam tenebris immersum Tartaron atrum
 In lucem de nocte vocant, orbemque revolvunt
 Interiùs versum, naturæ fœdere rupto.
 Omne genus rerum doctæ cecinere sorores:
 Omnis ad accessûs Heliconis semita trita est. 50
 Et jam confusi manant de fontibus amnes,
 Nec capiunt haustum, turbamque ad sacra ruentem.
 Integra quæramus rorantes prata per herbas,
 Undamque occultis meditantem murmur in antris:
 Quam neque durato gustârint ore volucres, 55
 Ipse nec æthereo Phœbus libaverit igne.

Nec filvis silvestre canit] Id est, non tantum illas res canit, quæ ad filvas pertinent, sed latiore evagatur circulo, & aperta rura, & contentiones gratas ob carminum modulationem, depingit.

Ecce alius pictas] Notat illos poetas, qui de volucribus, de ferarum pugnis, de veneficis serpentibus, deque herbis venenatis & salutiferis scripserunt. Favus.

immersum Tartaron] Sunt, qui infernas regiones carminibus patefecerunt: & quasi internam orbis formam & structuram oculis nostris deorsum sursum verterunt, aut revolverunt.

confusi manant] Rivi e fontibus scaturientes turbidi aut confusi redduntur, ob Poetarum frequentiam, adeo ut ad se invicem

eorum aquæ confluant, & inter se misceantur.

Nec capiunt haustum] Materia poetica pœne exhausta videtur. Non enim (tanta est annium confusio & admixtio) ulla lympa perlucida haurienda; ideo ingenii poetici æstus, minimè puras, si res ita se habent, effusiones participant.

Integra quæramus] A nullo alio Poetâ sui temporis & linguæ materiam tactam canere se profitetur Manilius. *Prata integra*, a nullo alio obtrita. Ita Lucretius, *juvat integros accedere fontes*.

libaverit igne] Quam undam ne solis radii unquam attigerunt, & quam ne aves, quæ rostrum durum habent, gustaverunt. Ita unda pura, & adulterinis communicationibus penitus libera.

Nostra

Nostra loquar: nulli vatū debēbimus orsa.
 Nec furtum, sed opus veniet: soloque volamūs
 In cœlum curru: propriâ rate pellimus undas.
 Namque canam tacitâ naturæ mente potentem,
 Infusumque Deum cœlo, terrisque fretoque,
 Ingentem æquali moderantem fœdere molem:
 Totumque alterno consensu vivere mundum,
 Et rationis agi motu; cum spiritus unus
 Per cunctas habitet partes, atque irriget orbem
 Omnia pervolitans, corpusque animale figuret.

60

65

Quodd nisi cognatis membris contexta maneret
 Machina, & imposito paretet tota magistro,
 Ac tantum mundi regeret prudentia censum;
 Non esset statio terris, non ambitus astris,
 Hæreretque vagus mundus, standoque rigeret:
 Nec sua dispositos servarent fidera cursūs,
 Noxque alterna diem fugeret, rursūque fugaret;
 Non imbres alerent terras, non æthera venti,

70

mente potentem] Nempe Deum totam rerum compagem diffemi-
potentem naturæ, qui habet na- net.

corpusque animale] Philosophi
 veteres universum esse animal do-
 cuerunt. FAVUS.

tantum mundi] *Censum* in hoc
 versu eandem significationem pro-
 fert ac si Manilius dixisset *tantam*
 mundi excellentiam aut amplitu-
 dinem.

Hæreretque vagus mundus] Cælum, quod nunc movetur,
 quiesceret. Apage, Bentleie, cum
 versu tuo adulterino. Nisi, ait
 auctor, mundus providentiâ rege-
 retur, non tam bene disposito or-
 dine volveretur, sed staret cælum.
Vagus mundus pro cælum volu-
 bile.

alterno consensu] Partes singu-
 læ universi per vices concordia in-
 ter se mutuâ subsistunt.

irriget orbem] Divinas vires per

Nec

ASTRONOMICON. LIB. II.

57

Nec pontus gravidas nubes, nec flumina pontum,
Nec pelagus fontes : nec stare summa per omnes
Par semper partes æquo digesta parente ;
Ut neque deficerent undæ, nec sidera nobis,
Nec cælum iusto majusve minusve volaret.

75

Motus alit, non mutat opus. Sic omnia toto
Dispensata manent mundo, dominumque sequuntur.
Hic igitur Deus, & ratio, quæ cuncta gubernat,
Ducit ab æthereis terrena animalia signis :
Quæ quanquam longo cogit submota recessu,
Sentiri tamen ; ut vitamque ac fata ministrent
Gentibus, ac proprios per singula corpora mores,
Cominus est quærenda fides. Sic temperat arva
Cælum : sic varias fruges redditque rapitque :
Sic pontum movet, & terris immittit & aufert.
Atque hæc seditio pelagus, nunc fidere Lunæ
Mota tenet, nunc diverso stimolata recessu,
Nunc anni spatio Phœbum comitata volantem.
Sic submersa fretis, concharum & carcere clausa
Ad Lunæ motum variant animalia corpus.

80

85

90

parente] Deo.

Quæ quanquam longo] Ordo est, quæ signa, quanquam longè remota, Deus tamen sentiri cogit.

Cominus est quærenda] Quod cælum moveat, & variè corpora nostra afficiat, exemplo rerum vulgarium & tritarum docet. Fides in promptu est, aut prope petenda ait. Quanquam enim divina natura remotissima, tamen certissimum, ab eâ omnes mutationes dimanare : ut longius non sit detenda fides. Cum eodem modo & mutationes temporum,

cæli & maris manifestò videamus.

SCALIGER.

Atque hæc seditio pelagus] Sensus est, hanc seditionem pelagi Luna motu suo modò retinet, cohibetque, modò excitat. Excitat autem, prout recedit a sole & terrâ, aut etiam accedit.

BUTIRIGIS.

volantem] Anni spatio totum orbem Sol circumvolat.

BUTIRIGIS.

Phœbum comitata] Non in uno Sole causa est, sed in Sole & Lunâ simul, ætus solaris & annui.

FAYUS.

Et cum damna tuas imitantur, Delia, vires, 95
 Tu quoque fraternis reddis sic oribus ora,
 Atque iterum ex iisdem repetis : quantumque relinquit,
 Aut dedit ille, refers ; & fidus fidere constat.
 Denique sic pecudes, & muta animalia terris,
 Cùm maneant ignara sui, legisque per ævum, 100
 Naturâ tamen ad mundum revocante parentem,
 Attollunt animos, cœlumque & fidera servant ;
 Corporaque ad Lunæ.nascentis cornua lustrant,
 Venturasque vident hyemes, reditura serena.
 Quis dubitet post hæc hominem conjungere cœlo ? 105
 Eximiam natura dedit linguamque capaxque
 Ingenium, volucremque animum : quem denique in unum
 Descendit Deus atque habitat, seque ipse requirit.
 Mitto alias artes, quibus est permixta voluntas,
 Infidas adeo, nec nostri munera censûs. 110

Et cum damna] Eodem modo decrementum Lunæ sit ac incrementum, id est, utrumque evenit gradibus, ut dicam, paribus. Hic intelligenda est portio illuminata dimidia, quæ æqua est portioni tenebræ : tum Luna dimidiata dicitur. Luna succedentibus noctibus, hoc est iterum iterumque, repetit a sole lucem in incremento ac decremento, quo fit, ut lux ejus sit major aut minor.

legisque per ævum] Non seipsa intelligunt animalia, nec leges naturæ, quamdiu vivunt ; tamen eorum animas natura regit, dum sideribus & cœlo obsequuntur.

cornua lustrant] De elephantis loquitur, qui, ut Plinius ait aquâ solenniter se purificant.

SCALIGER.

seque ipse requirit] Divinus animus in animum humanum descendit solum, & ibi sese esse postulat.

permixta voluntas] Rectè. Quoniam volumus sanè, sed non possumus assequi.

Infidas adeo] Quia nemo eas sibi promittere potest, neque eo modulo, aut numero, quo ille, aut ille. Alius enim alio doctior. Labore pari, eventum dispari eas comparantur. Est igitur aliquis, qui dispensat eas, cum homo ipse, quantumvis adnitens, de ipsis non consequatur quod optat.

SCALIGER.

munera censûs] munera nostrarum facultatum.

Mitto

Mitto quod æquali nihil est sub lege tributum,
 Quo patet auctoris summam, non corporis esse.
 Mitto quòd & certum est, & inevitabile fatum :
 Materiæque datum est cogi, sed cogere mundo.
 Quis cœlum possit, nisi cœli munere, nôsse ? 115
 Et reperire Deum, nisi qui pars ipse Deorum est ?
 Atque hanc convexi molem sine fine parentis,
 Signorumque choros, ac cœli flammea tecta,
 Æternum ac stellis adversus fidera bellum,
 Atque fretum & terras cœlo, subjectaque utrisque 120
 Cernere, & angusto sub pectore claudere possit,
 Ni tantos animis oculos natura dedisset,
 Cognatamque sibi mentem vertisset ad ipsam,
 Et tantum dictasset opus ? Cœloque veniret
 Quod vocat in cœlum, sacra ad commercia rerum, 125
 Et primas leges, quas dant nascentibus astra ?
 Quis neget esse nefas invitum prendere mundum,
 Et velut in semet captum deducere in orbem ?

auctoris summam] Ergo, inquit, concludendum est, Deos esse, qui eas artes tribuant. Univerſum aut *summa* ab aliquo auctore intelligenti, non a corpore aut merâ materiâ originem ducit.

SCALIGER.

cogere mundo] Materia est passiva, cœlum sive Deus activum principium.

sine fine parentis] Cœli æterni; cœli convexi nullos habentis limites; quod rerum auctorem vocat Manilius.

adversus fidera bellum] Pugnam intelligit, quæ inter signa intercedit, ex vario aspectu, variâque conjunctione, unde rerum eventus varii colliguntur. FAYUS.

Atque fretum et terras] Sententia est, quis homo est qui animo & cogitatione possit aptissimum illum ordinem comprehendere, quo mare & terra cœlo, & tam multa mari ac terræ subjecta sunt.

subjectaque utrisque] Omnia, quæ ab utrisque gubernantur; nempe homines, animalia, & cætera naturæ, quæ in cœlo, terris, & freto creatæ existunt.

Quis neget esse nefas] Cœli arcana, quæ humanam intelligentiam eludunt, investigare nefas est, & quasi in terram deducere: cum non sint in seipsis capta, nota, aut intellecta, ut aliqui falsò existimant.

Sed ne circuitu longo manifesta probentur,
 Ipsi res operi faciet pondusque fidemque. 130
 Nam neque decipitur ratio, nec decipit unquam.
 Ritè secanda via est : ac veri credita causa,
 Eventusque datus, qualis prædicitur antè.
 Quod fortuna ratum faciat, quis dicere falsum
 Audeat, & tantæ suffragia vincere sortis ? 135

Hæc ego divino cupiam cùm ad sidera flatu
 Ferre, nec in turbam, nec turbæ carmina condam :
 Sed solus vacuo veluti vectatus in orbe,
 Verbere agam currûs ; non occurrentibus ullis,
 Nec per iter socios commune gerentibus actûs ; 140
 Sed cælo noscenda canam, mirantibus astris,
 Et gaudente sui mundo per carmina vatis :
 Vel quibus illa sacros non invidere meatûs,
 Notitiamque sui, minima est quæ turba per orbem.

Ritè secanda via] Via facienda per sectionem, quæ ad veritatis & eventuum prædictorum consummationem ducit.

veri credita causa] Ego, inquit, rem tibi auctorem dabo : nempe veritatem ipsam prius prædictam, ac creditam, quam eveniret. Quis vero audeat falsi convincere, quod fortuna ratum effecit ? SCALIGER.

nec in turbam] In turbam, aut inter vulgus, cum hæc non cupiam ferre, proculdubio carmina ad captum vulgi aut in usum vulgi non condam. Hunc locum Bentlejus crudeliter lacerat : & in terram, pro in turbam. ponit, a sensu & mente auctoris deflectens, ut spem venerabiliorem auctoritatem ad nutum sanciret.

commune gerentibus] Communicantibus non ullis (ut prius non ullis occurrentibus) sociales suppetias. Hos versus ternos, sed solus, &c. ad gerentibus actus, expungit Bentlejus ; qui Manilii Retiarius est ; nam fuscina five tridente necnon rete armatus, primo Poetam irretit, deindi tridente critico interficit.

mundo] Cælo.

vel quibus] Aut saltem gaudentibus illis, quibus illa, cælo noscenda, non invidere meatûs, hoc est, quibus iter ad hoc prædium dederunt. SCALIGER.

minima est quæ turba] Poetarum turba, sacrorum meatuum notitiam inquiringentium, minima est.

Illa fugit, quæ divitias, quæ diligit aurum, 145
 Imperia, & fasces, mollemque per otia luxum,
 Et blandos ad verba sonos, dulcemque per aures
 Affectum, ut modico noscenda ad fata labore.
 Hoc quoque fatorum est, legem prædiscere fati.
 Et primùm astrorum varia est natura notanda 150
 Carminibus, per utrumque genus. Nam mascula sex sunt,
 Diversi totidem generis sub Principe Tauro:
 Alternant genus, & vicibus variantur in orbem.
 Cernis, ut averfos redeundo surgat in artûs?

Humanas etiam species in parte videbis: 155
 Nec mores distant. Pecudum pars atque ferarum
 Ingenium facient. Et jam signanda sagaci
 Singula sunt animo, propriâ quæ sorte feruntur.
 Nunc binis insiste: dabunt geminata potentes
 Per socium effectûs: multum comes addit & aufert; 160

Illa fugit] Illa turba, quæ vitæ voluptatibus mollibus dedita, has arduas res fugit; hi enim aut nihil, aut parum curant scientiam,

BUTIRIGIS.

blandos ad verba] Verba, & soni æque blandientes.

ut modico] A labore fugit illa turba, quamvis sit modicus: ut pro quamvis.

per utrumque genus] Per masculinum & fœmininum genus.

Alternant genus] Alternatim in cœlo locantur. Primò masculinum, deinde fœmininum, & sic alterno ordine, reliqua signa conspiciuntur.

ut averfos] Taurus non surgit rectus. Ob hanc causam dicitur in artûs surgere, hoc est, con-

globatus. Aversum autem dicit, quia reverà averfus surgit, non in faciem. Nam ejus posterior pars prior surgit, non caput. Quia igitur averfus, propterea fœmineum notat. SCALIGER.

Nec mores distant] Non descriptione aut ingenio differunt.

Ingenium facient] Indolem pars ferarum & mores repræsentabunt. Pars plurali numero hic jungitur, ut numerus multitudinis.

propriâ quæ sorte] Quæ proprii cujusdam aut peculiaris modi sunt.

Nunc binis] Signis biformibus.

Per socium] Nempe per socium signum.

Ambiguisque valent, quæis sunt collegia, fatis
Ad meritum noxamque. Duos per sidera pisces,
Et totidem geminos nudatis aspice membris.

His conjuncta manent alterno brachia nexu.

Diffimile est illis iter in contraria versis.

165

Par numerus ; sed enim dispar natura notanda est.

Atque hæc ex paribus toto gaudentia cœlo

Signa manent : nihil exterius mirantur in ipsis,

Amissumve dolent. Quædam quoque parte recisa,

Atque ex diverso commissis corpore membris ;

170

Ut Capricornus, & is qui tentum dirigit arcum

Junctus equo. Pars huic hominis sed nulla prioris.

Hoc quoque servandum est altâ discrimen in arte :

Distat enim geminâ duo sint, duplicave figurâ.

Quinetiam Erigone binis numeratur in astris

175

Nec facie ratio duplex. Nam definit æstas :

Incipit Autumnus mediâ sub virgine utrimque.

Ambiguisque valent] Plurimum, inquit, refert videre, ne ambiguae in illis potestates nobis imponant : nam parium alia sunt se respicientia ut Gemini : alia aversantia, ut pisces. Alteri ad concordiam, alteri ad odium pollent.

SCALIGER.

quæis sunt collegia] Signa dicit, quæ sunt socia, aut gemina, quæ collegæ nuncupentur.

nihil exterius] Nihil quod ad aliud genus pertinet, aut ad unam formam non conducit.

Junctus equo] Sagittarius.

Pars huic hominis] Sed huic equo anterior hominis nulla pars est. Nam purus equus est, ut anterior pars purus homo.

SCALIGER.

Pars est hominis anterior huic equo : Sed priori, ut legunt alii, nimirum Capricorno, nulla pars est hominis, sed utraque ferina.

FAYUS.

Utrum mavult, accipiat lector.

Distat enim] Differentia inter biformem figuram disjunctam & biformem conjunctam ponitur.

Nec facie ratio duplex] Facie pro faciei. Manilius signum proponit, quod ratione tantum, ac non specie est duplex. Deinde ob eam causam cætera quoque signa subjicit, quæ præcedunt Tropicos, bina esse, ut scilicet species rationi congruat. BUTIRIGIS.

Idcirco Tropicis præcedunt omnibus astra
 Bina, ut Lanigero, Chelis, Cancroque, Caproque,
 Quòd duplices retinent connexo tempore vires. 180
 Ur, quos subsequitur Cancer per fidera fratres,
 Ex Geminis alter florentia tempora veris
 Sufficit, æstatem sitientem provehit alter.
 Nudus uterque tamen, sentit quia uterque calorem :
 Ille senescentis veris, subeuntis at ille 185
 Æstatis pars est, primæ fors ultima partis.
 Necnon Arcitenens, qui te, Capricorne, sub ipso
 Præmittit, duplici formatus imagine fertur.
 Mitior Autumnus molles sibi vindicat artûs
 Materiamque hominis : fera tergo membra rigentem 190
 Excipiunt hyemem, mittuntque in tempora signum.

[*Idcirco Tropicis*] Si signa, quæ Tropicos præcedunt, duplicis temporis connexi sint partes, tum priores cujusque signi gradus, partes sunt temporis desinentis : posteriores vero gradus, partes sunt temporis subeuntis. FAYUS.

[*ut Lanigero*] Pisces, Gemini, Virgo, Sagittarius sunt signa quatuor biformia, quæ præcedunt signa Tropica : quæ sunt, Laniger, Chelæ, Cancer, Caper.

[*primæ fors ultima*] Claudit enim & sequentem excipit. Id est, qui ex Geminis pars est ultima primæ partis, nimirum veris senescentis, is pars est subeuntis æstatis. SCALIGER.

[*Necnon Arcitenens*] Sagittarius, quia præcedit Capricornum, dicitur Capricornum sub seipso præmittere, id est, post seipsum primum promovere et mittere.

FAYUS.

[*Mitior Autumnus*] Sententia

loci est, cum Sagittarius signum sit duplex, Autumnum vindicare sibi partem mitiorem, id est, priorem aut superiorem, puta os humanum : posteriorem vero, id est, membra fera equi hyemem excipere a tergo humani oris.

BUTIRIGIS.

[*mittuntque in tempora*] Tralatio a Præto, qui Circensibus signum mittendi currûs dat. Hic igitur, Manilius eleganter dixit, Capricornum venientis hyemis signum mittere, tanquam Præto rem quandam, qui signo dato currûs emittebat. SCALIGER.

[*Capricorne*] Signa Biformia, ea præcedunt, quæ dicuntur Tropica. Ut Sagittarius præcedit Capricornum, sic Capricornus sub ipso aut post Arcitenentem, præcedit cætera bina signa. SCALIGER.

[*In tempora*] In duo tempora diversa, in Hyemem & in Autumnum.

Quosque

Quosque Aries præ se mittit duo tempora Pisces
 Bina ferunt : hiemem hic claudit, ver inchoat alter.
 Cum Sol æquoreis revolans decurrit in astris,
 Hiberni coeunt cum vernis roribus imbres : 195
 Utraque fors humoris habet fluitantia signa.

Quin tria signa novem signis conjuncta repugnant,
 Et quasi seditio cœlum tenet. Aspice Taurum
 Clunibus, & Geminos pedibus, testudine Cancrum
 Surgere, cum rectis oriantur cætera membris. 200
 Nec mirere moras, cum Sol adversa per Astra
 Æstivum tardis attellat mensibus annum.

Nec te prætereat, nocturna diurnaue signa
 Quæ sint, perspicere, & propriâ deducere lege,
 Non tenebris aut luce suam peragentia sortem. 205
 Omnia quæ certis vicibus per tempora fulgent,
 Et nunc illa dies, nunc noctes illa sequuntur :
 Nam commune foret nullo discrimine nomen :
 Sed quibus illa parens mundi natura sacratas

Bina ferunt] Duo tempora, unum hiemis, alterum veris.

Cum Sol æquoreis] In aquoso Piscium fidere.

vernis roribus] Sub Piscium imperio sunt hiberni & verni imbres; qui hoc loco rores dicuntur, quoniam non tam violenti aut continui quam hiberni imbres. coire dicuntur; sicut utrique ab eodem signo mutuas qualitates deducunt, & ita invicem inter se conveniunt,

tria signa] Hæc tria signa novem aliis repugnare dicuntur, quodd averſa exoriuntur: id est, a partibus posterioribus: cætera ab anterioribus.

adversa per Astra] Nimirum,

Taurus, Gemini, Cancer. Hæc intelligi debent de longiori dierum morâ quæ nobis contingit, dum Sol est in Cancro, hoc est, in mensibus æstivis. FAYUS.

Nec te prætereat] Non a luce, aut nocte, diurna & nocturna dicta sunt. Nam ita omnia signa nocturna & diurna essent: cum nullum signum sit, quod non aliquo tempore anni nunc noctu fulgeat, nunc interdiu vertatur.

SCALIGER.

Sed quibus illa parens] Fixas & perpetuas stationes habent signa nocturna & diurna, propter naturæ leges sacras. Hanc signorum differentiam memorat in verbis sequentibus Manilius.

Tem-

Temporis attribuit partes statione perenni. 210
 Namque Sagittarii signum, rabidique Leonis,
 Et sua respiciens aurato vellere terga,
 Nunc Pisces, nunc Cancer, & acri Scorpions ictu,
 Aut vicina loco, divisa aut partibus æquis,
 Omnia dicuntur simili sub sorte diurna. 215
 Cætera sex numero consortia, vel vice sedis,
 Interjecta locis totidem, nocturna feruntur.
 Quinetiam sex continuis dixere diurnas
 Castris esse vices, quæ sunt a principe signo
 Lanigeri; sex a Librâ nocturna videri. 220
 Sunt quibus esse diurna placet, quæ mascula surgunt;
 Fœminea in noctem tutis gaudere tenebris.

Quin nonnulla sibi, nullo monstrante, loquuntur
 Neptuno debere genus, scopulosus ut undis
 Cancer, & effuso gaudentes æquore Pisces. 225
 Ut quæ terrenâ censentur fidera sorte,
 Princeps armenti Taurus, regnoque superbus

Aut vicina loco] Alternatim incedunt bina nocturna, & diurna, initio nocturnorum facto a Tauro, diurnorum vero a Piscibus. Bene igitur vicina loco dicuntur, quia bina incedunt; bene pariter partibus æquis divisa, quia alternis vicibus bina distant. FAYUS.

Aries Primus, interjectis Tauro, & Geminis, diversa sequuntur Cancer, & Leo, & sic de cæteris. Taurus & Gemini vicina loco, Cancer & Leo divisa æquis partibus ab Ariete. SCALIGER.

Cætera sex] Nempe, Taurus, Gemini, Virgo, Libra, Capricor-

nus, Aquarius; quæ nocturna sunt, vicinaque pariter loco, seu consortia vice sedis; & interjecta alternatim totidem locis, quot diurna. FAYUS.

Quinetiam sex] Aliud signorum genus; scilicet sex priora Zodiaci signa diurna, sex posteriora, nocturna. FAYUS.

Castris] Castris stativis, aut locis fixis, seu sedibus.

sibi] Pro seipsis loquuntur.

effuso gaudentes æquore] Ad Catasterismum Piscium alludit. Nam Pisces in aquâ, quæ ab urnâ Aquarii defluit, dicuntur natâre.

SCALIGER.

Lanigeri gregis est Aries, hostisque duorum
Prædatorque Leo, & dumosis Scorpius arvis.

Sunt etiam mediæ legis communia signa, 230
Humida terrenis æquali fœdere mixta :
Ambiguus terræ Capricornus, & æquoris undis,
Parsque mari innitens fundentis semper Aquarî.

Non licet a minimis animum deflectere causis :
Nec quicquam rationis eget, frustrave creatum. 235
Fœcundum est propriè Cancri genus, acer & ictu
Scorpius, & partu complentes æquora Pisces.
Sed sterilis Virgo est, simili conjuncta Leoni :
Nec capit, aut captos effundit Aquarius ortûs.
Inter utrumque manet Capricornus corpore mixto ; 240
Et qui contento fulget Centaurus in arcu :
Communisque Aries æquantem tempora Libram,
Et Geminos, Taurumque pari sub forte recenset.

Nec tu nulla putes in eo commenta notâsse
Naturam rerum, quod sunt currentia quædam, 245

mediæ legis] Signa, quæ, ut dicam, sunt generis communis, æquæ ac terram participantia.

Parsque mari innitens] Nam dimidiatus alvo tenus pingitur.

SCALIGER.

Fœcundum est] Ova quina excludunt, ut ait Plinius, lib. 9. c. 31.

simili conjuncta] Semel edit partum. Aristoteles tradit leonem parere primo fœtu quinque catulos: ac per singulos annos uno minus; ab uno sterilefcere. Plin. lib. 8. c. 16.

Inter utrumque manet] Partim fœcundum, partim sterile est signum Capricornus. FAYUS.

Communisque Aries] Et sterilitatis & fœcunditatis communionem Aries fortitur.

Nec tu nulla putes] Lectorem monet Manilius, ne putet, in his signis variè dispositis rerum naturam non inesse aut manifestari; seu, nullas adumbrationes proposuisse naturam, ob hanc causam in eo, quoniam quædam signa sunt currentia, &c.

notâsse] Id est, pronunciavisse, perinde edidisse ac si loqueretur.

BUTIRIGIS.

U:

Ut Leo & Arcitenens, Ariesque in cornua tortus.
 Aut quæ recta suis librantur stantia membris,
 Ut Virgo & Gemini, fundens & Aquarius undas.
 Aut quæ fessa sedent, pigras referentia mentes;
 Taurus depositis collo sopitus aratris, 250
 Libra sub emerito confidens orbe laborum,
 Tuque, O Capricorne, gelu contractus in arcum.
 Contrà instat Cancer patulam distentus in alvum,
 Scorpius incumbens plano sub corpore terræ,
 In latus obliqui Pisces, semperque jacentes. 255

Quòd si solerti circumspicis omnia curâ,
 Fraudata invenies amissis fidera membris.
 Scorpius in Librà consumit brachia. Taurus
 Succidit incurvo claudus pede. Lumina Cancro
 Defunt. Centauro superest, & quæritur unum. 260
 Sic nostros casûs solatur mundus in astris,
 Exemploque docet patienter damna subire;
 Omnis cum cœlo fortunæ pendeat ordo,
 Ipsaque debilibus formentur fidera membris.

Libra sub emerito] Sub penso aut circuitu laboris confecto. Quasi Libra in cœlis functa labore librandi jam fessa quiescat, aut confidat. Emeritus enim labor dicitur opus perfectum. FAYUS.

contractus in arcum] In arcus limites, quia reverà contractus pingitur.

incumbens Scorpius] Incumbens terræ. *plano sub corpore*, quæ terra est sub ejus corpore prostrato.

consumit brachia] Chelæ Scorpii intra Libram celantur, unde

Chelæ pro Librà, ut multis locis apud hunc auctorem. SCALIGER.

claudus pede] Scilicet non solum caret posterioribus Taurus, sed & quasi lasso poplite procumbit. FAYUS.

Lumina Cancro] Quâ parte oculos habet hoc animal in terris, in eâ nullæ stellæ lucent in cœlo, sed quasi cæcum est. FAYUS.

quæritur unum] Quoniam hoc signum vultu dimidiato tantum splendet.

Temporibus quoque sunt propriis pollentia signa. 265
Æstas a Geminis, Autumaus Virgine surgit,
 Bruma Sagittifero, ver Piscibus incipit esse.
 Quatuor in partes tribuuntur sidera terna;
 Hiberna æstivis, autumnis verna repugnant.
 Nec fatis est proprias signorum noscere formas. 270
 Consensu quoque fata movent, & fœdere gaudent,
 Atque aliis aliæ succedunt forte locoque.
 Circulus ut dextro signorum clauditur orbe,
 In tres æquales discurrit linea ductus,
 Inque vicem extremis jungit se finibus ipsa : 275
 Et quæcunque ferit, dicuntur signa Trigona,
 In tria partitus quod ter cadit Angulus astra,
 Quæ divisa manent ternis distantia signis.
 Laniger è paribus spatiis duo signa, Leonis,
 Atque Sagittari, diverso conspicit ortu. 280
 Virginis & Tauri Capricorno consonat astrum.
 Cætera sunt simili ratione triangula signa,

Æstas a Geminis] Incipit æstas a Cancro, qui post Geminos surgit.

tribuuntur] Id est, describuntur.

repugnant] Non viribus, sed situ. Nam iuvicem e regione sibi adversa conspiciuntur in Zodiaco.

FAYUS.

Consensu quoque fata] Nempe Signa movent fata, aut fati leges promonent.

aliis aliæ] *Aliæ* formæ, ut supra.

Circulus ut dextro] Hæc ita accipienda sunt. Quandocunque circulus ad normam ducitur, orbe dextro, seu orbe æqualiter ducto, linea in tres intra circulum partes descripta, efficiet triangulum, adeo ut quæ signa hæc linea in extre-

mis partibus tangit vocantur *Signa Trigona*, quia triangulari positione distinguuntur. Ita ob hanc triangularem positionem inter duo signa ordine continenti erunt tria signa, *ternis distantia signis*: nempe inter Arietem & Leonem erunt Taurus, Gemini, Cancer; inter Leonem & Sagittarium, Virgo, Libra, Scorpius; inter Sagittarium & Arietem, Capricornus, Aquarius, Pisces. Idem de cæteris Trigonis.

diverso ortu] Primum Trigonum Aries, Leo, & Sagittarium constitunt. Aries Leonem & Sagittarium aspicit in variis eorum exortibus.

Virginis & Tauri] Virgo, Taurus, Capricornus, secundum Trigonum efficiunt.

Per

Per totidem partes, quæ tot sunt condita mundo.

Sed discrimen erit dextris, seu causa : sinistra
 Quæ subeunt : quæ præcedunt, dextra esse feruntur. 285
 Dexter erit Tauro Capricornus : Virgo sinistra.
 Hoc satis exemplo est. At quæ diversa quaternis
 Partibus, æquali laterum sunt condita ductu,
 Quorum designat normalis virgula sedes
 Dextra ferunt. Libram Capricornus spectat, & illum 290
 Conspicit hinc Aries, atque ipsum partibus æquis
 Cancer, & hunc lævâ subeuntis sidera Libræ :
 Semper enim dextris censentur signa priora.
 Sic licet in totidem partes deducere cuncta,
 Ternaque bis senis quadrata effingere signis, 295
 Quorum proposito reddentur in ordine vires.
 Sed si quis contentus erit numerâsse quadrata,

Divi-

Per totidem partes] Quamvis mutila est, tamen obscura non est sententia. Neque aliter potuit Manilius scribere: Hoc est, ad explendum latus Trigoni per totidem partes, totidem signa assumito, Geminos, Libram & Aquarium. *Condita mundo, cœlo locata.*

SCALIGER.

Sed discrimen erit] Inter signa ea, quæ ad dextram præcedunt, & ea quæ ad sinistram sequuntur, diversitas erit & rationis repugnantia, utraque enim sub diverso regimine tenentur.

diversa quaternis] Docet Poeta, quæ signa sint Tetragona, seu Quadrangula. In Primo Tetragono est Aries, Cancer, Libra, Capricornus. FAYUS.

normalis virgula] Normalis linea, hoc est, linea recta.

SCALIGER.

Linea illa, quæ ad angulos rec-

tos utrinque cadens, quadratum efficit. Quæ ejusmodi linea signa tanget ad singulos angulos, ea quadrata dicuntur, & quadratum unum signorum efficient. FAYUS.

Semper enim] Signa priora accensentur dextris, aut censentur dextra. BUTIRIGIS.

Sic licet in totidem] Hoc inquit, modo licebit cætera Tetragona efficere, ternis signis latus absolvendo. Nam XII per IIII divisa efficiunt III. SCALIGER.

Terna quadrata] Id est tres partes unicuique Tetragoni lateri, quæ duodecim in toto constituent.

proposito ordine] Ordine prius exposito.

Sed si quis contentus] Ritè cavendum est, ne in Trigono efficiendo latera quæque extendantur intervallis quinque signorum ; quatuor

Divisum ut signis mundum putet esse quaternis,
 Aut tria sub quinis signis formare Trigonum,
 Ut socias vires & amicos exigat ortus, 300
 Fœdera que inveniat mundi cognata per astra,
 Falsus erit. Nam quina licet sint undique signa,
 Qui tamen ex signis, quæ quinto quoque feruntur
 Astra loco, fuerint nati, sentire Trigoni
 Non poterunt vires : licet illud nomine servant : 305
 Amisere loco dotes, numerisque repugnant.
 Nam cum sint partes orbis per signa trecentæ,
 Et ter vicinæ, quas Phœbi circuit ardor ;
 Tertia pars ejus numeri latus efficit unum
 In tres perducti partes per signa Trigoni. 310
 Hanc autem numeri non reddit linea summam,
 Si signum à signo, non pars a parte notetur.
 Si tamen extremum lævi, primumque prioris

quatuor enim tantum signis ad-
 æquari debent. Si quis hanc fal-
 laci ratione Trigonum instrueret,
 turpiter falleretur, dum inde sub
 hoc Trigono nascentibus futura
 prædiceret. Neque nati tunc
 homines Trigoni veri proprias do-
 tes sentirent. Alius quippe sig-
 norum numerus, aliave fors ac
 sedes alios reddunt aspectus, alias-
 ve vires ac dotes. FAYUS.

Tria signa in Tetragoni utroque
 latere, & quatuor in trigoni.

Aut tria sub quinis] Hoc est,
 malè quinque signa utriusque lateri
 assignat, cum revera quatuor tan-
 tum admittat.

Qui tamen ex signis] Non sta-
 tim sequitur, ut Trigoni vim sen-
 tire possit, qui in signo angulari
 natus est. Quia enim Figurationes
 partitè constituendæ sunt, si a xv
 parte Capricorni ad xv Tauri

linea ducatur, & fiat Trigoni la-
 tus ; sanè qui secundà parte Tauri
 nascetur, non poterit Trigoni vi-
 res sentire. Nam ita XIII primæ
 partes a Trigono excluduntur.

SCALIGER.
dotes, numerisque] Dotes, bo-
 nam fortunam. Numeris, quos
 Trigonum postulat.

Tertia pars] Nimirum 120
 grad. qui tertia pars sunt grad.
 360, quos continet Zodiacus.

FAYUS.
Hanc autem numeri] Hanc
 summam 120 non reddit latus,
 siquidem per signa, non per gra-
 dus numeras. SCALIGER.

extremum lævi] a sinistrâ se-
 quentis, nempe angularis ; summa
 tum fiet 150 grad. quæ excedit
 veram lateris cujusque in Trigono
 mensuram. FAYUS.

Inter

Inter se conferre voles, numerumque notare,
 Ter quinquagenas implebunt ordine partes. 315
 Transibit numerus formam, finesque sequentis
 Consumet ductus. Licet ergo signa Trigona
 Dicantur, partes non servant illa Trigonas.
 Hæc eadem species fallet per signa quadrata :
 Quod cum totius numeri, qui construit orbem, 320
 Ter triginta quadrum partes per sidera reddant,
 Evenit ut, primâ signi de parte prioris
 Si partem ad summam ducatur virga sequentis,
 Bis sexagenas faciat. Si summa prioris
 Et pars confertur subjuncti prima, duorum 325
 Signorum medium numerum transique refertque :
 Quod quamvis duo sint hæc a dirimentibus astra,
 Triginta hæc duplicat partes, pars tertia deerit ;
 Et quamvis quartum à quarto quis computet astrum,

ductus] Lineæ alterius sequentis terminos delebit, seu supputatio lateris sequentis principia consumet, triginta enim illi auferet. SCALIGER.

Hæc eadem species] Idem quoque fallere potest in Tetragono. Quamvis enim IIII signa in latum includas, tamen nisi partitè 90 partes tantum acceperis, operam luseris. SCALIGER.

quadrum] Non totum quadrum, sed singula quadri latera.

FAYUS.

Evenit ut] Prius signum est dexter angulus. Si a principio Capricorni ad finem Arietis lineam duxeris, quatuor quidem signa in latum incluseris: sed tamen quadrati lege non erit. Latus enim quadrati est xc partium. Hic vero excessus est summa.

SCALIGER.

refertque] Dat, aut reddit.

Triginta hæc duplicat] Hæc summa. Partes tantum LX, tertia pars 30 deerit; quæ partes junctæ faciunt 90; latus quodque quadrati partibus 90 constat.

medium numerum] Id est, summam graduum illorum duorum signorum, quæ media sunt inter primum & sequens. FAYUS.

medium numerum] Duobus mediis signis interceptis numerum pars transit, & tantum numerum refert eorum, non autem lateraliū. SCALIGER.

a dirimentibus] dirimentia, primum & sequens signum. In Triangulo Arietis, Leonis, & Sagittarii, in primo latere dextro, hæc duo signa, Aries & Sagittarius sunt a dirimentibus, dirimunt latus a latere, nec ipsa includuntur, sed includunt. FAYUS.

Naufragium facient partes unius in ipfis.

330

Non igitur satis est signis numerasse Trigona :

Quadrative fidem, coeli per signa quaterna.

Quadrati si forte voles effingere formam,

Aut trinis paribus facies cum membra Trigoni ;

Hic poscit quintam partem centesima summa,

335

Illic amittit decimam. Sic convenit ordo.

Et quævis quater junctis favet angulus usque,

Quæque loca in triplici signarit linea ductu,

Cum signata viæ linquet dispendia rectæ,

His natura dedit communi fœdere legem,

340

Inque vicem affectûs, & mutua jura favoris.

Quocirca non omnis habet genitura Trigonis

Et quamvis quartum] Si quis signum quartum a quarto computet, ut latera quadrati habeat, is falleretur, nisi partes unius signi in seipsis quasi absorbeat, nec eas prætereat.

Aliàs enim quatuor signa cuique lateri adscriberet, quæ forma falsa esset. FAYUS.

Non igitur satis] Concludit Poeta, latera quæque Trigoni constare debere ex 120 grad. latera vero Tetragoni ex grad. 90.

FAYUS.

centesima summa] In Trigoni snitione, centesima summa poscit quintam partem. Fiunt cxx. In Tetragono, centesima summa amittit decimam. Confiunt xc. Nam centesimæ summæ quinta pars xx, decima x. SCALIGER.

quater junctis] In Tetragonis.

in triplici] In Trigonis.

dispendia rectæ] Cum a rectâ lineâ deflectit, & in obliquum flexatur, ut in Trigonis & Quadratis.

FAYUS.

Quare vero dispendia? cum recta linea, ut recte sentit Bentle-

jus, est curvâ brevior. Ergo ait Bentlejus, corrige & inferre *compendia*. Videndum est, quod Manilius de viâ loquitur, a rectâ lineâ formatâ : nunc inter rectas lineas viâ latior, inter curvas angustior; quapropter viam aut spatium inter tales rectas vocat *dispendium* quoniam viâ extenditur. Linea ergo linquit dispendia viæ rectæ, aut spatia lata extrinsecus signata, quando ad punctum convergit & angulum format. Ita in Angulo e. g. inter duas lineas aut crura extensa, viâ lata est, aut est *dispendium*; & hoc dispendium fit minus & minus quo propius progreditur figuratio linearis ad punctum; quo fit *compendium*. Hanc esse Manilii mentem, fide meâ satis detur: & hoc obvium Bentleio fuisset, si excursionibus ejus præproperis in re literarâ fræna iniecisset.

Quocirca non omnis] Hoc dicit. In omni geniturâ non esse statim Trigona, aut Tetragona ex numero signorum, nisi statim & partes justæ accedant. SCALIGER.

Consensum

Consensum signis. Nec cum sint forte quadratâ,
 Continuo inter se servant commercia rerum.
 Distat enim, an partes consumat linea iustas, 345
 Detrahetve modum numeri, quem circulus ambit;
 Nunc tres efficiat, nunc quatuor undique ductûs,
 Quos in plura jubet ratio procedere signa
 Interdum, quam sint numeris memorata per orbem.
 Sed longè major vis est per signa Trigoni, 350
 Quam quibus est titulus sub quarto quoque quadratus.
 Altior est horum summoto linea templo:
 Illa magis vicina meat, cœloque recedit,
 Et propius terris accedit visus eorum,
 Aeraque infectum nostras demittit ad auras. 355

Tertia convexo conduntur signa recessu,
 Deviaque alternis data sunt commercia signis;
 Mutua nec magno consensu fœdera servant,
 Invita angusto quod linea flectitur orbe.
 Nam cùm per calles formantur singula limos 360
 Sidera, & alterno divertitur angulus astro,
 Sexque per anfractûs curvatur virgula in orbem,

circulus] Zodiaci.
per orbem] Per Zodiacum.
sub quarto quoque] Signo.
 Longè major vis Trigoni, quam
 Tetragoni.
horum] Quadratorum.
templo] Arcu suo longè re-
 moto. Arcu cœlorum, seu parte
 illâ Zodiaci, sub quâ linea qua-
 dratorum ducitur. FAYUS.
eorum] Trigonorum.
infectum] Aera eorum quali-
 tatibus imbutum.
Tertia convexo] Hexagonos
 Signorum Aspectus describit.

Deviaque alternis] Devia vo-
 cat, quia eorum subtenſa a nobis
 remotissima. Ideo obliquus eo-
 rum aspectus, ac minimus inter
 se consensus. Alterna, quia alterna
 singula binis interjiciuntur.
 SCALIGER.
Invita angusto] Linea quasi
 nolens per angustum arcum in
 Zodiaco recurvatur. FAYUS.
Sidera] Signa.
angulus] Angulus lineæ.
virgula] Linea per circulum
 per sex curvaturas inflectitur.
 FAYUS.

A Tauro venit in Cancrum : tum Virgine tactâ
 Scorpion ingreditur, quo te, Capricorne, rigentem,
 Et geminos a te Pisces, adversaque Tauro 365
 Sidera contingens finit, quâ cœperat, orbem.
 Alterius ductûs locus est per transita signa :
 Utque ea præteream, quæ sunt mihi singula dicta,
 Flexibus hic totidem similis fit circulus illi.
 Transversos igitur fugiunt subeuntia visûs, 370
 Quòd nimis inclinant, quòd nè limisque videntur,
 Vicinoque latent. Ex recto certior ictus.
 At quæ succedit connexa est linea cœlo,
 Singula circuitu quæ tantum transeat astra.
 Vis ejus procul est, altoque vagatur Olympo, 375
 Et tenues vires ex longo mittit in orbem.
 Sed tamen est illis fœdus sub lege propinquâ,

quâ cœperat] Quâ parte.

Alterius ductûs] Primi nempe Hexagoni, cujus ductus, seu linea, est per transita signa, id est, per sex alia signa intacta à ductu secundi Hexagoni, nimirum per Arietem, Geminos, Leonem, Libram, Sigittarium, & Aquarium. Secundi enim Hexagoni signa in exemplo priore protulit Manilius.

FAYUS.

Flexibus hic totidem] Primi Hexagoni linea, seu ductus posterior, imitans ductum secundi Hexagoni, totidem curvaturis producit circulum æqualem circulo Hexagoni secundi.

Transversos visus] E regione non videntur.

subeuntia] Priora signa quæ sequuntur.

Vicinoque latent] Signo vicino. Non a signo vicino videntur.

Ex recto certior] Ut in Trigono normalis rectior, & proximè a Trigono in Tetragono. In Hexagono vero lima & obliqua.

SCALIGER.

ictus] Effectus.

At quæ succedit] Sequitur de iis, quæ ab omni commercio abhorrent, & quæ non videntur, signis narratio. Ea sunt quæ nullam configurationem facere possunt.

SCALIGER.

quæ tantum transeat] *Transeat & transmeat* semper Manilius solet de lineâ dicere, quæ a signo ad signum ducitur. *Idem.*

Vis ejus procul est] Signa singularia nullum effectum habent, quia nullam habitudinem. Si nulla habitudo est, ergo nulla conjunctio. Inefficacia vocat Firmicus, quæ signis solis dividuntur. SCALIGER.

Quod

Quod non diversum est genus, & quòd euntibus astris,
 Mascula sex maribus respondent: cætera sexûs
 Fœminei secum jungunt commercia mundi. 380
 Sic, quanquam alternis, paret natura figuris,
 Et cognata jacent generis sub legibus astra.

Jam vero nulla est hærentibus addita signis
 Gratia; nam consensus hebet, quia visus adeptus.
 In se cuncta ferunt animos quæ cernere possunt. 385

Sunt & diversi generis connexa per orbem
 Mascula fœmineis, semperque obsessâ vicissim.
 Disparibus non ulla datur concordia signis.

Sexta quoque in nullas numerantur commoda vires,
 Virgula per totum quòd par non ducitur orbem: 390
 Sed

Quod non diversum est] Quæ ratio non est diversa a signis suo ordine incedentibus. Nam alternis genus variant, ut supra dixit.

Idem.
commercium mundi] Ordinem in cælesti sphaerâ statutum. Fœminea cum fœmineis connectuntur.

generis] Id est, sexûs.

Jam vero nulla est] Aliud genus signorum explicatur, quæ quidem Firmico *conjuncta*: Ptolemæo, *inconjuncta*: Manilio hærentia dicuntur. *Conjuncta*, quia sibi contigua sunt: *inconjuncta*, quia nullâ inter se amicitia junguntur: *Hærentia*, quia sibi adhærent. V. Aries & Taurus, Taurus & Gemini, Gemini & Cancer, &c. FAYUS.

Gratia] Nulla aspectûs dignitas.

visus adeptus] Attentionem adimunt, neque se aspicienda præ-

bent; quia nulla linea in oculos nostros incidit. SCALIGER.

In se cuncta] Neque enim signa conjuncta nisi in seipsa animos convertunt. v. g. Aries & Taurus non in se mutuo mentes conferunt, sed Aries in seipsum, Taurusque in seipsum; quia ita contigua sunt ut se mutuo videre non possunt.

FAYUS.
quæ cernere] Scilicet seipsa tantum cernere possunt, aut in seipsa ferunt animos, quæ, viz. seipsa cernere possunt.

Sunt & diversi generis] Singula signa, de quibus paulo ante proposuerat, nullum consensum habent, quia dissimilis genituræ possunt accipi per diversum sexum. Alternis enim masculina sunt, alternis fœminina. SCALIGER.

Sexta quoque] Quoniam linea non est per totum circulum æqualis, eò fit, ut signa non sint ul-

Sed duo signa facit mediis summotâ quaternis :
Tertius absumpto ductus non sufficit orbe.

At quæ diversis ex partibus astra refulgent,
Per medium adverso mundum pendentia vultu,
Et toto divisa manent contraria cœlo. 395
Septima quæque, loco quamvis submotâ feruntur,
Ex longo tamen illa manent, viresque ministrant
Vel bello vel pace suas, ut tempora poscunt,
Nunc Phœbo, stellis nunc & dictantibus iras.
Quod si forte libet, quæ sint contraria, signa 400
Per titulos celebrare suos sedesque ; memento
Solstitium brumæ, Capricornum opponere Cancro,
Lanigerum Libræ : par nox in utroque diesque :

lius momenti, quæ sexta dicuntur.
Si linea ducta sit ab Ariete ad Vir-
ginem, inde ab eodem ad Scorpio-
nem, hæc duo signa, Virgo, &
Scorpius, sunt ab Ariete sexta.

FAYUS.

Sed duo signa facit] Duo signa
Angularia, Virginem & Scorpio-
nem. A fine Virginis ad princi-
pium Arietis ducta linea quatuor
signa includit duobus signis late-
ralibus. SCALIGER.

Tertius absumpto] Orbe Zo-
diaci. *Facit, in lineâ priore, pro
facit esse summotâ.* Quanquam
non omnino absumitur per duos
priores æquales ductus, sed unum
tantum superest signum, quod in
tertio ductu foret intermedium,
cùm in utroque priore quatuor sint
intermedia. FAYUS.

At quæ diversis] Aliud signo-
rum genus, quod est oppositorum.
Opposita autem dicuntur, ratione
loci, quippe quæ toto cœlo a se
divisa pendent. FAYUS.

Septima quæque loco] A sep-
timo Zodio, quod est contrarium,
plenissimus, potentissimusque as-
pectus. SCALIGER.

Quamvis longe remota signa
septima, tamen vires administrant,
& manent eorum effectus.

illa manent] Nonnullæ editio-
nes valent.

Melius forsan, prout sensus ma-
gis obvius.

Attamen manent eundem sen-
sum comprehendit.

stellis nunc] Errantibus scili-
cet, id est, Planetis; quorum
alii benignâ, alii malignâ sunt
naturâ. FAYUS.

Solstitium brumæ] Per hanc
vocem intelligitur Solstitium *asti-
vum*, & per vocem *brumæ* solsti-
tium *Hyemale*. FAYUS.

par nox] Dies noctibus, & noc-
tes diebus æquales sunt in utro-
que Æquinoctio.

Pisces.

Piscibus Erigonen : juvenique urnæque Leonem :
 Scorpius è summo cum fulget, Taurus in imo est : 405
 Et cadit Arcitenens, Geminis orientibus orbi.
 Observant inter sese contraria cursûs.
 Sed quamquam adversis fulgent contraria signis,
 Naturâ tamen interdum sociata feruntur,
 Et genere. Exemplis concordia mutua surgit, 410
 Mascula si paribus, vel si diversa suorum
 Respondent generi. Pisces, & Virginis astrum
 Adversis volitant, sed amant communia jura,
 Et vincit natura locum : sed vincitur ipsa
 Temporibus ; Cancerque tibi, Capricorne, repugnat, 415
 Fœmina fœmineo, quia brumæ diffidet æstas.
 Hinc rigor & glacies, nivibusque albentia rura :
 Hinc fitis & sudor, nudusque in collibus orbis,
 Æstivosque dies æquat nox frigida brumæ.
 Sic bellum natura gerit, discordat & annus. 420
 Nè mirere in eâ pignantia fidera parte.

juvenique urnæque] Aquario.
 Quod signum constat puero Ga-
 nymede & Amphorâ. *Idem.*
orbi] Nempe terrarum. Id
 est, terris. Rarus hujusce vocis
 usus in hoc sensu.

cursûs] Id est, *motûs*.

Naturâ tamen] Antea natu-
 ram duplicem in signis esse dixif-
 set ; signa quædam masculina, &
 quædam fœminea.

Et genere] Sexu.

Exemplis concordia] Moribus
 concordant, five ratione progres-
 sionum, cum maribus mares opo-
 nuntur, aut fœmineis fœminæ.

Et vincit natura locum] U-
 trumque enim signum fœmininum,
 locus vero contrarius. Nam ad-

versa sunt. Loco igitur pugnant,
 sed naturâ & sexu conveniunt.
 Natura igitur locum vincit.

SCALIGER.

sed vincitur ipsa] Conveniunt
 sexu, sed tempore dissident. Nam
 Pisces hyemale signum, Virgo
 autumnale, vel si mavis, æstivale.

Idem.

In Cancro & Capricorno oritur
 repugnantia. Anni enim hæc
 duo signa diversas & contrarias
 tempestates præfinit.

nudusque in collibus] Propter
 ariditatem ex solis æstu proveni-
 entem, colles nudati: Solis enim
 calor gramen exurit, & ita eos
 vestitu spoliati.

At non Lanigeri signum Libræque repugnat
 In totum, quia ver autumnī tempore differt.
 Fructibus hic implet maturis, floribus illud :
 Sed ratione pares, æquali nocte diebus, 425
 Temporaque efficiunt simili concordia textu,
 Permixtosque dies, mediis hyemem inter & æstum
 Articulis, uno servant in tempore utrinque,
 Quò, minus infesto, decertent sidera cœlo.
 Talis erit ratio diversis addita signis. 430

His animadversis rebus, quæ proxima cura,
 Noscere tutelas, adjectaque numina signis,
 Et quæ cuique Deo rerum natura dicavit,
 Cùm divina dedit magnis virtutibus ora,
 Condidit & varias sacro sub nomine vires, 435
 Pondus uti rebus persona imponere posset.
 Lanigerum Pallas, Taurum Cytherea tuetur,
 Formosos Phœbus Geminos : Cyllenie Cancrum,
 Jupiter & cum matre Deum regis ipse Leonem.
 Spiciferæ est Virgo Cereris, fabricataque Libra 440
 Vulcani : pugna Mavorti Scorpius hæret :
 Venantem Diana virum, sed partis equinæ ;
 Atque angusta fovet Capricorni sidera Vesta :
 E Jovis adverso Junonis Aquarius astrum est ;
 Agnoscitque suos Neptunus in æthere Pisces. 445

At non Lanigeri] Aries & Li- *magnis virtutibus]* Magnis
 bra sexu conveniunt, sed tempe-
 statibus differunt. SCALIGER. Numinibus. Romæ virtutes con-
 secratæ & vitia.

Articulis] Duobus æquinoctiis; *venantem Diana virum]* Sagit-
 his enim, quasi nodis aut articu-
 lis, hyems & æstas connectuntur, hinc ipsi Dianam venatricem domi-
 niarī dicitur. FAYUS. nari dicitur. FAYUS.

Quo minus] Ut cœlo, minus *angusta fovet]* Contractum
 infesto, sidera mutuam oppositio-
 nem faciant. Capricorni signum, seu-fidus ; sic
 angusta sidera vocat Manilius.

Æ cuique] Quæ signa. *Jovis adverso]* Aquarius adver-
 sus Leoni, quod Jovis astrum est.

Hinc

Hinc quoque magna tibi venient momenta futuri.
Cum ratio tua per stellas & sidera curret,
Argumenta petes ex omni parte viaeque
Artis, ut ingenio Divina potentia surgat,
Exæquentque fidem cœli mortalia corda.

450

Accipe divisas hominis per sidera partes,
Singulaque in propriis parentia membra figuris,
In quibus præcipuas toto de corpore vires
Exercent. Aries caput est ante omnia princeps
Sortitus, censusque sui pulcherrima colla 455
Taurus; & in Geminis æquali brachia forte
Scribuntur connexa humeris: pectusque locatum
Sub Cancro est; laterum regnum scapulæque Leonis;
Virginis in propriam descendunt ilia sortem:
Libra regit clunes: & Scorpius inguine gaudet; 460
Centauri femora accedunt: Capricornus utrisque,

Argumenta petes]. Petes argumenta & vias artis Astrologicæ, ut opera Deorum in cœlo tuum ingenium scientiâ locupletent; & ut mortales veritatem divinam intelligant, quod idem est ac, æquare fidem cœli. Aut, alio sensu, ut mortales præsidium cœli, aut Deorum mereantur, propter animi dotes scientiâ cœlesti. Utrum horum mavult accipiat lector. Ad Augustum est apostrophe adulatoria. Et Bentley & alii interpretes non Junonem, sed nubem amplectuntur, quando hunc verbum illustrare conantur. *Ingenio divina potentia surgit* quandocunque divinam potentiam mens hominis sentit & veneratur.

Accipe divisas] In membra ho-

minum singula, aut divisas partes, unumquodque signum jus habet. Hæc eadem deliratio Astrologica usque ad nostra tempora deducitur, ut constat in nostris Ephemeridibus.

parentia membra figuris] Sub signo proprio membrum corporis singulum disponitur. *In propriis figuris* pro sub propriis signorum aspectibus.

In quibus] In quibus partibus signa vires suas exercent. *Toto de corpore*, per totum corpus.

censusque sui] Colla sunt Tauri census: hoc est ex iis, quæ ad Taurum pertinent. Collo enim arat. SCALIGER.

Scribuntur] Constituuntur.

Im-

Imperat in genibus : crurum fundentis Aquari
 Arbitrium est ; Piscesque pedum sibi jura reposcunt.
 Quinetiam propriis inter se legibus astra
 Conveniunt, ut certa gerant commercia rerum ; 465
 Inque vicem præstant visûs, atque auribus hærent,
 Aut odium foedusve gerunt : conversaquæ quædam
 In semet proprio ducuntur plena favore.
 Idcirco adversis nonnunquam est gratia signis,
 Et bellum sociata gerunt, alienaque sede 470
 Inter se generant conjunctos omne per ævum,
 Utrique aut forti pugnant, fugiuntque vicissim.
 Sic Deus in leges mundum cum conderet omnem,
 Affectûs quoque divisit variantibus astris,
 Atque aliorum oculos, aliorum contulit aures ; 475
 Junxit amicitias horum sub foedere certo,
 Cernere ut inter se possent audireque ; quædam
 Diligerent, alia & noxas bellumque moverent :
 His etiam propriæ foret indulgentia fortis,
 Ut se diligerent semper, sibi que ipsa placerent. 480
 Sicut naturas hominum plerasque videmus,

ut certa gerant commercia] Nempe ut certæ communionēs inter signa & res humanas fanciantur, a quibus imperium istud emanat, quod signa super res humanas exercent.

præstant visus] Hic Astrologica illa deliratio palam furores concipit. Et vident, & audiunt, & sentiunt signa cœlestia. Cur non etiam gustum, & tactum, & odoratum fortiuntur ? Ratio æquæ valet ; ut res nunc sunt, animalia sunt imperfecta.

plena favore] Mutuus amor & mutua indulgentia inter sese promoventur.

Idcirco adversis] Comitatus mutua inter signa contraria & adversa feritur. Inter concordantia bellum oritur, & inter loco diversa amica societas conspicitur, è quâ homines amicitia conjuncti pendunt.

Utrique aut forti] Sorti utrique generis & loci. Namque licet naturâ ac sexu similia signa sibi bellum gerant, aliquando tamen non pugnant, sed amicitia cedunt, & generis sorti : pariter licet loco opposita signa generant homines amicitia conjunctos ; aliquando tamen in hoc non pugnant, sed & inimicos generant. FAYUS.

Qui

Quí genus ex signis ducunt formantibus ortûs.

Confilium ipse suum est Aries, ut principe dignum est ;

Audit se, Libramque videt ; frustratur amando

Taurum, Lanigero qui fraudem nectit, & ultra 485

Fulgentes videt, atque audit per sidera Pisces.

Virgine amans capitur. Sic quondam gesserat antè

Europam dorso retinentem cornua lævâ,

Indutusque Jovem. Geminorum ducitur auris

Ad juvenem æternas fundentem Piscibus undas : 490

Ipque ipsos animus Pisces, oculique Leonem.

Cancer, & adverso Capricornus conditus astro,

In semet vertunt oculos ; in mutua tendunt

Auribus : at Cancri captatur Aquarius astro,

Et Leo cum Geminis aciem conjungit, & aures 495

Centauro geminas ; Capricorni diligit astrum.

Erigone Taurum spectat, sed Scorpion audit,

Atque Sagittifero conaturnectere fraudem.

ortus] Homines, ait Manilius, naturas habent ab astris formatas ; nam secundum Astrologia n veterum, unusquisque mortalis sub signo proprio in lucem prodit.

Confilium ipse suum] Sibi Aries consulit.

Audit se] Quasi fiat quædam signa, sese intuentia. In Diagrammate Maniliano *audientium*, subtenfa a Tauro ad Pisces ducitur, cujus subtenfæ arcus summa apsis *Arietem* includit, Aries igitur utrinque lateronibus Tauro & Piscibus stipatus, neminem audit, nisi seipsum, ut contrà Taurus Pisces audit. Diagrammate *videntium*, quia signorum solstitia- lium ratio habetur, non autem Æquinoctialium, linea ab Ariete ad Libram ducitur. Igitur Aries Libram videt. SCALIGER.

frustratur amando] Taurum, quem Aries amavit, Aries averfatur, quoniam Arieti Taurum infidias struxisse patuit.

Fulgentes videt] videt nempe Taurus, & audit Pisces inter Aftra. *Fulgentes* dicit, ob lævorem istum nitidum in Piscibus plerumque conspicuum.

Virgine amans] Scilicet Taurus.

Indutusque Jovem] Reverà forçtam Tauri induerat Jupiter. Sic *indutus* hic ponitur pro *simulatus*. Taurus enim Jovem simulaverat.

Capricornus] Cancro est Capricornus per sidera oppositus: *in mutua tendunt*] Id est, se mutuo aut se invicem audiunt.

Libra suos sequitur sensûs, solûmque videndo
 Lanigerum, atque animo complexa est Scorpion infra. 500
 Ille videt Pisces, oditque per omnia Libram.
 Necnon Arcitenens magno parere Leoni
 Auribus, atque oculis signum fundentis Aquari
 Conspicere affuevit, solamque ex omnibus astris
 Diligit Erigonen. Contra Capricornus in ipsum 505
 Convertit visûs. Quid enim mirabitur ille
 Majus, in Augusti felix cûm fulserit ortum?
 Auribus & summi captat fastigia Cancri.
 At nudus Geminis intendit Aquarius aurem,
 Sublimemque colit Cancrum, spectatque reducta 510
 Tela Sagittiferi. Pisces ad Scorpion acrem
 Direxere aciem, cupiuntque attendere Taurum.
 Has natura vices tribuit, cum fidera fixit.
 His orti similes referunt per mutua sensûs,
 Cum cupiant audire alios, aliosque videre : 515

Libra suos sequitur] Sese audit. Nam ratione audientium nulla linea ab eâ ad oppositum signum ducitur. SCALIGER.

solumque videndo] Solûm sequitur Lanigerum oculis, seu videndo.

Scorpion infra] Scorpium infra Libram fertur, sive Libram sequitur. FAYUS.

Ille videt Pisces] Scorpium videt Pisces, & Libram averfatur, per omnia, omni ratione, consideratione, aut respectu.

in ipsum] In seipsum. Suetonius inquit, Augustum notâ Capricorni quædam percussisse, quia sub eo genitus fuit. Quod signum ut ex Firmico constat, lib. 8. regem faciat & principem, si prima pars illius inventa in Horoscopo fuerit. Nondum autem inter

auctores constat, utrum fulserit Capricornus in Augusti ortum.

FAYUS.

summi fastigia Cancri] Ex priscorum vulgari & falsâ opinione loquitur: qui nullum signum Cancro magis Septentrionale oriri putantes, eum alta cœli fastigia tepere dicebant. At & Gemini æque alti per cœlum feruntur, cum æque distent a Solstitio ac Cancer. FAYUS.

captat] Capricornus audit Cancrum, vel auribus attentè animadvertit.

per mutua] Alius erga alium similes affectûs experitur; quales ab his signis, sub quibus nascuntur, procedunt. Per mutua quoniam a signis facultates tales mutantur.

Horum

Horum odio, nunc horum iidem ducantur amore ;
Illis infidias tendant, captentur ab illis.

Quin adversa meant etiamque Trigona Trigonis,
Alteraque in bellum diverso limite ducit
Linea. Sic veri per totum consonat ordo. 520
Namque Aries, Leo, & Arcitenens, sociata Trigono
Signa, negant chelis foedus totique Trigono,
Quod Gemini excipiunt, fundens & Aquarius undas.
Idque duplex ratio cogit verum esse fateri :
Quod tria signa tribus signis contraria fulgent, 525
Quodque æterna manent hominum bella atque ferarum.

Humana est facies Libræ, diversa Leoni.
Idcirco cedunt pecudes ; quia viribus amplis
Consilium est majus. Victus Leo luget in astris :
Aurea Lanigero concessit fidera pellis. 530
Ipse suæ partis Centaurus tergore cedit.
Usque adeo est hominis virtus ! Quò mirer ab illis
Nascentis Libræ superari posse Trigonum.
Quinetiam brevior ratio est per signa sequenda :
Nam quæcunque nitent humanâ condita formâ 535

Alteraque in bellum] Non Trigona omnia sibi invicem inimica sunt, sed quæ lineâ alterâ diversè tendenti formantur.

sociata Trigono] Quæ tria signæ Trigonum constituunt.

totique Trigono] Aquarius, Libra, Gemini Trigonum efficiunt.

Quod tria signa] Aries Libræ, Gemini Sagittario, Leo Aquario opposita sunt.

Hominum bella] Inimicitiz inter homines & feræ.

Humana est facies] Libripens

enim in Astrorum descriptionibus figurabatur. SCALIGER.

Aurea Lanigero] Sensus est, Aries cedit Aquario : nam absque pelle aureâ fuisset, nè ad fidera quidem conscendisset. BUTIRIGIS.

suæ partis] Suæ partis ferinæ. Cedit pars posterior *ferina* anteriori *humanæ*.

Nascentis Libræ] Orientis Libræ. Mirum esset, inquit Poeta, si Trigonum Libræ a Trigonis illis ferarum superaretur.

Astra, manent illis inimica & victa ferarum.
 Sed tamen in proprias secedunt singula mentes,
 Et privata gerunt secretis hostibus arma.
 Lanigero genitis bellum est cum Virgine natis,
 Et Librâ, & gemini Piscis quos protulit unda. 540
 In partes Tauri sub Cancro nata feruntur.
 Pectora, & in Chelis, & quæ dat Scorpius acer,
 Et Pisces. At quos Geminorum fidera formant,
 His cum Lanigero bellum est ejusque Trigono.
 Et Cancro genitos Capricorni segmina læduat, 545
 Et Libræ partus, & quos dat Virginis astrum,
 Quique sub adversi numerantur fidere Tauri.
 Lanigeri communis erit rabidique Leonis
 Hostis, nam totidem bellum subscribitur astris.
 Erigone Taurumque timet, geminumque sub arcu 550
 Centaurum, & Pisces, & te, Capricorne, rigentem.
 Maxima turba petit Libram, Capricornus & illi

visita] Ab illis, quæ speciem figuræ humanæ præ se ferunt.

Sed tamen in proprias] Antea auditum & visum, nunc cogitationem signis ascribit: quid enim aliud velit, cum, ait, *singula in mentes secedere signa*, quam signorum meditationem quâ ratione bellum contra hostes sustineant.

gemiini Piscis] Pisces duo constitunt unum signum. Ex horum undâ qui nascuntur, bellum cum iis qui sub Ariete geniti sunt gerunt. Idem faciunt qui sub Virgine & Librâ.

In partes Tauri] Contra partes Tauri.

ejusque Trigono] His versibus tradit Geminis adversari Arietem, Arietisque Trigonom, id est, Leonem & Sagittarium, qui duo cum Ariete Trigonom Arietis efficiunt.

FAYUS.

Capricorni segmina] Numerus pro numero, quod Manilio familiare. Segmen Cancri est Cancri Dodecatemorion, eodem modo quo Arato sectio Tauri, pro Tauri Dodecatemorio. Vox *Sagminibus* occurrit, lib. I. 683.

SCALIGER.

Docet Cancro adversari Capricornum, Libram, Virginem, & Taurum. FAYUS.

Lanigeri communis] Ait, Leoni eadem adversari signa, quæ Arieti, nempe Virginem, Libram, & Aquarium. *Idem.*

bellum subscribitur] Idem ac, *bellum succurritur.*

geminum Centaurum] Quoniam duplicis naturæ, equinam & humanam formam gerentis.

Maxima turba] Forsan per maximam turbam intelligit turbam ferarum, quarum signa plura sunt, quam hominum. FAYUS.

Adversus

Adversus Cancer, Chelis quod utrumque quadratum est.
 Quæque in Lanigeri numerantur signa Trigono,
 Scorpius in totidem fœcundus creditur hostis. 555
 Æquoreum juvenem, Geminos, Taurum atque Leonem,
 Erigonen, Libramque fugit, metuendus & ipse.
 Quique Sagittiferi veniunt de fidere partûs,
 Hos Geminis nati, Librâque, & Virgine & Urnâ
 Depressisse volunt, naturæ lege jubente. 560
 Hæc eadem, Capricorne, tuis inimica feruntur.
 At quos æternis perfundit Aquarius undis,
 Ad pugnam veniens agitat, totumque Trigonum,
 Turba, sub unius juvenis virtute, ferarum.
 Piscibus exortos vicinus Aquarius urget, 565
 Et Gemini fratres, & quos dat Virginis affrum,
 Quique Sagittiferi descendunt fidere nati.

Nec sola est ratio, quæ dat nascentibus arma,
 Inque odium generat partûs, & mutua velle :

Sed

quod utrumque quadratum] Cancer enim & Capricornus formant quadratum cum Chelis, id est, cum Librâ & cum Ariete.

FAYUS.

Scorpius in totidem] Scorpio adversatur Arietis Trigono, id est, Arietem, Leonem, & Sagittarium: præterea ait Aquarium, Geminos, Taurum, Virginem & Libram vitare, quasi sibi infesta signa.

Idem.

naturæ lege jubente] Rectè. Nam natura diversa Centauri a Geminorum, Virginis, Libræ, & Aquarii naturâ. Hæc quatuor rationalia : ille ex utroque mixtus.

SCALIGER.

Hæc eadem, Capricorne] Signa eadem, quæ in lineis anteceden-

tibus Sagittarium opponunt, Capricornum similiter opponunt.

Ad pugnam veniens] Ferarum turba, illos qui sub Aquario nascuntur, bellicosa impellit aut urget, & sub Aquarii potestate & viribus totum Trigonum, id est, Geminos & Libram, quæ signa cum Aquario Trigonum absohvunt.

descendunt fidere nati] Quasi a cœlo in terras mearent. Sed *descendunt* idem notat quod *originem ducunt*, sive sub Sagittario nascuntur.

Nec sola est ratio] Monet, non solum amicitiam dari aut odium Signis ex eo, quod aut Trigona Trigonis, aut Quadrata Quadratis, aut humana ferinis concordent aut advertentur ; sed

etiam

Sed plerumque manent inimicâ tertia quæque 570
 Lege, in transversum vultu defixa maligno ;
 Quoque manent quæcunque loco contraria signa,
 Adversosque gerunt inter se septima visûs,
 Tertia quæque illis utriusque Trigona feruntur.
 Nè sit mirandum, si fœdus non datur astris, 575
 Quæ sunt adversi signis cognata Trigoni.

Per tot signorum species contraria surgunt
 Corpora, totque modis, quoties inimica creantur.
 Perque tot ætates hominum, tot tempora, & annos,
 Tot bella, & varios etiam sub pace labores, 580
 Si fortuna fidem quærat, vix invenit usquam.
 Ah ! quanta est scelerum moles per sæcula cuncta !
 Quantum onus invidiæ non excusabile terris !
 Venales ad fata patres, matrumque sepulchra :

Im-

etiam signa signis adversari ex eo, quòd Hexagona sint & invicem opposita. FAYUS.

Nec una est ratio, nam tertia quæque inimica inter se propter limam, sive obliquam Hypotèneusam. Item septima quæque, quoniam ex diametro. Postremò quæcunque utriusque sunt Trigona, hoc est, quæ sunt Trigona tertiis quibusque, & oppositis.

SCALIGER.
inter se septima] Quæ scilicet septimo loco a se distant. Sic Aries & Libra; Taurus & Scorpis; Gemini & Sagittarius. Nam Libra septimum est signum ab Ariete, & Aries Septimum a Librà: & Taurus septimum a Scorpione, & Scorpis vicissim a Tauro, & sic deinceps. FAYUS.

Tertia quæque illis] Quæ signa a septimis tertia sunt, ea quoque opposita sunt. Ita tertia quæque signa a septimis duobus, Trigona sunt utrisque septimis, & ipsa sibi opposita. Idem.

Ne sit mirandum] Ne mirum sit, inquit, si nulla est conjunctio illis signis, quæ signis adversi Trigoni cognata sunt. SCALIGER.

fidem quærat] Quid sit, fortuna fidem quærens, dicere difficile est. Forfan, alludit istam fidei inopiam, ubi scelus humanas societates effræni impetu aggreditur. Hinc dicitur, rara fides.

Venales ad fata] Non in sensu generali hæc verba intelligenda sunt, sed ad quandam narrationem peculiarem referenda. Haud ita senserunt scholiastæ, quamobrem

Imposuit Phœbus noctem, terrasque reliquit. 585
 Quid loquar eversas urbes, & prodita templa ?
 Et varias pacis clades, & mixta venena ?
 Infidiasque fori, cædesque in mœnibus ipsis,
 Et sub amicitiae grassantem nomine turbam ?
 In populo scelus est, & abundant cuncta furore. 590
 Et fas atque nefas mixtum ; legesque per ipsas
 Sævit nequities. Pœnas jam noxia vincit.
 Scilicet in multis quoniam discordia signis
 Corpora nascuntur, pax est sublata per orbem,
 Et fidei rarum fœdus, paucisque tributum. 595
 Utque sibi cœlum, sic tellus diffidet ipsi ;
 Atque hominum gentes inimicâ sorte feruntur.
 Idcirco nihil ex semet natura creavit
 Pectore amicitiae majus, nec rarius unquam.
 Unus erat Pylades, unus qui mallet Orestes 600
 Ipse mori : levis urna fuit per sæcula mortis,
 Alter quod raperet fatum, non cederet alter :
 Et duo, qui potuere sequi vadimonia sponfi ;
 Optavitque reum sponfor non posse reverti,

brem hunc & sequentem versum
 silentio prætermiserunt. Rejicit,
 ut solet, Bentlejus ob suppositi-
 tiam faciem, et, ut solet, nullius
 MS. auctoritate. Historiam Am-
 phiarai & Eriphyles Manilius
 obliquè perstringit, ut in sequenti
 lineâ, Atrei & Thyestæ. Amphi-
 araus ob venalitatem filiae periit,
 & filia, quæ sui filii manibus periit,
 ob venalitatem suam. Rectè ergo
 poeta ait, patres ad fata seu mor-
 tem venundatos, & sepulchra ma-
 trum seu matrum mortes à simili
 modo venundatas.

Infidiasque fori] Necem Julii
 Cæsaris innuit, qui in Senatu ab
 amicis occisus fuit.

Pœnas jam noxia vincit] Adeo
 scelus per universum orbem graf-
 fatur, ut per magnitudinem, le-
 gum sanctiones obterat.

levis urna fuit] Urna pro
 fors urnæ. Quia in Tragœdiâ in-
 ducebatur Iphigenia sortiens utrum
 mactare deberet, Pyladen an Ores-
 ten. Leve fuit illis sortiri mor-
 tem, cum alter diceret, Ego sum
 Orestes, alter vero, Imo ego Py-
 lades. *Per sæcula*, in prioribus
 sæculis. SCALIGER.

Et duo qui potuere] De Da-
 mone & Pythiâ agere obscurum
 non est. *Vadimonia sequi*, pecu-
 liare est Manilio. Et duo, & duo
 fuerunt ; quo raro accidit.

Sponforemque reus timuit, ne solveret ipsum. 605
 Si tamen & cognata cupis cognoscere signa,
 Quæ jungant animos, & amicâ sorte ferantur,
 Lanigeri partûs cum toto junge Trigono.
 Simplicior tamen est Aries, meliusque Leone
 Prosequitur genitos, & te, Centaure, creatos. 610
 Quâ colitur namque est naturâ mitius astrum,
 Expositumque suæ noxæ sine fraudibus ullis.
 Nec minus ingenio molli, quam corpore constat.
 Illis est feritas signis, prædæque cupido,
 Venalisque animus nonnunquam excedere cogit 615
 Commoditate fidem, nec longa est gratia facti.
 At cum Lanigeri partu sub utroque Trigono
 Non partes, sed rara gerit pro tempore bella;
 Quod feritas utriusque, magis pro tempore cogit.
 Plus tamen in duplici numerandum est roboris esse, 620
 Cui commixtus homo est, quam te, Nemeæa, sub uno.
 Idcirco Pax est signis & mixta querela.

reus timuit] Reus, ille qui
 radimonium sistit, *sponsor*, ille qui
 vos alteri factus est.

ne solveret ipsum] Ne pro se
 moriretur.

Si tamen & cognata] Expli-
 cavit signa adversa; nunc ad signa
 progreditur, quæ amicitiam &
 pacem conciliant. SCALIGER.

meliusque Leone] Non pari
 amicitiae gradu Leo, Aries, Sagit-
 tarius instruuntur. Aries astrum
 est naturâ mitiori præditum, Leo
 & Centaurus, ob naturalem fero-
 ciam, minores amicitiae fructus
 edunt.

Quâ colitur] Quâ prædita est,
 aut quâ ornatur.

Expositumque suæ noxæ] Qui
 non facillè se potest defendere;
 ideo incommodis & periculis ob-
 vius.

Commoditate fidem] Fides ob
 utilitatem violatur, & facti alicu-
 jus benefici sensus non diu durat.

Non partes] Non est factio
 diuturna, sed tantum lis est tem-
 poraria.

utroque Trigono] Leone & Sa-
 gittario, qui Triangularia sunt
 signa cum Ariete. FAYUS.

gerit] Utrumque Trigonum
 gerit.

in duplici] In duplici corpore.

Pax est] Pax ab Ariete, que-
 rela a duobus reliquis.

SCALIGER.

Quini-

Quinetiam Tauri Capricorno jungitur astrum ;
 Nec magis illorum coeunt ad fœdera mentes ;
 Virgineos etiam partûs, quicunque creantur 625
 Tauro, complecti cupiunt : sed sæpe queruntur.
 Quosque dabunt Chelæ, quos & dat Aquarius ortûs,
 Unum pectus habent, fideique immobile vinclum.
 Magnus erit Geminis amor, & concordia duplex :
 Magnus & in multos veniet successus amicos. 630
 Scorpius & Cancer fraterna in nomina ducunt
 Ex semet genitos : necnon & Piscibus orti
 Concordant : illis nam sæpe est subdolos actus.
 Scorpius aspergit noxas sub nomine amico.
 At quibus in lucem Pisces venientibus adsunt, 635
 His non una manet semper sententia cordi.
 Commutant animos interdum, & fœdera rumpunt,
 Ac repetunt : tectæque lues sub fronte vagantur.
 In ternis geniti tali sub lege creantur,
 Crebrius adversis odium est : cognata quadratis 640
 Corpora censentur signis, & amica Trigonis.
 Nec ratio obscura est : nam quantum quodque locavit
 Ejusdem generis signum natura per Orbem.

Quinetiam Tauri] Hæc est secunda triplicitas, ut vulgus Astrologorum loquitur, hoc est, secundum Trigonum. SCALIGER. 11.

Virgineos etiam] Taurus & Capricornus in fœdus amicitiae coeunt : sed Virgo, tertium signum secundi Trigoni, querelarum causas excitat.

Quosque dabunt Chelæ] Tertia triplicitas.

concordia duplex] Quoniam Gemini sunt, sed unum signum.

Magnus & in multos] Multas amicitias eorum conjunctio generabit.

Scorpius & Cancer] Quarta triplicitas. His quarti Trigoni signa ostendit esse inimicæ sub specie amicitiae ; scilicet Scorpius & Pisces.

Ac repetunt] Fœdera repetunt. *tectæque lues*] Insidiæ tectæ aut celatæ fronte propitiæ.

In ternis] Scilicet in triplicitatibus ante memoratis.

cognata quadratis] Signis Quadratis cognatos seu affines, Trigonis amicos attribuit.

per Orbem] Per circulum Zodiaci, natura unumquodque signum quantum, sub eodem genere disposuit.

N

Qua-

Quatuor æquali cœlum discrimineignant,
 In quibus articulos anni Deus ipse creavit. 645
 Ver Aries, Cererem Cancer, Bacchumque ministrat
 Libra, Caper brumam genitusque ad frigora Piscis.
 Necnon & duplici quæ sunt cœnnexa figurâ,
 Quartum quæque locum retinent. Duo cernere Pisces,
 Et Geminos juvenes, duplicemque in Virgine formam, 650
 Et duo Centauri licet uno corpora textu.
 Sic & simplicibus signis stat forma quadrata.
 Nam neque Taurus habet comitem, nec jungitur ulli
 Horrendus Leo; nec metuit sine corpore quemquam
 Scorpium, atque uno censetur Aquarius astro. 655
 Sic quæcunque manent quadrato condita templo
 Signa, parem referunt numeris aut tempore sortem.
 Ac veluti cognata manent sub fœdere tali.
 Idcirco affinesignant, gradibusque propinquis
 Accedunt, unâque tenent sub imagine natos. 660
 Longior in spatium porrecta est linea majus,

articulos anni] Quatuor cœli puncta cardinalia.

ad frigora Piscis] Capricorni pars enim posterior in caudam Piscis definit, quæ in se reflectitur, quasi frigore contracta. FAYUS.

duplicemque in Virgine] Virginis forma duplex dicitur, quoniam, ut ante dixit Manilius, æstas definit, & autumnus incipit mediâ sub virgine.

licet] Licet cernere.

duo corpora] Hominis & equi unâ figurâ conjunctorum.

simplicibus signis] Simplicia signa sunt, quæ succedunt Tropici. SCALIGER.

sine corpore] Sine comite, ut in aliis simplicibus signis. Cur vero, metuit? Scorpium est pug-

nax & intrepidus. Sed hostem sibi infensum habeat, vires suis superiores intendentem, & ob hanc rationem metuere dicatur.

condita templo] Arcu cœli quadrato.

parem referunt] Æqualem sortem inter se occupant, ratione numeri, aut temporis.

signant] Adumbrant, denotant, & iis, qui affinitate propinqui sunt gradibus certis, favent.

unâ sub imagine] Sub eâdem relatione.

Longior in spatium] Trigonum omnium schematum ad amicitias efficacissimum: quoniam ejus linea longior est, & longius spatium complectitur, ac remotiores angulos conjungit. SCALIGER.

Quæ tribus emensis signis facit astra Trigona.
 Hæc ad amicitias imitantes jura gradumque
 Sanguinis, atque animis hærentia pectora ducunt.
 Utque ipsa ex longo coeunt submota recessu, 665
 Sic nos conjungunt majoribus intervallis.
 Hæc meliora putant, mentes quæ jungere possunt,
 Quam quæ nonnunquam fœdus sub sanguine fallunt.
 Sic erit ex signis odium tibi paxque notanda.

Perspice nunc tenuem visu rem, pondere magnam, 670
 Quæ tantum Graio signari nomine possit
 Dodecatemorion, titulus signatio causæ.
 Nam cum tricenæ per partes fidera consent,
 Rursus bis senis numerus diducitur omnis.
 Ipsa igitur ratio binas in partibus esse, 675
 Dimidiasque docet partes. His finibus esse
 Dodecatemorion constat; bis senaque cuncta
 Omnibus in signis: quæ mundi conditor ille
 Attribuit totidem numero fulgentibus astris;
 Ut sociata forent alternâ fidera sorte, 680

animis hærentia] Concordiam animi ex mutuâ charitate nascentem.

majoribus intervallis] Ita Trigonom ad amicitias externas pertinebit: & ad diversarum nationum animos conjungendos.

SCALIGER.

fœdus sub sanguine] Amicitia ex hoc Trigono firmior & constantior erit istâ amicitia quæ ex consanguinitate dimanat.

Perspice nunc] Dodecatemorion est duodecima pars signi; omnè signum habet partes 30. Quæque duodecima pars constat ex duabus

& dimidiâ: nam duodecies $2\frac{1}{2}$ faciunt 30.

Divide integras partes 30 in 12. Tum unaquæque duodecima erit partium $2\frac{1}{2}$. Ergo Dodecatemorion est gradus sestertius.

totidem numero] Nempe signa sunt duodecim.

alternâ fidera sorte] Ita singula signa feruntur, ut in unoquoque duodecim partes contineantur alternâ sorte subeuntes. Sed quomodo alternâ sorte? Ita. Non sub eodem signo omnes mares sunt, aut omnes fœminæ, sed alternatim mares & fœminæ. Gradus alterni masculi, alterni fœminæ.

Et similis mundus sibi, & omnia in omnibus astra ;
 Quorum mixturis regeret concordia corpus,
 Et tutela foret communi mutua causâ.
 Idcirco quanquam signis nascantur eisdem,
 Diversos referunt mores, inimicâque vota. 685
 Et sæpe in pecudes errat natura, maremque
 Fœmina subsequitur : miscentur fidere partûs
 Singula diversis variant quot partibus astra,
 Dodecatemoriis proprias mutantia vires.
 Nunc quæ sint, cujusque canam, quove ordine consent :
 Ne vagus ignotis signorum partibus erres. 691
 Ipsa suo retinent primas in corpore partes
 Sidera : vicinis subeuntes attribuuntur.
 Cætera pro numero ducunt ex ordine partes,
 Ultima & extremis ratio conceditur astris. 695
 Singula sic retinent binas in fidera quæque
 Dimidiaque sui partes : & summa repletur
 Sortibus exactis triginta fidere in omni.

Nec genus est unum, ratio nec prodita simplex,
 Pluribus inque modis verum natura locavit, 700

[*sæpe in pecudes*] Hic & versus sequens inter adulterinos a Bœntleio seponitur. Cur ita? Manilius enim tantum ait, eandem variationem in ferinâ ac in humanâ naturâ inesse; cum sub eodem signo mares & fœminæ miscentur. Non mares maribus succedunt, sed fœminæ maribus interponuntur: & hoc evenit propter singulorum astrorum variationem quoad diversas eorum partes; quorum siderum mutationes a Dodecatemoriis efficiuntur. Natura hoc modo in pecudes aut inter pecudes non stabilis

sed erratica est: partûs enim a signo variantur.

[*Nunc quæ sint*] Quæ sint Dodecatemoria; & cujus astri, & quo ordine sint disposita.

[*primas in corpore partes*] Primum Dodecatemorion.

[*vicinis subeuntes*] Partes sequentes, vel sequens Dodecatemorion, proximis signis assignantur.

[*binas in fidera*] Præter alia omnia. Singula signa non in se solum, sed in aliis omnibus Dodecatemorion habeant. In *fidera*, per sidera cuncta.

Diduxitque vias ; voluitque per omnia quæri.
 Hæc quoque comperta est ratio sub nomine eodem.
 In quocunque gradu, nascentum tempore, luna
 Constiterit, numeris hunc ter dispone quaternis,
 Sublimi totidem quia fulgent sidera mundo.
 Inde suas illi signo, quo luna refulsit,
 Et quæ hinc defuerint, partes numerare memento.
 Proxima tricenæ partes sententia ducit :
 Hic ubi deficiet numerus, tunc summa relicta
 In binas sortes adjectâ parte locetur
 Dimidiâ, reliquis tribuatur ut ordine signis.
 In quâ destituet te, justum luna tenebit
 Dodecatemorion signi. Post cætera duces
 Ordine quæque suo, sicut stant astra locata.
 Hæc quoque te ratio nè fallat, perspice paucis.

705

710

715

sub nomine eodem] Nomine Dodecatemorion.

In quocunque gradu] Quandoque natiuitas omnibus numeris absoluta, vide in quo gradu sit Luna tunc temporis : hunc gradum multiplica per duodecim, quia duodecim signa sunt in cælo.

Inde suas illi signo] Triginta gradus signo, in quo luna sit, concedendi.

Et quæ hinc defuerint] Pro eo quod est integrum supputa Dodecatemorion, etiam comprehensis partibus, quæ Lunæ conjunctionem antecurrerint. Hæc interpretatio sequentibus confirmatur.

BUTIRIGIS.

Proxima tricenæ] Vide quot tricenæ partes Luna a Sole distat. Eas aufer. Reliquas partes duc in Sestertios gradus. Ubi te desti-

tuet numerus, ibi erit Lunæ Dodecatemorion. SCALIGER.

Ubi Triacontides non erunt, quando hos tricenos numeros deduxeris.

Ab ea ipsâ parte ubi defuerit numerus, id est, ubi præcisè Luna constiterit, & non poterit haberi Triacontas vel Dodecatemorion.

BUTIRIGIS.

Summa relicta] Numerus autem, id est, Triacontas, vel Dodecatemorion. Summa relicta, id est, quod accrescit præter certum Dodecatemorion dividatur per sestertias partes, ubi amplius non potes. Luna ad iusta Dodecatemoria revocatura est rem totam.

BUTIRIGIS.

In binas] In bis duas partes, cum parte dimidiâ, id est, in 5 partes.

Major in effectu, minor est : quòd partibus ipsis
 Dodecatemorii quid sit, quod dicitur esse
 Dodecatemorion. Namque id per quinque notatur
 Partes. Nam totidem præfulgent sidera cœlo,
 Quæ vaga dicuntur. Ducunt & singula sortes
 Dimidias, viresque in eis & jura capeffunt.
 In quocunque igitur stellæ sunt quinque locatæ
 Donecatemorio, fines spectare decebit.
 Cujus enim stellæ fines in fidere quoque
 Inciderint, dabit effectûs in viribus ejus.

720

725

Undique miscenda est ratio, per quam omnia constant.
 Verum hæc posterius proprio cuncta ordine reddam.
 Nunc satis est docuisse suos ignota per usûs :

Major in effectu] Dodecatemorion Planetæ, quod est Dodecatemorion Dodecatemorii, est certius & pollentius ipso Dodecatemorio, cujus Dodecatemorion est. Est, inquit, Dodecatemorion quoddam Dodecatemoriarum partium. SCALIGER.

Quæ vaga dicuntur] Stellæ Erraticæ, seu Planetæ.

Dimidias sortes] Semigradus : quinque enim sunt semigradus in quolibet Dodecatemorio simpliciter dicto. FAYUS,

in eis] In iis dimidiis partibus.
spectare decebit] Terminos intelligit. Exempli gratiâ ; ab initio Arietis usque ad sextum gradum est terminus Jovis : a 6 ad 12 terminus Veneris : a 12 ad 20 terminus Mercurii : a 20 ad 25 terminus Saturni. Si igitur intra 6 gradum Arietis Dodecatemorion inciderit stellæ, cujus fines intra

illos gradus continentur, dabunt majores effectus in illis partibus.

SCALIGER.

in viribus ejus] In viribus ejus Dodecatemorii, in quo sit, Planetæ effectus monstrabit aut dabit.

Undique miscenda est] Docet ita Planetas signis, signaque Planetis esse intermiscenda, ut ex eorum mixturis ratio veri eruatur.

FAYUS.

Verum hæc posterius] Hoc sæpe promittit, & tamen obligatam fidem non liberavit. Nisi fortasse aut morte præventus non potuit exolvere : aut injuriâ temporis ea perisse dicamus. SCALIGER.

Nunc satis est] Plastica Institutio. Sic Firmicus : *Debet is qui instituitur, primum plasticè institui : ut his apertioribus, levioribusque compositus, atque formatus, secretiora deinceps genituræ confidentius consequatur.* SCALIGER.

Ut

Ut cum perceptis steterit fiducia membris,
 Sic totum corpus facili ratione notetur, 730
 Et bene de summâ veniat post singula carmen.
 Ut rudibus pueris monstratur litera primum,
 Per faciem nomenque suum; tum ponitur usus:
 Tum conjuncta suis formatur syllaba nodis:
 Hinc verbis structura venit per membra legendi. 735
 Tum rerum vires, atque artis traditur usus,
 Perque pedes proprios nascentia carmina surgunt,
 Singulaque in summâ prodest didicisse priora.
 Quæ nisi constiterint propriis fundata elementis,
 Versis, quæ properè dederint præcepta magistri, 740
 Effluat in vanum rerum præposterus ordo.
 Sic mihi per totum volitanti carmine mundum,
 Erutaque abstrusâ penitè caligine fata,
 Pieridum numeris etiam modulata, canenti;
 Quâque Deus regnat, revocanti numen ab arce, 745
 Per partes ducenda fides, & singula rerum
 Sunt gradibus tradenda suis: ut cùm omnia certâ
 Notitiâ steterint, proprios revocentur ad usûs.

post singula carmen] Post partes simplices datas, recte de toto corpore poeta carmen condat.

syllaba nodis] Nodos syllabæ dixit, quâ notione Ausonius *trino-*
dæm dactylum. SCALIGER.

verbis structura] Syllabarum structura formatur per suas voces ac dictiones. *Per membra*, voces formantur per syllabas.

Singulaque in summâ] Multum proficit regulas præcedentes, quæ ad summam scientiam ducunt, compendiario investigavisse.

Quæ nisi constiterint] Si scientiæ elementa non sint prius per-

cepta, scientiæ ipsius præcepta nulli usui inservient: omnia enim Magistrorum documenta a discipulis pervertentur, quoniam inconsultè & intempestivè communicantur. Si in oppidum aliquod eundum est, viam, quâ eundum est, prænoscere necesse erit.

mundum] Cælum.

numen ab arce] Phœbum a cælo revocanti, ut opem ferat Manilio carmina pagenti. Sic in libri primi primordio ait, *Phæbo modulante*.

Ac veluti in nudis cum surgunt mœnibus urbes
 Conditor, ut vacuos muris circumdare colles 750
 Destinat, antè manu quam tentet scindere fossas,
 Versat opus : ruit ecce nemus, saltûsque vetusti
 Procumbunt, solemque novum nova sidera cernunt.
 Pellitur omne loco volucrum genus, atque ferarum ;
 Antiquasque domos & nota cubilia linquunt : 755
 Ast alii filicem in muros, & marmora templis
 Rimantur, ferrique rigor per tempora nota
 Quæritur : huc artes, huc omnis convenit usus.
 Tunc demum consurgit opus, cùm cuncta supersunt ;
 Ne medios rumpat cursûs præpostera cura. 760
 Sic mihi cunctanti tantæ succedere moli
 Materies primùm rerum, ratione remotâ,
 Tradenda est ; ratio sit nè post irrita, neve
 Argumenta novis stupeant nascentia rebus.

in nudis] Scilicet cum urbium
 Mœnia extruuntur. Nada dicun-
 tur mœnia, quæ nondum intra se
 domos & cætera edificia inclu-
 dunt.

Versat opus] Rem animo dili-
 genter agitat.

solemque novum] Non bene
 hanc sententiam interpretes per-
 penderunt. Cum Sylva, quæ
 multis annis ætuit, hūmi strata ja-
 cet, istæ partes inferiores soli &
 sideribus exponuntur, quæ antea,
 præ nimîâ arborum densitate, in
 continuâ culigine involutæ fue-
 rant.

Ast alii filicem] Mirè alii di-
 cit, quando homines aut opifices
 non ante memoravisset. Sed est
 rarissimi generis poeta.

ferrique rigor] Mire dixit tem-

pore ferri pro temperamento :
 quæ certo temporis spatio confi-
 ciuntur.

huc artes] Hoc modo, nempe
 ferrum ad duritiem aptam arte
 elaborante, artes & usus ad ædifi-
 cia pertinentes, ad umbilicum du-
 cuntur.

moli] Operi, quod est siderum
 rationem tradere. FAYUS.

ratione remota] Id est, Prius-
 quam alicujus rei causæ produ-
 cantur, res ipsa explicationem re-
 quirat. Aliter causæ in intelli-
 gentiam nostram non facilè ca-
 dent.

stupeant] Argumenta quodam-
 modo stupefacta. Stupor enim,
 nihil videt, nihil audit, nihil in-
 telligit. *Novis rebus* rebus non
 bene intellectis.

Nec

Nec fatis est tantum solis insistere signis : 765
 Contemplare locum cœli, sedemque vagantum.
 Parte genus variant ; & vires linea mutat.
 Distat enim, surgantne eadem, subeantne, cadantve.
 Nam seu quadrati veniunt, seu jure Trigoni,
 Et quæ per senos decurrit virgula tractûs, 770
 Quæque secat medium transverso limite cœlum.
 Hinc modo dat vires mundus, modo detrahit inde.
 Quæque illic sumunt vires, huc acta reponunt :
 Quotquot cardinibus proprio quadrante moventur
 Proxima, vicinis subscribunt. Tertia quæque 775

Nec fatis est] Non sufficit ipsa signa in seipsis tantum considerare, nisi omnes alias cœli partes postea ad examen adducamus.

vagantum] Nempe Planetarum.

Parte genus variant] Quia pro ratione locorum variantur signa. Quod essentiale ; constans, fixum & immobile, quia secundum Zodiacum ipsum consideratur : quod fortuitum autem inconstans, ambulatorium, quia secundum primum Mobile consideratur : quatenus diversi sunt Meridiani & Horizontes, in quorum contactum diversimodis cadunt Hemicyclia per Polos mundi ducta ; æquinoctialem in partes æquales, Zodiacum autem in partes inæquales dirimentia. SCALIGER.

linea mutat] Linea, virgula, norma, & similia, Græcis tantum *linea*. Est distinctio loci a loco. Quia virgulis interfecantur, quasi quibuidam limitibus, XII cœli domus. SCALIGER.

subeant] Ascendant.

decurrit virgula] Quæ signa

decurrit virgula, sive describit. Ea signa, quæ virgula decurrit, & ea quæ medium cœlum secat veniunt aut jure Quadrati aut Trigoni. Sic est ordo verborum.

per senos tractûs, per Sex climata a circulis Polaribus ad Polos ipsos.

dat vires mundus] Signa, inquit, sive Trigoni lege sint, sive alterius schematismi, amittent legem Schematismi cum in centris fuerint. *Hinc est, ex illis cardinibus*. Mundus, i. e. cœlum.

Quæque secat] Quæ signa secat medium cœlum.

Quæque illic sumunt] Et quæ alibi illis viribus erant, nunc eas amittent ratione cardinis. Illa enim legem cardinis sui sequuntur.

vicinis subscribunt] Quotquot signa proxima cardinibus, favent vicinis.

Tertia quæque] Quæ tertia sunt signa a cardinibus, favent hospitibus.

Hospitibus. Sic astrorum fervabitur ordo.

Quæ quanquam in partes divisi quatuor orbis

Sidera quadrata efficiunt, non lege quadrati

Censentur : minor est numeri quam cardinis usus.

Nam nihil in totum servit sibi. Mistra feruntur.

780

Ipsis dant vires castris, capiuntque vicissim.

Adde suas partes signis, sua partibus astra.

Omnibus ex istis ratio est repetenda per artem

Partitam sectis, signa ut perdiscere possis,

Quæ mihi mox certo digesta sub ordine surgent.

785

Ergo age noscendis animum compone sagacem

Cardinibus, qui per mundum sunt quatuor omnes

Dispositi semper, mutantque volantia signa.

Unus ab exortu cœli nascentis in orbem,

Qui primùm terras æquali limite cernit.

790

Alter ab adversâ respondens ætheris orâ,

Unde fugit mundus, præcepsque in Tartara tendit.

Tertius excelsi signat fastigia cœli,

Quo defessus equis Phœbus subsistit anhelis,

Sic astrorum servabitur] Is debet esse signorum ordo, quem cardo primus præscripserit.

SCALIGER.

Quæ quanquam] Quæ quanquam aliàs lege quadrati esse possent, tamen non jure quadrati valent; quia eam legem jure cardinis amiserunt. SCALIGER.

minor est numeri] Quamvis is numerus latus tetragoni absolvit, tamen legem quadrati amisit, quia legi signum astrictum est cardinis.

SCALIGER.

Mistra feruntur] Nam domibus suis aut castris dant leges & vicissim capiunt. SCALIGER.

Partitam sectis] Artem partitam per sectionem. A sectione horum in quatuor partes, aut in

quatuor tetrantes, qui quatuor cardines designabunt. Quatuor sunt cœli cardines, seu puncta cardinalia. SCALIGER.

Cardinibus] Ortus, occasus, medium cœli, imum cœli, sunt quatuor cœli cardines.

volantia signa] Varietas in siderorum motu & aspectu efficitur a cardinibus, per quos signa feruntur.

in orbem] In terram.

æquali limite] In ortu, Sphæra mundi in duas partes æquales dirimitur; in eo enim puncto est Sol tunc temporis aut in nascendi tempore, quod superiorem & inferiorem hemisphærii utriusque tractum æqualiter secat.

Declinatque diem, mediasque examinat umbras. 795

Ima tenet quartus fundato nobilis orbe,

In quo principium est reditûs, finisque cadendi

Sideribus; pariterque occasûs cernit & ortûs.

Hæc loca præcipuas vires, summosque per artem

Fatorum effectûs referunt: quòd totus in illis 800

Nititur æthereis veluti compagibus orbis.

Quæ nisi perpetuis alternâ sorte volantem

Curfibus excipiant, nectantque in vincula, bina

Per latera, atque imum templi summumque cacumen,

Diffociata fluat resoluta machina mundo. 805

Sed diversa tamen vis est in cardine quoque,

Et pro forte loci variant, atque ordine distant.

Primus erit, summi qui regnat culmine cœli,

Et medium tenui partitur limite mundum,

Quem capit excelsâ sublimem gloria sede. 810

Scilicet hæc tutela decet fastigia summa,

Declinatque diem] Eo instanti linea meridiana a sole relinquitur, dies declinare incipit.

mediasque examinat] Umbras meridianas quæ in æstate admodum minutæ, in hyeme non admodum extensæ.

fundato nobilis orbe] In fundo terræ, aut conspicuus infrà terram.

finisque cadendi] Ab inferâ orbis parte revertuntur sidera, & in illâ parte eorum descensus finitur.

per artem Fatorum] Effectûs maximi per fati ordinem comparantur.

Nititur æthereis] Totus terrarum orbis his quatuor cardinibus stabilitur.

volantem] Orbem, aut molem cœlorum alterno motu progredientem aut impulsam.

bina per latera] Nimirum in ortu & occasu, quæ duo sunt universi latera, habitâ ratione stant a terrarum orbis. *FAYUS.*

Diffociata fluat] Universum, ni hæc ita essent, in chaos redigeretur.

Sed diversa tamen] Monet, quatuor cœli cardines pares non esse viribus, ac dignitate: Sed alios aliis præstare. Præstat medium cœlum tribus aliis: Imum, proximum dignitate: ortus, tertium locum occupat; & occidus postremum. *FAYUS.*

Primus erit] Tractat significationes quatuor cuspidum.

SCALIGER.

Quic.

Quicquid ut emineat sibi vindicet, & decus omne
Afferat, & varios tribuendo regnet honores.

Hinc favor, & species, atque omnis gloria vulgi :

Reddere jura foro, componere legibus orbem :

815

Fœderibusque suis externas jungere gentes :

Et pro forte suâ cujusque extollere nomen.

Proximus, est imâ quanquam statione locatus,

Sustinet æternis nixum radicibus orbem ;

Effectu minor in specie, sed major in usu :

820

Fundamenta tenet rerum, censûsque gubernat.

Quam rata sint fossis, scrutatur, vota metallis,

Atque ex occulto quantum contingere possit.

Tertius æquali pollens in parte, nitentem

Qui tenet exortum, quâ primùm sidera surgunt,

825

Unde dies redit, & tempus describit in horas :

Hinc inter Graias Horoscopus editur urbes,

Nec capit externum, proprio quia nomine gaudet.

Quicquid ut emineat] Quicquid sit excellentiâ præditum, medium cœli sibi vindicet aut asserat.

varios tribuendo] Regno potitur, propter dignitatum largitionem, quam iis tribuit, quibus arridet.

species] Eminentia, dignitas, quæ omnium oculos in se convertit. FAYUS.

gloria vulgi] Gloria, quæ ex vulgi laudibus & clamoribus emicat: cum terrarum dominos evehit ad Deos.

Sustinet æternis] Imum enim cœli veluti radix est æterna, quâ

totum universum nixum stat.

FAYUS.

Effectu minor] Dignitate aut eminentiâ inferior; *effectu idem ac in facto*.

Fundamenta rerum] Habet sub potestate rerum humanarum fulcra, sive divitias, quæ sunt amplitudinis humanæ fundamina.

ex occulto] Ex visceribus terræ, ubi latent thesauri.

æquali pollens] Id est, quæ æquipollet aliis cardinibus effectui & dignitate. FAYUS.

externum] Romanum, aut Latinum, quia Græco suo nomine semper utitur.

Hi

Hic tenet arbitrium vitæ, atque hic regula morum est :
 Fortunamque dabit rebus, ducetque per artes. 830
 Qualiaque excipiant nascentes tempora prima,
 Quos capiant cultûs, quali sint sede creati,
 Utcunque admixtis subscribent viribus astra.

Ultimus, emenso qui condit fidera mundo,
 Occasumque tenens submersum respicit orbem, 835
 Pertinet ad rerum summas, finemque laborum,
 Conjugia, atque epulas, extremaque tempora vitæ,
 Otrique & cœtûs hominum, cultûsque deorum.
 Nec contentus eris, percepto cardine quoquam,
 Intervalla etiam memori sunt mente notanda, 840
 Per majus dimensa, suas reddentia vires.
 Quicquid ab exortu summum curvatur in orbem,
 Etatis primæ nascentisque asserit annos.
 Quod summo premitur devexum culmine mundi, 845
 Donec ad occasus veniat, puerilibus annis
 Succedit, teneramque regit sub sede juventam.
 Quæ pars occasûs interque, imumque sub orbem
 Descendit, regit hæc maturæ tempora vitæ,
 Et propriâ serie, varioque exercita cursu. 850

ducetque per artes] Dux erit, quandocunque aliquis ad limatas artes colendas sese accinget.

prima] Prima vitæ tempora.

Utcunque admixtis] Nam misceri & contemperari astrorum vires ante docuerat. BUTIRIGIS.

quali sede] Quali domo astronomica.

submersum] Oceanum intuetur occasus : Sol enim mergi oceano, quando occidit, dicitur. Et oceanus e maximis unus, est occidentalis.

Per majus dimensa] Per majora spatia intervalla porriguntur.

summum curvatur] Omne spatium illud quod ab oriente ad medium cœli expanditur.

devexum culmine mundi] Omne illud spatium, a cœli vertice, quod ad occasum declivi limite vergit.

Succedit] Pueritiæ & juventæ feliciter cedit aut prosperè evenit.

interque imumque] Quæ pars infra Horizontem est.

propria serie] Longâ serie suæ experientiæ quoad vitæ cursûs & modos.

At

At quæ perficitur cursu redeunte sub imo;
 Tarda supinatum lassatis viribus arcum
 Ascendens; seros demum complectitur annos,
 Labentesque dies vitæ, tremulamque senectam;

Omne quidem signum sub qualicunque figurâ
 Partibus inficitur mundi: locus imperat astris,
 Et dotes noxamve facit. Vertuntur in orbem
 Singula, & accipiunt vires, cœloque remittunt.
 Vincit enim natura genus, legesque ministrat
 Finibus in propriis, & prætereuntia cogit
 Esse sui moris, vario nunc dives honore,
 Nunc sterilis, pœnamque ferentia sidera sedis.
 Quæ super exortum est a summo tertia cœlo,
 Infelix regio, rebusque inimica futuris,
 Et vitio fecunda nimis: nec sola, sed illi
 Par erit, adverso quæ fulget fidere sedes
 Juncta sub occasu. Nè præstet cardine mundi,

Tarda ascendens] Græcismus,
 pro *tardè ascendens*.

Partibus inficitur] Afficitur a
 cœli regionibus, locus enim astra
 regit.

Dotes noxamve] Sive bonam,
 sive malam fortunam inducit.

Vertuntur in orbem] Quæque
 signa circulari formâ moventur.

vires] a cœlo accipiunt, & red-
 dunt cœlo.

natura genus] Natura loci.

dives honore] Natura loci di-
 versis variis honoribus; aut varias
 dignitates impertit, aut nullas.

pœnamque ferentia] Cogit si-
 dera pœnam, aut duram sortem
 ferre in suis singulis sedibus.

nec sola] Non sola infelix.

Ne præstet cardine] Cardo
 mundi, Horoscopus. Ne hanc
 prærogativam habeat occasus,
 quam habet ortus: cujus inclina-
 tio super ortum scandit, cum hu-
 jus infra occasum sit. SCALIGER.

Ne alterutra statio suo cardine
 sit melior, in eo suum finem me-
 ruit; unde utraque dejecta fer-
 tur, propter damnum a suo car-
 dine acceptum. Duodecima fini-
 tur in ortu: sexta verò in occasu;
 quo fit ut utraque deterioris sit
 fortis, quam uterque ille cardo.

FAYUS.

Utra-

Utraque præteritâ fertur dejecta ruinâ :
Porta laboris erit : scandendum est, atque cadendum,

Nec melior super occasum, contraque sub ortu, 870
Sors agitur mundi. Præceps hæc, illa supernè
Pendens, aut metuit vicino cardine finem,
Aut fraudata cadet. Meritò Typhonis habentur
Horrendæ sedes, quem tellus sæva profudit,
Cum bellum cœlo peperit : nec matre minores 875
Extiterunt partûs ; sed fulmine rursus in altum
Compulsi, montesque super rediere cadentes ;
Cessit & in tumulum belli vitæque Typhœus.
Ipsa tremit mater flagrantem monte sub Ætnâ,

At quæ fulgentis sequitur fastigia cœli 880
Proxima, (neve ipsi cedat qui fungitur alto)
Spe melior, palmamque petens, victrixque priorum,
Altiùs insurgit, summæ comes addita fini,
Imperiisque manent cursûs, nec vota supersunt.
Quocirca minimè est mirum, si proxima summo, 885

scandendum] Et ascensus & descensus in eâdem statione, quare dicitur porta laboris.

aut metuit] Terminum suum utraque expectat cardine proximo, aut, si falleretur, deorsum aut præceps ferri.

in altum] In terræ profunditatem aut profundissimas partes dejecti.

in tumulum belli] Montes in se invicem a gigantibus coacervati, ut cœlum scanderent, tandem in eorum capita irruerunt, aut vi graviore super coacervantes ceciderunt.

Ætna tumulus fuit belli vitæque ejus : nam utrumque, & bellum & Typhæus (vel vita ejus) in Ætnâ monte contumulatum fuit.

BUTIRIGIS.

At quæ] Quæ statio sequitur proxima medio cœlo, sive cardini verticali, nec ipsi cedit ; qui cardo summo sive alto cœlo munere fungitur. Victrix priorum est, scilicet, secundæ, sextæ, octavæ stationis, de quibus supra. FAYUS.

fini] Cardini.

Imperiisque manent] Regna desiderat, & alia vota prosequitur.

Atque

Atque eadem interior venerandâ forte dicatur,
Cui titulus felix, censum si proxima Grajæ
Nostra subit linguæ, veterique a nomine nomen.
Jupiter hic habitat : fortunæ crede regenti.

Huic in perverſum ſimilis dejecta ſub orbe, 890
Imaque ſubmerſi contingens culmina mundi,
Adverſâ quæ parte nitet ; deſeſſâ peractâ
Militiâ, rurfuſque novo devota labori,
Cardinis & ſubitura jugum, fortemque potentem,
Nondum ſentit onus mundi ; jam ſperat honorem. 895
Dæmonien memorant Graij : Romana per ora
Quæritur inverſo titulus. Sub corde ſagaci
Conde locum, numenque Dei, titulumque potentis.
Quæ tibi poſterius magnos revocentur ad uſus.
Hic momenta manent noſtræ plerumque ſalutis, 900
Bellaque morborum tetris pugnantiâ telis,
Viribus ambiguis, gemini cauſaque diei
Nunc huc, nunc illuc, ſortem mutantis utramque.
Sed medii poſt caſtra die, curvataque primum

censum] Vires, aut æquales
linguæ nervos.

Jupiter] Locus Planetæ.

perverſum] In oppoſitum.

Imi cœli notat ſtationem quintam.
Habet culmen habitâ ratione cœli
inverſi. Cardinis huius onus ſub-
itura honorifice de ſe ſentit.

inverſo titulus] Invertendo.
huic nomini Latine adhuc quæri-
tur vocabulum. Quasi dicat, La-
tine adhuc verti non poſteſt.

SCALIGER.

numenque Dei] Boni Genii.
In pectore tuo ſtationem, numen,
& nomen Genii potentis erige.

Hic momenta manent] In quin-
tâ domo ponit ægritudines, & ſa-
lutis diſcimina. SCALIGER.

gemini cauſaque diei] Cauſa, vel
propter diem geminæ naturæ : di-
viditur enim in lucem & tene-
bras.

poſt caſtra die] Eſt Archaïſ-
mus pro *diei*. Poſt ſtationem me-
dii cœli, & declinantia cœli ſpatia
a vertice ſummo, Sol omne illud
atrium ſeu arcem cœli ambit : Hoc
eſt, totum cœlum percurrit.

Hæc eſt conſtructio. Phœbus
amat atria poſt medium diem, &
poſt curvata culmina cœli primum
nutantia de ſummo vertice. Eſt
circumſcriptio ſtationis illius,
quam nonam domum vocant Af-
tologi. BUTIRIGIS.

Culmina nutantis summo de vertice mundi, 905
 Atria Phœbus amat : sub quo quoque corpora nostra
 Decernunt vitam, & fortunam ex viribus ejus
 Concipiunt. Deus ille locus sub nomine Grajo
 Dicitur. Huic adversa nitens, quæ primâ-refurgit
 Sedibus ex imis, iterumque reducit Olympum 910
 Pars mundi, fulvumque nitet, noctemque gubernat,
 Et dominam agnoscit Phœben, fraterna videntem
 Regna, per adversas cœli fulgentia partes,

Fataque damnosis imitantem finibus orbis.
 Huic parti Dea nomen erit Romana per ora : 915
 Græcia voce suâ titulum designat eundem.
 Arce sed in cœli, quâ summa acclivia finem
 Inveniunt, quâ principium declivia sumunt,
 Culminaque insurgunt occasûs inter & ortûs,
 Suspenduntque suo libratum examine mundum, 920
 Afferit hanc Cytherea sibi per fidera sedem,
 Et veluti faciem mundi sua collocat ora,

Decernunt vitam] Vitam per-
 ciunt. Hoc enim Manilius vo-
 luit : corpora nostra (id autem
 est nos) vitam haurire ex illius
 stationis viribus. BUTIRIGIS.

Deus ille locus] *Θεός* enim dici-
 tur.

reducit Olympum] Hoc dicit,
 quoniam ejus situs est in dilu-
 culo. BUTIRIGIS.

fulvumque nitet] Quasi luce,
 ut dicam, sublustri prodit.

damnosis imitantem] Versus a
 Bentejo Manilianis numeris ex-
 pulsus. Sed in omnibus MSS. ex-
 tat. Quid est, inquit iste imitan-
 tem fata? Dicam, Res huma-

nas sæpissimè fata imminuunt, &
 id non rarò gradibus certis. Luna
 damna sustinet in orbitæ imminu-
 tione, quando fines ejus contra-
 huntur gradatim. Rectè ergo
 Luna factorum eventûs imitari di-
 catur, quando orbita gradatim de-
 crescit.

Dea] *Θία*, id est, Dea. FAYUS.
quâ summa acclivia] Quatuor
 sequentes versus medium cœlum
 per amplificationem delineant.

Et veluti faciem] medium cœ-
 lum ab antiquis astronomis facies
 mundi vocatur. Verus in medio
 cœlo locatur, quasi in suâ specie
 cœli faciem patefaceret.

Per quæ humana suæ propria est hæc addita parti
 Vis, ut connubia, ac thalamos, tædasque gubernet.
 Hæc tutela decet Venerem, sua tela movere.
 Nomen erit Fortuna loco : quod percipe mente,
 Ut brevia in longo compendia carmine præstem.

925

At quâ subsidit converſo cardine mundus
 Fundamenta tenens, adverſum & ſuſpicit orbem,
 Ac mediâ ſub nocte jacet, Saturnûs in illâ
 Parte ſuas agitât vires, dejectus & ipſe
 Imperio quondam mundi, ſolioque Deorum ;
 Et pater in proprios exercet numina caſûs,
 Fortunamque ſenum. Prima eſt fortuna duorum,
 Naſcentum, atque patrum, quæ cœli condita pars eſt. 935
 Aſper, & attentus, titulum cui Græcia fecit
 Dæmonium, ſignatque ſuas pro nomine vires.
 Nunc agé, ſurgentem primo de cardine mundum
 Reſpice, quâ ſolito naſcentia ſigna recurſu
 Incipiunt ; udus gelidis ut Phœbus ab undis
 Enatat, & fulvo paulatim accenditur igne : 940

Per quæ humana] Veneri res
 connubiales imputantur. Qua-
 propter ejus poteſtas in his rebus
 humana dicitur, quoniam in rebus
 humanis exercetur.

quod percipe mente] Plurâ de
 hac re dicendi gratiam mihi fac,
 ut longum carmen faciam com-
 pendii. Hoc meminiffe & perce-
 piſſe neceſſe erit, ne pluribus te
 obtundam. SCALIGER.

At quâ ſubſidit] Nunc ad imum
 cœlum deſcendit poetæ genius :
 quod ſub Saturni tutelâ ponitur.

in proprios] In eos caſus, qui

ad patrem pertinent, ſcilicet de
 liberis, de dotibus, & de conju-
 giis.

Prima eſt fortuna] Imi cœli
 ſedes, inquit, eſt prima fortuna
 duorum, natorum & patrum.
 Nam & alia ſunt natorum, ut ho-
 roſcopus.

Aſper & attentus] Quis *aſper*
 & *attentus*? Nempe Saturnus.
 A vocibus *prima eſt fortuna* ad ſi-
 nem verſus ſequentis parentheſis
 deſuiſſe videtur.

ſurgentem primo] Ortum cœli
 deſcribit.

Te tua templa ferunt, Majâ Cyllenie nate ;
O facies signata notâ : Quod nomen & ipſi
Auctores tibi dant artis, quæ ducit Olympum.
In quâ fortunam natorum condidit omnem
Natura, eque illâ ſuſpēdit vota parentum.

945

Unus in occaſu locus eſt ſuper : ille ruentem
Præcipitat mundum terris, & ſidera merſat,
Tergaque proſpectat Phœbi, qui viderat ora.
Ne mirere, nigri ſi ditis janua fertur,
Et finem vitæ retinet, mortique locatur.
Hinc etiam ipſe dies moritur, terrasque per orbem
Subripit, & noctis captum ſub carcere claudit.
Necnon & fidei tutelam vindicat ipſam,
Pectoris & pondus. Tanta eſt in ſede poteſtas,
Quæ vocat & condit Phœbum, recipitque refertque,
Conſumitque diem. Tali ſub lege notandæ
Templorum tibi ſunt vires, quas pervolat omnis
Aſtrorum ſeries, ducitque & commodat illis

950

955

Te tua templa] Te tua ſtatio
habet. Mercurius Planeta ſecun-
dum ſyſtema aſtronomicum, eſt
proximus Soli.

O facies ſignata] Reſpicit ad
Græcorum Hermas, & cippos iti-
nerarios : nam ut illi iter in terris,
ſic Mercurius cœli permeandi iter
indicaviſſe dicitur. BUTIRIGIS.

Auctores tibi] Aſtronomi. Eo-
rum Ars per cœli tramites nos du-
cit. In hac ſtatione filiorum for-
tuna conditur.

mundum] Cælum ſub Hori-
zonte eſt cælum ſub terris : ſidera
ſub horizonte ſunt merſa. Infra
horizontem Phœbi videtur tergum,
ſupra facies.

terrasque per orbem] Per or-
bem terrarum, vel potius per glo-
bum terrarum, die deſiciente facies
terrarum propter caliginem in-
ductam, a viſu noſtro ſubtrahitur.
captum] Nempe orbem. Nam
incrementum orationis eſt.

BUTIRIGIS.

Pectoris & pondus] Arcana
cordis, quæ ſint magni momenti.

Quæ vocat & condit] Vocat
Phœbum ad ſe a contrariis cœli
regionibus ; & condit vocatum in-
fra horizontem. Horizon recipit,
& in cauſa eſt, quod in oriente re-
ſurgit.

Templorum] Regionum cœleſ-
tium.

*Ipsa suas leges ; stellæque ex ordine certo,
 Ut natura finit, lustrant, variasque locorum
 Efficiunt vires ; utcumque aliena capeffunt
 Regna, & in externis subsidunt hospita castris.*

960

*Hæc mihi sub certâ stellarum parte canentur.
 Nunc satis est cœli partes titulosque notâsse,
 Effectûsque loci per se cujusque, deosque,
 Cui parti nomen posuit, qui condidit artem,
 Octo topos : per quos stellæ in diversa volantes,
 Quos reddant motûs, proprio venit ordine rerum.*

965

Ipsa suas] Ipsa series, sive ordo stabilis.

lustrant] Et stellæ leges observant, & in stationibus virtutum varietatem statuunt.

aliena capeffunt] Sub alieno imperio sunt ; ac, velut hospites, alienis castris seu sedibus hospitallyter otiantur.

Hospita, sive *astra hospita* notat, sive per contractionem pro *hospitaliter* ponitur.

sub certâ] Non extant illa. Monet se alibi observaturum quâ ratione signa & planetæ reddant & accipiant vires a duodecim stationibus. *FAYUS.*

deosque] Sub tutelâ deorum sunt quatuor cardines : ut Horoscopus Mercurii ; medium cœlum Veneris ; imum Saturni, occasus Ditis. *SCALIGER.*

Octo topos] Nomen dedit Thales, qui primum in Græciam a Phœniciâ Astronomiam intulit. Non a locis sed a versuris hæc pars appellatur, quas stellæ in diversa volantes obeunt, per orbem dissectum in partes quatuor, anticam, posticam, summam & imam. *BUTIRIGIS.*

proprio venit] Dicendum ordine est de erraticis stellis, & de eorum motibus.

M. M A N I L I I
A S T R O N O M I C O N.
L I B E R III.

IN nova surgentem, majoraque viribus ausum,
Nec per inacceffos metuentem vadere saltus,
Ducite Pierides : vestros extendite fines.
En conor dignos in carmina ducere cantus.
Non ego in excidium cœli nascentia bella,
Fulminis & flammæ, partusque in matre sepultos ;
Hectora venalem, cineri Priamumque ferentem.
Colchida nec referam, vendentem regna parentis,
Et lacerum fratrem stupro ; segetesque virorum,

5

vestros extendite] Nam ista pars institutionis nobilior altera, utpote quæ ad apotelesmata propius accedat. Illa autem altera, magis in modum tabularum.

SCALIGER.

cantus] Modulos.
in excidium cœli] Bella gigantum commemorat.

Fulminis & flammæ] Fulminæ gigantes percussæ fuerunt, a Jove deturbati, & sub Ætnâ monte sepulti.

in matre] Gigantum mater terra.

Hectora venalem] Corpus filii Hectoris auro redemit.

cineri Priamumque] Priamum ex Achillis tentorio cadaver Hectoris referentem, quod postea crematum fuit, & in cineres reductum.

vendentem regna] Medea patrem prodidit, dum Jasonem edocuit, quâ ratione auferre vellus aureum potuit. FAYUS.

lacerum fratrem] Absyrtum.
segetesque virorum] Viros ex dentibus draconis, terræ mandatis, ortos.

Taurorumque truces flammæ, vigilemque draconem, 10
 Et reduces annos, auroque incendia facta,
 Et malè conceptos partûs, pejusque necatos.
 Non annosa canam Messanæ bella nocentis,
 Septenosque duces, ereptaque fulmine flammis
 Mœnia Thebarum, & victam, quæ vicerat, urbem : 15
 Germanosve patris referam, matrisque nepotes,
 Natorumque epulas, conversaque fidera retrò,
 Ereptumque diem. Nec Persica bella profundo
 Indicta, & magnâ pontum sub classe latentem,
 Immissumque fretum terris, iter æquoris undis, 20
 Non reges magnos. Spatio majore canenda,
 Quam si tacta loquar, Romanæ gentis origo
 Totque duces orbis, tot bella, tot otia, & omnis
 In populi unius leges ut cesserit orbis,

Taurorumque truces flammæ] Aripedes & flammivomos tauros, quos ope Medæ sub jugum facile misit Jason. FAYUS.

reduces annos] Æsonis, a Medæ incantamentis ad juventutem revocati.

auroque incendia] Auream pyxidem ad Creusam Medea misit, quâ patefactâ, ignis eruebat, qui Creusam & regiam totam vastavit.

Et malè conceptos] Filios ex Jasone susceptos, quos Medea interfecit.

Non annosa] Post 19 annum belli Messeniaci, a Spartanis Messana excisa fuit. SCALIGER.

Septenosque duces] Bella Atheniensium cum Thebanis notat. Septem duces ad hoc bellum mittebantur. Ignem Capaneus The-

bis dum minitabatur, a Jove fulmine percussus periit. FAYUS.

Germanosve patris] Oedipus Jocastam matrem in uxorem duxit, & liberos ex ea suscepit. Sic fratres patris, & nepotes matris.

profundo] Bellum Xerxis maritimum Græcis illatum.

Immissumque fretum] Vide Justin. lib. 2. c. 10. Maria in terris intulit ad navigationis commodum; & terras in mare Xerxes, cum Hellepontum ponte stravit.

Quam si tacta loquar] Tacta vocat res protritæ, historias ab omnibus decantatas, quales jam recensuit. Origo Romanæ gentis, majore aut longiore circumscriptione vel tractatione, quam res vulgata, canenda, a me in aliud tempus differtur. SCALIGER.

Tot otia] Tot pacis tempora.

Differtur. Facile est ventis dare vela secundis, 25
 Fœcundumque solum varias agitare per artes,
 Auroque atque ebori decus addere, cum rudis ipsa
 Materies niteat. Speciosis condere rebus
 Carmina vulgatum est opus, & componere simplex.

At mihi per numeros, ignotaque nomina rerum, 30
 Temporaque, & varios casus, momentaque mundi,
 Quorum quæque vices, partesque in partibus ipsis
 Luctandum est. Quæ nôsse nimis quid? dicere, quantum est!
 Carmine quæ proprio, pedibus quæ jungere certis!
 Huc ades, O quicumque meis advertere cœptis 35
 Aurem oculosque potes, veras & percipe voces;
 Non ad juratos reges, Trojamque cadentem
 Impendas animum, nec dulcia carmina quæras.
 Ornari res ipsa negat, contenta doceri.
 Et si qua externâ referentur nomina linguâ, 40
 Hoc operis, non vatis erit. Non omnia flecti
 Possunt, & propriâ melius sub voce notantur.

Facile est ventis] Cum sit materia scribendi in se exornata seu speciosa, nullus labor aut nulla oritur difficultas in tali materiâ tractandâ, quoniam, cum sit tota in se teres atque rotunda, pauca aut pene nulla ornamenta a scriptoris ingenio requirat.

Speciosis condere] Ordo sententiæ ita accipiendus. Opus est commune & simplex scribere & componere carmina ubi res sunt in se ornatae five speciosæ.

ignotaque nomina rerum] Multa in hâc scientiâ occurrunt, vocibus peregrinis referta.

momentaque mundi] Motus cœli.

Quorum quæque vices] Quorum sunt vicissitudines, quas singulæ habent eorum vires.

partesque in partibus] In ipsis partibus, ipsæ existunt partes, tanta est horum corporum divisio.

Quæ nôsse nimis, quid] Hoc ait Poeta. Omnia hæc quæ innotescant nobis, sunt nimium quiddam, aut valde arduum. Sed de his scribere multò magis arduum, quæ sunt versibus, certis pedibus constructis, exposita.

juratos reges] Græcos & Trojanos, qui infesti in arma juraverant. FAYUS.

contenta doceri] Contenta manifestari, seu probari.

flecti] In Latinam linguam.

Nunc

Nunc age, subtili rem summam perspice curâ,
 Quæ tibi præcipuos usûs monstrata ministret,
 Et certas det in arte vias ad fata videnda, 45
 Si bene constiterit vigilanti condita sensu.
 Principium rerum & custos natura latentum,
 Cum tantas strueret moles per mœnia mundi,
 Et circumfusus orbem concluderet astris
 Undique pendentem in medium, diversaque membra 50
 Ordinibus certis sociaret corpus in unum,
 Aeraque & terras, flammamque, undamque natantem
 Mutua in alterutrum præbere alimenta juberet ;
 Ut tot pugnantes regeret concordia causas,
 Staretque alterno religatus fœdere mundus, 55
 Exceptum à summâ ne quid ratione maneret,
 Et quod erat mundi, mundo regeretur ab ipso ;
 Fata quoque & vitas hominum suspendit ab astris,
 Quæ summas operum partes, quæ lucis honorem,
 Quæ famam affererent, quæ nunquam fessa volarent : 60
 Quæ, quasi per mediam, mundi præcordia, partem,

fata videnda] Fatales rerum eventus.

Si bene constiterit] Si ars vigilantia promoveatur, & industrie excolatur.

mœnia mundi] Per cœlum, quo universum, quasi mœnibus, cingitur. FAYUS.

orbem] Orbem cœli.

in medium] Cœlum undique in medio quasi pendens universi.

corpus in unum] In totum universum.

in alterutrum] In alimentum mutuum.

Exceptum a summâ] Sensus

est, ne pars ulla a supremâ causâ esset semota.

suspendit] Natura suspendit.
summas operum] Athlorum, quæ per signa Zodiaci disponuntur. FAYUS.

De Athlis mox dicetur.

Athla propriè sunt ea, quæ Latini Studia, artes, certamina vocant. Vulgò professiones in idiotismo dicimus. Arabes suâ linguâ Magisteria vocant.

SCALIGER.

Quæ famam] Dignitatem propter splendorem sibi vindicarent.

mundi præcordia] Præcordia mundi Zodiacum vocat.

Dof-

Disposita obtineant ; Phœbum, lunamque vagasque
Evincant stellas, necnon vincantur & ipsa.

His regimen natura dedit, propriasque sacravit
Unicuique vices, sanxitque per omnia, summam 65

Undique ne fati ratio traheretur in unam.
Nam quodcunque genus rerum, quodcunque laborum,
Quæque opera atque artes, quicumque per omnia casus
Humanæ in vitæ poterant contingere sorte
Complexa est : in tot partes, quot & astra locârat, 70

Res posuit, certasque vices : sua nomina cuique
Attribuit, totumque hominis per sidera censum
Ordine sub certo duxit, pars semper ut eidem
Affinis parti vicinis staret in astris.

Horum operum sortes ad singula signa locavit, 75

vagasque evincant stellas] Stel- *quot [3 astra]* Quot enim
læ vagæ, seu erraticæ, sunt Pla- Zodiaci signa, tot Athla sunt.
netæ. Evincant stellas, quia eve-
niat, stellas a signis, & vicissim sig-
na a stellis superentur.

SCALIGER.

ne fati ratio] Non unam sum-
mam, aut rationem factorum esse,
ait. Nam aliud thema genituræ,
aliud thema Athlorum.

SCALIGER.

Nam quodcunque genus] Sicut
sunt duodecim signa Zodiaci, ita
duodecim Athlorum sortes, quæ,
dñm signa in orbem voluuntur,
singulis signis respondent, initio
facto ab ea Athlorum sorte, quæ
Fortuna est. FAYUS.

Complexa est] Hæc omnia com-
plexa est.

Res posuit, certasque vices] Tot sunt partes omnium rerum,
quæ vitam humanam afficiunt, tot
sunt sortes, quot sunt sidera.

totumque hominis] Quicquid
ad hominem attinet per vocem
censum notatur. Totus igitur
hominis census, est tota hominis
fortuna.

pars semper ut eidem] Ita enim
duodecim Athlorum sedes positæ
sunt per sidera, ut quæ fors vicina
est alteri forti, ea quoque respon-
deat signi stationi propriæ ; altera
vero illa fors, vicini signi stationi ;
& ita de cæteris per ordinem.

FAYUS.

Q

Non

Non ut in æternâ cœli statione manerent,
 Et cunctos hominum pariter traherentur in ortus
 Ex iisdem repetita locis : sed tempore sedes
 Nascentum acciperent proprias, signisque migrarent,
 Atque aliis aliâ fors quæque accederet astro,
 Ut caperet genitura novam per sidera formam,
 Nec tamen incerto confunderet omnia motu :
 Sed cum pars operum, quæ primâ condita sorte est,
 Accepit propriam nascentis tempore sedem,
 Cætera succedunt, signisque sequentibus hærent.
 Ordo ducem sequitur, donec venit orbis in orbem,
 Ut quoniam stellæ septem læduntve, juvantve,
 Cardinibusque movet divina potentia mundi ;
 Sic felix aut triste venit per singula fatum,
 Talis & ullius fors est speranda negoti.
 Hæc mihi solenni sunt ordine cuncta canenda,
 Et titulis signanda suis, rerumque figuris,

89

85

90

Non ut in æternâ] Mobilis fors fortunæ, ut Horoscopus. Ergo & omnes actiones mobiles, neque stabile, ut ille dicit, stabulum habent. SCALIGER.

repetita locis] Quæ repetita ? Non *signa*, neque *opera*. Neque fortes dicantur *repetita* sed *repetita*. Nullo modo solvi potest scrupulus, nisi dicamus, neutraliter est vox accipienda. Ita sensus erit, non ut quæ repetita sunt ex iisdem locis manerent, &c. id est, eâ quasi repetita.

signisque migrarent] Docet has duodecim athlorum fortes, non immotâ statione manere ad certa signorum castra ; sed moveri, seu potius mutari ad varia signorum castra ; scilicet ne fatorum

ratio in omnibus genituris ab uno & eodem capite semper duceretur.

FAYUS.

signisque migrarent] Nempe fortes migrarent a signis ad signa.

quæ primâ] Id est, fortunæ fors, quæ Athlorum princeps & dux, FAYUS.

Cætera succedunt] Cæteræ fortes Athlorum.

donec venit orbis] Donec orbis unusquisque orbis succedit, aut orbem subsequitur, & migratio totâ adimpletur.

Cardinibusque movet] Divina Vis in earum cardinibus, stellas compescit & moderatur.

rerumque figuris] Verbis, quæ sunt, rerum notæ.

Ut

Ut pateat pōsitura operum, nomenque, genusque.
 Fortunæ fors prima data est. Hoc illa per artem
 Censetur titulo, quia proxima continet in se 95
 Fundamenta domûs, domuique hærentia cuncta :
 Qui modus in servis, qui sit contentus in arvis,
 Quâque datum magnas operum componere moles,
 Ut vaga fulgentis concordant fidera cœli.
 Post hanc militiæ locus est : quâ quicquid in armis, 100
 Quodque peregrinas inter versantibus urbes
 Accidere assuevit, titulo comprehenditur uno.

Tertia ad urbanos statio est numeranda labores.
 Hoc quoque militiæ genus est, civilibus actis
 Compositum, fideique tenet parentia vincla : 105
 Format amicitias, & sæpe cadentia frustra
 Officia, & cultûs contingant præmia quanta
 Edocet, appōitis cum mundus consonat astris.

Jûdiciorum opus in quartâ natura locavit,
 Fortunamque fori, fundentem verba patronum, 110
 Pendentemque reum linguâ, rostrisque loquentem

per artem] Scilicet artem Astronomicam. beneficium, ab illo in quem confertur, negligitur. Hoc sensu,

qui sit contentus] Qui modus officium frustra confertur, aut in servis, aut agris contentus, frustra in talem virum cadit. circumscriptus sit. SCALIGER. *'mundus*] Cælum.

Quâque datum] Quâ viâ aut ratione. *Pendentemque re in linguâ*] Ille, qui accusatur, ex voce, argumētis & dotibus causidici pendet, in

Ut vaga fulgentis] Id est, ut Planetæ consenserint, seu læserint, juverintve. FAYUS. ejus fide requiescit, in ejus peritiâ causam suam reponit.

peregrinas inter] In itinere enim sæpe cum obviis & peregrinis est pugnandum. Idem. *rostrisque loquentem*] Loquentem novè dixit pro Oratore. Rhetor ad verbum est loquens, locutor.

sæpe cadentia frustra] Nonnunquam collatum officium aut SCALIGER.

Impositum, & populo nudantem condita jura :

Atque expensa suâ solventem jurgia fronte,

Cum judex vero nihil amplius advocat ipso.

Quicquid propositas inter facundia leges

115

Efficit, hoc totum partem concessit in unam,

Atque, utcunque regunt dominantia sidera, manat.

Quintus conjugio gradus est per signa dicatus,

Et socios tenet & comites, atque hospitium unâ

Jungitur, & similes conjungens fœdus amicos.

120

In sextâ dives numeratur copia sede,

Atque adjuncta salus rerum : quarum altera, quanti

Contingant usûs, monet : altera, quam diuturni :

Sidera ut inclinant vires, & templa gubernant.

Septima censetur sævis horrenda periclis,

125

Si malè subscribunt stellæ per signa locatæ.

Impositum] In rostris locatum.
nudentem condita jura] Qui
nudam veritatem populo recludit,
in lite defendendâ.

condita jura] Leges promul-
gatas, vel potius jus antiquum &
receptum. FAYUS.

Atque expensa] Diu animad-
versa jurgia, antequam causam ora-
ret, & hoc fronte seriâ aut sollici-
tâ ; ne temerè defendendâ lite, fiat
injuria.

advocat] Venuit dictum de
Oratore bono. Hic solvit, inquit
Manilius, suâ fronte expensa jur-
gia, quum judex vero, id est, ad
cognitionem probationemque veri,
nihil amplius advocat quam patro-
nus ipse. BURRIGIS.

in unam partem] Nempe hoc
in unum locum cedit aut abit.

dominantia sidera, manat] Et,
sicut Planetæ cœlum afficiunt, om-
ne hoc in genus humanum diffun-
ditur.

Et socios tenet & comites] Socii,
sunt ii qui in amicitia sunt juncti :
comites, ii quibuscum unâ sumus,
& sermones ferimus, prout fors
ferat.

adjuncta salus rerum] Rerum,
quas habemus, securitas & conser-
vatio.

quarum altera] Divitiarum &
bundantia.

Sidera ut inclinant] Id est,
prout Planetæ cœlum ac signa af-
ficiunt. FAYUS.

templa] Signorum castra, aut
stationes. Idem.

malè subscribunt] malè favent.

Nobilitas tenet octavam : quâ constat honoris
 Conditio, & famæ modus, & genus, & specioso
 Gratia prætextu. Nonus locus occupat omnem
 Natorum fortem dubiam, patriosque timores, 130
 Omniaque infantum mixtâ nutritia turbâ.
 Huic vicinus erit, vitæ qui continet actum ;
 In quo fervorum mores, & qualibus omnis
 Formetur domus exemplis : quoque, ordine certo,
 Ad sua compositi discedant munera servi. 135
 Præcipua undecimâ pars est in forte locata,
 Quæ summam nostri semper, virefque gubernat :
 Quâque valetudo constat, nunc libera morbis,
 Nunc oppressa : movent ut mundum fidera cunque.
 Non alia est sedes, tempusve genusve medendi 140
 Quæ sibi deposcat, vel cuius tempore præstet
 Auxilium in vitæ succos miscere salubres.
 Ultimus & totam concludens ordine summam
 Rebus apiscendis labor est, qui continet omnes
 Votorum effectûs, & quæ sibi quisque suisque 145
 Proponit studia atque artes, hæc irrita ne sint :
 Seu ferat officium, nutûs blanditur in omnes ;

Gratia prætextu] Ille, qui viri
 splendidi & divitis speciem præ se
 fert, apud omnes gratiosus.

Omniaque infantum] Omnia,
 quæ ad puerorum educationem
 spectant, a nutrice ad pædago-
 gum.

*Manuscriptus & Rom. Intran-
 tum mixta.* Intransitum autem, nem-
 pe in hanc vitam. BUTIRIGIS.

compositi] Proni & parati.
movent ut mundum] Prout
 Planetæ cælum impellunt.

Non alia est sedes] Nullus alius
 locus est ; hic enim locus aut sedes

pariter medelam æquè ac morbum
 sibi vindicat.

succos miscere] Liquores, qui,
 dum morbus ingravescit, ad resti-
 tuendam valetudinem plurimum
 valent ; liquores nempe medicos.

Rebus apiscendis] Divitiis quæ-
 rendis.

irrita ne sint] Irrita ne sint
 studia, quæ sibi quisque propo-
 nit.

nutûs blanditur] Paratus, quæ
 quis imperavit, facere ; quando-
 cunque officium postulet.

Aspera five foro per litem jurgia tenter,
 Fortunamve petat pelago, ventisque sequatur,
 Seu Cererem plenam, vincentemque horrea messē, 150
 Aut repetat Bacchum per pingua musta fluentem.
 Hâc in parte dies, atque hâc momenta dabuntur,
 Si bene conveniant stellæ per signa sequentes :
 Quarum ego posteritis vires in utrumque valentes
 Ordine sub certo reddam, cum pandere earum 155
 Incipiam effectûs. Nunc, nè permixta legentem
 Confundant, nudis satis est insistere membris.

Has autem facies rerum per signa locatas,
 In quibus omnis erit fortunæ condita summa,
 Athla vocant Graii. Quæ cuncta negotia rerum 160
 In genera, & partes bis sex divisa cohærent.

Et quoniam toto digestos orbe labores,
 Nominaque in numerum, viresque exegimus omnes,
 Nunc, quibus ascendant signis, quandoque, canendum est.

vincentemque horrea messē] E
 Virgilii Georg. dictio desumpta.
 L. 49.

Illius immensæ ruperunt horrea messis.

Hâc in parte dies] Dies & tempus in hoc loco aut hâc statione dabuntur, in quibus omnia hæc ante memorata opportunè absolvuntur.

posterius] Postea aut posthac.
in utrumque] In utramque partem.

earum] Stellarum.

nè permixta legentem] Nè lectorem confusam rerum ambages perturbent.

Athla vocant] Quasi certamen, labor, opus. Recentioribus autem dicitur actio; id est, studium, ars, professio. FAYUS.

Et quoniam toto] Orbe, circulo Zodiaci, cujus divisione fiunt XII domicilia. SCALIGER.

toto arbe] Toto cœli circulo.
labores] Duodecim signorum.
in numerum] In carminis mensuram.

quibus ascendant] Præmonet Poeta, se docturum modum invenienti Athlorum loca, per signa.

FAYUS.

Perpetuas neque enim sedes, eademque per omnes
 Sidera nascentes retinent : sed tempore mutant,
 Nunc huc, nunc illuc signorum mota per orbem ;
 Incolumis tamen ut maneat, qui conditus ordo est.
 Ergo age, nè falsâ variet genitura figurâ,
 Si sua quemque voles revocare ad fata laborem, 179
 Fortunæ perquire locum per sidera cuncta,
 Quæ primo pars est numero sic dicta sub Athlis.
 Qui tibi cum fuerit certâ ratione repertus,
 Cætera prædicto subeuntibus ordine signis
 Conjunges, teneant proprias ut singula sedes. 175
 Et nè forte vagus fortunæ quærere sedem
 Incipias, duplicem certa ratione capeffe.
 Cum tibi, nascentis percepto tempore, forma
 Constiterit coeli, stellis ad signa locatis,

per omnes] Per omnes labores, Athla non servant easdem stationes, aut eadem signa; aut per omnes partes, quando oriuntur.

tempore mutant] Certis temporibus variantur.

motâ per orbem] Mota Athla per circulum signorum.

Incolumis tamen] Attamen, quamvis ambulatoria sunt, tamen salvo ordine variant. SCALIGER.

nè falsâ variet] Ne fallaris, in fortunæ loco investigando; & ita de geniturâ aliter quam rectè sentias.

ad fata] Ad effectûs qui de fato nascuntur.

laborem] Athli uniuscujusque impetum.

pars est numero] Fortuna primum locum inter Athla tenet.

Cætera prædicto] Athlorum cæteras vires signis insequentibus adjunges.

vagus] Sine certo ordine, & formulâ disciplinæ, res ignotas investigare.

duplicem] Monet certam se traditurum rationem, quâ duplex fortunæ locus per sidera invenitur. FAYUS.

Cum tibi nascentis] Dum quis nascitur, observandum esse, an de die, an de nocte nascatur. Hinc enim duplex ratio inveniendi fortunæ locum per signa: altera per solis, altera per Lunæ stationem in signis. Idem.

stellis] Planetis.

Transverso Phœbus si cardine celsior ibit,
 Qui tenet exortum, vel qui demergit in undas,
 Per tempus licet affirmes natum esse dici.
 At si subiectis senis fulgebit in astris,
 Inferior, dextrâ lævâque renentibus orbem
 Cardinibus, noctis fuerit per tempora natus.

180

185

Hæc tibi cum fuerint certo discrimine nota,
 Tum si forte dies nascentem exceperit alma,
 A Sole ad Lunam numerabis in ordine partes
 Signorum : ortivo totidem de cardine duces,
 Quem bene partitis memorant Horoscopon astris.
 In quodcunque igitur pervenerit astrum,
 Hoc da fortunæ. Junges tunc cætera signis
 Athla suis, certo subeuntibus ordine cunctis.
 At cum obducta nigris nox orbem texerit alis,

190

Transverso Phœbus] Si Sol sit eo tempore supra ortum, cardinem habens transversum; & supra occasum cardinem quoque transversum, affirmes genituram esse diurnam.

subiectis senis. Si vero Sol sit infra terras, & in sex signis ibi positus, & infra cardines ad dextram & sinistram orbem cæli occupantes, nempe ortum & occasum, affirmes genituram esse nocturnam.

certo discrimine] Distinctè vel apertè.

Tum si forte dies] Id est, numerabis quot gradus inter sint inter solem & lunam, incipiendo ab eo gradu signi, in quo Sol tunc lucet, & procedendo ad usque gradum signi, in quo tunc Luna lucet, per

signa subeuntia a dextrâ in sinistram, quo motu planetæ feruntur,

FAYUS,

partes] gradûs.

ortivo totidem] Ab Horoscopo totidem detrahenda.

partitis] Ritè divisis signis per suos quibusque triginta gradûs.

FAYUS,

In quodcunque igitur] Quodcunque signum.

Junges tunc cætera] Cætera signa sortem fortunæ ordinè sequuntur, tanquam Horoscopum.

SCALIGER.

At cum obducta] Rom. non inveniuste. *At cum suffectis, &c.* Suffectis autem, id est, infectis, nigro coloratis. Et magis probem.

BUTIRIGIS,

Si quis erit, qui tum maternâ exceſſerit alvq, 195

Verte vias, ſicut naturæ vertitur ordo.

Conſule tum Phœben imitantem lumina fratris

Semper, & in proprio regnantem tempore noctis.

Quotque ab eâ Phœbus partes & ſigna recedit,

Tot numerare jubet fulgens Horoſcopus a ſe. 200

Hunc fortuna locum teneat, ſubeuntibus Athlis,

Ordine naturæ ſicut ſunt cuncta locata.

Forſitan & quæras agili rem corde notandam,

Quâ ratione queas a tali tempore nati

Exprimere immerſo ſurgentem Horoſcopon orbe. 205

Quod niſi ſubtilis viſus ratione tuetur,

Fundamenta ruunt artiſ, nec conſonat ordo :

Cardinibus quoniam falſis, qui cuncta gubernant,

Mentitur faciem mundus, nec conſtat origo,

Verte vias] Nimirum contrario ordine eſt procedendum: hoc eſt, a lunâ ad ſolem ſecundum ſigna conſequentia. Et idem erit. Nam eodem recidit numerus.

SCALIGER.

Quotque ab eâ Phœbus] Hoc eſt, quantum Sol a Lunâ diſtat per ſigna antecedentia, tantum ſors fortunæ ab Horoſcopo.

SCALIGER.

ſubeuntibus Athlis] Succedentibus, aut inſequentibus alijs operibus aut laboribus cœleſtium ſignorum.

Forſitan & quæras] Neque Athla ſine ſorte fortunæ, neque ſors fortunæ ſine Horoſcopo indagari poteſt. Nam Athlorum ſors fortunæ, & ſortis fortunæ Horoſcopus dux eſt. Neceſſariò igitur indagandus Horoſcopus.

SCALIGER.

a tali tempore] Hoc eſt, dato tempore Horoſcopum indagare. A tali dato tempore, nempe quando puer naſcitur. Idem.

immerſo] Ab inferioribus cœli partibus, ſcilicet infra noſtrum Horizontem.

niſi ſubtilis viſus] *Niſi ſub ſtellis viſus.* Quia & horoſcopo & arti ſit injuria, niſi horoſcopus ſub ſtellis viſus: id eſt, perceptus ſtellarum lege, teneatur lege certâ,

BUTIRIGIS.

Supra eadem diſtio occurrit. *Perspice nunc tenui viſu.*

Cardinibus falſis] Falſes cardines, fallaces vocat, propter mobilitatem; nam falſi, quia ſerè ſemper inæquales. SCALIGER.

Mentitur faciem] Falſumvultum induit, nec ſignorum origo aut initium conſtat,

Flexaque momento variantur sidera templi. 210
 Sed quanta effectus res est, tam plena laboris,
 Curfibus æternis mundum per signa volantem,
 Ut totum lustret curvatis arcubus orbem,
 Exprimere; & vultus ejus componere certos;
 Ac tantæ molis minimum deprendere punctum: 215
 Quæ pars exortum, vel quæ fastigia cœli,
 Aut ferat occasus, aut imo federit orbe,
 Nec me vulgatæ rationis præterit ordo,
 Quæ binas tribuit signis surgentibus horas,
 Et paribus spatiis æqualia digerit astra: 220
 Ut parte ex illâ, quâ Phœbi cæperit orbis,
 Discedat numerus, summamque accommodet astris,
 Donec perveniat nascentis tempus ad ipsum:
 Atque ubi subliterit, signum dicatur oriri.

Flexaque momenta] A puncto motus signa inclinantia, eo instanti variantur, *Templi, cœli.*
mundum per signa] Perpetuò cœlum movetur per sidera.

orbem] Circulum signorum.

Quæ pars exortum] In primis observandum est, quæ signa quatuor cardines teneant, ut inde facilius innotescat, quas medias cœli partes signa teneant.

imo orbe] In infimo cœlorum circulo,

Nec me vulgatæ] Non placet, inquit, vulgata methodus, quæ binas horas, signis ascendentibus tribuit. Tricenarum partium est signum. Quindeni gradus horam consummant. Ergo unumquodque signum ab eo, quod partium tricenarum est, binarum horarum erit. Hæc illi ita. Sed cum Zodiaci ratio habeatur, falsò id colligunt. Signa enim non æqualiter oriun-

tur. Non sunt igitur tricenarum partium, atque propterea binarum horarum non sunt. Si inæqualia sunt, inæqualia tempora habebunt.

SCALIGER.

astra] Signa æqualibus spatiis paria assignat.

Ut parte ex illâ] A loco solis horarias illas detrahebant partes seu tempora: & ubi summa confis-tebat, ibi horoscopus collocabant. Idem.

summamque accommodet] Quot signa ab ortu solis ad tempus genituræ ascenderint, tot binas horas distribuunt. Idem.

nascentis] Signi horoscopantis aut exorientis. Observabant quâ horâ aliquis nasceretur; ab hac horâ ad ortum solis retrocedebant, tribuendo singulis signis binas horas, donec ad ipsum orientis cardinem pervenissent. FAYUS.

Sed

Sed jacet obliquo signorum circulus orbe, 225
 Atque alia inflexis oriuntur sidera membris :
 Ast illis magis est rectus surgentibus ordo,
 Ut propius nobis aliquod, vel longius astrum est.
 Vix finit luces Cancer, vii bruma reducit :
 Quam brevis illa jacet, tam longus circulus hic est. 230
 Libra Ariesque parem reddunt noctemque diemque.
 Sic media extremis pugnant, extremaque summis.
 Nec nocturna minus variant, quam tempora lucis :
 Sed tantum adversis idem stat mensibus ordo.
 In tam dissimili spatio, variisque dierum 235
 Umbrarumque modis, quis possit credere in auras
 Omnia signa pari mundi sub lege meare ?
 Adde quod incerta est horæ mensura, neque ullam
 Altera pars sequitur : sed sicut, summa dierum
 Vertitur, & partes surgunt, rursusque recedunt. 240

Atque alia inflexis] Alia signa oblique oriuntur.

Ast illis magis est] Obliquitatem signorum intervallo majori, rectas autem ascensiones vicinitati ascribi, ait Poeta. SCALIGER.

Vix finit luces] In æstate, a recta positione astrorum, adeo tam longus circulus, ut vix fini queat a Cancro. Contra in hyeme, ab obliqua positione, luces aut dies bruma vix reducat, & hoc propter obliquitatem positionis.

Libra Ariesque parem] Quoniam æqualiter a nobis recedunt.

FAYUS.

Sic media extremis] Media signa, Aries & Libra extremis Cancro & Capricorno opponuntur. *Extremumque* Capricornus extremo Cancro opponitur. Quæ-

lis diuturnitas dici in altero signo, talis est nox in altero opposito.

FAYUS.

tantum adversis] Adversus quasi ad se versus, id est, non explicatus, sed solidus. Sic adversus annus, totus in se. Idem ergo stat ordo adversis mensibus, qui adversis annis : una enim pars alteri minimè ex æquo respondet, sed manifesta est in eis dictum inæqualitas. BUTIRIGIS.

idem ordo] Par ratio.

in auras] In æthera.

Vertitur] Volvitur hora sicut dies omnes. Partes ejus oriuntur, & decedunt. Hoc dictum secundum Italorum consuetudinem, qui diem ac noctem metiuntur ortu & occasu solis. FAYUS.

Cum tamen in quocunque dies deducitur astro,
 Sex habeat suprâ terras, sex signa sub illis.
 Quo fit, ut in binas non possint omnia nasci,
 Cum spatium non sit tantum pugnantibus, horis.
 Si modo bis senæ servantur luce sub omni,
 Quem numerum debet ratio, sed non capit usus.

245

Nec tibi constabunt aliter vestigia veri,
 Ni, lucem noctemque pares dimensus in horas,
 In quantum vario pateant sub tempore nôris;
 Regulaque exactas primùm formetur in horas, 250
 Quæ segnemque diem, segnes perpendat & umbras.
 Hæc erit in Librâ, cum lucem vincere noctes
 Incipiunt, vel cùm medio concedere vere.

in quocunque dies] In quocunque signo dies nascitur, iste dies habet sex signa suprâ terras, & sex infra.

Cum spatium non sit] Cum omnibus non sit spatii tantum, ut eorum ascensio binas horas compenset. Pugnantes horas dicit, non admittentes, adversantes aut repugnantes spatium illud, quod sufficiat omnibus signis in binas nasci. SCALIGER.

luce sub omni] Unoquoque die. *Quem numerum debet ratio]* Numesum accipe horarum æquale, ac non pugnantium.

BUTIRIGIS.

Aliæ horæ sunt ratione, aliæ usû. Quodlibet signum continet 30 grad. quælibet hora 15 grad. unde ratio videtur docere binas horas in singula signa duci. Ve-

rum id usus non capit, quia tempora dierum non mensurantur Zodiaci longitudine; sed signorum ascensione, quæ modo recta, modo inflexa surgunt. FAYUS.

vario pateant] In quantum tempus producuntur, diverso anni tempore.

Regulaque exactas] Ut sit quædam mensura, vel horaria norma, a quâ horæ adumbratæ distinguantur.

segnes perpendat] Noctes longas.

Hæc erit in Librâ] Hæc norma, seu regula in Librâ formanda est. A Librâ enim ad Capricornum longissima noctium mensura ducenda est.

concedere] Cedunt diebus noctes medio vere; tum enim dies pedetentim augentur.

Tunc

Tunc etenim solùm bis fenas tempora in horas
 Æqua patent, medio cum currit Phœbus Olympo. 255
 Hic, cum per gelidas hyemes summotus in austros
 Fulget in octavâ Capricorni parte biformis ;
 Tunc angusta dies vernaes vertit in horas
 Dimidiam atque novem : sed nox oblita diei
 Bis septem, appositâ, numerus nè claudicet, horâ 260
 Dimidiâ. Sic in duodenas exit utrinque,
 Et redit in solidum naturæ condita summa.
 Inde cadunt noctes, surguntque in tempora luces,
 Donec ad ardētis pugnârint fidera Cancrî.
 Atque ibi conversis vicibus, mutantur in horas 265
 Brumales : noctemque dies, lucemque tenebræ
 Hibernam referunt, alternaque tempora vincunt ;
 Nunc huc, nunc illuc gradibus per fidera certis
 Impulsæ ; quarum ratio manifesta per artem
 Collecta est, venietque suo per carmina textu. 270

medio cum currit] In æquinoc-
 tiali scilicet circulo, qui mundum
 in duo æqualia hemisphæria divi-
 dit. SCALIGER.

Hic] Phœbus.

octavâ Capricorni] Hyemis ini-
 tium in octavo gradu Capricorni
 ab antiquis astronomis disponeba-
 tar.

vertit in horas]. Vertit pro ver-
 titur. Vernaes, quæ ab hyema-
 libus in vernaes crescunt.

FAYUS.

Dimidiam atque novem] In
 novem horas—& dimidiam. Hoc
 dictum a poetâ, secundum Eudoxi
 Astronomi doctrinam.

Bis septem] In quatuordecim
 vertitur, dimidiâ adjunctâ, ut
 summa 24 hor. diei naturalis adim-
 pleatur. FAYUS.

in duodenas] Uterque arcus,
 nocturnus & diurnus conjunctus
 integram revolutionem facit. Re-
 volutio mundi redit in solidum,
 nempe 24. Tot horarum integer
 circulus. SCALIGER.

pugnârint] Donec ad signa
 Cancrî dies certatim accedant.

Atque ibi, conversis vicibus] Id
 est, ab initio Cancrî ad Capricor-
 num, dies in hyemales horas ver-
 tuntur : dies similis nocti, nox diei
 hybernæ similis, & tempora vi-
 cissim valent, nempe æstas &
 hyems, ver & autumnus. Sive in-
 telligas hoc modo. Dies certis
 gradibus progredientes, tempesta-
 tes vicissim subeuntes arguunt.

suo textu] Mox suo ordine in-
 dicabitur.

Atque

Atque hæc est illas demum mensura per oras,
 Quas rigat æstivis gravidus torrentibus amnis
 Nilus, & erumpens imitatur sidera mundi
 Per septem fauces, atque ora fugantia pontum.

Hæc via monstravit stadiorum ponere summas, 275
 Et numerare suos ortûs per sidera cuncta.
 Quod bene cum propriis semel acceptaveris horis,
 In nullâ fallet regione Horoscopus unquam,
 Cum poterunt certis numerari singula signa
 Temporibus parte ex illâ, quam Phœbus habebit. 280

Nunc age, quot stadiis & quanto tempore surgant
 Sidera, quotque cadant, animo cognosce sagaci;
 Ne magna in brevibus pereant compendia dictis.

Nobile Lanigeri fidus, quod cuncta sequuntur,
 Dena quater stadia exorians, duplicataque ducit, 285

imitatur sidera] Septem planetæ, per septem fauces adumbrati sunt & per ora; quæ mare, utcunque erumpunt, propellunt.

Horoscopus] Natalis cæli, signum ascendens.

parte ex illa] Id est, ex illo signo, aut signi gradu in quo sol erit, dum quis fuerit natus.

FAYUS.

Ne magna in brevibus] Ne illa quæ in hoc opere utilia sint, & memoriâ digna, ob nimiam breviter, intelligentiam fugiant. Augustum itaque monet seu lectorem, ut sagaciter hæc exploret;

ut animo, ad hæc studia parato & instructo, accingatur.

Ne magna in brevibus] Hic versus felicissimè a Bentlejo castigatus. In plurimis MS. ita legitur.

Ne magna brevibus careant compendia, &c.

Qui versus communi sensu planè caret.

Dena quater stadia] Quadraginta stadia oriens Aries habet, quæ gradûs 20 efficiunt. Dum vero occidit, stadia habet 80 ita duplicata. FAYUS.

Cum cadit ; atque horam surgens, ejusque trientem
Occupat ; occiduus geminat : cùm cætera signa
Octonis crescunt stadiis orientia in orbem,
Et totidem amittunt gelidas vergentia in umbras,
Hora novo crescit per singula signa quadrante, 290
Tertiaque in quartam partem sic ducitur ejus.
Hæc sunt ad Libræ fidus surgentibus astris
Incrementa ; pari momento damna trahuntur,
Cum subeunt orbem, rursusque a fidere Libræ
Ordine mutato, paribus per tempora versa 295
Momentis redeunt. Nam per quot creverat astrum
Lanigeri stadia aut horas, tot Libra recedit.
Occiduusque Aries spatium tempusque morandi
Quod tenet, in tantum Chelæ consurgere perstant.
Ejus in exemplum se signa sequentia vertunt. 300

ejusque trientem] Id est, horæ
tertiā partem ; nimirum minuta
20. Quinque vero reliqui signa,
dum exoriuntur, singula crescere
stad. 8. Idem.

in orbem] Super terras.

totidem] Nempe stadia 8.

gelidas vergentia] In occasu.
Gelidum solet vocare, quod solis
aut stellarum lumine privatum est.

SCALIGER.

Hora nova crescit] Octo stadia
sunt sexdecim horaria minuta :
qui est quadrans horæ uno minuto
plus. Sed illud omisit propter
exiguitatem. Tertia pars ejus
quadrantis est 5, hæc pars in quin-
que signa erogata, dat singulis
unitatem ; quæ unitas juncta cum
15 dabit 16. sequitur ut singula
signa crescant minutis 16.

SCALIGER & FAYUS,

surgentibus astris] Signis ori-
entibus post signum libræ.

Cum subeunt orbem] Damna
seu decrements, perinde ac incre-

ments, signa accipiunt. Eodem
spatio temporis cum sub terras fe-
runtur, decrements, cum ascen-
dunt, increments patiuntur.

per tempo a versa] Iterum,
vice versa, a Librâ redeunt iisdem
spatiis, sed temporibus diversis.

tempusque morandi] In MS.
nonnullis *cadendi* & Bentleyus cla-
mat Euge ! Profecto cùm sig-
num sit in occasu, & in motu con-
tinuo, quomodo moram pati di-
catur, non liquet : nisi dicamus,
Manilium velle, spatium istud tem-
poris quod signum in occasu oc-
cupat, esse moræ spatium, quo-
niam non repentino motu occidat.
Hoc quidem SCALIGER videtur
affirmare, cum ita interpretatur,
Quantam moram impendit Aries
occidendo, in tantam oritur Li-
bra.

signa sequentia vertunt] In
exemplum Arietis ea, quæ sequ-
untur, signa concedunt. *Vertunt se*
moventur.

Hæc

Hæc ubi confiterint vigilanti condita mente,
 Jam facile est, si quod quandoque horoscopet astrum,
 Noscere, cum liceat certis surgentia signa
 Ducere temporibus, propriisque ascribere in horas
 Partibus; ut ratio signis ducatur ab illis, 305
 In quæis Phœbus erit; quorum mihi reddita summa est.

Sed neque per terras omnes mensura dierum
 Umbrarumque eadem est; simili nec tempora summa
 Mutantur: modus est varius. Ratione sub unâ
 Nunquam Phryxæi ducuntur vellera signi, 310
 Chelarumque fides, justæque examina Libræ;
 Nec manifesta patet falsi fallacia mundi,
 Nec similis simili toto nox vertitur orbe,
 Omnia confurgunt binis si signa per horas.
 Quâ medius recto præcingitur ordine mundus, 315
 Æqua-

quandoque horoscopet astrum] Perceptis stadiasimis, inquit, & horariis temporibus signorum, facile est partem horoscopantem deprehendere. SCALIGER.

ut ratio signis] Principium horoscopans, ut dicam, deducendum ab iis signis, in quibus Sol, aut a loco solis. Observandum est, quod signum Sol decurrat, quâque horâ quis nascatur; tum a sole per signa redeundum est, ad signum horoscopans. FAYUS.

Sed neque per terras] Ea refertur, quæ illi sententiæ adversantur, quæ binas horas singulis tribuit: & urget duobus incommodis, ab obliquitate, & ab horarum inæqualitate. SCALIGER.

simili summa] Æqua ratione.

Ratione sub una] Si signa sunt binarum horarum, non est Æquinoctium, sive autumnale, seu vernum, sed semper erit nullo discrimine Æquinoctium.

SCALIGER.

Chelarumque fides] Fila pedum Scorpionis, quæ à Manilio pro Librâ sumuntur, FAYUS.

fallacia mundi] Cæli, vel temporis inæqualitas. Idem.

Nec similis simili] Vernum æquinoctium simile autumnali. Ab his in toto reliquo anno dierum inæqualitas derivatur.

Quâ medius recto] Sub rectâ spherâ habitantes intelligit. Dies æstimantur a circulis parallelis, e quibus medius est æquinoctialis. Illi circuli, ubi inæquales arcus dividuntur,

Æqualisque super transversum vertitur Axem,
 Illic perpetuâ junguntur pace diebus
 Obscuræ noctes : æquo stat fœdere tempus.
 Omnibus Autumnus signis : ver omnibus unum :
 Una quodd æquali lustratur linea Phœbo. 320
 Nec refert tunc quo Phœbus decurrat in astro,
 Littoreumve coquat Cancrum, contrave feratur
 Sideribus : mediis an, quæ sint quatuor inter.
 Quodd, quanquam per tres signorum circulus arcûs
 Obliquus jaceat, recto tamen ordine Zonæ 325
 Confurgunt, suprâque caput subterque feruntur,
 Et paribus spatiis per singula lustra resurgunt :
 Ac bene diviso mundus late orbe, patetque.

At simul ex illâ terrarum parte recedas,

dividuntur, æquales dies faciunt. *contrave feratur*] An sit in
 In sphærâ rectâ horizon æquinoc-
 talem ad angulos rectos, proinde
 & inæquales arcûs dividit. Ergo
 æquales dies facit. Sub sphærâ
 igitur rectâ æquales semper dies
 sunt, quia per polos mundi tran-
 siens, idem semper horizon est.

SCALIGER. *transversum vertitur*] Utrum-
 que polum, quo uterque extre-
 mus axis mundi oppositus vertitur.

FAYUS. *Omnibus Autumnus signis*] Tales
 sunt dies & noctes in omnibus sig-
 nis per illas regiones, quæ sub
 æquatore jacent, quales sunt per
 alias ubique regiones in autumnno
 & vere. Idem.

Nec refert] Nihil refert scire
 utrum solstitium sit, an bruma.
 Nam semper æquinoctium est.

SCALIGER.

mediis an, quæ sint] An fera-
 tur in mediis illis signis, quæ sig-
 na sint inter quatuor minores cir-
 culos, qui ad æquatorem paralleli
 vergunt.

per tres signorum] Zodiacus
 tribus fasciis constat.

lustra] Lustra simpliciter pe-
 riodos. Et lustrum solis, vertens
 annus infra. SCALIGER.

Annua, vel diurna Zodiaci re-
 volutio, fit semper certo temporis
 spatio.

bene diviso] Cælum æqualiter
 divisum, horizonte per polos mun-
 di ducto, tantum supra patet,
 quantum inferius latet.

SCALIGER.

At simul ex illâ] Ut quam
 minimum ab æquinoctiali discesse-
 ris, simul discedas ex justo globi
 hæmispherio. SCALIGER.

Quicquid ab extremo temet præverterit axe, 330
 Per convexa gradûs gressum fastigia terræ,
 Quam teretis natura soli decircinat orbem
 In tumidum, & mediam mundo suspendit ab omni;
 Ergo ubi conscendens orbem, scandensque rotundum
 Digrediere, si-nul fugiet pars altera terræ, 335
 Altera reddetur : sed quantum inflexerit orbis,
 Tantum inclinabit cœli positura volantis.
 Et modò quæ fuerant surgentia limite recto
 Sîdera, curvato ducentur in æthera tractu :
 Atque erit obliquo signorum balteus orbe, 340
 Qui transversus erat : statio quando illius una est,
 Nostræ mutantur sedes. Ergo ipsa moveri
 Tempora jam ratio cogit, variosque referre
 Sub tali regione dies, cum sidera flexo
 Ordine conficiant cursûs obliqua, malignos : 345

temet præverterit] Cum super
 terram progredieris, versus axem
 multum spatium ab extremo polo
 præjacet, quicquid sit; gradûs
 ergo sunt in viâ ante te gradien-
 tem.

mediam mundo] Quasi in me-
 diâ parte elevat, & convexam red-
 dit : adeo ut distinguatur a cæteris
 mundi partibus.

scandensque rotundum] Si con-
 jecturæ venia dabitur, potius le-
 gatur *superansque*. Nam antea
conscendens dixerat auctor. & si
 postea *digreditur* aut *degreditur*
 aliquis, non scandit eodem tem-
 pore quo digreditur. Hoc loco
 nugatur Bentlejus, qui potius car-
 pendis interpretibus invigilat,
 quam verba auctoris ad criticum
 examen exigere nititur.

Tantum inclinabit] Ea, quæ
 ævera cingimus, videntur nos

effugere. Si incurvetur terra,
 cœlum incurvari videbitur.

Qui transversus erat] Iis re-
 gionibus, quæ sub æquatore non
 jacent, Zodiacus obliquus est; iis
 vero, quæ sub eo sunt, transver-
 sus. Sub æquatore transversus ab
 uno Tropico ad alterum proten-
 ditur, inque modum baltei. Sed
 nunc, ob mutationem loci, obli-
 quas agit periodos; & non rectas,
 quas sub æquatore egit. FAYUS.

statio quando illius] Stat enim
 in motus Zodiacus.

Ergo ipsa moveri] Horæ ha-
 bitum sphæræ sequuntur; habi-
 tus sphæræ mobilis est; ergo mo-
 biles horæ, seu tempora.

SCALIGER.
malignos] Non rectos. In hoc
 enim malignitas cursûs siderum.

FAYUS.

Longius

Longius atque aliis aliud propiusve recumbat.

Pro spatio mora magna datur. Quæ proxima nobis
 Confurgunt, longos cœli visuntur in orbes.
 Ultima quæ fulgent cœcis merguntur in umbris.
 Et quanto ad gelidas propius quis venerit Arctos, 350
 Tam magis effugiunt oculos brumalia signa :
 Vixque ortus occasus erit. Si longius inde
 Procedas, totis condentur singula membris,
 Tricenasque trahent connexo tempore noctes,
 Et totidem luces adiment. Sic parva dierum 356
 Efficitur mora, & attritis consumitur horis :
 Paulatimque perit statio fulgentibus astris,
 Pluraque, per partes subrepto tempore, signa
 Terræ quærentur medio celata tumore,

Longius atque aliis aliud] Aliud nempe signum occidat aut longius aut propius aliis signis; & hoc accidit, propter variam cœli inclinationem.

Pro spatio mora] Pro diverso terrarum situ ab æquatore ad alterutrum polum, magis aut minus variari dies & noctes. Quo propiora nobis signa, eo majores oriendo moras interponunt.

SCALIGER.
Ultima quæ fulgent] Occidunt enim & oriuntur admodum minuto intervallo.

Tam magis effugiunt] In nonnullis MS. *officiunt oculis*. Optime a Bentlejo castigatur *effugiunt oculos*.

Vixque ortus occasus] Id est occasus tam cito ortum sequitur, ut pene dicatur unus & idem.

Si longius inde] Nimirum si ex polari circulo verius polum arcti-

cum procedas, tunc ipsa meridionalia signa latebunt per 30 dies, reddentque singula noctes 30 continuas. FAYUS.

connexo tempore] Continuo & indiviso tempore.

attritis] Attenuatis, quoniam dies erunt brevissimi.

perit statio] Lux eorum non statum habet permanentem, sed caducum.

per partes] Gradatim imminuto tempore, donec sub polo sex menses deficient. Debilis annus, quoniam non integer.

quærentur] Plura signa *quæri* dicit, quoniam non videntur: *quæri* autem, id est, desiderari.

BUTIRIGIS.
medio celata tumore] Tumore isto, qui videndus inter spectatorem & rem quæsitam. Ita res infra oculi aciem.

Abducentque simul Phœbum, texentque tenebras, 360
Mensibus ereptis donec fit debilis annus.

Si vero natura finat sub vertice cœli,
Quem gelidus rigidis fulcit compagibus axis,
Æternas superare nives, orbemque rigentem
Prona Lÿcaoniæ spectantem membra puellæ, 365

Stantis erit cœli species : laterumque meatus
Turbinis in morem rectâ vertigine currit.
Inde tibi obliquo sex tantum signa patebunt
Circuitu, nullos unquam fugientia visus,
Sed teretem acclivi mundum comitantia semper. 370

Hic erit una dies per fenos undique menses,
Dimidiumque trahens contextis lucibus annum :
Nunquam erit occiduus quod tanto tempore Phœbus,
Dum bis terna suis perlustrat curfibus astra ;
Sed circumvolitans recto versatur ab orbe. 375

At simul è medio præceps descenderit orbe,

Lÿcaoniæ] Lÿcaonis filiam Callistum, in ursam majorem conversam poëtæ fabulantur.

Stantis erit cœli] Rectus situs est cœli seu verticalis : proinde ut hominis recta est positio, cum stat. Recta sphaera una est : quia unus æquinoctialis : stantes duæ ; quia duo poli. SCALIGER.

laterumque meatus] Id est ambitus laterum similis turbini, cum rectâ positione regyrat.

sex tantum signa] Habitantibus sub polo, polus ipse est vertex. Necessè ergo sex signa septentrionalia semper super terram esse, sex contraria sub terrâ. SCALIGER.

acclivi] Circuitu acclivi, quoniam sursum sit solis motus per ea signa. FAYUS.

perlustrat curfibus] Bentlejus legit *curribus*. Sed muscas venatur. Non enim cursus fit a curru? Et *curfibus agere* idem est ac *currus agere* ; & cursum esse necesse est, nisi currus non movetur.

circumvolitans] Sol ex rectâ positione, neque inclinatur ultro citroque, neque movere definit. Quid quæso, ait Bentlejus, versatur ab orbe? Quid, Sol non movet se, sed ab alio movetur? Vides futilem arrogantiam hominis. Cum enim poeta dicit *versatur ab orbe* non intelligit orbem versare solem, sed cum Sol versatur, orbis ejus est rectus.

è medio] Ab æquatore, quæ media pars est mundi. FAYUS.

Inferiora petens dejecto fidera cursu,
 Et dabit in pronum laxas effusus habenas,
 Per totidem menses junget hox una tenebras.
 Vertice sub cœli nam quisquis spectat ab omni, 380
 Dimidium è toto mundum videt orbe rotundo :
 Pars latet inferior. Neque enim circumvenit illum
 Recta acies, mediâque tenuis distinguitur alvo.
 Effugit ergo oculus summo spectantis ab orbe,
 Dum sex submersis vectatur Phœbus in astris ; 385
 Adducitque simul luces, tenebrasque relinquit,
 Sideribus donec totidem, quot mensibus actis,
 Cesserat unde, redit ; geminasque ascendit ad Arctos.
 Hic locus in binas annum, noctesque, diesque,
 Per duo partitæ dirimit divortia terræ. 390

Et quoniam quanto variantur tempora motu,
 Et quibus è causis, dictum est ; nunc accipe, signa
 Quot surgant in quoque loco, cedantque per horas,
 Partibus ut prendi possint orientia certis,
 Nè falsus dubiâ ratione horoscopus erret : 395

Inferiora] Australia signa.
ab omni] Ab omni parte.

Recta acies] Directâ lineâ visio non totum globum terrarum capit, neque quidem dimidiam partem ; sed in curvâ aut declivi tantum dimidiam partem.

Effugit ergo oculus] Quid effugit ? Nempe Phœbus.

Adducitque simul luces] Ita concipe. Signis sex & totidem mensibus peractis, redit Sol, unde abiit, tenebras deferit, & lucem reducit.

geminasque ascendit] Ad Austrinas. In utroque polo duas urfas, veteres finxerunt.

Hic locus in binas] Sensus est, locus qui sub utroque polo situs, annum in binas partes distribuit, & noctes itidem & dies ; scilicet unam noctem & unum diem, per divortia duo, seu hemisphæria terræ hoc modo divisæ.

tempora] Dierum & noctium. *Motu, cursu.*

cedantque per horas] In quo temporis spatio occidant.

orientia] Signa Horoscopantia.

horoscopus] Cœli initium seu natalis mundi, ab ortu per fidera.

FAYUS.

Sin-

Singula quòd nequeunt, per tot distantia motus,
 Temporibus numerisque suis exacta referri.
 Quoque modo hoc paret, & terrarum quisque requirat,
 A me sumat. Iter positum sibi quisque sequatur,
 Perque suos tendat gressus, mihi debeat artem. 400
 Huic erit horarum ratio ducenda per artem,
 Sidera quæ ostendit quâ oriantur quæque, cadantque.
 Atque hoc in totum certâ sub lege sequendo,
 Deducat proprias noctemque diemque per horas, :
 Maxima sub Cancro minimis quæ cingitur umbris; 405
 Et sextam summæ, fuerit quæ forte, diurnæ
 Vicino tribuat post Cancri templa Leoni.
 Has inter, quasque accipiet Nemeeius, horas
 Quod discrimen erit, per tres id divide partes,
 Tertia ut accedat Geminis, quæ tempora Tauro 410
 Vinciat, atque eadem Cancro, similisque Leoni :
 Ut, quantum ima ferant, tantum tribuatur ad ortus

[*Distantia motus*] Per tot motus
 discrepantia.

[*terrarum quisque requirat*] Quis-
 que sit, qui terras habitat, quâ rati-
 one hoc in promptu habeat, & de-
 prehendat, ex meis praeceptis intel-
 ligat.

[*Maxima sub Cancro*] Nimirum
 dies maxima, sive longissima, quæ
 minimâ nocte excipitur.

[*Et sextam summæ*] Nempe,
 sextam partem numeri diurni.
 Summa horæ maximæ in Cancro
 95. sextans 15. Adde Leoni, qui
 habet 80. erunt 95. Differentia
 est 15. Nam totidem exceduntur
 80 a 95. Triens illius sextantis,
 hoc est, 5 detur Geminis. Erunt
 85. Eadem Cancro tribuantur.

Fient 80. Nam quia Cancro ab-
 stuleras 15, remanserunt 75. Ter-
 tius triens detur Tauro. Con-
 sient 80. Quantum igitur inum
 signum, hoc est, Leo, plus fert, hoc
 est 5, id Tauro tribuatur. Idem
 & Gemini faciunt. Sic Taurus,
 qui habebat 70, jam habebit 80.
 Quatuor igitur, Taurus, Gemini,
 Cancer, Leo habent octagena.

SCALIGER.

[*Cancri templa*] Sedem, locum,
 rationem Cancri.

[*Nemeeius*] Signum Leo, a Ne-
 meâ silvâ, in quâ Hercules leo-
 nem interfecit.

[*Vinciat*] Conjungat, constrin-
 gat, alliget.

Tem-

Temporis, adverso nascenti sidere Tauro.
 Sic erit ad summam ratio perducta priorem,
 Quam modo divisit Nemeæus duxerat horis. 415
 Inde pari Virgo procedat temporis auctu;
 Sed certâ sub lege, prioris semper ut astri
 Incolumem servet summam, crescatque novando.

His usque ad denas horarum partibus auctis
 Per totidem a Librâ decrescent sidera partes : 420
 Dena quod in proprias partes fortisque recedant.
 Et quantis utrimque modis tolluntur ad ortus,
 Diversam in sortem tantis mergentur ad umbras.
 At quæ nocturnis fuerit mensura tenebris,
 In totidem partes simili ratione secanda est. 425
 Quæ cum tercentum numeris, vicenaque conficit,

adverso nascenti] Tauro orienti, quod idus est adversum: surgit enim a posterioribus. lib. 2. 198.

Quam modo divisit] Priorem rationem vocat numerum Leonis: summam seu ultimam, Tauri. Prior igitur est numerus Leonis, quia aliis legem facit. Quomodo inquit, ratio in Leone ducta fuerit, ea in reliquis obtinebit ad ultimum usque Taurum. SCALIGER.

divis] Nempe diei maximæ, noctisque minimæ in solstitio æstivo. FAYUS.

Inde pari Virgo] Leo est 80 Scrup. Virgo pariter 80 habebit. SCALIGER.

certâ sub lege] Eâ lege, ut tamen nihil aprioribus delibet, quomodo illa inter se delibârunt. Vult enim eam non ab antecedentibus mutuari, sed numerum novare, & extrinsecus asciscere. Idem.

ad denas] Partes horarum. Scrupuli æqualiter in tria signa tributi dabunt horam Tauri 70 Scrup. Geminorum 80, Canceri 90; & æqualium decrementorum horam Leonis 80. Virginis 70.

SCALIGER.

Dena quod in proprias] Ut per dena factum incrementum, & per dena converso ordine decrescunt: quod per denarium, inquit, in propriam naturam redeant. Idem.

utrimque modis] Tâmen sex Borealium signa, quam Australia, inquit Bentleyus, & rectè.

Quæ cum tercentum] Summa Scrup. Tauri, Geminorum, Canceri, Leonis sunt 320. Hoc ex ipsis incrementis potes adducere, 70, 80, 90, 80, 70. Hoc vult; in nocturnâ ratiunculâ 320 repenienda esse, ut in diurnâ.

SCALIGER.

De-

Detrahitur summæ tota pars, quota demit utrinque
 Omnibus ex horis, æstivæ nomine noctis,
 Solstitium summo peragat dum Phœbus Olympo.
 Quodque his exuperat demptis, id ducito in æquas 430
 Sex partes, sextamque ardenti trade Leoni.
 Rursus qui steterit numerus sub nomine noctis,
 Ejus erit signo Tauri pars illa dicanda.
 Quoddque hanc exuperat partem, superatur ab illâ,
 Distinguitque duas medio discrimine summas; 435
 Tertia pars ejus numero superaddita Tauri,
 Traditur & Geminis. Simili tum cætera lucro
 Procedunt, numeros semper tutata priores,
 Augebuntque novo numeratas nomine summas,
 Donec perveniant ad justæ tempora Libræ. 440
 Ex illâ totidem per partes sic breviantur
 Lanigeri ad fines: conversa que nomina legem
 Accipiunt, perduntque pares cedentia fortes.

Nunc quibus hiberni momentis surgere menses
 Incipiant (neque enim paribus per sidera cuncta 445

tota pars] Tota pars (aut tot partes) abstrahitur, quora illa pars sit, quam Phœbus utrimque demit cum solstitium init. *Utrinque*; quas partes uterque arcus diurnus & nocturnus sub Cancro continet. FAYUS.

Quantum accreverat diebus, tantum decrevit noctibus.

SCALIGER.

Vult detrahi summæ horarum æquinoctialium a Tauro ad Cancrum, quantum detrahitur nocturnæ horæ æstivæ. Idem.

pars illa] Nimirum *sexta*.

Quodque hanc exuperat] Id est, discrimen quod inter summam noctis minimæ, & diei maximæ intercedit, FAYUS.

partem] noctis minimæ.

illâ] Diei maximæ.

ejus] Discriminis.

Procedunt] *Simili lucro*: nimirum, pari auctu, ut prius dixerat de Virgine.

Augebuntque novo] *Numeratas summas*, suas summas certo numero. Non sequens signum ex præcedentibus aliquid delibat, sed numerum novat suum extrinsecus, & ita auct. *Novo nomine novo numero*.

Ex illâ] Nempe, Librâ. Signa decrevunt per tot partes donec ad Arietis signum pervenias.

conversa que nomina] Mutata tempora. Ait, dies, qui vicerant, nunc vicissim vinci. *Pares fortes*; tempora amittunt partes pares.

Pro-

Procedunt gradibus, nivei dum vellera signi
Contingant, æquum lucis cogentia & umbras
Ferre jugum) magna est ratio, breviterque docenda.

Principio capienda tibi est mensura diei,
Quam minimam Capricornus agit : noctisque per horas
Quam summam. Quod si iustâ superaverit horâ 451
Et trepident luces, ejus pars tertia signo
Tradenda est medio : quâ semper forte retentâ
Dimidio vincat primum, vincatur & ipsum
Extremo ; totum in partes ita digere tempus. 455
His opibus tria signa etiam (sed summa prioris
Accedit numeri conjuncta sequentibus astris)
Cesserunt, ternis fuerit si longior horis
Brumali nox forte die : Capricornus ut horâ
Dimidiâ attollat luces ; & Aquarius horam 460

nivei dum vellera signi] Quando in signo Arietis sit Sol, æqualem lucis & noctis distributionem suppeditat : sed in cæteris signis prioribus, gradibus imparibus menses absolvuntur.

Quam summam] Nimirum, quam summum, aut mensuram agit Capricornus, sub nocte.

Quod si iustâ superaverit] Secundum climata distinguit Manilius, quid judicii faciendum sit, ubi longissima nox diem unâ horâ superaverit : quid si duabus, tribus, &c. BUTIRIGIS.

Et trepident luces] Festinent, celeriter recedant. FAYUS.

MS. Rom. *Et crepitent luces,* Crepitare, dubiâ luce micare ; ex eo crepusculum Latinis dictum.

BUTIRIGIS.

ejus pars tertia] Quæcumque fuerit illa summa, ejus triens medio signo debetur.

quâ semper forte] Quâ summâ. Aquarius, signum medium, primum signum Capricornum ex dimidiâ parte illius partis tertiæ vincet : ita Aquarius vicissim ab extremo signo, Piscibus, ex dimidiâ parte istius partis tertiæ vincetur. FAYUS.

His opibus] His signa tria potestatibus cesserunt : si nox tribus horis sit die hyberno longior (tamen hoc modo, ut prima summa addatur signis sequentibus) & Capricornus augeat dies per semi horam : & Aquarius habeat suam horam ; & numero priori addat : dum pisces tempus de summis præcedentibus sibi sumant.

Ipse suam propriè ducat, summæque priori
Adjungat ; Pisces tantum sibi temporis ipsi
Constituant, quantum accipiant de forte priorum.
Et tribus expletis horis, noctemque diemque
Lanigero tradunt æquandam tempore veris.

465

Incipit a sextâ tempus procedere parte
Dividuum : duplicant vires hærentia signa,
Ultimaque acceptas triplicant. Ita summa diebus.
Namque Aries totidem deducit noctibus horas,
Quot priùs abstulerant proprio sub nomine Pisces. 470
Hora datur Tauro : cumulentque ut damna priora,
Dimidiam adjungunt Gemini. Sic ultima primis
Redditur. Æquatæ solvuntur fœnore noctes.

Et tribus expletis] Dimidiâ scilicet a Capricorno, integrâ ab Aquario, sesquihorâ a Piscibus. Summa 3 horæ ; ut æquales dies & noctes sint verno tempore.

SCALIGER.

Incipit a sextâ] Dividuum tempus, hoc est, horarum divisio, inquit, incipit a sexante. Trium vero horarum sextans est dimidia hora. Primo signo horam dimidiam dedimus ; secundo, duplicatam dimidiam, hoc est, horam : tertio, triplicatam dimidiam, hoc est, sesquihoram. Idem.

hærentia signa] Adjacentia. Taurus proximè accedit. *Ultima,* nempe signa ; Gemini sunt.

Quot prius abstulerant] Contrariâ viâ progreditor. Dimidiam aufer ab Ariete, integram a Tauro, sesquihoram a Geminis. Pisces, præter id, quod proprio nomi-

ni contingit, hoc est, horam, habent dimidiam. Quam aufer ab Ariete.

SCALIGER.

damna priora] Quæ noctibus Taurus & Aries intulerant, dum diem auxerunt præ noctibus.

FAYUS.

Sic ultima primis] Semihora ultima primis semihoris datur.

Æquatæ solvuntur] Noctes diebus æquales, cum usura rependuntur. Et hoc, quoniam decrementa priora sustinuerunt, quæ nunc resarciuntur. Bentlejus *æquato fœnore*. Quid si dicamus, *æquato fœdere* ? Hæc castigatione, sensus magis obviu. Miror, sagacem oculum Bentleji illud non vidisse : præcipuè cum vox *fœdus* in plurimis locis Manilii ubi de sideribus loquitur, occurrat.

Rursus

Rurfus & incipiunt propriâ de sorte diebus
Cedere diversâ labentia tempora lege : 475
Respondent pariterque illis, quæ proxima fulgent,
Et media æquatis censentur viribus astra ;
Præcipuosque gerunt varianda ad tempora motûs.

Hâc vice discedunt noctes a fidere brumæ,
Tollunturque dies, annique invertitur orbis, 480
Solstitium tardi dum fit sub fidere Cancri.
Tuncque diem brumæ nox æquat, tempora noctis
Longa dies ; fimilique redit, quàm creverat, actû.

Illa etiam poterit nascens viâ ducere ad astrum
Quod quandòque vadis emissum redditur orbi. 485
Nam quota sit lucis, si luce requiritur, hora
Aspicias : atque hunc numerum revocabis in ipsum
Multiplicans decies ; adjectis insuper eidem
Quinque tamen summis : quia qualicunque sub horâ
Ter quinas mundi se tollunt fidera partes. 490
Hic ubi constiterit numerus, conjungere & illas,
Quæ superent Phœbo partes per signa, memento.
Ex hâc tricenâ summâ per fidera partes

labentia tempora] Tempora
Solstitii incipiunt cedere diebus,
iisque minui ; ex æquo accipientia
diminutionem lucis, ut accessio-
nem habuerant antequam Sol
Cancrum ingrederetur.

BUTIRIGIS.

Respondent pariterque] In me-
dio signo tanquam in cardine ver-
satur ratio variandi tempora. Il-
lud enim æquat duo extrema.

SCALIGER.

fimilique redit] Dies redit eâ-
dem ratione, quâ augetur.

nascens] Astrum natale, vel
Horoscopum.

vadis] E mari super terras e-
mergens.

Multiplicans decies] Pone horam
esse 8. Duc quindecim. Prodeunt
120 Grad. Æquinoctialis circuli.

Ter quinas] Veteres senserunt,
singula signa ascendere per æquas
partes, Grad. 15. qui horæ uni
respondent. FAYUS.

Hic ubi constiterit] Cum hæc
certa summa manifesta sit, partes
adjuuge illas, quas Sol isto tem-
pore non circuitu attingit.

Distribues: primamque vicem, quo Phoebus in astro
 Fulserit: hinc aliis, solem quæcunque sequentur. 495
 Tum quo subsistet numerus consumptus in astro,
 Quæve in parte suam summam, nomenve relinquet,
 Hæc erit exorients & pars, & forma. Per ignes
 Continua partes. Ubi summam feceris unam,
 Tricenas dabis ex illâ per singula signa, 500
 Donec deficiat numerus. Quæque ille sub astri
 Parte cadat, credas illam cum corpore natam
 Esse hominis, pariterque orbem vidisse per ignes.
 Sic erit ipse tibi rapidis quærendus in astris
 Natalis mundi, certoque Horoscopus ortu: 505
 Ut, cum ex hoc sedes steterit sub cardine primo,
 Fallere non possit summi fastigia coeli
 Signifer obliquus: stent fundamenta sub imo:

primamque vicem] Primam tricenam sortem, seu partem.

aliis] Signis, quæ solem subsequuntur.

Tum quo subsistet] Numerus absolutus, in signo qui manet exhaustus: sive post se numerus relinquet summam suam, aut nomen signi, quoniam iste numerus est signi numerus.

MS. Rom. *numerique relinquit*. Nam ea pars & suam ipsius habet summam in numerato, & alterum præterea numerum ex antecedente Manilii instituto.

exorients & pars] Signum Horoscopus erit.

Per ignes] Per Stellas.

Continua partes] Dicit, non numerandas esse partes, quas reliquit Sol, ut supra fiebat in diurnâ geniturâ: sed tantum continuandos gradus, qui ex summâ

horarum quindecies ductâ colliguntur. SCALIGER.

deficiat numerus] Donec plus dare non potes, numero exacte finito.

orbem vidisse] Credas illam partem terram aspexisse per stellas.

rapidis] Rapidè moventibus.

Natalis mundi] Coeli ortus, qui est cardo orientalis.

Ut, cum ex hoc sedes] Ex hoc principio: sensus est, ut cum horoscopus mundi fueris assecutus, certo possis nativam ejus conditionem pertinere per singulos illius cardines, & per loca singula cardinibus angulisque distincta.

BUTIRIGIA

Signifer] Zodiacus.

fundamenta] Cardo infimus, sive inum coeli.

Stent

Stent veri stellarum ortûs, verique subortûs.

Nunc sua reddentur generatim tempora signis, 510
Quæ divisa etiam proprios ducuntur in annos,
Et menses, luceſque ſuas, horasque dierum,
Per quæ præcipuas offendunt ſingula vires.

Primus erit ſigni, quo Sol effuſerit, annus,
Annum quòd luſtrans conſummat tempora mundi; 515
Proximus atque alii ſubeuntia ſigna ſequuntur.
Luna dabit menses, peragat quòd menſtrua curſura.
Tutelæque ſuæ primas Horoſcopus horas
Afferit, atque dies, traditque ſequentibus aſtris.
Sic annum, menſeſque ſuos natura dieſque, 520
Atque ipſas voluit numerari ſigna per horas :
Omnia ut omne foret diviſum tempus in aſtra,
Perque alterna ſuos variaret ſidera motûs,
Ut cujuſque vices ageret redeuntis in orbem.

Id circo tanta eſt rerum diſcordia in ævo, 525
Et ſubtexta malis bona ſunt, lacrimæque ſequuntur

ſubortûs] Sidera orientia ſub-
ter terras. Aut, ut Fayus ait, oc-
caſus, a quo ſidera terris ſubori-
tuntur, aut ſub terris oriuntur.

Nunc ſua reddentur] Anni,
menſis, horæ ratio venit in ho-
roſcopi methodum. SCALIGER.

Primus erit ſigni] Ab eo ſig-
no, in quo Sol eſt, ad idem punc-
tum, ea converſio dicitur annus.
Luſtrum ſolia a Manilio vocatur.
Idem.

tempora mundi] Quibûs abſol-
vitur mundi converſatio. Luſ-

trans, per circuitum annum conſi-
ciens. Aut, annum explet, cir-
cuiens cœlum.

Proximus] Annus : & alii an-
ni ſuccedentia ſigna ſequuntur aut
obſervant.

redeuntis in orbem] Revolu-
tionem facientis. Senſus eſt : ut
tempus cujuſque ſigni circuitum
indicaret, aut cujuſque ſigni natu-
rus expleret, revolutionem ab-
ſolventis.

Vota, nec in cunctis servat fortuna tenorem :
 Usque adèò permixta fluit, nec permanet usquam ;
 Amisitque fidem variando cuncta per omnes.
 Non annis anni, non menses mensibus usque
 Conveniunt : seque ipse dies, aliumque relinquit ;
 Horaque non ulli similis producit horæ.
 Tempora quòd fistant, propriis hærentia signis,
 Per numeros omnes ævi divisa volantis :
 Talesque efficiunt menses, casusque minantur
 Qualia sunt, quorum vicibus convertimur, astra.
 Sunt quos, ut cœli pateant nascentibus horæ,
 Sidus, quod memorant Horoscopon, inventuros,
 Parte quòd ex illâ describitur hora diebus,
 Omne genus rationis agit per tempora & astra,
 Et capite ex uno menses, annosque, diesque

530

535

540

tenorem] Constantiam in rebus humanis.

per omnes] Per omnes terrarum gentes. FAVUS.

seque ipse dies] Id est, nullus dies idem est cum die præeunti. Dies enim seipsum deserit, aut sibi ipsi non constat; diemque alium aut subeuntem similiter secernit, aut variat. Ambo enim inter se differunt: si similes essent, unus diceretur alterum comitari; si dissimiles, relinquere aut deserere dicatur unus alterum.

Tempora quòd fistant] Butirigis legit *confisunt*: Sensus est: mirum est adhuc stare tempora, cum præpostera sint omnia, & duobus signis doceamur ea in ruinam contendere: tum quod a suis signis aberrant tempestates in hoc tempore, tum quod per omnes signo-

rum alienorum partes præcipitantur quotidie, naturæ ordine conturbato. BUTIRIGIS.

tempora quòd fistant] Tempora continuantur.

Per omnes] Per omnes motus. In lineâ priorè motus occurrit. *Variaret sidera motus*. Nempe motus temporis.

ævi divisa] Divisa per omnes mensuras temporis fluxi.

quorum vicibus convertimur] Sub quorum regimine, aut impulsu agimur.

Sunt quos] Ordo est: *Sunt quos omne genus rationis agit inventuros, &c.*

capite ex uno] Ex uno situ, aut ex unâ positione. Ab illo capite hora incipit, quæ est minima pars anni. Scilicet ab Horoscopo. SCALIGER.

Incipit, atque horas, traditque sequentibus astris.
 Et quanquam sociâ nascuntur origine cuncta,
 Diversas tamen esse vices ; quod tardiùs illa,
 Hæc citiùs peragunt orbem : venit omnis ad astrum 545
 Hora die bis, mense dies semel, unus in anno
 Mensis, & exactis bis sex jam mensibus annus.
 Difficile est in idem tempus concurrere cuncta,
 Lenius ut signum pariter sit mensis, at annus
 Asperiores ut agat mensem : si mensis in astrum 550
 Lætius inciderit, signum sit triste diei :
 Si fortuna diem foveat, sit durior hora.
 Idcirco nihil in totum sibi credere fas est,
 Non annos signis, menses vertentibus annis,
 Mensibus aut luces, aut omnes lucibus horas ; 555

atque horas] Sensus est: *Ex uno Horoscopo ratio incipit menses, &c.* Signis subsequentibus eadem ratio se tradit aut concedit.

Diversas tamen esse] Ratio eorum, qui omne tempus ex uno capite incipiebant. Quia, in-
 quiebant, omnia simul nascun-
 tur, menses, horæ, dies, mo-
 menta. Quanquam hoc verum
 est, respondet, tamen eorum di-
 versas esse vicissitudines fatendum.
 Nam bis hora est in die, dies, se-
 mel in mense, semel mensis in an-
 no: in duodecim mensibus semel
 annus. SCALIGER.

venit omnis ad astrum] Bis in
 die hora quæque venit in signum
 suum. Sunt enim in die horæ vi-
 ginti quatuor; sunt autem tan-
 tum duodecim signa. Igitur bis
 die hora in astrum venit. FAYUS.

mense dies semel] Nam dies non
 bis numerantur sicut horæ. In-

tra mensem dies singuli sine redi-
 tu labuntur. Dies enim qui ter-
 tius, non recurrit. Sed in vigin-
 ti quatuor horis, quæ constituunt
 diem, hora tertia bis numeratur,
 aut hora recurrit numerata.

Lenius ut signum] MS. *Unius
 & signi.* Rom. melius. *Unius ut
 signi pariter, &c.* BUTIRIGIS.

Mensis signum lene esse potest,
 cum contra anni sit asperius: i-
 tem triste sit diei signum, at men-
 sis lætius: hora durior, at dies
 fortunatio. Itaque nihil est,
 mensem læto signo subijci, nisi ho-
 ra quoque convenerit.

SCALIGER.

nihil in totum] Non fas, an-
 nos, menses, dies, horas, signis
 suis credere, ad totos signorum
 effectus ratione habitâ. *Nihil ha-*
rum rerum.

Quòd nunc illa nimis properant, nunc illa morantur,
 Et modò deest aliud, modò adest, vicibusque recedit,
 Aut redit; atque alio mutatur tempore tempus
 Interpellatum variatâ forte dierum.

Et quoniam docui, per singula tempora, vitæ 560
 Quod quandoque genus veniat, cuiusque sit astri
 Quisque annus, cuius mensis simul hora, diesque;
 Altera nunc ratio, quæ summam continet ævi,
 Reddenda est, quot quæque annos dare signa ferantur.
 Quæ tibi, cum finem vitæ per fidera quæris, 565
 Respicienda manet ratio, numerisque notanda.
 Bis quinos Aries annos, unumque triente
 Fraudatum dabit. Appositis tu, Taure, duobus
 Vincis, sed totidem Geminorum vinceris astro.
 Tuque bis octonos, Cancer, binosque trientes: 570
 Bisque novem, Nemeæ, dabis, bessæque sub illis.
 Erigone geminatque decem, geminatque trientem.
 Nec plures fuerint Libræ, quam Virginis anni.

[*Quòd quandoque veniat*] Quod vitæ genus, quandoque venit, antea exposuit; nunc, quot annos quæ signa ferant, exponit.

[*summam continet ævi*] Vitam totam hominis in se includit.

[*cum finem vitæ*] Quando istos limites, intra quos vita terminatur, scire velis, per signorum singulorum progressus. Nam singula signa, prout in versu contiguo subjicitur, diversos humanæ vitæ terminos præstituant.

[*Respicienda manet ratio*] Diu est animadvertenda ratio, & per calculum digerenda.

[*Bis quinos Aries*] Id est annos 10, & menses 8; nam menses quatuor sunt tertia pars anni, scilicet mensium duodecim; hæc tertia parte ablata anni unius, quod restat erit 8.

[*Appositis duobus*] Annis duobus additis annis 10, summa confecta erit 12.

[*binosque trientes*] Duæ tertiae anni partes sunt menses 8.

[*bessæque sub illis*] Præter illos annos, nempe 18 annos, Leo dabit duas tertiae partes, nempe 8 menses, qui sunt partes octo totius anni. *Sub illis* post illos annos, aut præter illos.

Scorpius

Scorpius æquabit tribuentem dona Leonem.
 Centauri fuerint eadem, quæ munera Cancri. 575
 Ter quinos, Capricorne, dares, si quatuor essent
 Appositi menses. Triplicabit Aquarius annos
 Quatuor, & menses vitam producit in octo.
 Piscibus aut Aries & sorte & finibus hærens,
 Lustra decem tribuet solis cum mensibus octo. 580

Nec fatis est annos signorum noscere certos ;
 Ne lateat ratio finem quærentibus ævi,
 Tempia quoque & partes cœli sua munera nōrunt,
 Et proprias tribuunt certo discrimine summas,
 Cum bene constiterit stellarum conditus ordo. 585

Sed mihi templorum tantum nunc jura canentur :
 Mox veniet mixtura suis cum viribus omnis ;
 Cum benè materies steterit præcognita rerum,
 Non interpositis turbabitur undique membris.

Scorpius æquabit] Scilicet quot sunt anni, quos Leo dat, tot sunt, quos Scorpio tribuit : & ita æquat Leonis dona ; quæ sunt, ut prius dictum est, 18 anni & menses 8.

Centauri fuerint eadem] Sagittarius hoc loco intelligendus est sub voce *Centauri*. Munera Cancri, ut prius, sunt 16 anni, & menses 8.

Ter quinos, Capricorne, dares] Capricornus, ait Manilius, 15 annos daret, si quatuor menses adderentur. Ergo 14 annos dat & menses 8.

Triplicabit Aquarius] Id est, Aquarius dat 12 annos, & menses 8.

Piscibus aut Aries] Hoc versu docet Poeta, Pisces & Arietem

vicinos esse loco & sede ; paresque vitæ annos tribuere. Hærent quippe sorte & finibus. *FAYUS.*

Lustra decem tribuet] Nempe Aries conjunctim cum Piscibus dabit annos 10, menses 8.

finem quærentibus ævi] Limites aut terminos vitæ.

Tempia quoque] Stationes, arcus, spatium expansum cœli, annos tribuunt æquè ac signa.

Cum bene constiterit] Cum locus, ordo & series planetarum, recte intelligantur.

templorum jura] Duodecim signorum vires & effectus.

mixtura] Scilicet Planetarum.

Non interpositis] Præmissis intellectis, quod sequitur non erit obscurum.

Si bene constiterit primo sub cardine luna, 590
 Quo redit in terras mundus, nascentque tenebit
 Exortum, octonos decies ducetur in annos,
 Si duo decedant. At cum sub culmine summo
 Consistet, tribus hic numerus fraudabitur annis,
 Bis quadragenis occasus dives in auctu 595
 Solis erit, numero nisi deesset Olympias una.
 Imaque tricenos bis fundamenta per annos
 Censentur, bis sex adjectis mensibus ævo.
 Quodque prius natum fuerit, dextrumque trigonum,
 Hoc sexagenos tribuit, duplicatque quaternos. 600
 Quod fuerit lævum, prælataque signa sequetur,
 Tricenos annos duplicat, tres insuper addit.
 Quæque super signum nascent hoc ordine primum

Si bene constiterit] Signum, in quo Luna erat, horoscopare veteres dicebant. Et cum Tropica signa non solum universaliter, sed & pro ipsâ geniturâ observarent; id signum in quo Luna esset, horoscopus, seu genituræ locum vocabant, & ab eo Tropica signa numerabant. SCALIGER.

bene constiterit] Manifesta apparebit.

Quo redit in terras] Universum cælum in terras revolutionem facit sub primo cardine.

Si duo decedant] Id est, cælum surgens cum occupabit aut implebit ortum, tum cardo in 78 annos producet. Demtis duo ab octoginta, reliquum est 78.

sub culmine summo] Sub cæli puncto verticali. *Consistet*, consistet Luna.

tribus hic numerus] Numerus 78, cum detrahatur numerus ternus, in numerum 75 retrahet.

Bis quadragenis] Cum Luna occidat, ex incremento numeros 80 accipiet, quatuor exceptis; tum ad 76 summa reducetur: quos numeros a sole per auctum accipiet.

Olympias una] Olympias una quatuor annos æquat.

Imaque tricenos] Imum cælum annos vitæ dat 62. Nimirum bis triginta, & bis sex menses cum uno anno. FAYUS.

Quodque prius natum] Istud trigonum, quod prius est ordine, & dextrum, annos 68 concedet.

prælataque signa] Signa antecedentia.

Quæque super primum] Tertia statio, quæ super signum primum est, hoc cælesti rerum contextu, & oritur super istud signum, annos 57 dabit, tribus enim abstractis a 60, reliquum erit 57. *Ter vicens geminat*, id est, auget numerum 20 tripliciter.

Tertia

Tertia forma est, & summo jam proxima cœlo,
 Hæc ter vicanos geminat, tres abstrahit annos. 605
 Quæque infrà veniet spatio divisa sub æquo,
 Per quinquagenas complet sua munera brumas.
 Quemque locum superat nascens Horoscopus, ille
 Dena quater revocat vertentis tempora solis,
 Accumulatque duos cursus, juvenemque relinquit. 610
 At qui præcedit surgentis cardinis horam,
 Vicanos ternosque dabit nascentibus annos,
 Vix degustatam rapiens sub flore juventam.
 Quod super occasus extentum est, dena remittit
 Annorum spatia, & decimam tribus applicat auctis. 615
 Inferius puerum interimet : bis sexque peracti
 Immatura trahent natales corpora morti.

Sed tamen in primis memori sunt mente notanda,
 Partibus adversis quæ surgunt condita signa,
 Divisumque tenent æquo discrimine cœlum, 620
 Quæ Tropica appellant ; quòd in illis quattuor anni

Quæque infra veniet] Infra ortum, spatio æquali distans ab ortu.

Quemque locum superat] Surgens Horoscopus quem locum relinquit, ille locus dabit annos 42.

juvenemque relinquit] Deserit aut præterit juventam, & ætatem virilem tuetur ad annos 42.

qui præcedit] Locus, qui cardinis primi horam anteit.

Quod super occasus] Bentleyus legit, *quod super occasus est templum, &c.* alii, *emunctarum narium*, qui primum in criticis animadversionibus locum obtinent, *super occasus tentatum est* ; nonnulli *tentatum est*. Omnes nodum in Scirpo quærun. Mihi

non dubium est, quin Manilium scripisse, *extensum est* ; & si auctoritas MS. vetustatis edacitatem evasisset, ita lectio constaret. In quinto libro vox *extentis*, & *extensis* omnem scrupulum eximit.

decimam tribus] Decem anni, cum tribus insuper additis aut auctis annis, faciunt annos 13.

Inferius] Quod infra occasum est. Cum puer 12 annos implevit, immaturè morietur.

Partibus adversis] Tropico- rum nomine, quatuor cœli cardines adversæ intelliguntur, Cancer, Capricornus, Aries, Libra. Cancer est oppositus Capricornus, Libra Arieti. SCALIGER.

Tempora vertuntur signis, nodosque resolvunt,
Totumque emittunt converſo cardine mundum,
Inducuntque novas operum, rerumque figuras.

Cancer ad æſtivæ fulget faſtigia Zonæ, 625
Extenditque diem ſummum, parvoque reſeſſu
Deſtruit: ut, quanto fraudavit tempore luces,
In tantum noctes augeſcat ſumma per omnes.
Tum Cererem fragili properat diſtinguere culmo
Campus, & in varias diſtringunt membra palæſtras. 630
Et tepidum pelagus jactatis languet in undis.
Tunc & bella fero tractantur Marte cruenta;
Nec Scythiam defendit hyems: Germania ſiccâ
Jam tellure fugit, Niluſque tumefcit in arva.
Hic rerum ſtatus eſt, Cancrî cum fidere Phoebus 635
Solſtitium facit, & ſummo verſatur Olympo.
Parte ex adverſâ brumam Capricornus inertem
Per minimas cogit luces: & maxima noctis

nodosque resolvunt] Cœli cardines nodos vocat. Idem.

Totumque emittunt] Tanquam a Carcere emittunt diverſas anni tempeſtates, quæ, mutato quoque cardine, invicem ſuccedunt.

æſtivæ Zonæ] Tropici Cancrî.

diſtringunt membra] Quid ſit *membra diſtringere in palæſtras*, non videt Bentlejus, & nunquam videt quod non arridet. Præſertim quando auctoris magis, quam Critici partes agere ſtudet, in verborum interpolatione, non ſolùm contra fidem MS. ſed contra veriſimilitudinem. Ut in hoc verſu, ille *Grajuſ* pro *Campus* inſerit. Quid magis perſpicuum eſſe poteſt, quam quod homines denudant membra ad varias exercitationes

durante æſtatis calore? *Deſtrungunt*, nudant. Quid? Bentlejum potuitne evadere, Græcas oblectationes a Romanis aſcitas?

jactatis languet] Undis nuper jactatis, aut jampridem jactatis.

defendit hyems] Non defendit, quoniam abeſt hoc tempore, aut tempeſtate æſtivâ. Forſan Maniliuſ vult, non defendit a bellis, hoc tempore.

Germania ſiccâ] Germani olim juxta flumina confederunt, ut Scythæ; domos ſecum ferentes: hos & alios locos petentes, ſicut aquam quiſque locus ſuppeditavit. Dum æſtatis calor fœviret, & aquæ penuria eſſet, ad iſtas ſtationes ſeſe contulerunt, in quibus hoc neceſſarium vitæ adminiculum præſtato eſſet.

Tem-

Tempora, producitque diem, tenebrasque resolvit.
Inque vicem nunc damna facit, nunc tempora supplet. 640

Tunc riget omnis ager, clausum mare, condita castra,
Nec tolerant medias hyemes horrentia saxa.
Statque uno natura loco, paulumque quiescit.

Proxima in effectū, similes referentiā motūs,
Esse ferunt noctes æquantia signa diebus. 645
Namque Aries Phœbum repetentem sidera Cancrī
Inter principium reditūs, finemque coercet,
Tempora diviso jungens concordia mundo :
Convertitque vices, victumque ad sidera brumæ
Exuperare diem jubet, & succumbere noctes, 650
Æstivi donec veniant ad sidera Cancrī.
Tum primū miti pelagus consternitur undā,
Et varios audet flores emittere tellus.
Tum pecudum volucrumque genus per pabula læta
In venerem pastumque ruit : totumque canorā 655
Voce nemus loquitur, frondemque virefcit in omniem.
Viribus in tantum segnis natura movetur.

producitque diem] Tunc enim a Capricorno paulatim dies crescunt. SCALIGER.

tenebrasque resolvit] In minimas suas horas resolvit. FAYUS.

damna facit] Hoc est, damnum facit Capricornus, cum dies contrahit, & noctes augeat: contra, tempora supplet, cum dies augeat, & noctes contrahit.

condita castra] Intra castra milites conduntur hybernā tempestate; quæ militiæ furorem paulisper moratur.

Nec tolerant medias hyemes] Saxa non mediocres sed procellosas hyemes sustinent. Dum enim hyemis rigor percipitur, procellæ

istum rigorem crebrò comitantur.

Tempora diviso jungens] Tempora noctis & dici, concordia, quando æquantur, jungit Aries, qui medius inter Capricornum & Cancrum, Cœlo diviso per æquinoctiorum puncta. FAYUS.

victumque ad sidera brumæ] Hyberno solstitio dies noctibus vincuntur.

frondemque virefcit in omnem] Id est, omne folii genus virefcere incipit.

viribus in tantum segnis] Natura, quæ prius torpuit, nunc suis viribus innititur, & veris veneres effundere latatur.

Huic ex adverso simili cum forte refulgens
 Libra, diem noctemque pari cum foedere ducit ;
 Tantum quod victas usque ad se vincere noctes 666
 Ex ipsa jubet ad brumam, cum tempora vincunt.
 Tum Liber gravidâ descendit plenus ab ulmo,
 Pinguiâque expressis despumant musta racemis.
 Mandant & sulcis Cererem, dum terra tepore
 Autumni resoluta patet, dum semina ducit. 665
 Quattuor hæc & in arte valent, & tempora vertunt :
 Sic hos atque illos ærum flectentia casus,
 Nec quicquam in primâ patientia sede manere.

Sed non per totas æqua est mensura figuras,
 Omnia nec plenis flectuntur sidera signis. 670
 Una dies sub utroque æquat sibi tempore noctem ;
 Nam Libra atque Aries Autumnum, verque figurant.
 Una dies toto Cancrî longissima signo,
 Cui nox æqualis Capricornî fidere fertur.

Huic ex adverso] Huic, *Arieti*.
 Sub Librâ noctes vicissim æquan-
 tur diebus, quæ a Cancro fue-
 rant diebus breviores. *FAYUS*.
simili cum sorte] Cum æquali
 ratione aut designatione.

Tantum quod victas] Ducit
 Libra diem & noctem Manilius
 inquit, pari cum foedere, quod
 noctes, quæ usque ad se victæ
 fuerant & minores luce, jubet
 vincere ex seipsâ, id est, inde a
 tempore Libræ ipsius superiores
 esse diebus ; & quidem tantum
 vincere ad brumam, sive ad sol-
 stitium brumale, quando noctis
 tempora victoriam reportant.

ab ulmo] Virgilius & Horatius
 hanc consuetudinem, vites ulmis

adjungere, memorant. Sic *ma-
 ritare ulmos vites*, ut earum ad-
 miniculo fulciantur, ab istis &
 multis aliis auctoribus affirmantur,
dum semina ducit] *Ducere se-
 mina* eodem sensu quo *admittere
 semina*. Cum terra autumnali
 tempore, laxa & resoluta pateat ;
 tempus est aptum seminibus se-
 rendis : & hac tempestate, dica-
 tur terra semina invitare aut du-
 cere.

Quattuor hæc] Quattuor hæc
 signa Tropica tempora mutant,

Sed non per totas] Signa hæc
 quattuor non æqualiter suas vires
 emittunt ; nec totis gradibus cu-
 jusque signi signa inclinantur, sed
 tantum uno gradu.

Cætera

Cætera nunc urgent vicibus, nunc tempore cedunt. 675

Una ergo in Tropicis pars est cernenda figuris,
Quæ moveat mundum, quæ rerum tempora mutet ;
Fata novet ; consulta alios declinet in usus.

Omnia in adversum flectat, rursusque revolvat.

Has quidam vires octavâ in parte reponunt ; 680

Sunt quibus esse placet decimam. Nec defuit auctor,
Qui primæ momenta daret, frænosque dierum.

urgent vicibus] Tempora dierum & noctium cætera nunc vicissim resistunt, nunc cedunt.

moveat mundum] mutet faciem totam cœli. FAVUS.

Fata novet] Non revera fati leges mutet : hæ enim, secundum veterum sententias, mutari nequeant : Sed fortunam, quæ ex æquabili rerum serie exoriatur, in novum alveum divertat.

octavâ in parte] In octavâ parte signorum Tropicorum.

Nec defuit auctor] Hipparchus.
frænosque dierum] Motûs, & regimen dierum primæ parti ascribit Hipparchus.

Horoscopus habet frænos dierum : ergo non defunt, qui Tropica signa loco horoscopante, hoc est primo, ponunt. Ita habebunt frænos dierum, & momenta primæ domûs. SCALIGER.

M. M A N I L I I

A S T R O N O M I C O N.

L I B E R IV.

QUID tam sollicitis vitam consumimus annis ?
 Torquemurque metu, cæcâque cupidine rerum ?
 Æternisque senes curis, dum quærimus ævum,
 Perdimus ; & nullo votorum fine beati
 Victuros agimus semper, nec vivimus unquam ? 5
 Pauperiorque bonis quisque est, quo plura requirit ;
 Nec quod habet, numerat : tantùm quod non habet, optat ?
 Cumque sui parvos usûs natura reposcat,
 Materiam struimus magnæ per vota ruinæ ?
 Luxuriamque lucris emimus, luxuque rapinas ? 10
 Et summum censûs pretium est, effundere censum ?
 Solvite, mortales, animos, curasque levate,
 Totque supervacuis vitam deplete querelis.
 Fata regunt orbem, certâ stant omnia lege,
 Longaque per certos signantur tempora casûs. 15
 Nascentes morimur, finisque ab origine pendet.
 Tunc & opes & regna fluunt, & sæpiùs orta
 Paupertas ; artesque datæ, moresque creati,

lucris emimus] Quodcunque
 ad luxum confert, iis quæstibus,
 quos percepimus, comparamus.
vitam deplete] Vitam exone-
 rate. Vitam curis eximite. *Pel-*
lite cui as.

ab origine] Ab ortu, seu na-
 tali horâ.

moresque creati] Formati quasi
 per creationem.

Et

Et vitia, & clades, damna, & compendia vitæ.
 Nemo caret damno, poterit nec habere negatum; 20
 Fortunamve suis invitam prendere votis,
 Aut fugere instantem. Sors est sua cuique ferenda.
 At nisi fata darent leges vitæque necisque,
 Fugissent ignes Æneam? Troja sub uno
 Non eversa viro fatis vicisset in ipsis? 25
 Aut Lupa projectos nutrisset Martia fratres?
 Romaque sic enata foret; pecudumque magistri
 In Capitolinos auxissent culmina montes,
 Includeve suâ potuisset Jupiter arce?
 Captus & a captis orbis foret? Igne sepulto 30
 Vulneribus victor repetisset Mutius urbem?

compendia vitæ] Vitæ commoda, & emolumenta.

Nemo caret damno] Id est, nemo sine damno. Nec ullus poterit, quod a fato sibi negatum est, habere.

Aut fugere instantem.] Nemo istam fortunam, quæ huic obvenit, potest effugere.

Fugissent ignes] Scilicet ignes Trojæ, a Græcis incensæ.

Non eversa viro] Sub Æneâ, Troja quasi non extincta, in Româ postea, aut in Romæ sede ab illo posita revixit. Victrix igitur Troja secundum fati rationem & ordinem: aut dum fata instarent in Trojæ incendio.

Aut Lupa projectos] Lupa, nutrix Remi & Remuli. Sed quare Martia appellatur? Dicitur Mars Remum & Remulum ex illâ genuisse, & stuprum in Martis luco admissum fuisse. Martia ergo dicitur, quoniam Martis liberos nutrit.

culmina] Auxissent Capitolini montis culmina casis, quas primum pastores erexerunt.

arce] Capitolio. In quo templum Jovis erat, & in templo Jovis imago.

Captus & a captis] Orbem terrarum tandem vicerunt Romani, qui antea a Græcis victi, in Trojæ excidio.

Igne sepulto] Mutius, nil fata dedissent, non urbem revertisset incolumis, & victor ex ipsis vulneribus, quæ Porcennæ cuidam è ministris per errorem intulit, dum regem ipsum peteret: hoc tempore, extincto aut sepulto igne in quo manum exusserat. Quo facta Porcennæ ferociam domuit, & seditum suum per dimissionem effecit. Bentlejus totâ errat viâ, cum exclamat iracundè, quid sit *Igne sepulto vulneribus*? Vah! nasus ejus Atticus aliquando obstruitur.

Solus & oppositis clausisset Horatius armis
 Pontem urbemque simul? Rupisset foedera Virgo?
 Tresque sub unius fratres virtute jacerent?
 Nulla acies tunc evicit. Pendebat ab uno 35
 Roma viro, regnumque orbis fortita jacebat.
 Quid referam Cannas, admotaque moribus arma?
 Varronemque pigrum, magnum; quid? vivere posset,
 Postque tuos, Thrasydene, lacus? Fabiumque morantem?
 Accepisse jugum victas Carthaginis arces? 40
 Speratum Hannibalem nostris cecidisse catenis,
 Exiliumque rogi furtivâ morte luisse?
 Adde etiam Italicas vires, Romamque fuisset
 Pugnanti membris. Adice & civilia bella;

Horatius] Horatius Cocles.
Rupisset foedera Virgo] Virgo
 Cloelia.

Tresque sub unius] Horatius
 superstes Romanus, tres Curia-
 tios Albanos interfecit. Ita victoria
 Romanis cessit.

Nulla acies] Non fuit præ-
 lium commune utrinque commis-
 sum.

fortita jacebat] Roma eo tem-
 pore periclitabatur, aut in max-
 imum discrimen adducebatur.

Varronemque pigrum] Piger
 militiæ Varro dicitur, ob incertiam
 rei militaris. Magnus, quod ani-
 mum non abjecerit ex tantâ clade
 apud Cannas; quapropter ipsi
 redeunti Romanos egisse gratias,
 auctor est Livius, quod de Repub-
 licâ non desperavisset.

BUTIRIGIS.

quid? vivere posset] Cui non
 mortem sibi ipsi concivisset, post
 cladem acceptam apud Thrasy-

mentum lacum a Flaminio? Me-
 lius fuisset mori, quam cladi apud
 Cannas supervivisse.

Speratum Hannibalem] Quem
 nos sperabamus in manus nostras
 venturum esse: quas ubi exilio
 effugit, postea exilium luit furti-
 vâ morte rogi, ist est, furtim sibi
 ipse consciscens mortem.

BUTIRIGIS.

Quid morte rogi? Hunc ha-
 buit rogi, qui furtivam mortem
 sibi intulit. Quædam alia fiat in-
 terpretatio, prorsus me latet.

Bentleyus, ut spurium rejicit,
 nullius MSS. auctoritate innixus;
 hi enim tres versus in omnibus
 MSS. retinentur. Si auctor ipse
 Manilius in eodém ehm Bentleyo
 sæculo vixisset, affirmavissetque se
 ita scripsisse: Bentleyus exclama-
 verit, *Apagy, non credo.*

Et Cimbrum in Mario, Mariumque in carcere victum : 45
 Quòd consul totiens, exulque : ex exule Consul;
 Et jacuit Libycis compar jactura ruinis,
 Eque crepidinibus cepit Carthagini urbem.
 Hoc nisi fata darent, nunquam fortuna tulisset.
 Quis te Niliaco periturum littore, Magne, 50
 Post victas Mithridatis opes, pelagusque receptum,
 Et tres emepso meritos ex orbe triumphos,
 Cum jam etiam posses alium cognoscere Magnum,
 Crederet? ut corpus sepeliret naufragus ignis,
 Et collecta rogam facerent fragmenta carinæ? 55
 Quis tantum mutare potest sine numine fati?
 Ille etiam cœlo genitus, cœloque receptus,
 Cum bene compositis victor civilibus armis,

Et Cimbrum in Mario] Cimbri a Mario fracti, & in fugam versi.
in carcere victum] Marius a Syllâ profligatus, & in vincula conjectus.

consul totiens] Septies consul fuit.

compar jactura] Post Jugurthæ victoriam, ruderibus, quæ fecerāt, jacuit Marius. Ita Lucanus lib. 2.

Nulla triumphati jacuit per regna Jugurthæ.

Damnum seu jacturam Africa tulerat; & Marius damnum intulerat; postea exul & fugitivus dum jacuit Libycis ruinis, eodem tempore ipse ruinâ disiectus. Ruina sua, ait Manilius, par fuit illis ruinis quas intulerat, ita jactura fuit sui.

Eque crepidinibus] Humili seu ignobili loco natus.

Magne] Pompeium Magnum introducit poeta.

alium cognoscere Magnum] Omnes interpretes, & inter hos Bentlejus ipse, hujus loci arcanum detegere non valuerunt. Post Pharalicam cladem in Ægyptum fugientem Ptolemeum, Ptolomæus Rex Ægypti, cognomento Dionysius, Cleopatraz frater, interimendum curavit. Sed ille Ptolomæus vere magnus dici potuit, si Pompeii infortunia miseratus esset, & Pompejus illius operâ vixisset. Tum alium Magnum Pompejus potuit cognoscere, magnum in clementiâ. Hic est verus Manilii animus: quod aliter proposuerunt alii, ignavè conceperunt; & suas quisquillas, non auctoris sensum exhibent.

naufragus ignis] Ex naufragâ navi ignis factus, qui Pompeii corpus ad cineres redegit.

Jura togæ reget, totiens prædicta cavere
 Vulnera non potuit; toto spectante senatu,
 Indicium dextrâ retinens, nomenque, cruore
 Delevit proprio, possent ut vincere fata.

60

Quid nunc erem everfas urbes, regumque ruinas?

Inque rogo Cræsum, Priamumque in littore truncum,

Cui nec Troja rogos? Quid Xerxem, majus & ipso 65

Naufragium pelago? Quid captos agmine Regis

Romanos postes? raptosque ex ignibus ignes?

Cedentemque viro flammam, qui templa ferebat?

Quot subitæ veniunt validorum in corpora mortes?

Seque ipsæ rursus fugiunt, errantque per ignes? 70

Jura togæ] Jus Pacis, aut
 Jus civile, quod fuit Jus civitatis;
inter arma enim silent leges.

Indicium dextrâ] Innuit Ma-
 nilius nomen factionis, quæ in
 Cæsaris mortem conspiraverat.
 Quod nomen ab indicio patuit,
 in manus Cæsaris ab Artemidoro
 tradito, dum ad Senatum, diæ sibi
 fatali, perrexit.

Inque rogo Cræsum] Cæsus a
 Cyro victus & captus, vivus rogo
 impositus.

Priamumque in littore] Ita
 Virgilius.

. . . jacet ingens littore trun-
-cus.

Cui nec Troja rogos] Nam
 dum jacuit corpus Priami in litto-
 re, rogos ei defuit: & quanquam
 Troja tunc conflagraret, tamen
 vicem rogi non supplevit, quoad
 corpus ab isto incendio, cæu rogo,
 consumeretur.

majus & ipso] Naufragium
 adeo magnum, ut vix pelagus ca-
 pere potuit.

Romanos postes] Porcennia ja-
 niculum cepit. SCALIGER.

raptosque ex ignibus] Ignis
 Vestales ex ignibus Templi. Me-
 tellus, flagrante templo Vestæ,
 ignes sacros abripuit.

qui templa ferebat] Qui sacra
 templi secum tulit. Naso hunc
 locum Bentlejus suspendit. Quo-
 modo, ait criticus, *templa ferebat*,
collo an manu? Quomodo ille hoc
 loco non schema sentire potuit?
Templum enim auctor inducit, per
 metonymiam subjecti, continen-
 tem pro contento.

Seque ipsæ rursus] Mortes se
 fugere affirmantur, quando præ-
 ter spem morbus gravis retroce-
 dit. *Et errare per ignes*, quando
 aliquis febre laboret, & fatalem
 morbi vim evadat. Tunc enim
 mortes per tales ignes errant tan-
 tum, quoniam, si infederint, æger
 forsitan periret.

Ex ipsis quidam elati rediere sepulchris.
 Atque his vita duplex, illis vix contigit una.
 Ecce levis perimit morbus, graviorque remittit :
 Succumbunt artes, rationis vincitur usus.
 Cura nocet, cessare juvat : mora sæpe malorum 75
 Dat causas ; læduntque cibi, parcuntque venena.
 Degenerant nati patribus, vincuntque parentes,
 Ingeniumque suum retinent : transitque per illum,
 Ex illo fortuna venit. Furit alter amore,
 Et pontum tranare potest, & vèrtère Trojam. 80
 Ecce patrem nati perimunt, natosque parentes :
 Mutuaque armati coeunt in vulnera fratres.
 Non nostrum hoc bellum est : coguntur tanta movere,
 Inque suas ferri poenas, lacerandaque membra.
 Et Decios non omne tulit, non omne Camillos 85
 Tempus, & invictum devictâ morte Catonem.
 Materies in rem superat, sed lege repugnat ;
 Nam

Cura nocet] Per nimiam curam aliquando morbus ingravescit : melius est, cum res ita se habent, quod fors ferat, æquo animo ferre.

vincuntque parentes] Id est, filii nonnunquam patriorum capitum hæredes sunt degeneres ; alias, parentum virtutes plusquam imitatione assequuntur : Eodem tempore, ingenium tam amabile, per totam vitam retinent.

transitque per illum] Illum præterit fortuna ; illum amplectitur.

pontum tranare potest] Propter Helenam, quam Paris deperiit & abstulit, Troja everfa est.

coguntur tanta movere] Fatum nos regit, secundum hujus auctoris hypothesin ; ad omnia, quæ facimus, miris modis quodam impetu cogimur. *Coguntur ad fratres supra dictos refert.*

devictâ morte] Cato mortis terrores, animi atrocitate, subegit.

Materies in rem superat] Si lent interpretes. Hic versus videtur a sciolo quodam inferciri. Nam neque præcedentem, neque subsequentem sensum connectit ; nisi forsan authoris mentem, si sit Manilli, hoc modo eruere possimus. Materies, sive opes, ad rem certam faciendam abundant, sed

Nam neque paupertas breviores excipit annos,
 Nec sunt immensis opibus venalia fata.
 Sed rapit ex cœpto in funus fortuna superbos, 90
 Indicitque rogam summis, statuitque sepulchrum.
 Quantum est hoc regnum, quod regibus imperat ipsis?

Quinetiam infelix virtus, & noxia felix.
 Et malè consultis pretium est, prudentia fallit.
 Nec fortuna probat causas, sequiturque merentes; 95
 Sed vaga per cunctos nullo discrimine fertur.
 Scilicet est aliud, quod nos cogatque regatque,
 Majus; & in proprias ducat mortalia leges,
 Attribuatque suos ex se nascentibus annos,
 Fortunæque vices. Permiscet sæpe ferarum 100
 Corpora cum membris hominum: non seminis ille
 Partus erit. Quid enim nobis commune feris? Que?
 Quisve in portenti noxam peccarit adulter?
 Astra novant formas, cœlumque interserit ora.
 Denique si non est fati, cur traditur, ordo? 105
 Cunctaque

sed fati lex vetat. *Lege repugnat pro lege repugnatur*, contra grammatices præcepta; quæ vero Manilius sæpissimè violat. Hæc expositione, ad duos sequentes versus est argumenti thesis. Nam cum fati lex prohibeat vitam opibus venalem esse; paupertatis, sive pauperum, non brevior erit vita, ob largitionis impotentiam.

ex cæpto] In editionibus pene omnibus *rapit exceptos*. Sed quid sit *rapere exceptos* nisi *rapere raptos*? Proculdubio scripsit Manilius *ex cæpto*, id est *Ex voto*. Ita haudquam prosperè cæptis succedebat, scilicet, votis succedebat.

Liv. 21. 7. Cur non terrores criticos hoc loco incutit Bentlejus? Ille frigide mutat, *ex testo*. Heu! quantà de spe decidimus!

ex se nascentibus] Ex seipso, annos det illis qui nascuntur. Ita est ordo verborum. Fatum intelligitur per illud quod est *majus*, in versu superiore.

in portenti noxam] Nempe, quis adulter adeo peccet, ut portentum in pœnam peccati producat. *Noxam* pœnam.

interferit ora] format vultus.
Denique si non est] Si hæc non sint ex fati ordine, cur ita dicuntur? cur talis sit prædictio? nec talis

Cunctaque temporibus certis ventura canuntur ?

Nec tamen hæc ratio facinus defendere pergit,
Virtutemve suis fraudare in præmia donis.
Nam neque mortíferas quisquam minus oderit herbas,
Quòd non arbitrio veniunt, sed semine certo : 110
Gratia nec levior tribuetur dulcibus escis,
Quòd natura dedit fruges, non nostra voluntas.
Sic hominum menti tantò fit gloria major,
Quòd cœlo gaudente venit : rursusque nocentes
Oderimus magis, in culpam poenasque creatos. 115
Nec refert, scelus unde cadat : scelus esse fatendum.
Hoc quoque fatale est, sic ipsum expendere fatum.

Quod quoniam docui, superest nunc ordine cœto
Cœlestes fabricare gradus, qui ducere flexo
Tramite prudentem valeant ad fidera vatem. 120

Nunc tibi signorum mores, summumque colorem,
Et studii varias artes, ex ordine reddam.

talis ratio delictorum gratiam facit : nam & virtus & vitium nostri sunt arbitrii.

Nam neque mortíferas] Ita mentem auctoris concipe. Vitium neque in odium veniet, utrum a nobis ipsis originem ducat, an a fati necessitate. Ita virtus, non minus grata, si a naturâ rerum oriatur, quam si a nostris voluntatibus.

cœlo gaudente] Cœlo favento. Id est, cœlo vitæ bene actæ principia inspirante.

in culpam poenasque] Qui a fati legibus, in omne scelus ruunt,

& poenam peccatis debitam pendunt.

Hoc quoque fatale est] Ridicula prorsus sententia, & forsan non auctoris, sed scribæ alicujus protervi. *Hoc est secundum leges fati, sic*, nempe quomodo in lineis prioribus dictio valet, *de fato discernere*. Acutè, si hæc sit acuta locutio, *bonum est bonitatem asserere*.

flexo tramite] Obliquitatem Zodiaci innuit.

summumque colorem] Absolutam signorum dispositionem.

Dives fecundis Aries in vellera lanis,
 Exutusque, novis rursus spem semper habebit :
 Naufragiumque inter subitum, censûsque beatos 125
 Crescendo cadet, & votis in damna feretur :
 In vulgumque dabit fructûs, & mille per artes
 Vellera diversos ex se parientia quæstûs :
 Nunc glomerare rudes, nunc rursus solvere lanas,
 Nunc tenuare levi filo, nunc ducere telâ : 130
 Nunc emere, & varias in quæstum vendere vestes,
 Quæis sine non poterant ullæ subsistere gentes ;
 Vel fine luxuriâ tantum est opus. Ipsa suismet
 Afferuit Pallas manibus, dignumque putavit,
 Seque in Arachneâ magnum putat esse triumphum. 135
 Hæc studia, & similes dicet nascentibus artes,
 Et dubia in trepido præcordia pectore finger,
 Seque suâ semper cupientia vendere laude.

Taurus simplicibus donabit rura colonis :
 Pacatisque labor veniet nec præmia laudis, 140
 Sed terræ tribuet partûs. Submittit aratris

Dives fecundis] Aries dabit
 mercatores, qui variis casibus
 rem frangent, ac iterum stabiliunt.

SCALIGER.

Exutusque] Spoliatusque.
votis in damna] Quando, quod
 optaverant, acquisiverunt, fortu-
 næ naufragium facient.

Vel fine luxuriâ] Hoc opus
 necessarium est, etiam si luxuria
 non divaricatis cruribus incedat.

Afferuit Pallas] Dignum seip-
 sâ opus afferuit.

triumphum] Pallas dicitur tri-
 umphus, hoc est triumphatrix,
 quomodo pastor certamen, hoc est
 certator apud Maronem.

SCALIGER.

Hæc studia] Hæc Aries dabit
 studia, &c.

Seque suâ semper] Ille, qui
 umbras falsæ gloriæ consectantur,
 illis, qui laudant quicquid agant,
 se vendere dicantur; quoniam, ob
 laudes erogatas, illis sese omnino
 dedunt. Itidem, magnificâ præ-
 dicatione se efferentes, quodam-
 modo se vendere dicantur; quic-
 quid enim venditioni objicitur, a
 venditore laudatur.

Pacatisque labor] Coloni, tran-
 quillitatem ruris sentientes, nun-
 quam in bellis versantur.

Ille,

Colla, jugumque suis poscit cervicibus ipse.
 Ille, suis Phœbi portat cum cornibus orbem,
 Militiam indicit tertis, & segnia rura
 In veteres revocat cultûs, dux ipse laboris; 145
 Nec jacet in sulcîs, volvitque in pulvere pectus.
 Serranos Curiosque tulit, fascesque per arva
 Tradidit, eque suo Dictator venit aratro.
 Laudis amor, tacitæ mentes, & corpora tarda
 Mole valent, habitatque puer sub fronte Cupido. 150

Mollius è Geminis studium est, & mitior ætas,
 Per varios cantûs, modulataque vocibus ora,
 Et graciles calamos, & nervis infita verba
 Ingentemque sonum : labor est etiâ ipsa voluptas.
 Arma procul, lituosque volunt, tristemque senectam; 155
 Otia & æternam peragunt in amore juventam.
 Inveniunt & in astra vias, numerisque modisque
 Consummant orbem, postquam ipsos fidera linquunt.
 Natura ingenio minor est, perque omnia servit.

Ille, suis Phœbi] Sol signum
 Tauri ingreditur stato die : hinc
 dicitur orbem Phœbi cornibus por-
 tare.

Militiam indicit] Terræ mi-
 litia, est terræ cultus.

Serranos Curiosque] Sub Tauro
 Serranus & Curius nati fuerunt.

fascesque per arva] MS. &
 Rom. *facileque per arva* : id est,
 fecit ut sese facile ac non gravatè
 traderent Reip. a privato labore
 discedentes. BUTIRIGIS.

Sì *fasces* retineantur, sensus est,
 inter arvorum cultûs fasces Cin-
 cinnato Serrano deferebantur.

tarda mole] Tarda ob molem.
sub fronte] Id est, in oculis,
 amoris indicibus.

nervis infita verba] Verba fo-
 nis accommodata.

Ingentemque sonum] Puta Mil-
 vinæ, quæ tibia est soni acutissimi.
 Milvi enim jugere dicuntur.

BUTIRIGIS.

Consummant orbem] A fide-
 rum studio ad Geometriam & A-
 rithmeticen, & Geographiam se
 conferunt. A numeris Arithme-
 ticos, à modis Geometras censet.
 SCALIGER. *Orbem disciplinæ.*

Natura ingenio] Quomodo sit
 natura ingenio minor, cum in-
 genium sit naturæ ipsius vis exer-
 ta, ipsi Œdipo scrupulum inji-
 ciat.

In tot fœcundi Gemini commenta feruntur.

169

Cancer at ardenti fulgens in cardine, victum

Quem Phœbus summis revocatus curribus ambit,

Articulum mundi retinet, luceſque refleſcit.

Ille tenax animi, nullosque effusus in uſus,

Attribuit varios quæſtûs, artemque lucrorum :

165

Merce peregrinâ fortunam ferre per urbes,

Et gravia annonæ ſpeculantem incendia, ventis

Credere opes, orbisque orbi bona vendere poſſe,

Totque per ignotas commercia jungere terras,

Atque alio ſub ſole novas exquirere prædas,

170

Et rerum pretio ſubitos componere cenſûs.

Navigat, & ſteriles optando fortibus annos,

Dulcibus uſuris, æquo quoque, tempora vendit.

Ingenium ſolers, ſuaque in compendia pugna.

Quis dubitet vaſſi quæ ſit natura Leonis ?

Qualque ſuo diſſet ſigno naſcentibus artes ?

175

fulgens in cardine] In æſtivo Circulo.

victum] ſub poteſtate ſolis. Cancer eſt hoc tempore.

Quem Phœbus] MS. & Rom. *cruribus*. Recte: Sol enim ſumma Cæneri crura ſoliſtitio interſecat. BUTIRIGIS.

revocatus] Revertens æſtiva ab hybernis.

Articulum mundi] Punctum cardinale æſtivum.

luceſque refleſcit] Id eſt, dies longiores reducit.

Ille] Cancer.

tenax animi] Animum ceſans; naturam ſuam non indi- eans. Cancer non iſtam utilita- tem rebus creatis conſert, quam

cætera præbent animalia. Ita ſen- ſerunt veteres.

ſpeculantem incendia] *Anno- nam incendere*, Varro. Nempe annonam caram reddere.

orbisque orbi] Bona unius re- gionis alteri regioni vendere.

optando] Optat. ut pecunis, quam mutuam dedit, nil produ- eat. Tunc enim qui mutuo ſump- ſit, æs alienum augebit, & fœne- rator majorem uſuram efflagitabit.

tempora vendit] Tempora mercatur, ſive toto vitæ tempore mercaturam fœneratam facit. *Pretio Equo quoque*; ſcilicet, in tantum fœnus creſcit, ut tandem uſura ſit ſorti æqua.

Ille novas semper pugnās, nova bella ferarum
 Apparat, & pecorum spolio, vivitque rapinis.
 Hoc habet hic studium, postes ornare superbos
 Pellibus, & captas domibus configere prædas,
 Et purgare metu silvas, & vivere raptō. 180
 Sunt quorum similes animos nec mœnia frænent,
 Sed pecorum membris mediâ grassentur in urbe,
 Et laceros artūs suspendant fronte tabernæ,
 Luxuriæque parent cædem, mortesque lucrentur.
 Ingenium ad subitas iras, facilesque recessus, 185
 Ac quale est puero. Sententia pectore simplex.
 At quibus Erigone dixit nascentibus ævum,
 Ore, magisterio, nodoque coercita Virgo,
 Ad studium ducit mores, & pectora doctis
 Artibus instituit: nec tam compendia censûs, 190
 Quàm causas, viresque dabit perquirere rerum.
 Illa decus linguæ faciet, regnumque loquendi;
 Atque oculos mentis, quæ possit cernere cuncta,
 Quamvis occultis naturæ condita causis.
 Hic & scriptor erit velox, cui littera verbum est, 195

Ille novas] Venatores Leo dat, & confectores ferarum. Facit & simplices, ac minimè dolosos.

purgare metu] Frequentantes silvas metu ferarum liberare, ferarum internecione.

laceros artūs] Venationem describit. Artūs laceri fronte cavarum suspendebantur, in quibus feras custodiebant Antiqui, in honorem & gloriam cædis.

mortesque lucrentur] In luxuriam parant cædem, id est, feras cædebant in sumptūs ostentationem; & hoc modo, quæstum fecerunt, dum auram popularem capterent.

Ore, magisterio, nodoque] Virgo dociles, studiosos, eruditos,

facundos, acutos dabit. Nascentur etiam notarii, singularii, scriptores. Item pudentes, & compositis moribus. Virgo coccinā veste culta, quia compositā pallā pingebatur. Allusum autem ad strophium, quod finem stringit. Ab eo sinu incipit Libra. Ideo magisterium virgini attribuitur, quoniam in his rebus auctoritate suā valet. Os autem, modestiam vocat. SCALIGER.

nec tam compendia censûs] Non tam divitias querendi, quàm rerum naturam & causas, modum præcipit.

cui littera verbum] Scriptor singularius.

Quique notis linguam superet, cursumque loquentis,
 Excipiens longas nova per compendia voces.
 Ingenio bonus : at teneros pudor impedit annos,
 Magnaque naturæ cohibendo munera frænat.
 Hinc fœcundus erit, quod mirum in virgine, partus. 200

Librantes noctem Chelæ cum tempore lucis,
 Mensuræ tribuent usûs, & pondera rerum,
 Et Palamedeis certantem viribus ortum;
 Qui primus numeros rebus, qui nomina summis
 Imposuit, certumque modum, propriasque figuras. 205
 Hic etiam legum tabulas, & condita jura
 Noverit, atque notis levibus pendentia verba;
 Et licitum sciet, & vetitum quæ pœna sequatur,
 Perpetuus populi privato in limine Prætor.
 Non alio potius genitus fit Servius astro, 210

Librantes noctem Chelæ] Hic
 locus in MS. & Rom. sic habet :

Librantes noctem, &c.

*Per nova maturi post annum
 munera Bacchi.*

nam in Libræ signo utrumque est,
 æquinoctium & vindemia. Sed hic
 versus a Scaligero e textu able-
 gatus. Non solum irreptitius,
 ait, sed & ridiculus, & barbarus,
 ac nullam sententiam efficit.

BUTIRIGIS.

Et Palamedeis] Palamedes
 calculorum ludum, mensurarum
 ac ponderum rationem excogita-
 visse fertur; necnon suffragia,
 quibus in judicando liberandoque
 nunc utimur, primus omnium re-
 perisse. Numerorum inventorem

fuisse affirmat Plato, item Sopho-
 cles :

Οὐτὸν δὲ φησὶ τῶν Χρ. Ἀγρίω γράτο
 Σταθμὴν τ' ἀριθμῶν καὶ μέτρων ἐνέ-
 μαλα

Κακὸν ἔτιον —

Ortus certare viribus Palamedis
 dicitur, ut sub hoc signo natus,
 istam ingenii altitudinem in Pala-
 mede conspiciam, assequi conabi-
 tur.

notis levibus] Verborum com-
 pendiiis.

privato in limine] In privatâ
 domo clientium casus solvit.

Quasi alter Prætor erit, qui
 potius jus dicere, quam interpre-
 tari videbitur. Nam ab ejus sen-
 tentiâ stabunt, qui eum domi con-
 sulent. SCALIGER.

Qui

Qui leges magis imposuit, quàm jura retexit.
Denique in ambiguo fuerit quodcunque locatum,
Et rectoris egens, diriment examina Libræ.

Scorpius, armatâ violentâ cuspide caudâ,
Qui, sua cum Phœbi currum per sidera ducit, 215
Rimatur terras, & sulcis semina miscet,
In bellum ardentes animos, & Martia castra
Efficit, & multo gaudentem sanguine civem :
Nec prædâ, quam cæde magis, Cumque ipsa sub armis
Pax agitur, capiunt saltûs, silvasque pererrant. 220
Nunc hominum, nunc bella gerunt violenta ferarum :
Nunc caput in mortem vendunt, & funus arenæ :
Atque hostem sibi quisque parat, cum bella quiescunt.
Sunt quibus & simulachra placent, & ludus in armis ;
Tantus amor pugnæ est, discuntque per otia bellum, 225
Et quodcunque pari studium producit arte.

Qui leges magis imposuit] Servius plurimas leges proposuit in utilitatem publicam spectantes, auctor legis, qui imponit : Juris interpres, qui legum nodos resolvit, & in argumentis urgendis, ingenii telis pugnat.

Servius hic fuit Juris antistes, Ciceroni familiaris.

Tantæ animi dotes in Servio, cum clientis causam ageret, ut legis lator magis, quam Juris consultus videretur.

Et rectoris egens] Quodcunque auxilio aut ductu indiget.

Qui, sua] MS. & Rom. *Quâ sua*, quâ autem, nimirum caudâ, rimatur terras, &c. BUTIRIGIS.

cum Phœbi] Quando Phœbus hoc signum maximè afficit.

sulcis semina miscet] Cuspide Scorpius semina terræ mandata evertere fingitur.

sub armis] Inter arma:

capiunt saltûs] Qui capiunt saltûs? Nempe, animi ardentes supra dicti, venationis causâ.

Nunc caput in mortem] Quoniam auctorati, non ad ferrum damnati hoc faciunt.

SCALIGER.

Sunt quibus & simulachra] Campi doctores sunt: aut sub campi doctore simulachra pugnæ proludunt, & ad palaria batuunt, aut virgis deludunt. Idem.

At

At quibus in bifero Centauri corpore fors est
 Nascendi concessa, libet subjungere currûs,
 Ardentes & equos ad mollia ducere fræna,
 Et totis armenta sequi pascentia campis, 230
 Quadrupedum omne genus positis domitare magistris,
 Exorare tigres, rabiemque auferre leoni,
 Cumque elephante loqui, tantamque aptare docendo
 Artibus humanis varia ad spectacula molem.
 Quippe feræ mixtum est hominis per sidera corpus : 235
 Quodque intenta gerit curvato spicula cornu,
 Et nervos tribuit membris, & acumina cordi,
 Et celeres motûs, nec delassabile pectus.
 Festinos, Capricorne, foves penetralibus ignes :
 Hinc artes studiumque trahis. Nam quicquid in usûs 240

bifero Centauri] Centaurus biformis. Pars ex equo, pars ex homine fingitur.

subjungere currûs] Sagittarius aut Centaurus rhedarios, equarios, domitores, mansuetarios, robustos, acutos, agiles, vegetos facit. SCALIGER.

subjungere currûs] Equos curribus jungere. Hypallage.

armenta] Equorum armenta.

Quadrupedum omne genus] Omne genus equorum. Ita Virgilius per vocem *quadrupedem* significat equum. Æn. 11.

positis domitare] Positis dorso magistris.

Exorare tigres] Mansuetos reddere tigres. Mansuetarii dicuntur, qui hoc faciunt. *Exorare* est, leniter tractando id efficere, quod non melius ex sententiâ evenisset, etiam si exoravisses.

Cumque elephante] Quis unquam audivit, elephantos loqui? Dictio est elegans, & hanc vim habet: Tantam cum elephante familiaritatem contrahere quasi humanos mores elephantos excoluissent.

Quippe feræ mixtum] Corpus Sagittarii equinâ & humanâ formâ constat.

per sidera] Quoad sidera, seu inter sidera.

Quodque intenta] Quoniam Sagittarius gerit Sagittas in arcu extento, ideo hominibus sub senatis vires corporis & animi tribuit: & velocitatem, & robur, quod defatigatione nunquam ingravescit.

Festinos, Capricorne,] Festinum ignem vocat, a naturâ elementi.

Ignis

Ignis agit, poscitque novas ad sidera flammæ,
 Sub te censendum est: scrutari cæca metalla,
 Depositas & opes, terræque exurere venas.
 Quicquid & argento fabricetur, quicquid & auro,
 Quodd ferrum calidi solvant atque æra camini, 245
 Consumantque foci Cererem, tua munera surgent.
 Addis & in vestes studium, mercemque fugacem
 Frigore, brumalem servans per sidera sortem,
 Quâ retrahis ductas summa ad fastigia noctes,
 Nascentemque facis revocatis lucibus annum. 250
 Pars prior at Veneri mixto cum crimine servit,
 Hinc est mobilitas rerum, mutataque sæpe
 Mens natat. At melior juncto sub Pisce senecta est.

Ille quoque inflexâ fontem qui projicit urnâ,
 Cognatas tribuit juvenilis Aquarius artes; 255
 Cernere sub terris undas, inducere terris,

Ipsaque

Ignis agit] In humani generis usum quodcunque facit ignis, aut ab igne factum est.

poscitque novas ad sidera] Quid vult auctor per *ad sidera*? An unquam sidera novas flammæ postulent? Si ita scripsit Manilius, in mentem venit dicere, quicquid a sideribus (a quibus, ut in toto libro constat, omnia quæ in terris extant proveniunt) flammæ novas exigit, Capricorni auxilio innititur. Aut quicquid ignem poscat apud sidera, sub Capricorni signo positum est: Veteres enim, stellas, tot ignes fuisse, existimabant; quæ in terras vires suas continuò emisissent.

mercemque fugacem] Videtur accipere mercem fugacem pro eâ, quæ cito extruditur, neque diu

apud Sagarium manet; & hoc ita fit, tempore brumali. Tunc enim, propter anni tempus, mercis magna incendia vulgo sunt.

SCALIGER.

retrahis ductas] Noctes sub Capricorno, longissimæ. A Capricorno ad Cancrum gradatim breviores, luces vero ampliores.

Pars priorat Veneri] Venerem, quæ præter naturam est, leviter perstringit, in vocibus *mixto cum crimine*. Crimen est duplex: unum ex illicito amore, alterum ex libidine, quæ præter naturam, oritur.

juncto sub Pisce] Capricorni pars inferior in piscem definit, qui, ob algorem, senectam indicat.

Cernere sub terris] Aquæ ductus. Aquæ, quæ primo sub terris inveniuntur, & inde, machinis

Ipsaque converfis aspergere fluctibus astra,
 Littoribusque novis per luxum ludere pontò,
 Et varios fabricare lacùs, & flumina ficta,
 Et peregrinantes domibus suspendere rivos. 263
 Mille sub hoc habitant artes, quas temperat unda,
 Perque arcùs veniunt operum; portisque sequuntur.
 Quippe etiam mundi faciem, sedesque movebit
 Sidereas, cœlumque novum versabit in orbem.
 Mite genus, docilesque fluunt a fidere partùs : 265
 Pectora nec sordent; faciles in damna feruntur :
 Nec deest, nec superest census. Sic profluit urna.
 Ultima quos Gemini producunt sidera Pisces,
 His erit in pontum studium, vitamque profundo
 Credent, & puppes, aut puppibus arma parabunt. 270
 Quicquid & in proprios pelagus desiderat usùs.
 Innumeræ veniunt artes. Vix nomina rebus
 Sufficiunt. Tot sunt, parvæ quot membra carinæ.
 Adde gubernandi studium. Pervenit in astra,
 Et pontum cœlo conjunxit. Noverit orbem, 275
 Fluminaque, & portùs mundi, ventosque, necesse est.
 Jamque huc atque illuc agilem convertere clavum,

chinis aquaticis, terris inducuntur, Hic, artibus variis, scaturigines, expressiones aquarum, elices, naumachia, pensilia aquarum receptacula tectorum culminibus, excogitantur.

portisque sequuntur] Ille artes, per quas formæ structiles, dividicula, aut castella ducuntur. *Portis sequuntur*, artes oriuntur aquaticæ portarum erectione.

Sidereas] Sub hoc signo Astronomi nascuntur. SCALIGER.
cœlumque novum] Sphæram Archimedeam intelligit. Idem.

faciles in damna] Luxuriæ dediti: ob quam causam rem familiarem facillimè abliguriunt.

Ultima quos] 'Pisces sunt signa ultima Zodiaci.

arma parabunt] Armamenta scilicet navalia.

Pervenit in astra] Quid in astra pervenit? Nempe, gubernandi studium. Ars nautica enim astrorum cursibus obtemperat.

portùs mundi] Portùs terræ. Raro mundus in hoc opere æquè valet ac terra.

renare ratem, fluctusque effindere rectos ;
 remis agere, & lentas inflectere tonsas ;
 lacidum inductis everrere retibus æquor, 280
 oribusque suis populos exponere captos :
 uncas celare cibis, aut carcere fraudem.
 ales etiam pugnas, pendentia bella
 ibunt, pelagique infectos sanguine fluctus :
 eleres motus, mutataque cuncta per ævum. 285

os tribuunt mores, atque has nascentibus artes
 ex naturâ propriâ pollentia signa.
 nihil in semet totum valet. Omnia vires
 certis sociant signis sub partibus æquis,
 elut hospitio, mundi commercia jungunt, 290
 ceduntque suas partes retinentibus astris.
 partes decimas dixere Decania gentes,

A nu-

renare ratem] Ratem guber-

fluctusque effindere rectos] is est: Ita mare carinâ fin-
 ut recto ductu ad locum
 situm aut portus optatos
 niamus.

tas inflectere tonsas] Lata
 pars, ob tenuitatem, facile
 tur; præsertim per remigum
 & undarum repugnantiam.

culos exponere] Exponere
 s, qui populi sunt aut inco-
 aris.

t carcere fraudem] Nassa
 toria, quæ e viminibus con-
 constat, & in parte extremâ
 continet, in aquas a piscas
 demergitur, deditâ operâ
 illaqueare.

tribuunt] Iis, qui sub pis-
 nascuntur, *nauales pugnas*,
 attribuant.

Bis sex] Signa duodecim, quæ
 vires, secundum naturas exerunt,
 tribuunt, &c.

Sed nihil in semet.] Non fig-
 num ullum per se, aut per pro-
 prias partes quidem, potentiam
 universam, aut omnibus numeris
 absolutam habet.

Et velut hospitio] Modo quasi
 hospitali.

retinentibus astris] Alternum
 inter signa auxilium valet. Suas
 partes quæque dant aliis, & ab
 aliis suas partes recipiunt. *Astris*
retinentibus suas partes.

Decania gentes] Cum trice-
 narum partium sit signum, unum-
 quodque tres decurias habet. Sin-
 gulis decuriis singuli decani præ-
 sident. Ut primæ parti Arietis
 præsidet Aries ipse, & reliquis
 novem. Undecimæ, ac reliquis
 novem

A numero nomen positum est, quòd partibus astra
 Condita tricenis propriâ sub sorte feruntur,
 Et tribuunt denas in se coeuntibus astris,
 Inque vicem ternis habitantur fidera signis.

294

Sic altis natura manet confecta tenebris,
 Et verum in cœco est, multâque ambagine rerum,
 Nec brevis est usus, nec amat compendia cœlum.
 Verum aliis alia opposita est & fallit imago,
 Mentiturque suas vires, & numina celat.
 Stat tamen, & proprias miscet per singula vires.
 Quæ tibi non oculis, altâ sed mente fuganda est
 Caligo; penitusque Deus, non fronte notandus.

309

Nunc quæ sint conjuncta, quibus, quove ordine reddam,
 Ne lateant aliæ vires aliena per astra.
 Namque Aries primam sortem sibi vindicat ipsi;
 Altera fors Tauro, Geminis pars tertia cedit.
 Sic inter denas divisum ducitur astrum;

306

novem Taurus. Vicefimæ primæ, ac reliquis novem Gemini. Idem ordo in cæteris signis tonetur. Signa, quæ se ex trigono aspiciunt, eodẽm Decanos habent. Nam Aries, Leo, Sagittarius, quæ trigona sunt, eodẽm Decanos habent, Arietem, Taurum, Geminos. Eadem ratio in reliquis: ut in uno Signo terpi Decani sint: quia tribus contuberniis, seu Decuriis distinguuntur. SCALIGER.

gentes] Populi universi, five, gentes universæ.

brevis est usus] Disciplina, quæ ad rerum cœlestium notitiam ducit, longa est & laboriosa.

verum aliis alia] Ob diversas

signorum figuras & vires, & fallaciam, quæ exinde oritur, nodi difficiles scientiæ ægrè retexuntur. Quamobrem non videndo, sed meditando, tenebræ discutiendæ; & natura non extrinsecus, sed intrinsecus, expendenda.

Nunc quæ sint] Signa quæ sint consociata, & quibus signis sint in societatis fœdus ascita, enumerat, ne in aliis signis aliæ potentie ignorentur.

Namque Aries] Ait Arietem primam sui Decaniam sibi retinere: secundam Tauro concedere; tertiam Geminis. FAYUS.

inter denas] In tres decima sortes. Idem.

Totque

Totque dabit vires, dominos quotcunque recepit. 310
 Diversa in Tauro ratio est, nec parte sub ullâ
 Censetur: Cancro primam, mediamque Leoni,
 Extremam Erigonæ tribuit natura per astrum.
 Libra decem partes Geminorum prima capeffit;
 Scorpius adjunctas: Centauri tertia pars est. 315
 Nec quisquam numero discernitur: ordine cedit.
 Cancer in adversum Capricorni dirigit astrum,
 Bis quinas primum partes dignatus in illo
 Temporis articulo, sub quo censetur & ipse;
 Quod facit æquales luces brumalibus umbris, 320
 Cognatamque gerit diverso in cardine legem.
 Alterius partis perfundit Aquarius ignes,
 Quem subeunt Pisces, extremo fidere Cancri.
 At Leo consortis meminit, sub lege Trigoni,
 Lanigerumque ducem recipit, Taurumque quadrato 325
 Coniunctum sibi. Sub Geminis pars tertia fertur:
 Hos quoque conjungit per fenos linea flexus.

dominos] Decanos. Docet in
 v. sequenti primæ Tauri Decaniæ
 præesse Cancrum, &c.

Libra decem partes] In pri-
 mam Geminorum Decaniam do-
 minatur Libra.

Nec quisquam] Sensus sic se
 habet. Non tam numeri, quam
 ordinis ratio habetur. Cancer di-
 rigit se secundum Capricorni fidem,
 Decaniam suam concedens in isto
 cardinali puncto, sub quo cen-
 setur Capricornus: quoniam Can-
 cer, dies æstivos æquales noctibus
 hibernis efficit.

Cognatamque gerit] Et in
 causâ est Cancer, quare noctes
 hybernas, æquales diebus æstivis,
 Capricornus in adverso cardine ef-
 ficat. Lex hæc est cognata.

Alterius partis] Signum Aqua-
 rius Stellas Decaniæ secundæ, quæ
 ad Cancrum pertinet, aspergit.

extremo fidere] Decaniâ ter-
 tiâ.

consortis meminit] Nempe
 Arietis, qui Leoni consors est lege
 Trianguli. Etenim Aries, Leo,
 Sagittarius, primum constituunt
 Triangulum. *Favus.*

Taurumque quadrato] Secun-
 dæ suæ Decaniæ, Leo Taurum
 præficit, qui sibi coniunctus lege
 Quadrati. Nam Taurus, Leo,
 Scorpius, Aquarius, Quadratum
 efficiunt. Idem.

Hos quoque] Gemini Leo-
 ni junguntur lege Hexagoni.
 Idem.

Præcipuum Erigone Cancro concedit honorem,
 Cui tribuit primam partem. Vicina relicta est
 Vicino, Nemeæ, tibi : pars ipsius ima est, 330
 Quæ fastidito concessa est jure potiri.

Sed Libra exemplo gaudet, pariterque regentem
 Noctes atque dies diverso in tempore secum
 Lanigerum sequitur. Veris juga temperat ille :
 Hæc autumnales componit lancibus horas. 335
 Nulli concedit primam, traditque sequenti
 Vicinam partem. Centauri tertia summa est.

Scorpius in primâ Capricornum parte locavit ;
 Alterius dominum, cui nomen fecit ab undis :
 Extremas voluit partes sub piscibus esse. 340
 At qui contento minitatur spicula nervo,
 Lanigero primas tradit sub jure Trigoni,
 Et medias Tauro partes, Geminisque supremas.
 Nec manet ingratus Capricornus crimine turpi,
 Sed munus reddit Cancro, recipitque receptus, 345
 Prin-

Præcipuum Erigone] Decaniæ
 primæ, quæ ad Virginem pertinet,
 Cancrum præesse docet : secundæ
 Leonem, tertiæ Virginem ipsam.
 Idem.

fastidito] Ab aliis contempto.
 Idem.

Sed Libra exemplo] Aries,
 qui puncto Æquinoctiali verno dies
 noctibus æquat, primam sui De-
 caniam sibi retinet, exemplum Li-
 bræ præbet, quæ, autumnali tem-
 pore, noctes diebus similiter æ-
 quat, & primam suam Decaniam
 regit. FAYUS.

Hæc autumnales] Elegantif-
 simè servatis Libræ partibus, jugo
 & lancibus. Ille, inquit, Aries
 temperat veris juga : hæc vero
 Libra componit autumnales horas
 suis lancibus. BUTIRIGIS.

sequenti] Scorpius Libram se-
 quitur.

Alterius dominum] Dominum
 alterius seu secundæ Decaniæ A-
 quarium constituit.

crimine turpi] Ingrati animi
 crimen intelligendum est.

recipitque receptus] Receptus
 fuerat a Cancro Capricornus,
 nunc

incipiumque sui donat. *Conjuncta Leonis*
 ma ferunt, summas at partes Virginis esse.
 tibus æternis gaudens urnâque fluenti,
 i sui Libræ permittit prima regenda.
 rentesque decem partes nepa vindicat ipsi : 350
 amas Centaurus retinet juvenile per astrum.
 i superant gemini Pisces, qui sidera claudunt.
 igeri primos tradunt in finibus usûs :
 que decem medias partes tu, Taure, receptus ;
 od superest ipsi sumunt, atque orbe feruntur 355
 remo, sic & fortis pars ultima cedit.

Hæc ratio reteggit latitantis robora mundi,
pluresque domos, partitaque munia cælum
idit, & mediis secuit quoque sepibus orbem.

Nec tua sub titulis fallantur pectora notis : 360
simulant, non se ostendunt mortalibus astra.
ius est acies animi mittenda sagaxis,
ue alto quærenda manent, junctisque sequendum

c vicissim Cancrum gratè re-
Primam Decaniam Ca-
ornus Cancro tribuit, quia
cer primam suam antea Ca-
orno concesserat.

Conjuncta Leonis] Id est, Vi-
 regna, seu secundam Capri-
 i Decaniam, ut aiunt, Leo sibi
 icat.

imas] Ultimas.

ærentesque decem] Decania
 arii secunda Scorpioni tribui-

ui sidera claudunt] Pisces
a claudunt, quia ultimum in
cœlesti signum.

adunt in finibus] *Finibus*
ii. Primos usûs primum prin-

cupatum, aut primam potestatem.
Ita prima Piscium Decania Arieti
assignatur, qui, in regno Piscium,
primum post se locum obtinet.

partitaque munia] Officia in-
 ter se, singulatim divisa, signa
 exequuntur. Signa in quasdam
 partitiones ab Astronomis dispo-
 nuntur, quæ vocantur domûs.

scuit quoque sepibus] orbem
 cœli hæc ratio divisit, & plurimis
 limitibus præcinxit.

Inque alto] Astra in animo,
 altè studiis Astronomicis dedito,
 singulis viribus, officiis, & mu-
 neribus effingentur. *Alto, animo*
altè sollicito.

Viribus:

Viribus : & cujus signi quis parte creatur,
Ejus habet mores, atque illo nascitur astro.
Talis per denas sortes natura feretur.

369

Testis erit varius sub eodem fidere foetus,
Quoddque in tam multis animantium millibus, uno
Quæ veniunt signo, tot sunt, quot corpora, mores ;
Et genus externum referunt aliena per astra,
Confusque fluunt partus hominum atque ferarum.
Scilicet in partes junguntur condita plures,
Diversasque ferunt proprio sub nomine leges.
Nec tantum lanas Aries, nec Taurus aratra,
Nec Gemini Musas, nec merces Cancer amabit,
Nec Leo venator veniet, nec Virgo Magistra,
Mensuris aut Libra potens, aut Scorpius armis,
Centaurusque feris, igni Capricornus, & undis
Ipse suis juvenis, geminique per æquora Pisces :
Mixta sed in plures sociantur sidera vires.

370

371

380

junctisque sequendum] Digni scuticæ interpretes, qui hunc locum densissimâ caligine involutum miserè prætermiserunt. Ita concipe. Ne, quod vulgò notum, in signorum indagatione arripas : signorum enim scientia difficili studiorum progressu acquirenda. In semet sive in toto non tantum valent, verum etiam in partibus ; quas coeuntes in signo quoque, Manilius vocat *junctas vires*. Sequendum ergo est a nobis, donec præcipuas signorum vires aut partes, quæ genesis regunt, penitus animis complectimur.

Et genus externum] Eorum est aliena natura, quoniam alienum est sidus ; nam diversas vires

exerit, prout in singulis partibus diversitas dominatur.

Confusque fluunt] Farraginem sapiunt hominum & ferarum partus, ob causam antecedentem, scilicet varietatem, quæ in singulis signorum partibus valet.

condita] Signa formata, aut composita.

nec Virgo Magistra] Sub Virgine, docti, & scientiarum periti nascuntur.

Mixta sed] Unum quoddque signum, diversas leges, & contrarias sibi invicem, præscribit. *Sociantur sidera* : id est, in fœdus coeunt signa, ut hanc varietatem tueantur.

Multum

Multum, inquis, tenuemque jubes me ferre laborem,
Cernere cum facili lucem ratione viderer.
Quod quæris, Deus est. Conaris scandere cœlum,
Fataque fatali genitus cognoscere lege,
Et transire tuum pectus, mundoque potiri? 385
Pro pretio labor est, nec sunt immunia tanta.
Nec mirere viæ flexûs, rerumque catenas?
Admitti potuisse sat est. Sint cætera nostra.

At nisi perfoffis fugiet te montibus aurum,
Rursus & in magnâ mergis caligine mentem, 390
Obstabitque suis opibus superaddita tellus.
Ut veniant gemmæ, totus transibitur orbis.
Nec lapidum pretio pelagus cœpisse pignorebit.

tenuemque jubes] Laborem subtilem, immensum, & profundâ eruditione gravidum me ferre jubes, inquit Manilius ad Augustum, quando hæc omnia in nostram intelligentiam facillè cadere, existimarem.

Quod quæris, Deus] Ait Manilius, quod me investigare jubes, est Deus. Tum respondit Augustus per interrogationem, quasi hoc cæptum fugillans, *Conaris*, &c.

transire tuum pectus] Ea moliri, quæ captum tuum superant.

nec sunt immunia tanta] Res tantæ non sunt ejusmodi, quin pertingi a nobis non possint. *Immunis* intactus, qui ad munus necdum adhibetur, aut adhiberi potest. Manilii verba. BUTIRIGIS.

Nec mirere viæ] Ait Augustus, Quid? Non varii viæ an-

fractûs, & cœlestium corporum conjunctiones te obitupefacient? Respondent Manilius, *admitti*, &c. Dialogus inter Augustum & Manilium fictus ab auctore struitur. Manilium rem petere suprà vires, ait Augustus; & si obniteretur cœlum & ejus auctorem intelligere, ne plus ultra procedere potuit; hæc enim abstrusa nequaquam animo humano comprehendi possunt.

At nisi] Repõnit Augustus usque ad finem hujus sectionis. Non potes aurum invenire nisi fodias, & iterum atque iterum; & terra super terram altè cumulata, tuis conatibus obstabit, quo minus suas opes abstrahas.

lapidum pretio] Ut pretio magno veneant gemmæ, pelagus periclitamur.

Annua solliciti consummant vota coloni,
 Et quantæ mercedis erunt fallacia rura ? 395
 Quæremus lucrum navi, Martemque sequemur
 In prædas ? Pudeat tanto bona velle caduca.
 Luxuriæ pernox est, & vigil, atque ruinis
 Venter : & ut pereant, suspirant sæpe nepotes,
 Quid cœlo dabimus ? quantum est, quo veneat omne ? 400
 Impendendus homo est, Deus esse ut possit in ipso.
 Hac tibi nascentum mores sunt lege notandi.

Nec fatis est signis dominantia discere signa
 Per denos numeros, & quæ sint insita cuique.
 Sed proprias partes ipsas spectare memento, 405
 Vel glacie rigidas, vel quas exufferit ignis,
 Et (steriles utroque tamen) quas largior humor,
 Quasque minor jam succus obit. Namque omnia mixtis
 Viribus, & vario confurgunt sidera textu.
 Est æquale nihil. Terrenos aspice tractûs, 410

Annua solliciti] Quanquam
 vota, in spem messis copiosæ, a-
 gricolæ faciant, tamen terra non
 raro spes destituet.

In prædas] Ut prædas facia-
 mus.

atque ruinis] Usque ad ruinam
 rei familiaris.

et ut pereant] Posteriores verentur,
 ne ad inopiam, ob luxuriam
 majorum, redigantur.

quo veneat omne] Aurum sci-
 licet, quo *veneat omne*. Quantum
 est illud pretium, propter quod,
 omnia vendenda sunt, ut cœlestem
 scientiam hauriamus.

Impendendus homo] Si aurum
 impendis, nihil magnum impendis.
 Impendendus homo ipse est, ut
 adipiscaris Deum. SCALIGER.

Sed proprias partes] Non so-

lum signa generaliter in aliis sig-
 nis, sed singulariter in seipsis
 spectare oportet. Veteres Ægyp-
 tii in dimidias portiones & mo-
 menta signa dividebant : easque
 particulas signa vocârunt, ut quæ-
 dam quasi signa in signis essent.
 Neque verò æqualiter ea divide-
 runt, ut in decanis fecerant : sed
 alias atque alias diversis modis por-
 tiones fecerunt, propter diversas
 rationes, quas absolutis stellarum
 circuitionibus attribuerunt. Por-
 tiones igitur eæ in signis, aliæ
 Saturni inveniuntur, aliæ Jovis,
 aliæ Veneris, ac deinceps reli-
 quorum planetarum. SCALIGER.

(steriles utroque)] Steriles & in
 largiori & in minori aquarum ir-
 rigatione.

Et

Et maris, & notis fugientia flumina ripis.
 Crimen ubique frequens, & laudi noxia juncta est.
 Sic sterilis lætis terris intervenit annus,
 Ac subitos rumpit parvo discrimine foetus :
 Et modo portus erat pelagi, jam facta Charybdis, 415
 Laudatique cadit post paulò gratia ponti.
 Et nunc per scopulos, nunc campos labitur amnis,
 Sic etiam cœli partes variantur in astris.
 Ut signum a signo, sic a se discrepat ipsum,
 Momentoque negat vires, usumque salubrem. 420
 Quodque per has geritur partes, sine fruge creatur ;
 Aut cadit, aut multis sentit bona mixta querelis.
 Hæ mihi signandæ proprio sunt carmine partes.
 Sed quis tot numéros toties sub lege referre,
 Tot partes iterare queat, tot dicere summas ? 425
 Per varias causas faciem mutare loquendi ?
 Incipimus si verba, piget ; quòd gratia deerit ;
 In vanumque labor cedit, quem despicit auris.
 Sed mihi per carmen fatalia jura ferenti,

fugientia flumina] Flumina
 ripas deferentia ; quo fit, ut illic
 terra, ubi antea fuit aqua.

laudi noxia juncta] Nihil est,
 quod laudem asserat, quin vitio
 quodam misceatur.

parvo discrimine] Parvo tem-
 poris spatio.

Et modo portus] Charybdis
 est, ubi modo portus.

Laudatique cadit] Maré, antea
 celebratum ob securitatem, modo
 ob Charybdim factam, periculo-
 sum.

Momentoque negat] Vires, quas
 signum modo contulit, dicto citi-
 tius subducit ; & istos effectus sa-
 lutiferos, quos undique sparsit,
 coercet.

Quodque per has geritur] Per
 has cœli partes quod factum est,
 sine ullo proventu emanat.

Aut cadit] Aut forsitan in ipso
 ortu perit, aut si existat, & bona
 & mala æqualiter distributa par-
 titur.

querelis] Malis mixta.

Sed quis tot numeros] Non
 cuius promptum est, vocabula
 arti vel scientiæ propria, carmi-
 nibus intexere.

Per varias causas] Per varios
 rerum, in Materiâ tractatâ occur-
 rentium, statûs, varietatem dic-
 tionis fabricare.

Et sacros cœli motûs, ad jussâ canendum est. 436
 Nec fingenda datur, tantûm monstranda figura.
 Ostendisse Deum nimis est: dabit ipse sibi met
 Pondera. Nec fas est verbis suspendere mundum,
 Rebus enim major. Nec parva est gratia nostri
 Oris, si tamen hæc poterit signare canendo. 435
 Accipe, damnandæ quæ sint per sidera partes.

Lanigeri pars quarta nocet, nec sexta salubris.
 Septima pars illi a decumâ, decumæque secunda,
 Quæque duas duplicat summas, septemque novemque;
 Unaque viginti numeros pars addita claudens, 440
 Et quintam, & duram consummans septima partem.

Tauri nona mala est, similis quoque tertia pars est
 Post decimam, necnon decimæ pars septimâ juncta:
 Bisque undena nocens, & bis duodena nocentes;
 Quæque decem tresque ingeminat; fraudatque duobus 445
 Triginta numeros, & tu, tricesima summa.

ad jussâ canendum est] Ex his
 verbis manifestè constat, Manilium
 ab Augusto jussum hoc opus com-
 ponere: Conveniunt enim supra-
 dictis, *tenuemque jubes me ferre*
laborem.

Nec fingenda datur] Nulla
 fictio hîc oritur, verûm ipsa de-
 monstratio.

figura] Nempe figura cœlestis,
 sive astrorum phases.

Ostendisse Deum] Existentiâ
 divinam, quâ & qualem, de-
 scribere, animis humanis non
 conceditur. Deus ipse sese in
 operibus creatis ostendit, aut dat
sibi ipsi pondus.

suspendere mundum] Univer-
 sum systema locutione humanâ ex-

ponere, sive de legibus divinis
 aptè & accuratè dicere, non pos-
 sumus. Assignatur ratio: quo-
 niam, ex rebus ipsis, verba vix
 ad materiâ suppeditant.

Septima pars] Illi, Arieti,
 pars 17 & 12 & septem & novem
 geminatæ, nempe 14 & 18, &
 pars 21, id est, additâ viginti unâ:
 deinde pars addita viginti nume-
 ris claudens quintam, nempe 25,
 & septimâ viginti numeris addita,
 viz. 27.

duram] Dura dicitur, quâ
 noxia.

fraudatque duobus] Triginta
 numeris duobus abstractis, ma-
 nent 28:

Pestifera in Geminis pars prima & tertia signis.
 Septima non melior, ter quinta & noxia pars est.
 Unaque bis denis brevior nocet, unaque major ;
 Et similis noxæ veniet vicesima quinta : 450
 Cumque duæ subeunt, vel cum se quattuor addunt.
 Nec Cancri prima immunis, nec tertia pars est,
 Nec sexta, octavæ similis : decimæque peractæ
 Prima rapit : nec ter quintæ clementior usus.
 Septima post decimam luctum, & vicesima portat : 455
 Et quinta accedens, & septima, nonaque summa.

Tu quoque contactu primo, Nemeæ, timendus,
 Et quartâ sub parte premis. Bis quinta salubri
 Terque caret cœlo : vicesima & altera lædit :
 Et tribus appositis junctim, totidemque secutis : 460
 Ultima nec primâ melior tricesima pars est.

Unaque bis denis] Unâ de viginti demptâ, manebit numerus 19. major viginti unus numerus, faciet 21.

similis noxæ] Ejusdem noxæ.
Cumque duæ subeunt] Duæ partes numero priori 25 additæ, constituunt 27. quater additæ 29.

immunis] Immunis noxâ.
Prima rapit] Prima pars post decimam, i. e. pars undecima, rapinis obnoxia.

Et quinta accedens] Quinta pars accedens ad vicesimam, id est, 25.

et septima] Nempe pars septima vicesimæ addita, quæ conficit numerum 27. Sic de sequenti nonâ parte, scilicet, 29.

Tu quoque contactu] Scilicet cum primum Orizontem orientalem contingit Leo. Verbum est artis. SCALIGER.

premis] Noxius es.

Bis quinta salubri] Decima tertia pars est noxia, quoniam nebulosa est in jubâ Leonis, inducens cœcitatem. BUTIRIGIS.

vicesima & altera] Altera pars vicesimæ addita, id est, 21.

Et tribus appositis] Tribus partibus junctis Vicesimæ, nempe numerus 23. *totidemque secutis* nempe tot, quot priores, id est, tres aliæ sequentes, quæ conficiunt in toto numerum 26.

Erigones nec pars prima est, nec sexta, nec una
Ad decimam, nec quarta, nec octava utilis unquam.
Proxima viginti numeris, & quarta timenda;
Et quæ ter decimam claudit fors ultima partem.

465

Et quinta in Chelis, & septima inutilis æstu.
Septima & undecimæ, decimæque, & tertia juncta:
Quartaque bis denis actis, & septima: & ambæ
Quæ numerum claudunt, nona & tricesima, partes.

Scorpius in primâ reus est, cui tertia par est, 470
Et sexta, & decima, & quæ ter quoque quinta notatur:
Undecimam geminans; & quæ vicesima quinta est,
Octavoque manet numero, nonumque capeffit.
Si te fata finant, quartam ne delige partem
Centauri; fuge & octavam: bis sexque peractis, 475
Octo bis aut denis metuendus dicitur aer.
Cumque iterum duodena refert, aut terna decemque,
Aut septena quater, vel cum ter dena figurat.
Nec pars optanda est Capricorni septima. Nona

quarta timenda] Quarta pars viginti prioribus numeris addita, quæ summam 24 conficit.

inutilis æstu] *Estu* in nonnullis editionibus; sed a Bentlejo feliciter emendatur, qui substituit *æstu*.

Quartaque bis denis] Numerus 14 intelligitur. *Septima*, id est, pars septima addita viginti, quæ conficit 27.

nona] Vicesima nona. *Nona* addita bis denis.

Undecimam geminans] Undecimâ geminatâ, exit numerus 22.

Octavoque manet] Pars vice-

sima, octavo numero addita, numerum 28 producit.

nonumque capeffit] Nonum numerum numero vicesimo additum, nempe 29.

Octo bis aut denis] Id est, bis octo, 16, & bis denis, 20.

iterum duodena] Nempe bis duodena, 24.

terna decemque] Bis aut iterum terna decemque; hinc oritur numerus 26.

septena quater] Absolutè, 28.

Nona Consentit] Consentit cum septimâ: quomobrem est similiter noxia.

Consentit,

Consentit, decimamque sequens quam tertia signat : 480

Et tribus, aut unâ quæ te, vicefima, fraudat :

Quæve auget quintâ, numero vel sexta feretur.

* * * * *

Damnanda est decimæ succedens prima peractæ,

Tertiaque & quinta, & numero quæ condita nono est :

Et post viginti prima, & vicefima quinta, 485

Cumque illâ quartam accumulans vicefima nona.

Tertia per Geminos, & quinta, & septima Pisces,

Undecima, & decimæ metuenda est septima juncta,

Et quinta in quinos numeros revocata, duasque

quam tertia signat] Sensus est : pars ea, quæ sequitur aut completitur decimam, quam numerus tertius additus consummat, id est, 13.

Et tribus, aut unâ] Ea pars, quæ, O vicefima, te unâ parte, vel tribus partibus fraudat : numeri sunt 17 & 19. Sive quæ vicefimo numero addit quinque, 25, vel quæ inter numeros sexta vicefima dicitur, 26.

* Hiatus hoc loco, ubi versum qui primas Aquarii partes disponit, desideratur. Lacunam versum Bentlejus supplet, quem ex libro secundo in hunc locum transposuit. Fastu dictatorio & contumaci sententiam quasi e tribunali pronuntiat, sine veterum membranarum auctoritate. Sed iste versum non ex loco suo amovendus, salvo auctoris contextu. Ad hoc, verba adeo immutata, ut per hanc innovandi confidentiam, sua potius nobis somnia narrat. Con-

fulat lector versum 234. lib. 2. Ut adulterinum rejicit Bentlejus. Hoc loco cum suis variationibus ita stat.

Pars est prima nocens humentis semper Aquari.

In loco proprio, ita,

Parsque mari innitens fundentis, &c.

Damnanda est] Noxius primus numerus 11, tum tertia decimæ succedens, 13, & quinta succedens decimæ, 15, & nona succedens 19.

Cumque illâ quartam] Illâ, nempe vicefimâ quintâ, cui additâ quartâ, numerus 29 producit.

Et quinta in quinos] Paululum obfcurata locutio. *Quinta revocata*, est, numerus quinque ordinatus ; in quinos numeros in quinque discretas partes. Ita quinque, in quinque aut quinis distinctis partibus producit 25.

Accipiens

Accipiens ultrà summas, metuenda feretur.
 Hæ partes sterilem ducunt & frigore & igni
 Aëra, vel ficcum, vel quòd superaverit humor.
 Seu rapidos Mavors ignes jaculatur in illum,
 Saturnusve suam glaciem, Phœbusve vapores.

490

Nec te perceptis signorum cura relinquat
 Partibus; in tempus quædam mutantur, & ortu
 Accipiunt proprias vires, ultràque remittunt.
 Namque ubi se summis Aries extollet ab undis,
 Et cervice prior, flexis quoque cornibus ibit,
 Non contenta suo generabit pectora censu,
 Et dabit in prædas animos, solvetque pudorem.
 Tantum audere juvat. Sic ipse in cornua fertur,
 Et ruit, & mutat, non ullis sedibus idem.
 Mollia per placidas delectant otia curas :
 Sed juvat ignotum semper transire per orbem,
 Scrutarique novum pelagus, totius & esse
 Orbis in hospitio. Testis tibi Laniger ipse,
 Cùm vitreum findens aurato vellere pontum,
 Orbatumque suâ Phryxum per fata sorore
 Phasidos ad ripas, & Colchida tergore vexit.
 At quos prima creant nascentis fidera Tauri,

495

500

405

510

vel ficcum] *Siccum* substantive pro ficitas. Sensus est, vel ficitas superat, vel humor.

Seu rapidos] *Illum* aera. Mirum planetas hic auctorem apposuisse, cum ei rei librum peculiarem se dicaturum spondeat. SCALIGER.

ultraque remittunt] Ultrà ortum relaxant.

in cornua fertur] In illud fertur, cui se opponit.

sedibus idem] Si non idem, inquit Bentlejus per irrisumem,

qualis est, an pro ariete hircus sit? Ridiculum. Auctor, non corporis mutationem, sed positionis innuit, & varietatem morum.

per placidas] Quomodo curæ placidæ? An otium sollicitum? Vult auctor, dum otio fruimur, curæ placantur.

Orbis in hospitio] Familiarem cum toto orbe consuetudinem innuit.

At quos prima] Tauro oriente, cinædi, & agricolæ formantur.

Fœminei

Fœminei jaceant. Nec longè causa petenda est,
 (Si modò per causas naturam quærere fas sit.)
 Aversus venit in cœlum, divesque puellis,
 Pleiadam parvo referens glomeramine fidus. 515
 Accedunt quoque ruris opes ; propriâque juvencum
 Dote per inversos exornat vomere campos.

Sed Geminos æquâ profert cum virgula cœli
 Parte, dabit studia, & doctas prouduet ad artes.
 Nec triste ingenium, sed dulci tincta lepore 520
 Corda creat : vocisque modos, citharæque sonantis

Aversus venit] Taurus aversus oritur, & posteriora ejus prius ascendunt. Propterea, qui, eo oriente, nascuntur, eos, posterioribus esse pathicis, contingit.

SCALIGER.

divesque puellis] Abundat puellis Taurus. In armo suo Pleiades refert, in vultu vero Hyades. Quas Pleiades & Hyades Virgines fuisse fabulantur poetæ. FAYUS.

glomeramine fidus] *Glomerabile* occurrit in plurimis editionibus, sed *parvo* deesset, ut Bentlejus notat, suum substantivum. Sidus Vergiliarum *parvo glomeramine* dixit, quia in se conglomeratæ ac ita confertæ sunt, ut minimum spatium occupent. Aratus confertas ait, & in se collectas, de Tauro loquens.

SCALIGER.

propriâque juvencum] Propriam sortem, sive dotem accipiunt juvenci, quando juga subeunt, ideo ut terram subigant.

Sed Geminos] Virgulam hanc

lineam vocat Firmicus, loquens de Geminis ipsis. *In Geminorum lineâ*, inquit, *quicumque habuerit horoscopum, &c.* Denique Manilius nunc lineam, nunc virgulam indifferentèr vocat.

SCALIGER.

Legendum cenfeo [sed quantitas violata]

Sed Geminos æquâ proferunt cum vincula Cohi

Parte, &c. Cohum, auctore Festo, lorum est illud quo temبورis taurorum iugo alligatur. Sunt ergo vincula Cohi, quibus inter se Gemini astringuntur, communi iugo, quo ii aguntur qui sub hoc fidere nascuntur, & afficiuntur, ut volunt, eorum viribus.

BUTIRIGIS.

vocisque modos] Bentlejus & alii, *vocisque bonis*, sed malè, quoniam locutio parum idonea. Scaliger & *voce bonos*; æquè ita, & quantitas falsa. In auctoris autographo proculdubio, *vocisque modos, &c.*

Instruit,

Instruit, & dotes alto cum pectore jungit.

At niger obscurâ Cancer cum nube feretur,

Quæ velut extinctis Phœbeis ignibus ingens

Officit, & multâ fuscatur caligine sidus ;

525

Lumina deficient ortos, geminamque creatis

Mortem fata dabunt. Sæ quisque & vivit, & effert.

Si cui per summas avidus produxerit undas

Ora Leo, & scandat malis hiscentibus orbem ;

Ille patri natisque reus, quas ceperit ipse,

530

Non legabit opes, censuque immergitur ipso.

alto cum pectore] Cum animo sagaci. Bentleyus verba rejicit ; quomodo, inquit, *altum pectus* ?

Hoc reliquis dotibus repugnat. Bene, si *altum pectus* valeret *elatum pectus*. Sed hoc non vult auctor, qui hoc loco istas qualitates notat, quæ prudenti animo conveniunt.

At niger obscurâ] Cum a testudine Cancer exorietur, quæ, quia stellis clarioribus non micat, nubes obscura dicitur, quæ solis luci obstruit, & totum sidus, quasi caligine, circumfundit. FAYUS.

Lumina deficient] In Cancris nebulæ orti, cæci erunt. Veteres astrologi in geniturâ Oedipodis prodiderunt, eo nascente horoscopus & Lunam in Cancris nebulâ incidisse. SCALIGER.

geminamque creatis] Docet, Cancrum sub se natis duplicem mortem dare ; alteram, quæ cum cæteris mortalibus ipsis est communis : alteram, quâ vitæ præcipuo usu privantur, dum oculorum lumine orbantur. FAYUS.

Se quisque & vivit] Cæcus

& vivit, & effert se funus quotidie. Mortuus enim est, dum vivit. Propterea ait, cæcis *geminam* genitis mortem dari. Mors est, quia sine luce. Et mors altera omnibus communis nihilominus eos manet. SCALIGER.

Verbum *effero* dicitur de funere. Est enim *efferrî* celebrari funus ; dum cadaver ad sepulturam extra urbem fertur. Itaque *se efferre*, vel *efferrî* idem quod sepeliri. FAYUS.

Si cui per summas] *Summas undas* oceanum. Hoc est, Horizontem intelligit. More veterum, qui Horizontem oceanum vocant.

SCALIGER.

scandat malis] Hoc est, ascendat, & circulum suum, ore aperto, seu latè extenso, introeat.

Ille patri natisque] Ille criminis reus erit erga parentes & liberos : si enim summis angustiis premantur, nihil ille, ad inopiam eorum levandam, largietur.

censuque immergitur] Sensus est, totum se divitiarum prodigentiæ tradit.

Tanta

Tanta fames animusque illi, tam dira cupido
Corripit, ut capiat semet, neque compleat unquam;
Inque epulas funus revocet, pretiumque sepulchri.

Erigone surgens, quæ rexit sæcula prisca
Justitiâ, rursusque eadem labentia fugit,
Alta per imperium tribuit fastigia summum:
Rectoremque dabit legum, jurisque sacрати,
Sancta pudicitia Divorum templa colentem.

535

Sed cum autumnales coeperunt furgere Chelæ,
Felix æquato genitus sub pondere Libræ,
Judex examen sistet vitæque necisque:
Imponetque jugum terris, legesque rogabit.

540

Tanta fames] Fames sumptus faciendi, & animus ad illam famem explendam paratus.

ut capiat semet] *Quid vero est, capiat semet?* *Explicit hoc, qui audebit.* Tali modo Bentejus. Sed illius doctissimi viri pace, audebo dicere quid vult auctor, cum scribit *capiat semet*. Quid si *cupido capiat semet*, aut totum se capiat, omnes cogitationes occupet, & tamen non expleat? Quid? non iisdem vestigiis hæc verba hæreant? Non mens Manilii hæc interpretatione clarescet?

capiat semet] *ut capiat*, nempe cibum, *semet neque compleat*, cibo, quamvis, largissimo. BUTIRIGIS.

Inque epulas] Etiam funeris impensam, & sepulchri culturam absumet. Non quicquam ad iusta facienda, reliquum erit.

SCALIGER.

labentia fugit] Terras Astræa reliquit, cum mortalium scelera sensisset.

Alta per] Per elevatum caput. Caput ejus attollitur, antequam corpus conspiciatur.

Judex examen] *Judex extrema* plerumque legitur, & ita a Bentejo, cum substituit *examen*, summo judicio locus emaculatus. *Extrema*, ut ait, *vita* est idem quod *nex*.

Imponetque jugum] Omnia adulatoria. Nam propter Augustum dicit, qui & sub Librâ natus est, & ei omnia illa contigerunt.

SCALIGER.

legesque rogabit] Leges Julias Augusti intelligit. Idem.

Illum urbes, & regna tremant, nutuque regentur
Unius, & cœli post terras jura manebunt.

545

Scorpius extremæ cùm tollit lumina caudæ,
Sì quis erit stellis tum suffragantibus ortus,
Urbibus augebit terras : junctisque juvencis
Mœnia subcinctus curvo describet aratro :
Aut sternet positas urbes, inque arva reducet
Oppida, & in domibus maturas reddet aristas.
Tanta erit & virtus, & cum virtute potestas.

555

Necnon Arcitenens primâ cùm veste resurgit,
Pectora clara dabit bello, magnisque triumphis
Conspicuum patrias victorem ducet ad arces ;
Altaque nunc statuet, nunc condita mœnia vertet.
Sed nimium indulgens rebus fortuna secundis,
Invidet in facie, sævitque asperrima fronti.

559

jura manebunt] Jura cœli
Augusto manebunt, postquam ex
terris excessit. Apotheosin Au-
gusti designat. FAYUS.

stellis tum suffragantibus] Stel-
lis eo tempore partui faventibus.

subcinctus] Id est, rejectâ in
tergum togâ ; ut una lacinia re-
vocata hominem cingeret, more
scilicet Gabinio. Quo habitu in-
duebantur ii, qui mœnia urbis
nova designarent. FAYUS.

inque arva reducet]
Et seges est ubi Troja fuit. Virg.
imprimeretque muris

Hostile aratrum exercitus insolens.

Hor.

Urbis everse solum veteres ara-
bant.

in domibus] Ubi domus fuif-
sent.

primâ cum veste] Vestem Sa-
gittarii vocat, quam Græci chla-
mydem. SCALIGER.

Oritur quippe Sagittarius a
parte anteriori, quæ hominis est
chlamyde induti. FAYUS.

Illa chlamys utrinque alarum
pensilium appendices imitatur ;
eam, quæ Aquilonem spectat,
Græci, Borealem chlamydis par-
tem, alteram meridionalem vo-
cant. Meridionalis prima pars.

SCALIGER.

Invidet in facie] Post exitus
felices, quos à fortunæ risu ex-
perimur, tempestas rerum infe-
licium non rarò oritur. Tum
fortuna frontem contrahere dici-
tur, & risus in rugas vertuntur.

Hor.

Horrendus bello Trebiam, cannaſque, lacumque
Ante fugam tali penſabat imagine Victor. 560

Ultimus in caudæ Capricornus acumine ſummo
Militiæ ponto dictat, puppiſque colendæ
Dura miniſteria, & vitæ diſcrimen inertis.
Quod ſi quem ſanctum velles, caſtumque, probumque,
Hic tibi naſcetur, cum primus Aquarius exit. 566
Neve ſit in primos animus procedere Piſces;
Garrulitas odioſa datur, linguæque venenum
Verba maligna novas muſſantis ſemper ad aures.
Nulla fides inerit natis, ſed ſumma libido.
Ardentem medios animum libet ire per ignes. 570
ſcilicet in Piſcem ſeſe Cytherea novavit,
Cum Babylo niacas ſummersa profugit in undas,

Horrendus bello] Hannibal ille horrendus ante fugam victor penſabat Trebiam, Cannaſque, lacumque Thraſymenum, in quibus locis pede fauſto proceſſerat; id eſt, luebat, rependebatque fortunæ ampliſſimarum illarum victoriarum præmia. Fortuna, beneficia ante ab illâ accepta, cladibus rependebat, atque hoc modo a fortunâ Hannibal multatus eſt.

BYTIRIGIS,

tali imagine] Tali caſu, tali rerum repræſentatione; ſcilicet, ut ante, cum fortuna invidet in facie.

Ultimus in caudæ] Capricornus in ultimâ ſeu extremâ parte caudæ. FAYUS.

puppiſque colendæ] Melius, ſi fuiſſet *puppiſque regendæ* quæ res hic intelligitur.

primus Aquarius] Sub primo Aquarii exortu.

Hic tibi] In hoc exortu præſto eſt ſanctus, caſtus, probus.

in primos] In primo piſcium exortu.

novas muſſantis] *Novas aures*, aures, in quas nemo antea talia verba maligna inſufurravit.

medios animum] *Per medios ignes* amoris libidiñoſi. FAYUS.

ſcilicet in piſcem] Veneris elevatio eſt in piſcibus, quia ſignum piſcium ad naturam Veneris accedit. Hoc eſt, humificum ad modum eſt. Inde fabula, Venerem in piſcem mutatam. Atque id quidem Chaldæorum & Syrorum mythologia: adeo apud eos piſcis formâ coleretur. Vocabatur autem Dagon. SCALIGER.

Anguipedem alatos unguēs Typhona ferentem,
Inseruitque suos squamosis piscibus ignes.

Nec solus fuerit, geminis sub Piscibus ortus :

575

Frater erit, dulcisve soror, materve duorum.

Nunc age, diversis dominantia fidera terris
Percipe. Sed summa est rerum referenda figura.

Quattuor in partes cœli describitur orbis,

Nascentem, lapsūque diem, mediosque calores,

580

Teque, Helice. Totidem venti de patibus iisdem

Erumpunt, secumque gerunt per inania bellum.

Asper ab axe ruit Boreas, fugit Eurus ab ortu ;

Auster amat medium solem, Zephyrusque profundum.

Hos inter binæ mediis e partibus auræ

585

Exspirant, similes mutato nomine flatūs.

Ipsa natat tellus pelagi lustrata coronâ,

Cingentis medium liquidis amplexibus orbem.

Anguipedem Typhona] Cujus pedes in draconum volumina desinebant. Pro manibus, unguēs alatos habuisse dicitur.

Typhona] Fabula est, Venerem, ut Typhonis gigantis furorem fugeret, in Euphratem, Babylonis fluvium se immerxisse, atque in piscem se mutasse.

FAYUS.

Nec solus fuerit] Gemini sub Piscibus nascuntur, aut gemellæ sorores, aut Gemini fratres, aut ea quæ mater erit gemellorum.

FAYUS.

referenda figura] *Rerum*, totius orbis terræ. Prius brevem totius orbis terrarum descriptionem instituit. Idem.

Helice] Septentrionem. Est enim Helice ur̄sa major, quam circum se versat Axis septentrionalis. Idem.

per inania] Per aëra.

profundum] Solem profundum. Rectè dicatur profundus, quando infra horizontem, quasi in profundo, lateſcit.

Hos inter binæ] Etesis & Prodromi. Caniculæ exortum diebus octo ferme Aquilones antecedunt, quos Prodromos appellant : post biduum exortūs, iidem Aquilones constantius perſiant, diebus quadraginta, quos Etesias vocant. Plin. Nat. Hist. lib. 2. cap. 47.

Inque

Inque finûs pontum recipit, qui vespere ab atro
 Admissus, dextrâ Numidas, Libyamque calentem 590
 Alluit, & magnæ quondam, Carthaginis arces;
 Littoræque in Syrtes revocans sinuata vadosas,
 Rursûsque ad Nilum directis fluctibus exit.
 Læva freti cædunt Hispanas æquora gentes,
 Teque in vicinis hærentem, Gallia, terris; 595
 Italizque urbes, dextram sinuantis in undam
 Usque canes ad, Scylla, tuos, avidamque Charybdim.
 Hâc ubi se primum portâ mare fudit ab altâ,
 Enatat Ionio, laxasque vagatur in undas.
 Et priûs in lævam se fundens, circuit omnem 600
 Italiam, atque Adriam comitatur nomine pontum,
 Eridanique bibit fluctûs. Secat æquore lævum
 Illyrium, Epirumque lavat, claramque Corinthum,
 Et Peloponnesi patulas circumvolat oras.
 Rursûs & in lævum refluit, vastoque recessu 605
 Thessaliz fines, & Achaica præterit arva.
 Hic Pontus, juvenisque fretum mersæque puellæ
 Truditur invitum, faucesque Propontidos arctas

Inque finûs pontum] In finûs terra recipit Mare Mediterraneum, quod Libyæ, Numidiæ terminos a septentrione præscribit; a *vespere atro* id est, ab occidente admissum, seu mari Atlantico, a quo finitur, versûs occidentem, septentrionales Africæ partes alluit.

Læva freti] Consulat lector Veteris Geographiæ libros, ut varios Maris Mediterranei flexûs oculis subjiciat. In nonnullis MS. *Æquore. Freti æquore* idem quod *Maris æquore*.

Maris æquor arandum.

VIRG.

Freti æquor, dicitur spatium five Maris amplitudo.

sinuantis in undam] Situatur enim se Italia, atque in sinum protenditur, ceu linguam, Africam versûs, quæ ad dextram est, spectantibus ortum solis.

Butirigis.

ab altâ] A Peloro, Siciliæ promontorio.

juvenisque fretum] Fretum, in quo Leander demersus.

mersæque puellæ] Helles, item eodem mari demersæ.

Truditur invitum] MS. & Romanus.

Euxino jungit ponto, & Mæotidos undis,
 Quæ tergo conjuncta manet, pontumque ministrat. 610
 Inde ubi in angustas iterum se navita fauces
 Hellespontiacis revocatus fluctibus effert,
 Icarium, Ægæumque secat, lævâque nitentes
 Miratur populos Asiæ, totidemque tropæa,
 Quot loca, & innumeras gentes; arcumque minantem 615
 Fluctibus, & Cilicum populos, Syriamque perustam,
 Ingentique sinu fugientes æquora terras;
 Donec in Ægyptum redeunt curvata per undas
 Littora, Niliacis iterum morientia ripis.
 Hæc medium terris circumdat linea pontum, 620
 Atque his undarum tractum constringit habenis.
 Mille jacent mediæ diffusa per æquora terræ.
 Sardiniam in Libyco signant vestigia plantæ.
 Trinacria Italiâ tantum præcisa recessit.
 Adversa Euboicos miratur Græcia montes, 625

*Traditur, invitum, faucesque
 Propontidos aptæ*

Euxino jungi ponto, id est, commo-
 dè ad hunc aquarum conflux-
 um fitæ. BUTIRIGIS.

Bene *truditur invitum*. Nam,
 que quasi invitum truditur mare
 in Propontidem per Hellesponti
 fauces. FAYUS.

pontumque ministrat] Alterum
 pontum, ex aquarum amplitu-
 dine, lacus Mæotis suppeditat,

totidemque tropæa] Quæ sci-
 licet Romani post victorias in lit-
 toribus Asiaticis erexerant.

FAYUS.

arcumque minantem] Terram
 in formam arcus sinuatam. Duos
 arcus faciunt Geographi: alte-

rum in orâ Paphlagoniæ, ad Col-
 chida; alterum, de quo hic ser-
 mo, ad sinum Issicum.

SCALIGER.

Ingentique sinu] Elegantissimè
 terras fugere mare dicit, quæ in-
 gentem arcum faciunt. Idem.

Sardiniam in Libyco] Hinc
 Ἰχθυόσα dicta fuit. Sallustius his-
 toriâ secundâ: *Sardinia in Afri-
 co mari facie vestigii humani, in
 occidentem, quam in Orientem la-
 tior*. SCALIGER.

Dicta olim fuit *Sandalatis* ab
 effigie soleæ. quam imitatur.
 Græcis, Σανδάλιον, *calceamentum*.
 Dicta fuit & *Ichnya* ab ἰχθυό Græcâ
 ἰχθυό, vestigium pedis. FAYUS.

Et genitrix Crete civem fortita Tonantem :
Ægypti Cypros pulsatur fluctibus amnis.
 Totque minora sola, & tamen emergentia ponto
 Prætereo : æquales Cycladas, Delonque, Rhodonque,
 Aulidaque & Tenedon, vicinaque Corsica terræ 630
 Littora Sardinia; primamque intrantis in orbem
 Oceani victricem Ebusum, & Balearica regna.
 Innumeri surgunt scopuli, montesque per altum.
 Nec tantum ex unâ pontus sibi parte reclusit
 Faucibus abruptis orbem ; nam littora plura 635
 Impulit oceano pontus. Sed montibus altis
 Est vetitus, totam nè vinceret æquore terram.
 Namque inter Boream, pontumque æstate nitentem,
 In longum angusto penetrabilis æquore fluctus
 Pervenit, & patulis tum demum funditur arvis, 640
 Caspiaque exigui similis facit æquora ponti.

genitrix Crete] Candia, in quâ
 natus fingitur Jupiter. FAYUS.

Ægypti Cypros] In plurimis
 editionibus ita versus se habet ;
*Ægypti Cypros pulsatur fluctibus
 omnis*. Quid vult *omnis*, exclamat
 Bentlejus. Et rectè. Hic ingenii
 sagacitatem criticus ille illustrat,
 cum reponit *Amnis*. *Amnis Æ-
 gypti*, id est, *Nili*.

æquales Cycladas] Magnitudine
 ferè æquales.

vicinaque Corsica terræ] Sar-
 dinia terra, ut Gallia terra, Italia
 terra. SCALIGER.

primamque intrantis in orbem]
 Ebusus insula in Mari Balearico
 prima visui occurrit, nam plures
 in isto Mari insulae quæ a Plinio
 Pityusæ vocantur. Hæc insula
 Ebusus prima oceani victrix, quo-
 niam prima oceani impetum in

istis partibus reprimit & excludit.
Intrantis in orbem refert ad cir-
 cuitum maris, quando in mare
 vicinum, insulis confertum, effertur.

Nec tantum ex unâ] Hoc loco
 ait Poeta, non in unum mare
 Mediterraneum infundi oceanum ;
 sed & in alia maria, sinûsque alios.

FAYUS.
Faucibus abruptis] Obiicibus
 disjectis pontus in terras, multis
 locis, penetravit.

æstate nitentem] Id est, Per-
 sicum. BUTIRIGIS.

In longum angusto] Cum ve-
 teribus Manilius peccat. Nam
 Caspium mare non in angustum
 porrigitur. SCALIGER.

exigui similis] Fluctus similis
 exigui ponti.

Altera sub medium solem duo bella per undas
 Intulit oceanus terris. Nam Persica fluctus
 Arva tenet, titulum pelagi prædatus ab iisdem
 Quæ rigat ipse, locis; latoque infunditur orbi.
 Nec procul in molles Arabas, terramque ferentem
 Delicias, varæque novos radicis odores,
 Leniter adfundit gemmantia littora pontus,
 Et terræ mare nomen habet. Media illa duobus.

645

* * * * *

Quondam Carthago regnum sortita sub armis,
 Ignibus Albanas cum contudit Hannibal arces,
 Fecit & æternum Trebiam, Cannasque sepulchris
 Obruit, & Libyam Italicas infudit in urbes.
 Huic varias pestes, diversaque monstra ferarum

650

sub medium solem] Scilicet
 fervidâ terrarum regione, qualis
 est Persia.

duo bella] Per undarum impetum.

titulum pelagi] Sinus vocatur
 Persicus.

varæque novos] Herbas &
 frutices, varios odores spirantes.

leniter adfundit] Quare leniter
 adfundi dicat, quod est mare
 asperum, propter angustias sinûs,
 ac frequentes scopulos, &
 ingentem numerum insularum,
 quibus totum est constitutum, causæ
 profecto non est. SCALIGER.

gemmantia littora] Littora
 plegmate aureo abundantia.

nomen habet] Quoniam vocatur
 Sinus Arabicus.

Media illa] Id est, terra illa
 inter duos istos sinûs, Persicum
 & Arabicum, continetur.

FAYUS.

regnum sortita] Hoc loco
 multa desunt. Africam in istis
 versibus amissis descripsit Poeta.
Regnum sortita, id est, vi armorum
 suorum Carthago totius Africae
 imperium obtinuit.

æternum Trebiam] Trebia
 fluvius, masculini generis. Galliae
 Cisalpinæ fluvius, non procul
 a Placentiâ: juxta quem Hannibal
 L. Sempronium Cos. maximâ
 clade profligavit.

Fecit æternis MS. & Rom. Pro
 eo quod est effecit ut sepulchra
 æterna essent, funestaque Romanis
 haberentur loca. BUTIRIGIS.

Huic] Parti terrarum. Infesta,
 monstra infesta bellis: quoniam
 & elephantos & serpentes, in
 præliis veteres promovendæ cædis
 causâ, usurpabant.

Con-

Conceffit bellis natura infesta futuris.
 Horrendos angues, habitataque membra veneno,
 Et mortis partûs, viventia crimina terræ,
 Et vastos elephants habet; sævosque leones
 In pœnas fœcunda suas parit horrida tellus;
 Et portentosos Cercopum ludit in ortûs;
 Ac sterili pejor siccis infestat arenis,
 Donec ad Ægypti ponat sua jura colonos.
 Inde Asiæ populi, divesque per omnia tellus,
 Auratique fluunt amnes, gemmisque relucet
 Pontus: odoratæ spirant medicamina silvæ.
 India notitiâ major: Parthique vel orbis
 Alter, & in cœlum surgentis mœnia Tauri.
 Totque illum circa divisæ nomine gentes,
 Ad Tanaim, Scythicas dirimentem fluctibus urbes,
 Mæotisque lacus, Euxinique aspera ponti.
 Hic Asiæ metam posuit natura potentis.
 Quod super est Europa tenet, quæ prima natantem
 Fluctibus excepitque Jovem, taurumque resolvit.

655

660

665

670

viventia crimina] Animalia noxia.

Cercopum] Simiarum. Cercopes incolæ Pithecusæ fuerunt, quos Jupiter in simias vertit.

sterili pejor] Pejor, quam si esset sterilis tellus, arenis ex æstu siccis & torridis populos infestat. Ita correxi. In edit. omnibus *siccas arenas*. Quid hoc vult non video. Bentlejus longè aberrat scopo, cum reponit *incestat*, quod minus sub intelligentiam cadit.

Auratique fluunt] Pactolum inivit.

gemmisque relucet] In sinu Persico margaritæ inveniuntur.

aspera ponti] *Mæotis* pro Mæotidos. *Aspera ponti* Euxini maris fremitûs.

taurumque resolvit] Europa virgo prima formam taurinam dissolvit, quam induerat Jupiter: tauri enim formam deposuit, ut eâ potiretur.

Europam enim sibi in Bœotiâ Jupiter abscondisse dicitur, teste Pausaniâ in Bœoticis. Eam vero exportans taurus, blandis significationibus & commodatis humeris adjuvit, dum gestaret. Quarum rerum memoriam Jupiter dicitur stauisse, tum maris appellatione, tum tauri in Zodiaco positu.

BUTIRIOTIS.

Ille puellæ donavit nomine fluctûs,
Et monumenta sub hoc titulo sacrauit amoris,

675

Princeps illa domus Trojani Græcia belli,
Maxima terra viris, & fœcundissima doctis
Urbibus. In regnum florentes oris Athenæ,
Sparta manu, Thebæ Divis, & rege vel uno
Theſſalia, Epirusque potens; vicinaque ripis
Illyris, & Thrace Martem sortita colonum,
Et stupefacta suos inter Germania partûs:
Gallia per censûs, Hispania maxima bellis;
Italia in summâ, quam rerum maxima Roma
Imposuit terris; cœloque adjungitur ipsa.

68a

68j

Hos erit in fines orbis pontusque notandus,
Quem Deus in partes, & singula dividit astra,
Ac sua cuique dedit tutelæ regna per orbem,
Et proprias gentes, atque urbes addidit altas,
In quibus efferrent præstantes fidera vires.

69o

illa domus] Græcia, præcipua
Trojani belli sedes.

In regnum florentes] Regnum
oris, & linguæ pro eodem usurpat.

SCALIGER.

Theſſalia, Epirusque] *Rege uno*
per Antithesin. Divi *plures*, Rex
unus. Theſſalia pars Macedoniæ,
cui præfuit Alexander, Philippus,
&c. Epirus regnum, cujus im-
perii habenas tenuit Pyrrhus.
Thebe *Divis potens*, Theſſalia *uno*
rege.

vicinaque ripis] Regio Europæ
Illyris ad mare Adriaticum; qua-
propter ripis Æquoris dicitur vi-
cina. FAYUS.

Thrace Martem] In Thraciâ
Mars natus fingitur. Idem.

stupefacta suos] Ob magnitu-
dinem & proceritatem hominum,
quos Germania producit. Idem.

per censûs] Sic v. 791.

& quod fert Gallia *dives*.

Gallia opibus maxima. Idem.

Imposuit terris] Totius uni-
versæ dominam fecit. Idem. Ro-
mam Romani divinitus donârunt.
In vet. inscript. legitur *Roma*
Dea.

tutelæ cuique] Cuique fideri,
a quo res infra posita gubernan-
tur.

efferrent] In nonnullis editio-
nibus *asserrent*, Bentlejus *exer-*
cent. Discrimen magis in voce,
quam in sensu.

Ac

Ac velut humana est signis descripta figura;
 Ut, quanquam communis eat tutela per omne
 Corpus, at in proprium divisis artubus extet :
 Namque Aries capiti, Taurus cervicibus hætet,
 Brachia sub Geminis censentur, pectora Cancro ; 695
 Te scapulæ, Nemeæ, vocant : teque ilia, Virgo ;
 Libra colit clunes, & Scorpius inguinæ regnat :
 At femora Arcitenens, genua & Capricornus amavit ;
 Cruraque defendit Juvenis, vestigia Pisces :
 Sic alias aliud terras sibi vindicat astrum. 700
 Idcirco in varias leges, variasque figuras
 Dispositum genus est hominum, proprioque colore
 Formantur gentes, sociataque jura per artûs,
 Materiamque parem privato fœdere signant.
 Flava per ingentes surgit Germania partûs, 705
 Gallia virgineo nimis est infecta rubore.
 Asperior solidos Hispania contrahit artûs.
 Martia Romanis orbis pater induit ora,
 Gradivumque suum miscens benè temperat artûs.

divisis artubus] Tutela non tantum in toto, sed in parte. Dividitur enim per singulas corporis partes ; *in proprium*, in proprium imperium, sive per peculiarem suæ potentiae rationem.

Juvenis] Sagittarius, ita dictus non raro a Manilio. Vox *juvenis*, metro melius opitulatur, quam Sagittarius.

sociataque jura] Corpora hominum ad symmetriæ normam formantur ; unde oritur apta membrorum congruentia, vel consensus.

Materiamque parem] Jura aut leges æqualiter distributæ, materiam parem, sive aptam ad cecidendum vel parendum, distinguunt seu notant, quasi privatâ inter se concordia.

Gallia virgineo] MS. & Rom. *vicino* : rubens enim vultus vicinus & cognatus est flavo capillitio. BUTIRIGIS.

orbis pater] Jupiter.

Gradivumque suum] *Suus*, quoniam Mars Jovis filius. Fortes & robustos, Marti similes.

Perque coloratas subtilis Græcia gentes 710
 Gymnasium præfert vultu, fortesque palæstras.
 At Syriam produnt torti per tempora crines.
 Æthiopes maculant orbem, terrasque figurant
 Præfufcas. Hominum gentes minus India toftas
 Progenerat, mediumque facit moderata tenorem. 715
 Jam propior tellusque natans Ægyptia Nilo
 Leniùs irriguis infufcat corpora campis.
 Phœbus arenofis Afrorum pulvere terris
 Exficcat populos, & Mauritania nomen
 Oris habet, titulumque fuo fert ipfa colore. 720
 Adde fonos totidem vocum, totidem inferre linguas,
 Et mores pro forte pares, ritùsque locorum.
 Adde genus proprium fimili sub femine frugum,
 Et Cererem variâ redeuntem meffe per orbem,
 Nec paribus filiquas referentem viribus omnes : 725
 Nec te, Bacche, pari donantem munere terras,

Perque coloratas] Coloratos innuit Græcos, propter cutem affo fole, & gymnafico ceromate coctam. Alioquin & Græci funt subfufci. SCALIGER.

terrasque figurant] Præfufcos autem Æthiopas, quia ardenti Zonæ magis fubjecti. Unde eleganter ait, eos maculare orbem; quia fcilicet Zona inter ambos Tropicos præfufca, & tofta a colore pingebatur. Idem.

figurant] Id eft, Æthiopes præfufcum genus hominum conftituunt.

Jam propior] Cui regioni propior, inquit Bentlejus? Cur hoc tacetur? Ferulâ certe caftigandus, nifi hoc tempore Hypfâ cæcior fuiſſet. Quomodo potuit eum latere, Manilium Æthi-

opiam velle, cum dicit *propior tellus*? Æthiopia enim Ægypto vicina; & Æthiopes paulo antè memorati.

Phæbus] Scribarum ex Bæotico ingenio profluxit *Pænus*. Sagacitatem Bentleji veneror, qui ſubſtituit *Phæbus*, proculdubio auctoris dictio. *Pulvere*, pulverulentos Afrorum populos per ſiccitatem facit, in iſtis arenofis terris.

Oris habet] Nomen trahit a vultu incolarum.

genus proprium] Semen ſimile, diverſum, per totum terrarum orbem, genus frugum parturit.

paribus filiquas] *Siliquas* pro ipſâ fruge, intrâ filiquas incluſâ.

Atque

Atque alias aliis fundentem collibus uvas :
Cinnama nec totis passim nascentia campis :
Diversas pecudum facies, propriasque ferarum,
Et duplici clausos elephantas carcere terræ. 730
Quot partes orbis, totidem sub partibus orbes,
Et certis descripta nitent regionibus astra,
Perfunduntque suo subjectas æquore gentes.

Laniger in medio fortitus fidera mundo,
Caurum inter gelidum, tepidi per tempora veris, 735
Afferit in vires pontum, quem vicerat ipse,
Virgine delapsa cum fratrem ad littora vexit,
Et minui descevit onus, dorsumque levare.
Illum etiam venerata colit vicina Propontis,
Et Syriæ gentes; & laxo Persis amictu, 740
Vestibus ipsa suis hærens, Nilusque tumescens

In

alias aliis] Diversitatem vicinarum notat,

Et duplici clausos] Descriptio rei prorsus obscura, & risu digna. Mirum, quod ab interpretibus non ludibrio habetur. Quisnam iste sit carcer duplex, in quo elephantes custodiuntur? An cavea sit, adeò validè aggeribus munita, ut rectè carcer duplex dicatur? Minimè. Vult auctor, ut ait Scaliger & rectè, hoc dicere: quod tantum in duabus mundi partibus elephantes inveniuntur, nimirum in Africâ & Asiâ, in Europâ enim nulli. Ita, quasi in hoc duplici carcere, elephantes clauduntur. Sensûs quidem operculum hoc est, sed nimis crassum.

sub partibus orbes] Sub partibus ora, Bentlejus, qui brachia

contra torrentem tendere sæpissimè sibi gratum facit. Cum poeta gentes diversi oris sæpe in lineis antecedentibus descripserat, certè, rem eandem iterum atque iterum eum tractavisse, ne fas sit arbitrari. Malè igitur vir ille, quamvis eruditionis princeps, emendavit ora. Elegantiam dictionis non sensit, cum poeta affirmer, tantam esse varietatem in toto orbe, ut unaquæque pars, varius orbis esse videatur.

suo æquore] Æquore suorum imperiorum.

Caurum inter gelidum] Inter pro intra Caurum, sive proximè Caurum.

Vestibus ipsa suis] Lanificii Persæ admodum studiosi. Hi autem longas togas gerunt, unde ait

In Cancrum, & tellus Ægypti iussu natere.
Taurus habet Scythiæ montes, Asiæque potentem,
Et molles Arabas, silvarum ditia regna.

Euxinus Scythicos pontus sinuatus in arcus 745
Sub Geminis te, Phœbe, colit. Post brachia fratris
Ultimus est positus Ganges. Colit India Cancrum.
Ardent Æthiopes Cancro, cui plurimus ignis.
Hoc color ipse docet. Phrygiâ, Nemeæ, potiris,
Idææ Matris famulus, regnoque feroci 750
Cappadocum, Armeniæque. Jugis Bithynia dives
Te colit, & Macedum tellus, quæ vicerat orbem.

Virgine sub castâ felix terræque marique
Es, Rhodos, hospitium recturi Principis orbem.
Tuque domus verè Solis, cui tota sacrata es, 755
Cum caperes lumen Magni sub Cæsare mundi.

Ionæ

ait Poeta, illos quasi suis vestibus stare. FAYUS.

Aliter interpretandæ voces, ni fallor; Persæ eandem vestium formam semper servantes aut retinentes. Prior interpretatio vix admitti potest: non enim omnes homines vestibus suis stant, quando vestes indutæ?

In Cancrum] Cancri Solstitio, ut in libro 3. dictum, Nilus tumescere incipit.

Taurus habet] Sub Tauro Scythia.

in arcus] Duo promontoria ponti Euxini in mare ita reducuntur, ut arcus similitudinem imitari videantur. Duo, nempe Apollo & Hercules, a quibusdam Gemini dicuntur. FAYUS. Ad oras Scythiæ promontoria sunt.

brachia fratris] Extra brachia Herculis, Ganges, tunc ultima pars orbis noti, ponitur, aut Herculi subjicitur.

regnoque feroci] Regni ferotis in quibusdam codicibus. Rectissime regno feroci scribit Bentlejus.

Jugis Bithynia] Quid dives jugis, ait Bentlejus? O incuriam hominis! nonne idem dixerat Manilius antea, *silvarum ditia regna*?

recturi Principis] Tiberii hospitium, qui Rhodos diu vixit.

domus verè solis] Rhodos sola domus dicitur, ob Colossium sive statuam Apollinis ibi erectam.

caperes lumen] Notat quâ ratione domus solis in singulari sensu

Ioniz quoque sunt urbes ; & Dorica rura,
Arcades antiqui, celebrataque Caria famâ.

Quod potius regat Italiam; si selegis, astrum
Quam quod cuncta regit, quod rerum pondera novit, 760
Designat summas; & iniquum separat æquo,
Tempora quo pendent, coeunt quo noxque diesque?
Hesperiam sua Libra tenet, quâ condita Roma
Et propriis frænat pendentem nutibus orbem,
Orbis & imperium retinet: discrimina rerum 765
Lancibus & positas gentes tollitve premitve:
Quâ genitus cum fratre Remusque hanc condidit urbem.

Inferius victæ fidus Carthaginis arces,

fu fit Rhodus; scilicet quoniam
Tiberius, lumen Mundi, inde re-
diturus: in quâ insulâ diu, quasi
exul, vixisset. FAYUS.

MS. Rom. Cum cuperent.
Optimè omnium. Respicit enim
ad eandem historiam Tiberii,
Cæsaris Augusto successuri, in
quem post Drusi, Germanici, &
Agrippæ mortem, omnium ora
atque oculi obversi sunt. Verè,
inquit Poeta, domus es solis, O
Rhode, vel eo nomine, quod com-
munibus omnium votis sacrata es,
quum Tiberius, inde adventurus,
cuperetur. BUTIRIGIS.

Arcades antiqui] Arcadas, gen-
tem vetustissimam, imo ante solem
& Lunam, fuisse, poetæ fabu-
lanur.

Designat summas] Quantitatem
pecuniæ indicat.

Tempora quo pendent] Libra
dies noctibus parces reddit.

FAYUS.

condita Roma] In Librà dici-
tur, habitâ ratione regionis, non
autem natalitii. Natales vero
duorum fratrum Remi & Romuli
in signo Libræ, Manilius unde
hauserit, nondum comperi.

BUTIRIGIS.

Sub quâ Librà posita est Roma,
id est, sita. FAYUS.

pendentem nutibus] Orbem,
ad nutum Romæ, omnia quæ jus-
serat, facere devinctum.

positas gentes] Sub Romæ im-
perio positas.

Quâ genitus] Quâ nempe sub
Librà. Natalitium Remi & Ro-
muli ad Libræ fidus refert Poeta
adulatorie, nam de eorum nata-
libus variæ sunt sententiæ. Bent-
lejus irascitur, & versum delet.
Sed latratûs cynici parum causam
juvant.

Inferius] Sidus infra Libram
est Scorpius.

Et

Et Libyam, Ægyptique latus, donataque regna
 Eligit, Italiæque tamen respectat ad undas, 770
 Sardiniamque tenet, fusasque per æquora terras.
 Gnoſſia Centauro tellus circumdata ponto
 Paret, & in geminum Minois filius aſtrum
 Ipſe venit geminus. Celeres huic Creta ſagittas
 Afferit, intentosque imitatur fideris arcus. 775
 Inſula Trinaciæ fluitantem ad jura ſororem
 Subſequitur Creten, ſub eodem condita ſigno :
 Proximaque Italiæ, & tenui diſiſa profundo
 Ora pares ſequitur leges, nec fidere ruptas.
 Tu Capricorne, regis quicquid ſub ſole cadente 780
 Eſt poſitum, gelidamque Helicen quod tangit ab illo :
 Hiſpanas gentes, & quot fert Gallia dives,
 Teque feris dignam tantum, Germania, matrem,
 Afferit ambiguum ſidus terræque marisque,
 Æſtibus aſſiduis pontum terrasque tenentem. 785

donataque regna] Nempe Numidiæ, Maſſaniſſæ regi a Scipione datæ, quod pop. Rom. approbavit. BUTIRIGIS. *Eligit*, ut imperium in hæc loca habeat.

geminum aſtrum] Sagittarium.

geminus] Poetæ fabulantur, Minotaurum natum ex Paſiphae & tauro in Creſtâ. FAYUS.

Afferit] Sagittas ſuas Creta huic Sagittario attribuit, & ſequitur ſive imitatur fideris arcus.

fluitantem ad jura] Fluitare inſulæ ab antiquis dicebantur, quòd mari circumdatæ fluitare videbantur. *Ad jura ſubſequi*, idem quod eadem jura tenere.

nec fidera ruptas] Non a fidere Sagittario interruptas, ſed

prorſus integras; & inſulis duabus communi jure præſcriptas.

ab illo] Sole cadente, id eſt, ab Occaſu. FAYUS.

feris dignam] Ordo eſt. Sidus ambiguum (nempe Capricornus, qui hirci formam ſupra fert, infra in piſcem deſinit) Hiſpaniam vindicat ſibi, & Germaniam ferarum matrem, aut hominum, feris ingeniis. Ita Romanus Lyrifta, *Germania quos horrida parturit fætus*. Capricornus continuis procellis mare ac terras perturbat.

—*tyrannus*
Hesperia Capricornus undæ.

Sed

Sed Juvenis nudos formatus mollior artûs,
 Egyptum, & Leptim, Tyriasque recedit ad arces,
 Et Cilicum gentes, vicina & Aquarius arva.
 Piscibus Euphrates datus est, ubi Piscis amator,
 Cum fugeret Typhona Venus, subsedit in undis. 790
 Magna jacet tellus, magnis circumdata ripis
 Parthis, & a Parthis domitæ per sæcula gentes,
 Bactraque, & Aarii, Babylon, & Susa, Parosque;
 Nominaque innumeris vix amplectenda figuris,
 Et Tigris, & rubens radiantia littora ponti. 795

Sic divisa manet tellus per sidera cuncta,
 E quibus in proprias partes sunt jura trahenda;
 Namque eadem, quæ sunt signis, commercia servant.
 Utque illa inter se coeunt, odiove repugnant:
 Nunc adversa Polo, nunc & conjuncta trigono; 800

nudos formatus] Aquarius molli-
 lis, & nudos habet artûs.

Egyptum] Monendus est lec-
 tor, Manilium Egyptum jamdu-
 dum sub Ariete posuisse, & Lep-
 tim sub Capricorno. Non mens
 est auctoris, sub duobus signis has
 regiones aut sub diversis signis
 potius ponere: sed innuit, cali-
 das regiones, benè molli & nudo
 juveni convenire.

Piscis amator] Vide quæ infra
 dixit auctor ad versum 574 hujus
 libri.

*Inseruitque suos squamosis pisci-
 bus ignes.*

Piscis amoris igne correptus,
 quando Venus in piscem sese mu-
 tavit. Tum piscis subsedit in un-
 dis *amator*, novâ indole præditus.

Magna jacet.] Quæ tellus, &
 regiones insequentibus, Piscibus
 subjiciuntur.

vix amplectenda] Nomina lo-
 corum aliorum tot, ut vix com-
 putari possint. Quanquam com-
 putationis figuræ sint innumeræ,
 tamen vix tantam nominum va-
 rietatem comprehendere possunt.
 Familiari respondendi formulâ ad
 quæsitum, *quot sunt*, utimur:
*Tanti sunt, adeo ut vix numeren-
 tur.*

propriam partes] Partes tellu-
 ris, sive singulas regiones.

eadem quæ sunt] Regiones ea-
 dem jura, quæ signa, tenent.

conjuncta trigono] Quæ res
 concordiam indicat.

Quæve alia in varios effectûs causa gubernat :
 Sic terræ terris respondent, urbibus urbes,
 Littora littoribus, regnis contraria regna.
 Sic erit & sedes fugienda, petendave cuique ;
 Sic speranda fides, sic & metuenda pericla,
 Ut genus in terram cœlo descendit ab alto.
 Percipe nunc etiam, quæ sint Ecliptica Grajo
 Nomine, quæ certos quasi delassata per annos
 Nonnunquam cessant sterili torpentia motu.

805

Scilicet immenso nihil est æquale sub ævo, 810
 Perpetuosque tenet flores, unumque colorem
 Tutatur : sed cuncta diu variantur in orbe,
 Et fecunda suis subsistunt frugibus arva,
 Continuousque negant partûs effecta creando.
 Rursus quæ fuerant steriles ad semina terræ, 815
 Post nova sufficiunt, nullo mandante, tributa.
 Concutitur validis tellus compagibus hærens,
 Subduciturque solum pedibus. Natat orbis in ipso,
 Et vomit oceanus pontum, sitiensque reorbet,
 Nec sese ipse capit. Sic quondam merferat urbes, 820

terræ terris] Respondent sibi invicem, prout amicitia aut odium valet.

Ut genus] Ut terra diverso genere afficitur : Scilicet aut amicitia, aut odii genere.

Ecliptica] Manilius ecliptica signa vocat, hinc illa, quorum in altero deliquium contigerit, & ei oppositum. SCALIGER.

tenet flores] Nihil est in orbe, quod perpetuam juventam induit.

subsistunt] Arva suos fructûs nonnunquam negant, sive subducunt.

ad semina] Id est, *ad semina recipienda*.

Natat orbis] Id est, in seipso, aut in toto. Orbis aliquando unus aquæ cumulus fuit. Diluvium intelligit.

vomit oceanus] Notat fluxum & refluxum maris, qui certo ac perpetuo motu sunt. FAYUS.

MS. & Rom. *Et venit oceanus, pontum sitiensque resolvit. Sitiens*, id est, sic hauriens ut si sitiret. *Resolvit*, cum æstus maris refluit, nec sese ipse capit ac continet.

BUTIRIGIS.

Humani

Humani generis cum solus constitit hæres
 Deucalion, scopuloque orbem possedit in uno.
 Necnon cum patrias Phæthon tentavit habenas,
 Arserunt gentes, timuitque incendia cœlum,
 Fugeruntque novas ardentia sidera flammæ,
 Atque uno timuit conditæ natura sepulchro.
 In tantum longo mutantur tempora cursu,
 Atque iterum in semet redeunt. Sic tempore certo
 Signa quoque amittunt vires, fumuntque receptas.

825

Causa patet, quod Luna suis defecit in astris,
 Orba sui fratris, noctisque immersa tenebris,
 Cum medius Phœbi radios intercipit orbis,
 Nec trahit in se tum, quo fulget, Delia lumen.
 Hæc quoque signa suo pariter cum fidere languent
 Incurvata simul, solitæ excepta vigore,
 Et veluti elatam Phœben in funere lugent.

839

835

timuitque incendia] Has Veneres poeticas non sensit, ob saporis sterilitatem, Bentlejus: qui deformitatem scriptorum, magis quam pulchritudinem calluit. Miserè igitur hunc locum discerpit, & ita legi edicto suo statuit: *luit ipsum incendia cœlum.*

In tantum] Adeò ut, usque adeò.

iterum in semet] Annorum tempestates, per longum temporis spatium, mutationem subeunt, & quales antea fuerant, tandem in semet redeunt.

fumuntque receptas] Vires, quas amiserant, recuperant.

suis defecit] In suis signis, lumine solis privata.

sui fratris] Phœbi. Archaismus. Orba suo fratre.

SCALIGER.

medius] Sagacissimè Bentlejus *medius*. Legitur *medios* a plerisque, quod malè; nam orbis terræ inter solem & lunam, durante defectu.

Nec trahit] Nempe a sole.

Hæc quoque signa] Signa, quæ ad Lunam pertinent, pariter cum Lunâ, suo fidere, proprias vires amittunt.

Incurvata] Eadem translatione, quâ dixit lugere. Nam atratorum & lugentium est incurvari. *Incurvata dolore membra*, Ovid.

SCALIGER.

excepta vigore] Idem quod *privata vigore*.

Ipſa, docet titulus cauſæ, quæ ecliptica ſigna
 Dixere antiqui, pariter ſubbina laborant,
 Nec vicina loco, ſed quæ contraria fulgent :
 Sicut Luna ſuo tunc tantum deficit orbe, 840
 Cum Phœbum adverſis currentem non videt aſtris.

Nec tamen æquali languescunt tempore cuncta ;
 Namque modo infectus totus producitur annus,
 Nunc brevius laſſata manent, nunc longius, aſtra,
 Exceduntque ſuo Phœbeia tempora caſu. 845

Atque ubi perfectum eſt ſpatium, quod cuique dicatur,
 Impleruntque ſuos certâ ſtatione labores,
 Bina per adverſum cœlum fulgentia ſigna,
 Tum vicina labant iſſis hærentia ſigna,

docet titulus] Ecliptica enim vox eſt Græca, quæ *laborantia* ſignificat. *FAYſ.*

ſubbina laborant] Monet bina ſimul ſigna deficere, per certum temporis ſpatium, alia tamen aliis diutius, aut minus diutius: verum ubi illa bina ſigna priſtinum ſuum & vigorem & colorem reſumunt, tunc bina alia ſequentia hinc inde laborare, ac deficere per certum ſuum ſpatium: & ita alternatim de reliquis. *Idem.*

nec vicina loco] Non ea ſigna, quæ ſibi invicem, ratione ſedis, ſunt proxima: ſed ea, quæ in adverſo & oppoſito cœlo ſunt poſita, & quaſi ex interpoſitione terræ, hoc durante defectu Lunæ,

ſeſe aſpicere non poſſunt: ob quam cauſam laborare ac deficere dicuntur. *Idem.*

infectus] In hoc loco annus infectus dicitur, quando ſidera ultra annum languent. Quamquam toto anno languent, tamen ad anni finem, languor non finitur, ſive languor eorum infectus eſt. *Infectus annus* per metonymiam adjuncti pro ſubjecto.

Exceduntque ſuo] Hoc verſu anni infecti affirmatio, ut ſupra, confirmatur.

ſuo caſu] Suâ forte.

Tunc vicina labant] Docet alternatim bina ſigna oppoſita laborare.

iſſis hærentia] Quæ proxima ſunt illis prioribus ſignis.

Quæ prius in terras veniunt, terrasque relinquunt : 850
 Sidereo non ut pugnet contrarius orbis,
 Sed, quâ mundus agit cursûs, inclinât & ipse,
 Amissasque negat vires, nec munera tanta,
 Neq̃ similes reddit noxas. Locus omnia vertit.
 Sed quid tam tenui prodest ratione nitentem 855
 Scrutari mundum, si mens sua cuique repugnat,
 Spemque timor tollit, prohibetque a limine cœli?
 Condit enim quicquid vasto natura recessu,
 Mortales hebetant visûs, & pectora nostra.
 Nec prodesse potest, quòd fatis cuncta reguntur, 860
 Cum fatum nullâ possit ratione videri.
 Quid juvat in semet sua per convicia ferri?
 Et fraudare bonis, quæ nec Deus invidet ipse,
 Quosque dedit natura, oculos deponere mentis?
 Perspicimus cœlum : cur non & munera cœli? 865

Quæ prius in terras] Ascensum & descensum signorum notat.

Cum enim opposita tantum, una signa laborent, sequitur ut alterum jam sit suprà terras ascensurum, alterum vero ex opposito infra terras sit descensurum.

FAYUS.

Sidereo] Non quidem ut terra cœlo adversetur. Illi enim nihil contrarium. SCALIGER.

ipse] Orbis terrarum. Idem. Vir doctissimus Huetius, ita de hoc loco loquitur.

Non quod orbis terrestris labem hanc orbi sidereo afflaverit; imo vero cœli contagione afficitur ipse orbis terræ, nec vi suapte cœli noxam reparare potest.

negat] Quas amisit, non dare potest.

Locus] Locus cœli, five cœlum ipsum omnia perturbat.

sua per convicia] Hæc, quasi ab aliquo objecta, ponuntur. Quid prodest, si homo in sese descendat, aut animo aliquid ad suum dedecus verfet; quatenus scilicet cœli notitiam assequi non valemus, quicquid tentemus. FAYUS.

fraudare bonis] Scilicet ea bona relinquere, quæ in nostrâ sunt potestate, & quæ Deus non invidet, quoniam ea dedit, ut in usum traheremus; sed cœli notitiam non dedit: quare cum tam ardua assequi nitimur, rationem, five oculos mentis ablegamus; quæ doceret, hæc tam abstrusa & recondita humanum captum longè exsuperare.

Perspicimus cœlum] Hoc versu Manilius, ad ea quæ objecta sunt, respondet.

Quanta

Quanta at pars superest, rationem discere noctis?
 Inque ipsos penitus mundi descendere census?
 Seminibusque suis tantam componere molem,
 Et pretium cœlo sua per nutritia ferre,
 Extremumque sequi portum, terræque subire 870
 Pendentis tractûs, & toto vivere in orbe?
 Jam nusquam natura latet. Pervidimus omnem,
 Et capto potimur mundo, nostrumque parentem
 Pars sua conspiciamus, genitique accedimus astris.
 An dubium est habitare Deum sub pectore nostro? 875
 In cœlumque redire animas, cœloque venire?
 Utque est ex omni constructus corpore mundus,
 Aëris, atque ignis summi, terræque, marisque:
 Sic esse in nobis terrenæ corpora fortis,
 Spiritum & in toto rapidum, qui cuncta gubernat, 880
 Dispensatque hominem. Quid mirum, noscere mundum
 Si possunt homines, quibus est & mundus in ipsis?
 Exemplumque Dei quisque est in imagine parvâ.

Quanta at pars] Respondet, qui objicit. *Noctis* sive rei tenebris involutæ. At quid superest ad discendum causas latentes? Quasi dicat, nihil. SCALIGER.

componere molem] Cum suis principiis machinam tam ingentem comparare. FAYUS.

pretium cœlo] Hoc versu nebulae quædam lucem poeticam intercludunt. Nebulas fugare conemur. Quanquam hîc sit dignus viadice nodus, Bentlejus in campum criticum prodire non dignatur. Sed ille non ad *res*, sed ad *verba* ingenium admovit. *Cœlo pretium per nutritia ferre* est idem quod par pari referre. *Nutritia* sunt nutriticis præmia;

nutritrix nostra est cœlum, a quâ nutrice rationem nostram deducimus. Quare *pretium cœlo ferre* est cœlum remunerare, *per sua nutritia* per ea quæ nobis dedit, scilicet per rationem nostram. Qui perloaam adversarii sustinet, ait, hoc non potest fieri, quoniam supra vires nostras.

Jam nusquam] Poeta loquitur.

Pars sua] Est Deus in nobis. Dum vivimus, astra petimus.

rapidum] Vehementem; qui cuncta, quoad nosmet, gubernat, ardore quodam abreptus.

mundus] Homo, ut loquuntur Philosophi, est in se microcosmus.

An quoquam genitos, nisi cœlo, credere fas est
 Esse hominēs? projecta jacent animalia cuncta 885
 In terrâ, vel merſa vadis, vel in aëre pendent.
 Omnibus una quies, venter, ſenſuſque per artūs,
 Et quia conſilium non eſt, & lingua remiſſa.
 Unus at inſpectus rerum, viresque loquendi,
 Ingeniumque capax varias educit in artes. 890

Hic partus, qui cuncta regit, ſeceſſit in orbem,
 Et domuit terram ad fruges, animalia cepit,
 Impoſuitque viam ponto, ſtetit unus in arcem
 Erectus capitis, victorque ad ſidera mittit 895
 Sidereas oculos, propiusque aſpectat Olympum,
 Inquiritque Jovem; nec ſolâ fronte Deorum
 Contentus manet, at cœlum ſcrutatur in alto,
 Cognatumque ſequens corpus ſe quærit in aſtris.

Omnibus una quies] Hoc ſenſu: Animalibus brutis ſenſus facultates ſunt præcipuæ: quoniam ratio & ſermo iis non dantur, ſive hæ facultates ſunt iis unica voluptas.

Unus at inſpectus] Rerum ad cauſas indagatio. Hæc in hominibus facultas præcipua, ſive unica.

Hic partus] Nempe partus, qui ingenium capax & inſpectum rerum habet; homo ſcilicet.

ſeceſſit in orbem] Hoc eſt, in iſtam ſedem, ſibi designatam, ſe recepit: quæ ſedes eſt orbis.

animalia cepit] Per vim animalia occupavit, ut commodis ſuis inſerviant.

in arcem] In arcem cœli.

Erectus capitis] Idem quod,

erecto capite. *Erectus capitis* Græciſmus.

Os homini ſublime dedit, cælumque tueri

Juſſit, & erectos ad ſidera tollere vultus.

OVIV.

Sidereos oculos] Oculos, ad ſiderum ordinem & circuitum in-
 tuendum proclives. Sive *ſidereos*, quoniam oculi, propter ſplendorem, ſiderum ſpeciem præ ſe ferunt.

ſolâ fronte] Non experimentis externis fidem habet, at penitus in altos cœli reſſus animus ſubvolat.

Cognatumque ſequens] Scilicet quia e cœlo oriundum dixit antea hominem. FAYUS.

Hinc

Hinc in tanta fidem petimus, quam sæpe volucres
 Accipiunt, trepidæque suo sub pectore fibræ? 900
 An minus est sacris rationem ducere signis,
 Quàm pecudum mortes, aviumque attendere cantûs?
 Atque ideò faciem cœli non invidet orbi
 Ipse Deus, vultûsque suos, corpusque recludit
 Semper volvendo, seque ipsum inculcat & offert, 905
 Ut benè cognosci possit, doceatque videndo
 Qualis eat, cogatque suas attendere leges.
 Ipse vocat nostros animos ad fidera mundus;
 Nec patitur, quia non condit, sua jura latere.
 Quis putet esse nefas nosci, quod cernere fas est? 910

Ne contemne tuas quasi parvo in corpore vires:
 Quod valet, immensum est. Sic auri pondera parva
 Exsuperant pretio numerosos æris acervos.
 Sic adamas, punctum lapidis, pretiosior auro est.

in tanta fidem] *Fidem petere*
 hoc loco, idem est quod dubitare.

quam sæpe volucres] Ab avium
 garritu Auspices omina captabant.
 Hoc vult Poeta, quando ait, aves
 fidem accipere. Scilicet credebantur
 aves aliquid in bonam aut
 malam partem portendere, quan-
 docunque cantûs modulabantur,
 quo tempore fibræ sub pectoribus
 trepidant.

An minus est] An difficile sit
 huic arti credere? Aruspicinæ
 autem, & Etruscæ disciplinæ faci-
 le?

pecudum mortes] Mortuis vic-
 timis, exta sacerdotes introspe-
 xerunt.

vultûsque suos] Vultûs & cor-
 pus cœli.

Qualis eat] Qualis sit, non in
 naturali, sed morali sensu. Qua-
 lis sit erga genus humanum, qua-
 lia sint consilia, qualis numinis
 voluntas.

mundus] Cælum.

Quod valet] Non est, inquit,
 cur quisquam suis animi viribus
 diffidat; licet enim mens homi-
 nis in exiguo corpore concluda-
 tur, vim tamen infinitam habet,
 nec rerum omnium difficillima-
 rum cognitioni imparem.

FAYUS.

Sic adamas] Punctum lapidis
 dicitur, quoniam pars, sive portio
 hujus lapidis magno est in pretio,
 & auro pretiosior.

Par-

Parvula sic totum pervisit pupula cœlum.
 Quoque vident oculi, minimum est, cum maxima cernant
 Sic animi fedes tenui sub corde locata,
 Per totum angusto regnat de limite corpus.
 Materiæ ne quære modum; sed perspice vires,
 Quas ratio, non pondus, habet. Ratio omnia vincit.

Ne dubites homini divinos credere visus;
 Jam facit ipse Deos, mittitque ad fidera numen,
 Majus & Augusto crescit sub principe cœlum.

Quoque vident] Punctum illud, quod oculi acies vocatur, est in se minimum: quo tamen puncto, oculi maxima intuentur.

Materiæ ne quære] Ne sis sollicitus mensuram aut magnitudinem rerum æstimare, sed vires & energiam, quæ in iis rebus plurimum valent. Non enim in humano corpore, pondus ejus, sed animus, sive ratio, quæ corpori præest, primas obtinet.

divinos credere] Ne dubites, hominem rerum cœlestium scientiam amplecti, quando per apotheosin hominibus divinitatem largitur.

Jam facit] Adulatorium argumentum. Scilicet vivo Augusto redditi sunt honores divini, erectæ aræ, editi ludi. Atque adeò quasi jam inter Deos relatus.

M. M A N I L I I
A S T R O N O M I C O N.
L I B E R V.

HIC alius finisset opus, signisque relatis,
Queis adversa meant stellarum lumina quinque,
Quadrijugis & Phœbus equis, & Delia bigis,
Non ultrâ struxisset opus, cœloque rediret;
Ac per descensum medios decurreret ignes 5
Saturni, Jovis, & Martis, Solisque: sub illis
(Post Venerem & Majâ natum) te, Luna, vagantem.

Me properare viam mundus jubet, omnia circum
Sidera vectatum toto decurrere cœlo,

lumina quinque] Quinque
stellæ erraticæ, Mars, Saturnus,
Jupiter, Venus, Mercurius, qui
adverso cursu feruntur. FAYUS.

cœloque rediret] E cœlo rediret,
in quo antea fuisset.

Ac per descensum] Hunc &
duos sequentes versûs Bentleyus
spongiâ delet: Ob quam ratio-
nem, prorsus me latet. Ni in ve-
teribus membranis extiterant, non
in omnibus editionibus locum ha-
buissent. Nec sensum, nec con-
nexionem desiderant. Terentia-
num illud subit, *est genus homi-
num, qui primos se omnium rerum
volunt esse, Neque sunt.*

ac per descensum] Contentus
tantum fuisset viam cœli aspicere,
versumque per astra limitem, & a
stellis quinque fidem petere.

SCALIGER.

medios ignes] Id est, septem
stellas erraticas, quos planetas vo-
cant, qui medii inter cœlum ac
terram feruntur adverso motu per
sidera zodiaci. FAYUS.

decurreret] Lustraret.

sub illis] Infra illos. Infra
Venerem & Mercurium.

Me properare] Ait se viam
suam per totum cœlum accelera-
turum, cum jam ad summa cœli
fastigia pervenerit. FAYUS.

Cum

Cum semel æthereos jussus conscendere currûs,
Summum contigerim sua per fastigia culmen.
Hinc vocat Orion, magni pars maxima cœli,
Et ratis Heroum, quæ nunc quoque navigat astris,
Fluminaque errantes latè sinuantia flexûs;
Semifer, & cetus squamis atque ore tremendo,
Hesperidumque vigil custos, & divitis horti;
Et canis in totum portans incendia mundum,
Araque divorum, cui votum solvit Olympus.
Illinc per geminas Anguis qui labitur Arctos,
Heniochusque memor currûs, plaustrique Bootes,
Atque Ariadneæ cœlestia dona coronæ,
Victor & invisa Perseus cum falce Medusæ,
Andromedamque vocans genitor cum conjuge Cepheus,
Quique volat stellatus equus, celerique sagittâ
Delphinus certans, & Jupiter alite tectis,

10

15

20

25

jussus] Ab Augusto jussus Astronomiæ scientiam numeris poeticis tractare.

magni pars maxima] Orion fidus spatium immensum in cœlo occupat.

Fluminaque] Notat & Eridanum, & effusiones aquarum, quas Aquarius ex Urnâ in latè vagantes gyros fundit. *FAYUS.*

Semifer] Centaurus.

custos] Draco, qui aurea poema custodivit.

divitis horti] *Divitis auri* in nonnullis edit. Bentleji acre judicium nequaquam satis admiremur, qui reposuit *horti*. *Divitis auri* est ejusdem rei iteratio.

canis] Canicula, five Sirius.

Araque] In victoriæ monumentum, aram in cœlo Di posuerunt, quando Gigantas profligaverant.

per geminas] Helicem & Cynosuram.

Heniochusque] Vide librum primum, l. 366. Aurigâ dicitur Heniochus, quasi ἡνιόχης habenas tenens.

vocans genitor] Qui Andromedam ita intuetur, quasi alloqueretur.

stellatus equus] Pegasus inter stellas relatus.

celerique sagittâ] Sagitta ita inter alia sita est, quasi in Delphinum vibretur. *FAYUS.*

In sphaerâ cœlesti Sagitta & Delphinus prope se invicem collocantur: quapropter mutuo certare affirmantur.

alite tectis] Aquila, Jovis Armiger, in creatione poeticâ dicitur: tegit ergo aut salvum præstat Jovem, quoniam fulmina, Jovis arma, circumgestat.

Cæteraque in toto passim labentia cœlo.
 Quæ mihi per proprias vires sunt quæta canenda,
 Quid valeant ortu, quid cùm merguntur in undas,
 Et quid de bis sex astris per quæque reducant.

Vir gregis & ponti victor, cui parte relicta 30
 Nomen onusque dedit, nec pelle immunis ab ipsa;
 Colchidos & magicas artes qui vertere Iolchon
 Medeam iussit, movitque venena per orbem;
 Nunc quoque vicinam puppim, ceu naviget, Argo
 A dextri lateris ducit regione per astra. 35
 Sed tùm prima suos puppis confurgit in ignes,
 Quatuor in partes cum corniger extulit ora:
 Illâ quisquis erit terris oriente creatus,
 Rector erit puppis, clavoque immobilis hærens,
 Mutabit pelago terras, ventisque sequetur 40
 Fortunam, totumque volet tranare profundum.
 Classibus, atque alios menses, aliumque videre

per quæque reducant] Quæque, singula illa fidera Austrina vel Borealìa. *De bis sex* de duodecim Zodiaci signis. *Reducant* accipiant vel referant; Totum verum ita concipe. Et quid, id est, quam æquam & iustam partem per singula signa recipiant de duodecim signis. *Per quæque*, quoad quæque signa.

cui parte relicta] Cum quartâ Arietis parte oritur Argo. Helle, mari merita, *pars fuit relicta* & onus Arietis. *Cui ponto.*

nec pelle immunis] Diversam interpretationem admittit: Dicitur *non immunis*, quoniam Aries Marti, post velleris aurei Ætæ de nationem, immolabatur. *Non immunis*, id est, non sine munere

quoad ipsam pellem, quoniam Aries tres alias partes retinet, quartâ tantùm demptâ: & tres aliæ partes pellem retinent.

Medeam iussit] Ut dicitur, vertere solum. Medea Colchon Iolcho mutavit. Utraque urbs beneficiis clara. SCALIGER.

Colchis, Medæ patria, quam ut defereret, in causâ fuit vellus aureum. Illud rapuit Jason, qui Medeam secum a Colchide in Iolchon deduxit, ubi venena & magicas artes per totum orbem dispersit. FAYUS.

Illâ] Argo.
alios menses] Intellige alias regiones, quibus alii sint menses, seu cursus solis. FAYUS.

Phasin,

Phafin, & in cautes Tiphyn fuperare trementem.
 Tolle iftos partûs hominum fub fidere tali,
 Suftuleris bellum Trojæ, claffemque folutam 45
 Sanguine, & appulfam terris: non invehet undis
 Suppara, nec pelagus Xerxes ferietque tegetque:
 Roma Syracufas, Salamis non merget Athenas;
 Punica nec toto fluitabunt æquore roftra,
 Actiacosque finûs inter fufpenfus uterque 50
 Orbis, & in ponto cœli fortuna natabit.
 His ducibus cœco ducuntur in æquore claffes,

Phafin] Colchidis fluvium. *Idem*, id eft, non quærent in mari
 Argo navis ex hoc fluvio cum Ja- nautæ Helicen aut Cynofuram.
 fone & fociis vela folvit. *Alium* BUTIRIGIS.
 fcilicet fluvium pene fimilem. *Xerxes ferietque*] Xerxes mare

Tiphyn] Gubernatorem navis. navibus contraviſſe, & iratus fla-
Tiphyn fuperare cavere ne in cau- gellâſſe dicitur.

tes navis illidat, & ita tremor iſte *Roma Syracufas*] Cladem Sy-
 non occupet, qui antea Tiphyn- racuſanorum notat poëta, cum a
 occupaverat, Marcello Coſ. Rom. captæ &
Suſtuleris bellum] Affirmat everſæ fuerint Syracuſæ. FAYUS.

poëta, duces iſtos qui bello Tro- *Salamis non merget*] Interne-
 jano intererant, & alios duces, cinum propè bellum notat, inter
 reges, & populos, famæ hellico- Athenienſes & Megarenſes, de Sa-
 ſæ annalibus celebres, ſub hoc ſi- laminiſis inſulæ jure. Idem.

dere natos. *Actiacosque*] Navale prælium
ſolutam] Claffem Græcorum apud Actium inter Auguſtum &
 intelligit, irâ Dianæ, ob cæſum Antonium notat. Idem.

ab Agamemnone interfectum, re- *ſuſpenſus uterque*] Orbis occi-
 tardatam, donec crimen ſacrificio dentalis & orientalis, quo de utro-
 expiatum fuiſſet: quo factò, Græ- que contendebant. FAYUS.

ci vela ſolverunt. *MS. & Rom. Utroque* Puta Au-
appulſam terris] Cum primam guſto & Antonio, a quibus orbis
 ad littora Trojana appuliſſet Græ- imperium pendebat.

corum claffis, Proteſilaus unus e BUTIRIGIS.
 principibus Græcis ab Hectore in- *cœli fortuna*] Adulatorie.
 terfectus fuit. FAYUS. Cœli fortunam, Auguſtum vocat.

Suppara] MS. & Rom. *Si- cœco*] Incerto æquore.

Et coit ipsa sibi tellus, totusque per-usus
Diversos rerum ventis arcessitur orbis.

Sed summâ lateris surgens de parte sinistri 55
Maximus Orion, magnum complexus Olympum,
(Quo fulgente super terras cœlumque trahente,
Ementita diem nigras nox contrahit alas)
Solertes animos, velocia corpora finget,
Atque agilem officio mentem, curasque per omnes 60
Indelassato properantia corda vigore.
Instar erit populi, totâque habitabit in urbe,
Limina pervolitans, unumque per omnia verbum
Manè salutandi portans communis amicus.

Sed cùm se terris Aries ter quinque peractis 65
Partibus extollit, primùm juga tollit ab undis
Heniochus, clivoque rotas convellit ab imo,
Quâ gelidus Boreas Aquilonibus instat acutis.
Ille dabit proprium studium, cœloque retentas,
Quas priùs in terris agitator amaverat, artes : 70
Stare levi curru moderantem quattuor ora
Spumigeris frænata lupis, & flectere equorum
Prævalidas vires, ac torto stringere gyro :

Aut

coit ipsa sibi] Coeunt inter se
gentes vi commercii.

Sed summâ] Hoc est, Orion
furgit a supremâ parte lateris si-
nistri.

cœlumque trahente] Hoc dicit,
propter magnum cœli spatium,
quod obtinet. SCALIGER.

Ementita diem] Insignem ejus
claritatem designat auctor, quæ
noctis tenebras fugat. Idem.

Instar] Mores populi totius
sibi uni transferet.

unumque] Verbum Salutandi,
Ave, Salve.

rotas convellit] Ab imo cœlo
currum instruit: quod nobis in
clivum assurgit eâ parte, quâ ter-
ris exoritur. FAYUS.

Quâ] Versus eam partem,
quâ, &c.

torto stringere] Stringere, re-
tinere. Equos circulatim ince-
dere,

Aut cùm laxato fugerunt cardine claustra,
 Exagitare feros, pronumque anteire volantes, 75
 Vixque rotis levibus summum contingere campum,
 Vincentem pedibus ventos: vel prima tenentem
 Agmina, in obliquum currûs agitare malignos,
 Obstantemque morâ totum præcludere circum:
 Vel medium turbæ, nunc dextros ire per orbes 80
 Fidentem campo: nunc metâ currere acutâ,
 Spemque sub extremo dubiam suspendere casu:
 Necnon alterno desultor fidere dorso
 Quadrupedum, & stabiles poterit defigere plantas
 Per quos vadit equos: ludet per terga volantum; 85
 Aut solo vectatus equo, nunc arma movebit,

dere, seu motu tortuoso, veteres
 coegerunt.

—*In gyros ire coactus equus.*

OVID.

fugerunt cardine] Claustra
 evitarunt.

feros] Equos.

volantes] Alios equos velociter
 currentes, victoriæ æmulos. *Pro-*
num incumbentem Aurigam.

—*proni in verbera pendent.*

VIRG.

rotis levibus] *Summum cam-*
pum metam in extremâ campi
 parte erectam. Sensus idem cum
 isto in Horatii Ode prim.

—*metaque fervidis:*

Evitata rotis—

pedibus] Pedibus equorum.

malignos] Hoc est, currûs obli-
 què agere, ut cæteri, qui de victo-
 riâ certabant, in cursu impediren-
 tur. Ob hanc causam moræ,
currus maligni dicuntur. *Ob-*
stantem Aurigam obstantem.

metâ currere] Sinistrorsum. In-
 terior flexus. SCALIGER.

Meta hîc est flexus ad finistram
 accuratè aut acutè factus.

desultor] Cujus ars erat binos
 trahere equos, & ex uno alterna-
 tim in alterum mirâ celeritate
 transilire. FAYUS.

nunc arma movebit] Armatura
 fuit armorum disciplina; a cam-
 pidoctore in castris diebus festis
 docebatur. Ejus numeros omnes
 & gestûs studiosè milites disce-
 bant, si quando a muneribus cas-
 trensibus illis vacaret. Hæc ex-
 ercitatio campestris fuit. Arma-
 tura, armaturam militarem eque-
 stem tam comprehendit, quam
 pedestrem, SCALIGER.

—*infestaque tela tulere.*

—*pugnaeque cunct simulachra*
Sub armis.

VIRG.

De ludis Circens.

Nunc,

Nunc, licet in longo, per cursûs præmia, circo,
 Quicquid de tali studio formatur, habebit.
 Hinc mihi Salmoneus, qui cælum imitatus in urbe
 Pontibus impositis, missisque per æra quadrigis, 90
 Expressisse sonum mundi sibi visus, & ipsum
 Admovisse Jovem terris de fulmine fingit :
 Sensit at immensos ignes super ipse secutus,
 Morte Jovem & didicit generatus quid sit haberi.
 Hoc genitum credas de fidere Bellerophontem 95
 Imposuisse viam mundo per signa volantem :
 Cui cælum campus fuerat, terræque, fretumque
 Sub pedibus. Non ulla tulit vestigia campus.
 Hæc erit Heniochi surgens tibi forma cavenda.

Cumque decem partes Aries duplicaverit ortûs, 100
 Incipient Hædi tremulum producere mentum,
 Hirtaque tum demum terris promittere terga,
 Quâ dexter Boreas spirat. Ne crede severæ

per cursûs præmia] Locum
 distorquet ac deformat Bentlejus.
 Ad ludos Circenses ille sensum ver-
 sûs accommodat, sed mendose,
 nam nihil hic de istis ludis agitur.
 Ita corrigo, & ita scripsit auctor,

Nunc licet huic, longo percurso,
 — *præmia, circo*
 — *habere.*

Veterem lectionem retineo, quia
 in MS. mendum non liturâ tolli-
 tur.

Hinc mihi] Ex hoc fidere.

FAYUS.

Sensit at] Respicit ad eos, quos
 iste carnifex fulmine feriebat. Sic
 morte suâ, homo natus, didicit
 quid sit Jovem haberi.

BUTIRIGIS.

super] Nimis ille imitatus.

Non ulla tulit] Quamvis viam
 in cælo tibi fecit, tamen nulla
 signa pedum, nulla vestigia reli-
 quit.

Cumque decem] In Arietis par-
 te vicelima oriuntur Hædi.

SCALIGER.

tremulum mentum] Ex longi-
 tudine & crassitudine barbæ, quæ
 ultrò citroque movetur, ~~mentum~~
 Hædi tremere dicitur.

promittere] Proferre; aut por-
 rigere.

Ne crede severæ] Hoc est: ne
 putes adeo severos, ac graves mo-
 res, sub hoc fidere promitti. Hoc
 Hædorum petulantia non con-
 venit. Major, & gravior res est,
 quam ut ei signo attribuat.

SCALIGER.

Frontis

Frontis opus signo, strictos nec crede Catones;
 Aut Brutum, atque parem Torquatum, & Horatia facta.
 Majus onus signo est: Hædis nec tanta petulcis 106
 Conveniunt. Levibus gaudent; lascivaque signant
 Pectora, & in lusus agiles, agilemque vigorem
 Desudant. Vario ducunt in amore juventam.
 In vulnus nunquam virtus, sed sæpe libido 110
 Impellit, turpisque emitur vel morte voluptas.
 Et minimum cecidisse malum est, sed crimine victum:
 Necnon & cultus pecorum nascentibus addunt,
 Pastoremque suum generant, cui fistula collo
 Hæreat; & voces alterna per oscula ducat. 115

Sed cum bis denas augebit septimia partes
 Lanigeri, surgunt Hyadas: quo tempore natis
 Nulla quies placet; in nullo sunt otia fructu:
 Sed populum; turbamque petunt; rerumque tumultus.
 Seditio clamorque juvat, Gracchosque tenentes 120
 Rostra volunt, montesque sacros, rarosque Quirites:

opus] Genituram.

strictos nec crede] Severos, rigidos; *strictos*, quia in iis rerum notitia contractior est, dum liberalem intelligentiæ semitam deviant.

MS. & Rom. *Structos*. *Structos* autem, id est, conceptos hoc signo. BUTIRIGIS.

Hunc locum, avidus novandi verba, perditè exagitat Bentlejus. Verba contextui inferuntur, quorum ne minima similitudo in editionibus cæterisprehenditur.

In vulnus nunquam] Plane est, quod ille ait,—solâque libidine fortis. SCALIGER.

Et minimum] A Bentlejo versus ineptitius dicitur, & insulsus. Insulsus certe, & multi ejusdem jejunitatis in hoc opere. Si rejicitur, fides MS. violatur, & omnem auctoritarem, præter nostram, rejicimus. Hoc ait Manilius, turpis voluptas malum est majus morte. *Cecidisse* in pugnâ. *Crimine* libidine.

alterna per oscula] Per alterna fistulæ foramina.

bis denas] In vicecimâ septimâ parte Arietis.

rarosque Quirites] Id est, internecionem vel potius eadem civium, adeo ut pauci sint superstitēs. Hæc efficit seditio.

Pacis bella probant, curæque alimenta ministrant.
 Immundosque greges agitant per sordida rura.
 Et fidum in terris alium genuere Booten.
 Hos generant mores Hyades, surgentibus astris.

125

Ultima Lanigeri cum pars excluditur orbi,
 Quæ totum ostendit terris, atque eruit undis,
 Olenie servans prægressos tollitur Hædos,
 E gelido stellata polo, quæ dextera pars est,
 Officio magni mater Jovis. Illa Tonanti
 Fundamenta dedit, pectusque implevit hiantis
 Lacte suo, dedit & dignas ad fulminis vires.
 Hinc timidæ mentes, tremebundaque corda creantur,
 Suspensa in trepidis, levibusque obnoxia causis.
 His etiam ingenuitur visendi ignota cupido,
 Ut nova per montes quærunt arbusta capellæ,
 Semper & ulterius pascentes tendere gaudent.

130

135

Taurus, in aversos præceps cum tollitur artus,
 Sextâ parte fui, certantes lucis ad oras

Pleiades

Pacis bella] Rixas amant, & jurgia, contentionesque, quæ, extra bella, tempore pacis, fieri solent.

Et fidum in terris] Bootes bubulcus est inter sidera. Hyades in terris quoque Booten alium & fidum generant. FAYUS.

surgentibus astris] Quando eorum astra oriuntur.

excluditur] Emitteritur.

Olenie] Olenia, Capella, sive Capellæ fidus.

E gelido stellata] Stellis splendida, juxta polum exurgit, ad dextram.

Officio magni] Capellam Jovis

nutricem fuisse, fabulantur poetæ, & ei lacrem suam in Cretâ insulâ præbuisse.

in trepidis] In rebus trepidis. *obnoxia causis*] Res nullius momenti, sæpe maximam sollicitudinem excitant.

in aversos] Taurus posteriore sui parte oritur. SCALIGER.

præceps] Capite deorsum inclinante.

certantes] Quasi obluctantes. Pleiades autem seorsim subobscuræ sunt stellæ. *Certantes*, id est, omnes simul reddere lumen conantes. FAYUS.

certantes lucis ad oras] Hæ

Pleiadas ducit : quibus aspirantibus, aliam 140

In lucem eduntur Bacchi Venerisque sequaces :

Perque dapes, mensasque super, petulantia corda,

Et sale mordaci dulces quærentia risus.

Illis cura sui cultus, frontisque decoræ

Semper erit : tortosque in plexum ponere crines, 145

Aut nodis revocare, & rursus vertice denso

Fingere : & appositis caput emutare capillis,

Pumicibusque cavis horrentia membra polire,

Atque odisse virum, sterilesque optare lacertos.

Fœmineæ vestes, nexæ sine tegmine plantæ, 150

Et species, fictique placent ad mollia gressus.

Naturæ pudet, atque habitat sub pectore cæca

Ambitio, & morbum virtutis nomine jactant.

Semper amare parum est : cupient & amare videri.

stellæ adeo confertæ, ut, ἀπὸ τῆς
πλείας, id est, a multitudine Plei-
ades vocantur : ideo inter se cer-
tare dicuntur.

aspirantibus] Quæ sidera,
cum partui faveant, eorum ortu
generantur vinosi, & mulierosi.

SCALIGER,
Perque dapes] Super mensas
durante mensarum apparatu,

Hoc loco Manilius, non qui-
dem mimarios intelligit, sed ur-
banos tantum, quos scurras vo-
cant, ut ait Plautus. SCALIGER.

tortosque in plexum] Plexos
crines disponet. SCALIGER.

MS. & Rom. In *flexum* : nam
etiam calamistrati sunt cinædi,
quamvis sine implexu.

BUTIRIGIS.

revocare] Hinc & inde in no-
dos colligere.

vertice denso] Capillis denso.

appositis] Alienis crinibus ad-
ditis.

odisse virum] Dolere, quia nati
sunt viri.

steriles] Sine crinibus.

nexæ sine tegmine] Phœciasios
calceos intelligit, aut Sicyonios,
qui proprii fœminarum erant, &
obstrigillis necebantur. Tecti
vero sunt virorum calcei. obstri-
gillati fœminarum, Propterea
nexas plantas dixit. SCALIGER.

ad mollia] Molliter, sive more
fœmineo.

virtutis nomine] Morbum fœ-
minei cultus, & consuetudinem
muliebrem inter virtutes collo-
cant.

Semper amare] Cupient scilicet
non tantum amare, sed ut alii vi-
deant, sive sciant, se amori esse
deditos.

Jam vero Geminis fraterna ferentibus astra
 In cœlum, summoque natantibus æquore ponti,
 Septima pars Leporem tollit, quo fidere natis
 Vix alas natura negat, volucresque meatûs,
 Tantus erit per membra vigor referencia ventos.
 Ille prius victor stadio, quàm missus abibit :
 Ille cito motu rigidos eludere cœstûs :
 Nunc exire levis missas, nunc mittere palmas :
 Mobilibusque citos ictûs glomerare lacertis :
 Ille potens curvo pede fundere concita pila :
 Ille pilam celeri fugientem prendere plantâ,
 Et pedibus pensare manûs, & ludere saltu,
 Per totumque vagas corpus disponere palmas,
 Ut teneat tantos orbes, sibi que ipse recludat,

natantibus æquore] Jam supra pontum conspectis, postquam de ponto emerferunt.

quam missus] Quam dimissus. Vincet, antequam discessio fiat, cursu finito.

Ille cito motu] Pentathlum describit. *Volucres meatûs saltûs :* Stadium, cursus. *Cæstus*, palæstra: *Pila*, vel discus: jaculatio *pilorum concitorum* appellatione. EUTIRIGIS.

Nunc exire levis] *Levis* idem quod celer. *Exire*, evitare, eludere, declinare. *Missas*, sibi admotas. *Mittere palmas*, nunc invicem suas palmas adversario inferre.

glomerare] In gyros lacertos agere, & procludere, antequam ictus datur.

Ille potens curvo] Disertim indicat, hunc proinde plantâ, ac alii volâ, usurum: ac pede tela

jaculaturum, & unco pede proinde, ac nos manu, omnia prehensurum. Idem est, quod ait, pedibus manus compensaturum, & lusurum saltu. SCALIGER.

pensare manûs] Vel efficere, ut pedum agilitate fugientem pilam assequatur: vel pro manibus pedibus uti inter pilam excipiendam. FAYUS.

ludere saltu] Qui pedibus in lusu pilæ manuum vice utitur, is dicitur propriè saltu ludere. Saltus enim est proprius pedum, non manuum. SCALIGER.

Ut teneat tantos] In continuos orbes manûs agitare.

recludat] Quâ ratione hæc fieri possunt, non constat. Primò, ait auctor, manibus orbes format, & arcu tenet aut implicat: deinde tantos orbes recludit, aut a se explicat.

Et

Et velut edoctus jubeat volitare per ipsum.

Invigilat somnis : curas industria vincit :

170

Otia per varios exercet dulcia lusus.

Nunc Cancro vicina canam, cui parte sinistra

Confurgunt Jugulæ; quibus aspirantibus orti

Te, Meleagre, colunt flammis latitantibus ustum,

Atque Atalanteos conatum ferre labores,

175

Reddentemque tuæ per mortem munera matri :

Cujus & ante necem paulatim vita sepulta est;

Et Calydoniâ bellantem rupe puellam,

Vincentemque viros; et, quam potuisse videri

Virgine majus erat, sternentem vulnere primo;

180

Quamque erat Actæon filvis mirandus, & ante

Invigilat] Tempore somni vigilat. Somnus non profundus, sed crebro interpellatus, ob animi sollicitudinem.

curas industria] Curæ sunt variae & complures; sed industria longè curas exsuperat. Non talem sensum verborum deprehendens Bentlejus, urget, industria curas auget. Qua ratione? Curæ industriam præcedunt, quia industria non est: quandocunque industria suscipitur, successum generat, & successus de curis triumphat.

Confurgunt Jugulæ] Juxta Cancrum duo sidera, Aselli, oriuntur. De quibus variae sunt fabulae.

flammis latitantibus fatali torre quem domi asservabat Althæa mater. *Munera* quæ Atalantæ speratae suæ donaverat.

BUTIRIGIS.

conatum ferre labores] Id est, probare ac tueri virginis Atalantæ factum, quæ prima aprum vulneraverat. FAVUS.

Reddentemque tuæ] Vitæ munus a matre accepisset Meleager, stipite extincto & servato. Idem vitæ munus reddidit, cum, stipite a matre tandem in ignem coniecto & combusto, Meleager interiit.

paulatim vita] Ut torris gradatim extinguebatur, ita vita Meleagri, quæ ex isto torre accenso extinguebatur.

bellantem rupe] Bellantem cum apro feroci, quem in excidium illius regionis Diana miserat. *Rupe* monte juxta Calydonem Ætolorum civitatem. FAVUS.

majus erat] Factum majus quam in virgine exspectaretur.

Quamque erat Actæon] Majus erat factum in virgine, quam facinus ullum, quod Actæon impleverat.

Quam

Quam canibus nova præda fuit. Ducuntur & ipsi
 Retibus, & claudunt campos formidine mortis,
 Mendacesque parant foveas, laqueosque tenaces,
 Currentesque feras pedicarum compede necant, 185
 Aut canibus, ferrove necant, prædasque reportant :
 Ac per nulla sequi dubitant vestigia prædas.
 Sunt quibus in ponto studium est cepisse ferarum
 Diversas facies, & cæco merfa profundo
 Sternere littoreis monstrorum corpora arenis, 190
 Horrendumque feris in bella laceffere pontum,
 Et cœlare vagos inductis retibus amnes.
 Luxuriæ quia terra parum, fastidiet orbem
 Venter, & ipse gulam Nereus ex æquore pascet.
 At Procyon oriens, cum jam vicesima Cancrī 195
 Septimaque ex undis pars sese emergit in astra,
 Venatūs non ille quidem, verūm arma creatis
 Venandi tribuit : catulos nutrire sagaces,
 Et genus a proavis, mores numerare per artes,
 Retiaque, & validā venabula cuspide fixa, 200
 Lentaque contextis formare hastilia nodis,
 Et quodcunque solet venandi poscere cura,
 In proprios fabricare dabit venalia quæstūs.

formidine mortis] Formidine
mortis pro formidabili morte. Sci-
 licet campos laqueis cingunt, &
 aliis insidiarum generibus, quæ
 mortem feris minantur.

per nulla sequi] Et mari &
 terrā prædas aucupantur.

ferarum] Piscium, qui ter-
 restrium animalium formas re-
 præsentant.

cœlare vagos] Injectis retibus
 aqua agitur : & ex istâ agita-
 tione, asperitas quædam & tumor
 oritur. Hoc modo amnis cœlatus
 esse a Manilio dicitur.

cum jam vicesima] In Cancrī
 parte vicesimā septimā oritur Pro-
 cyon.

creatis] Sub se natis.

per artes] Canum ingenia &
 mores per certa vocabula arti ve-
 naticæ propria recensere.

In proprios] Instrumenta ve-
 natica, quæ in tabernis venduntur,
 fabricare siue per artem formare
 docebit, ut quæstuosâ mercatura
 comparatur.

Cum verò in vastos furgit Nemeæus hiatûs,
 Exoriturque Canis, latratque Canicula flammans, 205
 Et rabit, igne suo geminans incendia solis :
 Quâ subdente facem terris, radiosque movente,
 Dimicat in cineres orbis, fatumque supremum
 Sortitur, languetque suis Neptunus in undis,
 Et viridis nemori sanguis decedit, & herbis. 210
 Cuncta peregrinos orbes animalia quærunt :
 Atque eget alterius mundus. Natura suismet
 Ægrotat morbis nimios obseffa per æstûs,
 Inque rogo vivit. Tantis per sidera fervor
 Funditur, atque uno ceu sint in lumine cuncta. 215
 Hæc ubi se ponto per pronas extulit oras,
 Nascentem si quem pelagi perstrinxerit unda,
 Effrænos animos, violentaque pectora fingit,
 Irarumque dabit fluctûs, odiumque, metumque

latratque Canicula] MS. & Rom. meo iudicio, non ineleganter, — latratque Canicula flammans.

BUTIRIGIS.

Canis & Canicula simul exoruntur. Nam Canis dicitur totum sidus ipsum, qui in suâ astrothesia fingitur in posteriora infidens, & in priores pedes erectus oriri. Lucidissima vero stella, quæ in ejus Maxillâ est, quæ propriè Romanis Canicula, Græcis Σείη dicitur. SCALIGER.

Dimicat in cineres] Distio agrestis & inconcinna, qualis hoc auctore frequenter invenitur. Terra, inquit, luctatur, ad evitandam dissolutionem ejus, in cineres, quandoque canicula ignes ejus in terram jaculatur.

in cineres] Contra cineres.

Dimicat; aut resistit exitio imminenti, quod ab ardore Caniculæ impendit.

nemori sanguis] Sanguis succus. Proprie, quod Græcis poetis Σείη. Arborum succus, ille dicitur vulgo sapa. Et ita vocavit Palladius. SCALIGER.

peregrinos orbes] Alias regiones, aliasque terras ab iis, quibus versantur, quasi aliis in locis minus ardore solis, & caniculæ ignibus coquerentur. FAYUS.

alterius] Alterius mundi.

uno ceu sint] In uno ignito sidere caniculæ. Idem.

cuncta] Sidera.

pronas extulit] Supra horizontem, ad quem cæli partes pronæ cadunt. Idem.

perstrinxerit] Attingerit.

Totius

Totius vulgi. Præcurrunt verba loquentis, 220
 Ante os est animus : nec magnis concita causis
 Corda micant, & lingua rabit, latratque loquendo
 Morfibus increpitis : dentes in voce relinquit.
 Ardescit vitio vitium, virefque ministrat
 Bacchus, & in flammâ sævas exfuscitat iras, 225
 Nec silvas rupefve timet, vastosque leones,
 Aut spumantis apri dentes, atque arma ferarum;
 Effunditque suas concesso in robore flammæ.
 Nec tales mirere artes sub fidere tali :
 Cernis ut ipsum etiam fidus venetur in astris? 230
 Prægressum quærit leporem comprehendere cursu?

Ultima pars magni cum tollitur orbe Leonis,
 Auratis Crater surgit stellatus ab astris.
 Inde trahit quicumque genus morēsque, sequetur
 Irriguos ruris campos, amnesque, lacusque : 235

Præcurrunt verba] Fæstinato loquitur. SCALIGER.

Ante os est animus] Adeo in omne convitium præceps fertur, ut incautus mentem palam faciat, ac loquatur ea, quæ dixisse pœniteat. FAYUS.

Non animum celat; sed in fronte oris videtur. Quod in buccam venit, blaterat.

nec magnis concita] Corda, inquit, micant & sese retegunt, non magnis causis stimulata, sed levissimâ quâque occasione.

Morfibus increpitis] *Morsu increpare*, frequenter occurrit.

BUTIRIGIS.

dentes in voce relinquit] Adeo raptim loquitur, ut voces non formet, sed intercidas dentibus,

atque in ipsis vocibus quasi dentes relinquat. FAYUS.

in flammâ] Flammante vino. *timet*] Ille, qui sub hoc fidere nascitur.

arma ferarum] Aliarum ferarum arma naturalia, ea, quæ dedit in tutelam suam natura: quæ sunt ungues, cornua, aculei.

concesso in robore] *Flammæ* iras. Iras in materiam aliquantulum oblatam sese evomentes. *Concesso in robore*, in materiâ oblatâ.

Prægressum quærit] Canis major post leporem ponitur.

orbe] Horizonte. SCALIGER. *stellatus ab astris*] Propter astrorum splendorem quasi gemmis distinctus.

Et

Et te, Bacche, tuas nubentem junget ad ulmos;
 Disponetque jugis imitatas fronde choreas,
 Robore vel proprio fundentem brachia ducet,
 Teque tibi credet semper : quin matre relicta,
 Adjunget calamis, segetemque interfert uvis : 240
 Quæque alia innumeri cultus est forma per orbem,
 Pro regione colet. Nec parcè vina recepta
 Hauriet emiscens, & fructibus ipse fruetur,
 Gaudebitque mero, mergetque in pocula mentem.
 Nec solum terræ spem credet in annua vota : 245
 Annonæ quoque vectigal, mercesque sequetur,
 Præcipuè quas humor alit, nec deserit unda.
 Tales Crateræ mores effingit amator.
 Jam subit Erigone, quæ cum ter quinque feretur
 Partibus ereptis ponto, tollentur ab undis 250
 Clara Ariadneæ quondam monumenta coronæ,
 Et molles tribuent artes. Hinc dona puellæ
 Namque nitent; illinc oriens est ipsa puella.

ad ulmos] Arborea maritas celebrant rei rusticæ scriptores, præsertim ulmum & vitem.

Disponetque jugis] Jugum est lignea quædam fabrica, ad quam vites alligantur. Propter frondium & furculorum intercursum, ex hac positione, choreas videntur agere.

fundentem] Bacchum seu vitem ramos extendentem. *Robore proprio*, hoc est, vitem in suum stipitem eriget. SCALIGER.

matre relicta] Vitis relinquatur, cum traduces ab arbore in arborem transferuntur. A matrice dimittuntur, & serperastris & canalibus, in quos incumbant, adjunguntur. BUTIRIGIS.

segetem] Spatio interjecto ar-
 vum agrum segeti relinquet.

SCALIGER.

fructibus] Vitis fructibus, Uvis scilicet.

Annonæ quoque] Annonæ publicum redimet, & merces maris.

Tales Crateræ] Rom. *Tales efficit crater humoris amantes.* Itaque sic legendum arbitror.

BUTIRIGIS.

feretur] In superiores cæli partes.

oriens est ipsa puella] Per puellam Manilius non Ariadnem intelligit, sed ipsummet sidus Virginis, cum cujus parte decimâ quintâ ait Coronam oriri.

SCALIGER.

Ille colet nitidis gemmantem floribus hortum,
 Pallentes violas, & purpureos hyacinthos, 255
 Liliaque, & Tyrias imitata papavera luces,
 Vernantisque rosæ rubicundo sanguine florem.
 Cœruleum foliis, viridi quin gramine, collem
 Conferet, & veris depinget prata figuris :
 Aut varios nectet flores, fertisque locabit, 260
 Effingetque sinu : simileisque in mutua pressos
 Incoquet, atque Arabum silvis mulcebit odores :
 Et medicos unguenta dabit referentia flatûs,
 Ut fit adulterio succorum gratia major :
 Munditiæ, cultusque adsunt, artesque decoræ, 265
 Et lenocinium vitæ, præfensque voluptas.
 Virginis hoc anni poscunt, floresque coronæ.

Ille colet] Quicumque sub hoc
fidere tunc temporis nascitur.

Tyrias luces] Purpureos colo-
res.

rubicundo sanguine] Colore
sanguineo.

Cœruleum foliis] Viridem &
cœruleum confundunt poetæ.
Nam & Ovidius aërem viridem
dixit pro cœruleo, & aquas virides
pro eodem. SCALIGER.

Sensus hujus loci est : Collem
& arboribus sive plantis, & gra-
mine feret.

veris depinget prata] Potes le-
gere *Vernis*. SCALIGER. Forfan
veris figuris idem sit quod *natu-
ralibus* : aut intelligatur dictio de
floribus, qui verno tempore nas-
cuntur. *Depinget* : curâ & indus-
triâ prata florum & graminis
feracia reddet.

Effingetque sinu] Flores in sinu
suo disponet, grati odoris gratiâ :
aut ferviam, id est, florum fasci-
culum componet.

in mutua pressos] Flores com-
pressos, ut eliciantur succi, tem-
perabit, atque his ita temperatis
Arabicos odores infundet, ut hinc
fiat unguentum.

medicos] Flatus, aut odores,
qui certis morbis medentur.

adulterio] Mixturâ tali major
sit utilitas.

floresque coronæ] Timachidas
poeta ait, coronam Ariadnæ ex
quodam flore nexam fuisse.

SCALIGER.

At cum per decimam confurgens horrida partem
 Spica, feret præ se nascens & scapus aristas,
 Arvorum ingenerat studium, rurisque colendi : 270
 Seminaque in fœnus sulcatis reddere terris ;
 Usuramque sequi majorem sorte, receptis
 Frugibus innumeris ; atque horrea quærere messi.
 Quod solum decuit mortales nôsse metallum ;
 Nulla fames, non ulla forent jejunia terris. 275
 Dives erat census, faturatis gentibus orbis,
 Et si forte labor ruris tardaverat artes,
 Quæis sine nulla Ceres, non ullus seminis usus :
 Subdere fracturo filici frumenta, superque
 Ducere pendentes orbis, & mergere farra, 280
 Ac torrere focis, hominumque alimenta parare,
 Atque unum genus in multas variare figuras.
 Et quia dispositis aptatur spica per artem

per decimam] Decimâ Virgini-
 nis parte oritur Spica.

in fœnus] In futurum pro-
 ventum.

Usuramque sequi] Ita Cicero
 de Senectute. *Terra, quæ nun-
 quam imperium recusat, nec un-
 quam sine usurâ reddit, quod ac-
 cepit, sed alias minore, plerumque
 majore cum fœnore.*

Dives erat census] Erat pro
 fuisset metri gratiâ. Sensus est :
 divitiis frugum orbis abundasset,
 quamvis istæ artes, quæ frumenta
 in communem usum accommo-
 dent, propter rusticos labores fo-
 ris peractos, paululum cessent :
 ex priori abundantia, est quod
 abundè sufficit ; quare si frumen-

tum non confestim conteratur,
 fames aut inopia non erit impor-
 tuna.

pendentes orbis] Poeta intelli-
 git molas superiores quæ rotantur
 in orbem, & quibus grana triti-
 corum teruntur. *FAYUS.*

mergere farra] Id est, diluere.
 Idem.

in multas variare] Dulciarios
 intelligit, & artem pistoriam.

apatur spica] Disponuntur
 fruges per horrea & cellas a fru-
 menti curatoribus, quamadmo-
 dum in spicâ grana suis cellis &
 folliculis inclusa ac disposita sunt.

SCALIGER.

Frugibus, instructu simili componitur ordo,
Seminibusque suis cellas atque horrea præbet.

285

Sed parte octavâ surgentem cerne Sagittam
Chelarum : dabit & jaculum torquere læcertis,
Et calidum nervis, glebas & mittere virgis,
Pendentemque suo volucem deprendere cœlo,
Cuspide vel triplici securum figere piscem.

290

Quod potius dederim Teucro fidusve genuve ?

Teve, Philoctete, cui malim credere parti ?

Hectoris ille faces arcu telisque fugavit,

Mittentemque suos ignes in mille carinas.

Hic autem & pharetram Trojæ bellumque gerebat, 295

Major & armatis hostis subfederat exul.

Quinctiam ille pater tali de fidere cretus

Esse potest, qui serpentem super ora cubantem,

Infelix, nati somnumque animamque bibentem,

Sustinuit misso petere & prosternere telo.

300

Sagittam] Parte octavâ Libræ
oritur Sagitta. Idem.

mittere virgis] *Virgis*, Sagittis. Nam Sagittis & fundis glebas plumbeas mittebant, quæ in ærem jactæ ignem concipiebant. Pleni sunt veterum poetarum libri.

SCALIGER.

Hectoris ille facc] Scilicet *Teucer*, teste Homero, naves Danaorum ab igne liberavit, quem Hector in eas mittere conatus est.

FAYUS.

Fugavit arcu faces Hectoris, atque adeò Hectorem ipsum ignes in naves mittentem. SCALIGER.

pharetram Trojæ] Philoctetes

pharetram Lernæarum Sagittarum & totum quasi bellum contra Trojam, in se, gerebat.

Major & armatis] Unius Sagittæ lapsu Philoctetes vulneratus, in Lemno relictus est. Ulysses, exulem ad Trojam reduxit, ubi pharetra ejus & Sagittæ Trojæ everfionem consummârunt. Major hostis, quam cæteri Græci, Trojanis fuit, dum exul, ob pharetram & sagittas, sine quibus Troja deleri non potuit.

ille pater] Alcon Cretensis, Sagittarius qui serpentem, sanguinem infantis bibentem sagittâ interemit, non vulnerato filio.

Ars erat esse patrem : vicit natura periculum,
Et pariter juvenem somnoque & morte levavit,
Tunc iterum natum, & fato per somnia raptum.

At cum secretis improvidus Hædus in astris
Erranti similis, fratrum vestigia quærit, 305
Postque gregem longo producit intervallo;
Solertes animos, agitataque pectora fundit,
Et fingit variis non deficientia curis,
Nec contenta domo; populi sunt illa ministra,
Perque magistratus, & publica jura feruntur. 310
Non ullo careat digito, quaque iverit, hasta;
Defueritve bonis sector, pœnamve lucretur
Noxius, aut patriam fraudarit debitor æris.
Cognitor est urbis. Necnon lascivit amores
In varios, ponitque forum, madet atque Lyæo: 315
Mobilis in saltus, & scenæ mollior arte.

fato per somnia raptum] Mor-
te scilicet liberatum, dum somni-
avit.

At cum secretis] Bentlejus mi-
serè hunc versum lacerat, cum re-
ponit *arvis* pro *astris*. *Quænam*,
inquit, *ista quæ hic memorat*, se-
creta astra? Dicam. *Secreta*
astra sunt ista fidera longo inter-
vallo distantia; & hoc proximo
versu explicatur. *Quænam* verò
sint ista *arva secreta*, non criticus
emunctissimæ naris odorari valet.

Nec contenta domo] Et quæ
intrâ domesticas curas non con-
sistent. Non domi se contine-
bunt, sed populi negotiis immis-
cebuntur. SCALIGER.

Perque magistratus] Homo tali
pectore præditus, cognitor erit.

Non ullo careat digito] Secto-
res aut mancupes, manu sublatâ,
significabant se auctores emptionis

esse. Quamdiu, inquit, qui sub
hoc signo nascetur, vivet, nun-
quam deerit qui in sectionibus
tollat digitum. Hastam autem
in auctionibus poni solitam, vulgo
palam est. *Quaque* pro *quacun-*
que, & *quandoque* pro *quandocun-*
que veteribus dictum, notant &
docti nostræ ætatis viri.

SCALIGER.

pœnamque lucretur] Lucrari
pœnam, est pœnam pretio redi-
mere.

Scaliger ita. Nunquam pecu-
latum quisquam impunè fecerit,
aut repetundarum reus evaserit,
Talis ac tantus quadruplator ei
nascetur sub hoc fidere.

Mobilis in saltus] Pantomimus.
ponitque forum] Manilius fori
appellatione, quadruplaturam,
cognituram, & secturam complec-
titur. SCALIGER.

Nunc

Regnantes sub rege manent, rerumque ministri.
 Tutelamve gerent populi, domibusve regendis 355
 Præpositi, curas alieno limine claudent.
 Arcitenens cum se totum produxerit undis;
 Ter decimâ sub parte feri; formantibus astris,
 Plumeus in cœlum nitidis Olor évolat alis:
 Quo surgente trahens lucem, matremque relinquens, 360
 Ipse quoque aërios populos, cœlique ducatum,
 Alituumque genus, studium censûsque vocabit.
 Mille fluent artes, aut bellum indicere mundo,
 Et medios inter volucrem prensare meatûs:
 Aut nido damnare suo, ramove sedentem, 365
 Pascentemve super surgentia ducere lina.
 Atque hic in luxum jam ventris longiùs ibit,
 Et modò militiæ Numidarum pascimur oris,
 Phasidos & damnis. Arcessitur inde macellum,
 Unde aurata novo convecta est æquore pellis. 370

Tutelamve gerent] Patroni municipiorum sint, vel vindices civitatum. FAYUS.

Ter decimâ sub parte] In Sagittarii parte tricesimâ Cygnus oritur. Pars postrema Sagittarii est equina.

formantibus astris] Astris Cygnum formantibus, aut fidus, quod cygnus vocatur, componentibus.

trahens lucem] Id est, quo surgente quisquis nascitur.

cœlique ducatum] Imperium in aves quæ cœlo volitant. Auceps erit, bellum propter imperium avibus indicet, & hoc aucupium, delicias, studium, & etiam divitias appellabant veteres.

mundo] Cœlo, vel aëri,

nido damnare suo] Damnare suis nidis, hoc est, exuere, spoliare, antiquè dictum. SCALIGER.

Pascentemve super] Ex arte retia ponere, & volucris infidias struere. BUTIRIGIS.

Atque hic in luxum] A Colchide allata aves phasianæ luxui Romanorum subministratae, ex Numidiâ gallinae. Phasis fluvius, juxta quem convolabant Phasiani, damno afficiebatur, quum Phasianis spoliabatur. Militiæ & peregrè non a peregrinis escis abstinemus. Nam in Numidiâ militantes macellum a Colchide arcessimus. SCALIGER.

Unde] Ex Colchide.

novo æquore] Helleponto.

Quinetiam linguas hominum, sensusque docebit
 Aërias volucres, novæque in commercia ducet,
 Verbaque præcipiet naturæ lege negata.
 Ipse Deum cygnus condit, vocemque sub illo,
 Non totus volucer, secumque immurmurat intus. 375
 Nec te prætereant, clausas qui culmine summo
 Pascere aves Veneris gaudient, & reddere cæcas;
 Aut certis revocare notis: totamque per urbem
 Qui gestant caveis volucres ad iussa paratas,
 Quorum omnis parvo consistit passere census. 380
 Has erit & similes tribuens olor aureus artes.

Anguitenens magno circumdatus orbe Draconis
 Cum venit in regione tuæ, Capricorne, figuræ,
 Non inimica facit serpentum membra creatis
 Accipient finibusque suis, peploque fluenti, 385
 Osculaque horrendis jungunt impunè venenis.

nova in commercia] Id est, peregrinarum avium mercator. Docendo novas linguas, has aves venales proponet, & inde lucrum faciet. BUTIRIGIS.

Ipse deum cygnus] Ipse Deus, Apollo, vocem Cygni in fatidicis prædictionibus dirigit, cygnus enim sub tutelâ Apolliniae est.

BUTIRIGIS.

Non totus volucer] Cygnus in se habet amplius quam quod sit volucer, ut qui rerum divinarum significationes aperit, id est, est fatidicus. BUTIRIGIS.

secumque immurmurat] Pipiens, & musitans in istis prædictionibus, non claram vocem edens. Idem.

te prætereant] Te lateant.

reddere cæcas] Palumbes altilles cæci sunt opimâ farturæ: ac tunc coquo destinantur, & ex aviario in culinam descendunt.

SCALIGER.

revocare notis] Docum revocare certis sonis, posteaquam liberæ in campis volitarunt.

olor aureus] Olor formosus; quoniam dum in aquâ manet, formosam speciem gerit. *Tribuens eris*, antiquè dictum pro tribuit.

Anguitenens] Ophiucus in primâ Capricorni parte oritur.

serpentum membra] Aculeos intelligit, qui tunc nascentibus non erunt infesti.

peploque fluenti] Intra vestem accipient latè effusam.

At cum se patrio producit ab æquore Piscis,
 In cœlumque ferens alienis finibus ibit,
 Quisquis erit tali capiens sub tempore vitam,
 Littoribus ripisque suos circumferet annos, 390
 Pendentem & cæco captabit in æquore piscem,
 Cumque suis domibus conchas, vâlloque latentes
 Protrahet immersus. Nihil est audere relictum.
 Quæstus naufragio petitur, corpusque profundo
 Inmissum pariter cum prædâ exquiritur ipsâ. 395
 Nec semper tanti merces est parva laboris.
 Censibus æquantur conchæ, lapidumque notari,
 Vix quisquam est locuples. Oneratur terra profundo.
 Hinc Augusta nitent sacratis munera templis
 Aurea, Phœbeis certantia lumina flammis, 400
 Gemmarumque illi radiantes lucibus ignes.
 Hinc Pompeja manent veteris monimenta triumphî,

alienis finibus] Finibus Capricorni. *Ferens se ferens.*

cæco æquore] Cæcum: dicitur mare, quia altum, profundum, & cuius fundum cernere non est

FAYUS.

vâlloque latentes] Latentes in domibus, quasi post murum. Intelligit concharum margaritariorum vestigatores, qui urinando se in profundum mittunt.

SCALIGER.

naufragio] Periculo. Urinator cum margaritis, quas in profundo cepit, de profundo emergere solitus est: & hoc ab iis, qui adsunt in navigio, expectatur.

lapidumque notari] Pro notarii, quos lapidarios vulgò dicimus.

SCALIGER.

vix quisquam] Non habetur

dives qui omnes agros rapiat, nisi mare conjunxerit. BUTRIGIS.

Hinc Augusta nitent] Suetonius de Augusto. *Ædes sacras vastitate collapsas, aut incendio absumptas refecit; easque & cæteras opulentissimis donis adornavit: ut pote qui in cellam Jovis Capitolini XVI. millia pondo auri gemmasque, & margaritas quingentes H—S unâ donatione contulerit.*

illi radiantes] Kæ. æquum dictum illi.

Hinc Pompeja manent] Scilicet ex hoc sidere datum est, ut Pompeja triumphî monimenta extarent. Tertio triumpho quem de victis gentibus egit, Margaritas, aurea vasa, signa aurea, coronas ex Margaritis transfudit Pompejus. FAYUS.

Et

Et Mithridateos vultûs induta trophæa,
 Et quod erat regnum pelagus, fuit una malorum
 Non extincta lues, semperque recentia damna. 405
 Hinc lenocinium formæ, cultusque repertus
 Corporis, atque auro quæfita est gratia frontis.
 Perque caput ducti lapides, per colla, manûsque,
 Et pedibus niveis fulserunt aurea vincla.
 Quid potius matrona velit tractare, creatum 410
 Quàm factum, revocare suos quod possit ad usûs?
 Tali sorte suas artes per littora tractat,
 Aut emit externos pretio mutatque labores
 Institor, æquoreæ variâ sub imagine mercis.

Cumque Fidis magno succedunt sidera mundo, 415
 Quæfitor scelerum veniet, vindexque reorum,
 Qui commissâ suis rimabitur argumentis,
 In lucemque trahet tacitâ latitantia fraude.

Et Mithridateos vultûs] Alludit Poeta ad aurea vasa, quæ Augustus debellato Mithridate e Ponto retulit; in quibus scilicet cælata erat facies & imago Mithridatis. Sic Plinius lib. 37. cap. 1. Gemmæ & Margaritæ plurimæ hanc imaginem ornaverunt. Idem.

Et quod erat regnum] Quod erat regnum quod erat amplitudinis gloriæque summæ.

BUTRIGIS.

Non extincta lues] Ex margaritarum & gemmarum comparatione & usu, luxus, & ea mala quæ luxum comitantur, profluxerunt.

pedibus niveis] Auro uniones inclusos, in obstrigillis crepidarum intelligit. SCALIGER.

Quid potius matrona] Quid

est, qño creato potius, quàm factò, uti velit matrona ad ornatum? Matrona, inquit, non tam manibus versare gemmam, ita uti a naturâ ipsâ edita est, mavult, quam ab artifice auro inclusam, brachiis, pedibus, collo, capite gestare. SCALIGER.

Cumque Fidis magno] Mirum est, Manilium aliam a Lyrâ Fidem facere. Nam superiùs & Lyræ meminit, & ejus apotelesmata apposuit. Fidicula oritur, ait Firmicus, in decimâ parte Capricorni. Idem.

magno mundo] Magno cælo.

Quæfitor] Judex.

vindexque] Quoniam Judex reos ad supplicium destinat.

tacitâ latitantia] Crimina arcanò facta, vel patrata.

Hinc etiam immitis tortor, pœnæque minister,
Et quisquis vero fœvit, culpamve perodit,
Proditur, atque alto qui jurgia pectore tollat.

Cœruleus ponto cum se Delphinus in astra
Erigit, & squamas stellis imitantibus exit,
Ambiguus terræ partus, pelagique creatur,
Pâr ex diverso studio sociatur utrumque
In genus, atque uno digestus semine surgit.
Nam velut ipse citis perlabitur æquora pennis,
Nunc summum scindens pelagus, nunc alta profundi,
Et sinibus vires sumit, fluctumque figurat,
Sic, venit ex illo quisquis, volitabit in undis,
Nunc alterna ferens in lentos brachia tractus,
Et plausâ resonabit aquâ : nunc æquore mersas
Diducet palmas, furtivus remus in ipso :
Nunc in aquas rectus veniet, passuque natabit,

immitis tortor] Carnifex.

Proditur] Eodem sensu cum verbo *Exit* quo frequenter utitur Manilius. Hinc hî in lucem prodeunt, aut sub hoc fidere.

alto pectore] Alto judicio, quod inter fas & nefas discrimina statuit.

squamas] Squamas piscium nitentes.

Ambiguus terræ] Partus ex diverso studio pâr, atque unus, idemque efficitur.

utrumque in genus] Utrumque genus maris ac terræ.

digestus semine] Ex unâ eademque naturâ.

ipse citis] Delphinus.

venit ex illo] Quicumque ex illo fidere nascitur.

Nunc alterna] Brachia ex-

tendens alternatim per lentos aquæ tractus, id est, tractus qui facile brachiorum ictibus cedunt.

plausâ resonabit] Sonum producet, ex aquâ brachiis percussâ.

nunc æquore mersas] Eorum, qui proni supernatant aquis, & remigio suarum manuum aguntur, duo ponit genera : unum eorum, qui apertè remigium brachiorum suprâ aquam explicant ; alterum eorum, qui furtim manuum remigio intra aquas utuntur, quod Manilius dicit, *furtivus remus*. Postea de natantibus recto, & supino corpore agitur. BUTIRIGIS.

passuque natabit] In aquas rectus, quasi vestigiis, ac plantis ipsius insistens, & maris superficiem perambulans. SCALIGER.

Et

Et vada mentitus reddet super æquora campum : 435
 Aut immota ferens in tergum membra, latuse,
 Non onerabit aquas, summisque accumbet in undis,
 Pendebitque super tutum sine remige pontum.
 Illis in ponto jucundum est quærere pontum,
 Corporaque immergunt undis, ipsumque sub antris 440
 Nerea, & æquoreas conantur visere nymphas :
 Exportantque maris prædas, & rapta profundo
 Naufragia, atque imas avidi serutantur arenas.
 Adnumeres etiam illa licet cognata per artem
 Corpora, quæ valido saliant excussa petastro, 445
 Alternosque cient motus : elatus & ille
 Nunc jacet, atque hujus casu suspenditur ille.
 Membraque per flammæ, orbisque emissæ flagrantæ,
 Delphinumque suo per inane imitantis motu
 Et viduata volant pennis, & in ære ludunt. 450
 At si deficient artes, remanebit in illis

vada mentitus] Ita pedes intra aquas rectâ positione locabunt, ut videantur quasi vada perambulare; & æquoris undas, quasi solidam terram, tranabunt.

Corporaque immergunt] Jam ad urinatores venit.

Exportantque maris prædas] Ea, quæ ex naufragiis manent, ex imo mari urinatores colligunt.

Adnumeres etiam] Potes his urinatoribus, cognatas artes petauristarum, & cursorum, adjicere.

petastro] Petaurum machina erat, in sublimi suspensa, ex qua homines arte quadam in acre se librarent, & ex acre in terram delaberentur.

elatus] Rota in sublimi posita a duobus versabatur; alter superne, alter inferne nitebatur. Ita fiebat, ut alternis dejecti nunc penderent, nunc crecti sederent.

Idem.

elatus & ille] Nugatur Bentlejus, ut solet, quando suas merces audaciter infercit. Quomodo, inquit, *elatus jacet*? Certe *elatus non jacet*: sed ille qui modo *elatus*, mox aut nunc jaceat. Qui iensus auctoris.

per flammæ] Flammæ istæ erant in pegmate, quod in circo inducebatur. SCALIGER.

si deficient artes] Si ars non habeat locum, natura tamen ejus vicem supplebit.

Materies tamen apta. Dabit natura vigorem,
Atque alacres cursûs, campoque volantia membra.

Sed regione means Cepheus Numentis Aquari,
Non dabit in lusum mores. Facit ora severa, 455
Frontesque ac vultus componit pondere mentis.
Pascuntur curis, veterumque exempla revolvit
Semper, & antiqui laudabunt verba Catonis,
Tutorisve supercilium, patruive rigorem.
Componet teneros etiam qui nutriet annos, 460
Et dominum dominus prætextæ lege sequatur.
Quinetiam tragico præstabunt verba cothurno,
Cujus erit quanquam in chartis stilus ipse cruentus.
Nec minus & scelerum facie, rerumque tumultu
Gaudebunt: atri luctum memorare sepulchri, 465
Ructantemque patrem natos, solemque reversum;
Et cæcum sine sole diem. Thebana juvabit

Cepheus] Firmicus, in quintâ
decimâ parte Aquarii ait Cepheum
oriri. SCALIGER.

pondere mentis] Animi seu ju-
dicii gravitate.

Componet teneros] Id est, hoc
fidus formabit eos, qui vice tuto-
ris sive pædagogi funguntur.

Et dominum dominus] Servus
Pædagogus: ratione disciplinæ, est
dominus domini sui, docet enim
herilem filium dominum suum.
Itaque, *Prætextæ lege*, est jure
ætatis. Est enim adhuc puer,
donec togam puram cepit.

SCALIGER.

præstabunt] MS. & Rom. *præ-
stabunt*. Recte. Nam illud, *Cujus
erit, quanquam in chartis*, ad co-
thurnum respicit. BUTIRIGIS.

præstabunt verba] Scribent
tragædias, quanquam sint san-
guine, & omni genere tristitiæ
maculatæ.

atri luctum memorare] Anti-
gonæ. Vide tragædiam apud
Sophoclem. SCALIGER.

Ructantemque patrem] Poeta
impium Atræi facinus notat, qui
fratri suo proprios filios mandu-
candos apposuit: cujus facinoris
horrore Sol retrocessisse fertur, ut
dictum est lib. 3. FAVOS.

Et cæcum sine sole] Quando
Sol retrocessit.

Thebana juvabit] Bella, quæ
inter Polynicem & Eteoclen fra-
tres, Oedipi filios, ex Jocastâ
matre procreatos, gerebantur.

Dicere bella uteri, mixtumque in fratre parentem :
 Quærere Medæe natos, fratremque, patremque :
 Hinc vestes, illinc flammæ pro munere missas, 470
 Aëriamque fugam, vectosque ex ignibus annos.
 Mille alias rerum species in carmina ducent.
 Forſitan ipſe etiam geſtus referetur in actus.
 At ſi quis ſtudio ſcribendi mitior ibit.
 Comica componit lætis ſpectacula ludis : 475
 Ardentes juvenes, raptasque in amore puellas,
 Eluſosque ſenes, agilesque per omnia ſervos,
 Queis in cuncta ſuam produxit ſæcula vitam.
 Docteur in urbe ſuæ linguæ ſub flore Menander,
 Qui vitæ oſtendit vitam, chariſque ſacravit.
 Et, ſi tanta operum vires commenta negarint, 480
 Externis tamen aptus erit nunc voce poetis,
 Nunc ſaturo geſtu : referetque affectibus ora,

[*mixtumque in fratre*] Quoniam Oedipus fuit pater & frater Eteoclis & Polynicis, ut eodem modo maritus & filius Jocæstæ?

[*flammæ pro munere*] Vide Medæe hiftoriam. Ignem intulit Poeta, quem Creuſa miſit Medæa, quo Creuſa cum tota regiâ fuit combuſta. FAVVS.

[*Aeriamque fugam*] Vide Or. Met. lib. 7. Medæa, pennatis ſerpentibus inſideas, trans liquidum æthera vecta.

[*vectosque ex ignibus*]. Hæc videtur ejuſdem fabulæ portio, propter ſeriem & continuationem narrationis : ſed ſælonis hiftoriæ, ad quam ſenſus vocum pertinere dicitur, Materia repugnat. Quomodo enim vehi ex ignibus ſælonis anni dicantur? Aliam materiam, ſed non ita commodè, inducere

videtur : Et hæc videtur, Enceam notare, patrem Anchitem ex ignibus Trojæ humeris portantem. [*geſtus*] Pantomimorum.

[*mitior ibit*] Res enim mitiores tractant Comædi. FAVVS.

[*urbe ſua*] Athenis.

[*linguæ ſub flore*] In Græcæ linguæ elegantia peritus.

[*Externis tamen*] Poetiſciſciet, cuius opera in actionem externam trahuntur. Notat hiftoriones.

[*ſaturo geſtu*] Pleno geſtu. Benitejus malè corrigit *tacito geſtu*. Vox *tacito* longè differt a *ſaturo*. Quid? Eſtne geſtus, qui dicatur loquax?

[*affectibus ora*] In diverſiſſis ipſas perſonas repræſentabit.

SCALIGER.

Et sua dicendo faciet; solusque per omnes
 Ibit personas, & turbam reddet in uno: . . .
 Aut magnos Heroas aget, scenisque togatas. 485
 Omnes fortunæ vultus per membra reducet,
 Æquabitque choros gestu, cogetque videre
 Præsentem Trojam, Priamumque ante ora cadentem.
 Quodque aget, id credes stupefactus imagine veri.
 Nunc Aquilæ fidus referam, quæ parte sinistra 490
 Rorantis Juvenis, quem terris sustulit ipsa,
 Fertur, & extentis prædam circumvolat alis.
 Fulmina missa refert, & coslo militat ales,
 Bis sextamque notat partem fluvialis Aquari.
 Illius in terris orientis tempore natus, 495
 Ad spolia, & partas surget vel cæde rapidas,
 Cùmque hominum dederit strages, dabit ille ferarum:
 Nec pacem à bello, civem discernet ab hoste.
 Ille sibi lex est, & fert quacunque voluntas,
 Præcipitat vires: laus est concedere cuncta. 500
 Et si forte bonis accefferit impetus ausis,

In vultu exprimet personarum
 scenicarum mores, & suos faciet
 imitando: id est, dicendo, & a-
 gendo erit ipsa persona, quam re-
 præsentat.

Ibit personas] Varias personas
 aget in scenâ.

togatas] Comædias.

per membra] Per gestum Pan-
 tomimicum.

choros gestu] Unius gestu,
 plurium aut multorum histrionum
 agilitatem æquabit.

quem terris sustulit] Gany-
 medem scilicet juvenem sustulit
 Aquila, & Jupiter Aquarium fidus
 constituit Ganymedem, ut aliqui:
 alii Ganymedem esse Jovis pincer-
 nam fabulantur.

prædam] Nempe Ganyme-
 dem.

Fulmina missa refert] Jovi
 fulmen subministrat Aquila, &
 illud, quod Jupiter vibrat, ex
 Aquilæ unguibus accipit. *Refert*
 idem quod *producit, instruit*.

militat ales] Sicut miles, ar-
 ma gerit.

vel cæde] Etiam si lethum in-
 feratur, aut accidat.

dabit ille] Idem exitium erit
 non solum hominibus, sed feris.

laus est concedere] Huic lau-
 dabile erit, omnia suis viribus ce-
 dere; laudem se acquirere, si sub
 pedibus omnia per vim jaceant,
 ille enim existimabit.

Impro-

Improbitas fiet virtus. Et condere bella,
Et patriam poterit magnis ornare triumphis.
Et quia non tractat volucris, sed suggerit, arma;
Immissosque refert ignes, & fulmina reddit, 505
Regis erit magnive ducis per bella minister,
Ingentesque suis præstabit viribus usus.

At cum Cassiope, his denis partibus actis,
Æquorei Juvenis, dextra de parte resurgit,
Artifices auri faciet, qui mille figuris 510
Vertere opus possint, caræque acquirere dotem
Materiæ, & lapideum vivos miscere colores.
Sculptentem faciet sanctis laquearia templis,
Condentemque novum coelum per tecta tonantis.
Hæc fuerat quondam Divis concessa figura : 515

[*Improbitas fiet virtus*] Quicquid aget, id omne laudibus summis effertur.

[*non tractat volucris*] Aquila non Jovis arma jaculatur, sed tantum suppeditat.

[*Immissosque refert*] Ut antea, ignes suggerit, & Jovi, quando-cunque imperat, contestim por-tat.

[*Vertere opus*] Opus varietate accumulare.

[*caræque acquirere dotem*] Oe-dipo conjectere propemodum o-pus est. Quid enim *dotem ma-terię acquirere*? Hujus nodi videtur hæc solutio. Callidus ar-tifex omnia hujus materiæ arcana rimabitur; necnon varia ista ar-tificia & formas, per quas auri materia, judicio, elegantia &

gusto quodam disponitur. Hoc est, acquirere, dotem auri; sicut dicimus, bono animo, aut præ-stanti ingenio *dotari*.

[*vivos miscere*] Tessellator & musivarius erit. SCALIGER.

[*Sculptentem faciet*] Inaurabit laquearia, & tholos templorum.

SCALIGER.

[*Condentemque novum*] Musi-vario opere. *Per tecta*, per tem-pla Jovis Tonantis. Quasi ædes Jovis Tonantis ab Augusto dicata, eo opere exculta esset. Idem.

[*Hæc fuerat quondam*] Quod olim divi tantum concessum, nunc in privatis domibus conspi-citur: scilicet ex hodierno luxu, sacras ædes atro ornatas, in priva-tarum domuum ornatu æmula-mur.

At jam luxuriæ pars est. Triclinia templis
 Concertant, tectique auro jam vescimur auro.
 Ac nè materies tali sub munere desit,
 Quærare sub terris aurum, furtòque latentem
 Naturam eruere omnem, orbemque invertere prædæ 520
 Imperat, & glebas inter deprendere gazam,
 Invitamque novo tandem producere cœlo.
 Ille etiam fulvas avidus numerabit arenas,
 Perfundetque novo stellantia littora ponto,
 Parvaque fragmentis faciet momenta minutis, 525
 Percolans; legem censûs spumantis in aurum,
 Et perlucens cupiens prensare lapillos,
 Vorticibus mediis oculos immittet avaros.
 Excoquet argenti glebas, venamque latentem

tectique auro] Ædes deorum tantum olim bracteata & deaurata erant, at nunc & triclinia nostra. SCALIGER.

vescimur auro] Auratis crateribus cibum sumimus, sive patera ex auro & gemmis ornata.

FAYUS.

Ac nè materies] Id est, nè sub tali occupatione agendi occasio desit, sidus hoc Cassiope, jubet prædam sub terris quærere.

furtòque latentem] Furtò adverbialiter positum.

invertere prædæ] Græcissat: nam subaudiendum, prædæ causâ.

SCALIGER.

glebas inter] Inter terræ partes latentem.

novo cœlo] Aeri scilicet. Quod infra terras diu latens, tandem supra terras effertur, novo elemento exponitur.

Perfundetque novo] Aurum inventum colabit.

Notat Poeta aurilegos, qui arenas auro stellatas, novis aquis lavant, ut coquant.

FAYUS.

Parvaque fragmentis] Ex parvis particulis parva auri pondera faciet, per ablutionem. Sensus est, quicquid auri fluviatici habere potuerit, id expendet, coabitque. Quod si etiam in imo fundo vorticibusque glaream lucentem viderit, vix continebit se, quin aquas profundas ineat: & quia corpus non potest immittere, aciem oculorum tam seriò intendit, ut fermè ad lapillos istos emissi è suo corpore videantur.

BUTIRIGIS.

legem censûs] Artem arenas purgandi, quæ cum abluuntur, in aurum spumare, effluere dicantur.

Eruet,

Eruet, & filicem rivo saliente liquabit. 539

Aut facti mercator erit per utrumque metalli,

Alterum & alterius semper mutabit in usus.

Talia Cassiope nascentum pectora finget.

Andromedæ sequitur fidus, quæ Piscibus ortis

Bis sex in partes, cœlo venit aurea dextro. 535

Hanc quondam pœnæ dirorum culpa parentum

Prodidit, infestus totis cùm viribus omnis

Incubuit pontus, tinnuit tum naufraga tellus.

Proposita est merces, vesano dedere ponto

Andromedam, teneros ut bellua manderet artūs. 540

Hic Hymenæus erat: solâque in publica dampna

Pro natis lacrimans ornatur victima pœnâ:

Induiturque finis non hæc in vota paratos,

Virginis

filicem] Balucem, five auri semina, quæ lapilli sunt.

rivo saliente] Aquâ fluviatili, purum & liquidum lavando reddet, priusquam igne coquitur.

FAYUS.

per utrumque] Per utrumque metallum, aurum & argentum.

Andromedæ sequitur fidus] Duodecimâ parte Piscium oritur Andromedâ.

cælo venit aurea] Id est, splendida a dextrâ parte cœli oritur.

dirorum culpa] Ob culpam Matris, belluæ marinæ exposita fuit Andromeda.

naufraga tellus] Nimis serò timet tellus cum jam naufraga est, inquit Bentlejus. O cæcitatem lyncis! Quid, non videre potuit, vocem naufraga non hoc loco naufragii malum significare, sed naufragii causam: non tellus quæ naufragium patitur, sed tellus,

quæ naufragium navibus infert, intelligenda est, quandocunque casus improvisus navem impingit.

Proposita est merces] Oraculum consulebatur, cum immanis cetus Æthiopiz agros vastaret, a quo datum fuit hoc responsum: ut Andromeda belluæ devoranda traderetur. Ob hanc causam, Andromeda, hoc loco dicitur pretium, ab Oraculo designatum.

FAYUS:

Hic Hymenæus erat] Per catachresin. Quasi Andromeda in matrimonium Ponto tradita fuisset, quæ Phineo desponsata esset.

Pro natis lacrimans] Cave ne jungas *pro natis lacrimans*; Synaxis est, *pro natis victima*. Victima pro natis, vel piaculum succidaneum stultitiæ matris, propter quam necesse fuit dare natos ceto. SCALIGER.

non hæc in vota] Non hæc in solemnia, quæ Ponto hoc tempore

Virginis & vivæ rapitur sine funere funus.
 At simul infesti ventum est ad littora ponti, 545
 Mollia per duras panduntur brachia cautes.
 Astrinxere pedes scopulis, injectaque vincla,
 Et cruce virgineâ moritura puella pependit.
 Servatur tamen in pœnâ cultusque pudorque.
 Supplicia ipsa decent. Niveâ cervice reclinis 550
 Molliter, ipsa suæ custos est sola figuræ.
 Defluxere finûs humeris, fugitque lacertos
 Vestis, & effusi scopulis hæserè capilli.
 Te circum Alcyones pennis planxere volantes,
 Fleveruntque tuos miserando carmine casûs, 555
 Et tibi contextas umbram fecere per alas.
 Ad tua continuit fluctûs spectacula pontus,
 Affuetaque sibi defiit perfundere ripas.
 Et casûs miserata tuos roravit & undas,
 Extulit & liquido Nereis ab æquore vultum. 560
 Ipsa levi flatu refovens pendentia membra
 Aura, per extremas resonavit flebile rupes.
 Tandem Gorgonei victorem Perseâ monstri
 Felix illa dies redeuntem ad littora duxit.
 Ique ubi pendentem vidit de rupe puellam, 565

pore solvebantur, quasi vota, ad avertenda mala, quibus Æthiopia laboravit, per belluæ marinæ vastationem.

sine funere funus] Viva Andromeda ad mortem ducitur. Funus igitur agitur, cum pondum mortua esset. FAYUS.

cruce virgineâ] Pœnâ, non ante hoc tempus, aliis irrogatâ.

custos est sola] Quoniam sola relicta,

umbram fecere] Dum circum te volabant, adeo stipatæ, ut corpus tuum celabant.

Ad tua continuit] Poeticæ tricæ, ultra terminos evagantes, & præter modum lascivæ.

Ipsa levi flatu] Ad tragædiam Euripidis alludit, in quâ echo, Andromedam consolans, inducitur. SCALIGER.

fleBILE] Substantivè, vel adverbialiter, FAYUS.

Diriguit,

Dirigit, facies quem non stupefecerat hostis.
 Vixque manu spoliū tenuit; victorque Medusæ
 Victus in Andromedâ est. Jam cautibus invidet ipsis
 Felicesque vocat, teneant quæ membra, catenas.
 At postquam pœnæ causam cognovit ab ipsâ, 570
 Destināt in thalamos per bellum vadere ponti,
 Altera si Gorgon veniat, non territus ire.
 Concitat aërios cursūs, flentesque parentes
 Promissū vitæ recreat, pactusque Hymenæum
 Ad littus remeat. Gravidus jam surgere pontus 575
 Cœperat, & longo fugiebant agmine fluctūs
 Impellentis onus monstri. Caput eminet undas
 Scindentis, pelagusque movet. Circumsonat æquor
 Dentibus, inque ipsō rapidum mare navigat ore.
 Hinc vasti turgent immensis torquibus orbes, 580
 Tergaque consumunt pelagus. Sonat undique Syrtis,
 Atque ipsi metuunt montes, scopulique ruentem.
 Infelix virgo, quamvis sub vindice tanto,
 Quæ tua tum fuerat facies? Ut fugit in auras

Dirigit] Feliciter hoc loco critici partes Bentlejus sustinet. In cæteris editionibus versus ita se habet,

Dirigit facie, quem non stupefecerat hostis.

Sagaciter versus restituit Bentlejus,

Dirigit, facies quem non, &c. Si enim *Dirigit facie*, quæso, inquit criticorum princeps, suâne an Andromedæ facie?

Dirigit semper absolute ponitur. Emendatio certè sagacissima, quæ Archetypi castitatem vindicat.

hostis] Medusæ.

spoliū] Caput Medusæ, quod redux secum deferebat Perseus.

FAYUS.

in thalamos] In matrimonium.

Gorgon] Medusa.

Promissa vitæ] Promittens, & vitam Andromedæ servare.

Tergaque consumunt] Id est, quasi totum mare tenent & occupant; adeo vastum & immane monstrum iste cetus erat.

FAYUS.

Sonat] Sonum edit, qui fluctibus illidentibus excitatur.

Syrtis] Pro loco arenoso in mari ponitur, ubi mare vadofum sit. Idem.

Ut fugit in auras] Timor, quo afficiebatur Andromeda quamvis Perseus ultor affuerat, pene vitam ejus abstulit.

Spiritus! Ut toto caruerunt sanguine membra! 585
 Cum tua fata cavis è rupibus ipsa videres,
 Adnantemque tibi pœnam, pelagusque ferentem,
 Quantula præda maris? sed pennis subvolat altè
 Perseus, & cœlo pendens jaculatur in hostem,
 Gorgoneo tinctum defigens sanguine ferrum. 590
 Illa subit contra assurgens, conversaque frontem
 Erigit, & tortis innitens orbibus altè
 Emicat, ac toto sublimis corpore fertur.
 Sed quantum illa subit, semper jaculata profundo,
 In tantum revolat, latumque per æthera ludit 595
 Perseus, & cœti subeuntis verberat ora.
 Nec cedit tamen illa viro; sed sævit in auras
 Moribus, & vani crepitant sine vulnere dentes.
 Effat & in cœlum pelagus, mergitque volantem
 Sanguineis undis, pontumque extollit in astra. 600
 Spectabat pugnam pugnandi causa puella;
 Jamque oblita sui, metuit pro vindice tali
 Suspirans, animoque magis quam corpore pendet.
 Tandem confossis subsedit bellua membris,
 Plena maris, summas iterumque renavit ad undas: 605

Cum tua fata] Fata scilicet impendentia.

Quantula præda maris] Quam parvula præda tibi videbaris!

FAYUS.

pennis subvolat] Perseo talaria dedit Mercurius.

cœlo pendens] In aere suspensus, alte emicans, ut ictum potentiorē meditaretur.

jaculata profundo] E mari profundo, quasi jaculum, sese emittens.

volantem] Perseum.

animoque magis] Eleganter. Dicitur enim & *animo vel animi*

pendere, id est, Anxium esse, mente angi; & *corpore pendere*, id est, suspensum hære, aut affixum esse. Andromeda autem, & scopulis alligata pendebat corpore, & anxia metuensque Perseo, pendebat animo. FAYUS.

Plena maris] In profundum mare descendit, postquam vulnerata; aquæ marinæ plena, quam ictibus stupefacta, absorbuisset.

iterumque renavit] Male. *Renavit* enim, est *iterum navit*. Vox *iterum* redundat, & tautologiam sonat.

Et

Et magnum vasto contextit corpore pontum,
Tunc quoque terribilis, nec virginis ore videnda.
Perfudit liquido Perseus in marmore corpus,
Major & ex undis ad cautes pervolat altas,
Solvitque hærentem vinclis de rupe puellam, 610
Desponsam pugnâ, nupturam dote mariti.
Hic dedit Andromedæ cælum, stellisque sacravit,
Mercedem tanti belli, quo condidit ipse
Gorgone non levius monstrum, pelagusque levavit.

Quisquis in Andromedæ surgentis tempore ponto 615
Nascitur, immitis veniet; pœnæque minister,
Carceris & duri custos, quo stante superbo
Prostratæ jaceant miserorum in limine matres,
Pernoctesque patres cupiant extrema suorum
Oscula, & in proprias animam transferre medullas: 620
Carnificisque venit mortem ducentis imago,
Accensisque rogis, & strictâ sæpe securi.
Supplicium vectigal erit. Qui denique possit

ore videnda] Quoniam longo intervallo.

liquido in marmore] In æquoribus undis, quod marmor dicitur ab æquabilitate, quâ par marmori videtur.

Major ex undis] Id est, sanguine belluæ absterfo & illuvie, sibi magis, quam antea, animosus videbatur.

dote mariti] Jure dotali conjugis, nempe pugnâ quam a marito accepit.

Hic dedit] Perseus quidem non ipse dedit Andromedæ cælum: sed in causâ fuit, cur inter astra eam Minerva retulerit; mirum ob illius virtutem.

FAYTA.

quo condidit ipse] Quod condidit ipse vetusti aliquot libri habent. Scribe & lege, *quo condidit*. Condere, ut deponere, collocare. Collocat. *hæstia* sues.

SCALIGER.

pelagusque levavit] Mære liberavit monstrum.

tempore ponto] Andromedæ e ponto surgentis.

in limine] Ante fores carceris.

in proprias animam] Poeticâ ingenii elegantia; quæ parentum amores inextimabiles graphicè pingit.

Supplicium vectigal] Quoniam carnifex sive victorum dominus, quo plura sint supplicia, eo lucrifacit.

Pen-

Pendentem è scopulis ipsam spectare puellam
 Vincitorum dominus, sociusque in parte catenæ.
 Interdum pœnis innoxia corpora servat.

625

Piscibus exortis, cùm pars vicefima prima
 Signatur, terræ lumen fulgebit, & orbi
 Aërius nascetur equus, cœloque volabit,
 Velocesque dabit sub tali tempore partûs,
 Omne per officium vigilantia membra ferentes.
 Hic glomerabit equo gyros, dorsoque superbus
 Ardua bella geret rector cum milite mixtus.
 Nunc stadio fraudare fidem, poteritque videri
 Mentiri passûs, & campo tollere cûrsûm.
 Quamvis extremo, citiûs revolaverit orbe
 Nuntius, extremum vel bis penetraverit orbem.
 Vilibus ille etiam sanabit vulnera succis
 Quadrupedum: medicas artes in membra ferorum

630

635

ipsam spectare] Crudelis im-
 motis oculis pœnam contempla-
 tur.

sociusque in parte] Eâdem ca-
 tenâ victi ibant, & miles & mi-
 litis custos. FAYUS.

terræ lumen fulgebit] In vi-
 cesimâ primâ parte Piscium oritur
 Pegasus, & tunc temporis lux
 oritur & affulget. *Lumen*, est
 equus aeris ob velocitatem.

vigilantia membra] *Vigilantia*
corda Bentlejus. Quamobrem?
 Nonne vigilantia agilitatem de-
 notat? Nonne vigilantia agili-
 tate membrorum prædita? Vocem
membra rejicere quid sit nisi mem-
 bra poetica discerpere, & ita fieri
 CRITICUS PROCRUSTES?

rector] Qui mandata militibus
 edicit.

stadio fraudare] Ut vix cre-
 datur, tam brevi spatio temporis,
 stadium posse trajici.

tollere cûrsûm] Quasi per aëra
 mirâ celeritate volvatur currus.

FAYUS.

Quamvis extremo] Curfores
 publicos describit Manilius: qui
 cito cursu ab unâ orbis parte ad
 alteram deferebantur. Ille etiam
 nuntius bis extremum orbem,
 prout officii ratio postulet, invi-
 set.

Vilibus ille etiam] En medicos
 pecorum & hominum, per viles
 herbarum succos tantùm, qualem
 artem profitentur rustici.

FAYUS.

in membra] Pro *ad membra*,
 scilicet in usum & medelam isto-
 rum morborum, qui pecudes
 præcipuè inquietant.

Neverit,

Noverit, humanos & quæ nascuntur ad usûs.

640

Nixa genu species, & Grajo nomine dicta

Engonasi, ingeniclâ vivens sub origine causæ,

Dextra per extremos attollit lumina Pisces.

Hinc fuga nascentum, dolus, infidiæque creantur,

Grassatorque venit mediâ metuendus in urbe.

645

Et si forte aliquas animo consurget in artes,

In prærupta dabit studium, vincetque periculo

Ingenium: aut tenues ausus sine limite gressûs,

Certa per extentos ponet vestigia funes,

Et cœli meditatus iter, fastigia pendet

650

Apennina petens, populum & suspendit ab ipso.

ingeniclâ vivens sub origine] Ilego, Engonasi ingenicla juvenis sub imagine constans. Juvenis constans (nam Hercules esse dicebatur pugnans cum serpente in horto Hesperidum ob mala aurea) sub imagine ingeniculâ, id est, genu nixa. BUTIRIGIS.

Alii ad Lycaonem referunt, ut in primo libro Manilii constat. *Vivens*, id est, *existens* genibus flexis, cujus posituræ origo, causa fuit, sive culpa.

Dextra per extremos] Dextras stellas per extremas Piscium partes profert.

Et si forte aliquas] Si ex animi studio, artes aliquas attinget, erunt istæ, quæ periculum secum trahent.

vincetque periculo] Id est, periculatorum in experimenta ingenium adiget, & hoc modo dicatur, vi vincere.

sine limite] Funis enim vix dicatur certos & firmos limites habere.

meditatus iter] En funambuli, qui summa montium cacumina, ascendendo per funes, superant.

FAYUS.

populum suspendit ab ipso] M.S. *Porulum* suspendit ab ipso: cui adjectum glossæma, *porulus parva via*: & ad marginem, alii *torulum*: sed Rom. *Poculum suspendit ab ipso*: quod Bonincotrius de sobrietate abstinentiæque a vino interpretatus est: sed hoc naturæ vocis & versûs repudiat. *Porulus* (si bene memini) Latinis est insolens. *Torulus* in muliebri ornatu numeratur a Varrone, lib. 4. & universè significat quicquid stipatum est in tori pusilli modum. Sic aërobatæ, & Schænobatæ sive funambuli torulos sibi substratos habent, quorum admipiculo exercent artem suam: *Torulum itaque suspendere a seipsis* dicuntur isti, qui tam artificiosè res istas faciunt, ut halteres & toruli ipso- rum ab ipsis pendere, non ipsi ab illis videantur. Sive ergo *populum* sive *torulum* legere placet, non magno opere refragabor. Suum cuique per me iudicium liberum. Quanquam hoc malo.

BUTIRIGIS.

ab ipso] Pendulus homo sursum elatos tenet populorum vultus. *Ab ipso*, a seipso.

Kk

Lava

Læva sub extremis confurgunt fidera Ceti
 Piscibus, Andromedam ponto cœloque sequentis.
 Hic trahit in pelagi cædes, & vulnera natos
 Squamigeri gregis : extentis laqueare profundum 655
 Retibus, & pontum vinclis arctare furentem.
 Et velut in lato securas æquore phocas
 Carceribus claudunt raris, & compede neſtunt,
 Incautosque trahunt macularum vimine thynnos.
 Nec cepiſſe ſat eſt. Luctantur corpora nodis, 660
 Expectantque novas acies, ferroque necantur,
 Inficiturque ſuo permixtus ſanguine pontus
 Totus, cùm toto jacuerunt littore prædæ.
 Altera fit cædis cædes : ſcinduntur in artûs
 Corpora, & ex uno varius deſcribitur uſus. 665
 Illa datis melior ſuccis pars, illa retentis.
 Hinc ſanies pretioſa fluit, floremque cruoris
 Evomit, & mixto guſtum ſale temperat oris.

macularum vimine] Maculæ a
 piſcatoribus dicuntur retium for-
 mina, quæ pro ipſis retibus uſur-
 pantur. *Vimine* vimineâ texturâ,
 quam naſſam piſcatoriam vocant.

nodis] Retium quaſi fenestris,
 quæ, quanquam patefactæ, non
 prædæ fugam ſuppeditant.

novas acies] Nova thynnorum
 agmina.

ex uno] Ex uno corpore.

ſcinduntur in artûs] M. S. &
 Rom.

*ſcinduntur in artûs, corpore &
 ex uno.*

BUTIRIGIS.

Ita Bentlejus: Si enim, inquit,
corpora legas, tunc conſtructio
 erit, *ex uno uſu varius uſus*: Pro-
 ſus abſurdè. Cur ita? Nonne
 numerus ſingularis frequenter e
 plurali deducitur? Et cur non
ex uno corpore?

Illā datis melior] Hæ piſcium
 partes; ſucco extracto, ad garum
 coquendum deſtinatæ: illæ, ſuc-
 co retento, & ſale intromiſſo, ad
 communem cibum ſepoſitæ.

floremque cruoris] Id eſt, flo-
 ridum ſanguinem.

Hinc ſanies pretioſa] Garum,
 liquamen. SCALIGER.

Illa putris turba est : strages confunditur omnis,
 Permiscetque suas alterna in damna figuras, 670
 Communemque cibus usum succumque ministrat.
 At cùm cœruleo stetit ipsa simillima ponto
 Squamigerum nubes, terræque immobilis hæret,
 Excipitur vastâ circumvallata fagenâ,
 Ingentesque lacûs, & Bacchi dolia complet, 675

Humorisque vomit socias per mutua dotes ;
 Et fluit in liquidam tabem resoluta medulla.
 Quinetiam magnas poterunt celebrare salinas,
 Et pontum coquere, & ponti secernere virus,
 Cùm solidum certo distendunt margine campum, 680
 Adpelluntque suo deductum ex æquore fluctum,
 Claudendoque negant. Tum demum suscipit undas

Area,

Illa putris] Salsamenta muriatica. Idem.

confunditur omnis] Variâ ex strage oritur mixtura.

alterna in damna] Nam ea pars, quæ ad succum exprimendum conducit, de solido detrahit: illa, quæ ad retinendum, de fuc-co detrahit,

Communemque cibus] Et cibum & succum præbet.

Communemque cibus] Nam & garum & muria, cibus condiendi.

simillima ponto] Quando nubes piscium juxta littus immota manet, vix a mari ipso dignoscitur, ob cœruleum piscium colorem. Idem.

salinas] Salina locus est, in quo ex aquâ marinâ sal paratur. Duplici autem modo, coquitur sal, igne & sole. Igne quidem, cùm e puteis certis, aqua hausta

coquitur & coalescit igne in salem. Sole verò, cùm littus maris aratur, & certis anni temporibus, nempe a mense Majo ad mensem Octobrem, aqua maris in sulcos adfunditur, & ardore solis tandem in salem concrescit. FAYUS.

ponti secernere virus] Spumas maris, quæ in salem concrescunt, Dicitur autem virus ac venenum pelagi, quoniam nihil acerbius, nihil amarius. Idem.

Cùm solidum certo] Quando-cunque ii, qui salinas fabricant, partem campi margine quodam circumcingunt; & in hac parte, aream, in admissionem aquæ marinæ, ordinant.

Claudendoque negant] Ita locum claudunt, eò ut aqua ne effluat.

Tum demum suscipit undas] Malè a Bentlejo hoc modo sentius

Area, tum pontus per solem humore nitefcit.
 Congeritur ficcum pelagus, merfique profundi
 Canities emota, maris fpumæque rigentis
 Ingentes faciunt cumulos; pelagique venenum,
 Quo perit ufus aquæ succo corruptus amaro,
 Vitali fale permutant, redduntque falubre.

68;

At revoluta polo cùm primis vultibus Arctos
 Ad fua perpetuos revocat veftigia paffus,

690

mutatur; fcilicet *fufcipit auras area, tum pofito per solem humore nitefcit.* Quomodo dici poteft inquit, *tum demum fufcipit undas* poftquam undis repleta eft area? Non undis repleta, antequam opus perfectum, & area margine circumcingitur. Quando hoc opus abfolutum, tum area undas intra fe continet, & tum fufcipit. Sed Bentlejus non folum critici, & fcholialtæ, verum etiam auctoris partes agere ardet. Et quid nitefcit *pofito humore*? Area? Ridiculè. Area non nitefcit, fed fal, ex humore ponti in corpus folidum converfum vi folis. Ita quod antea humidum fuiſſet, nempe mare falinum, fit tandem folidum, nempe fal nitefcens.

per solem humore] Mare candeſcit in ſalem, aut mare ex ſuo humore, ardore ſolis, fit ſalipum corpus, & ſplendidum.

profundi merſi] Maris, cujus pars ſalina ex gravitatis legibus ſubſidit.

merſique profundi] Quid facit hic *merſi maris* clamat Bentlejus? Repone, *menſisque pr fundi.* *Se-poſita menſis*, ſervata, ſeparata, recondita. O hominem, plus

æquo ſibi tribuentem! Non ſentire potuit, *merſi profundi* eſſe ſalem *profundi maris* deorſum vergentem? Potuit certè. Sed ſuam auctoritatem (etiam ſi viveret auctor ipſe, & diceret ita eſſe rem, ut ſcripſerat) anteponeret, & exclamaret, *mentiris impudentiſſime.*

Canities emota] In aliam partem diſponitur ſalina materia, quæ merſa, aut in imâ parte areæ invenitur.

Ingentes faciunt cumulos] *Tumulos* in veteribus membranis. Bentlejus *cumulos* repoſuit, & laudabiliter. Porro *quodque erat ufus aquæ* in M. S. antiquis & multis aliis editionibus huius auctoris, ad unguem perfectum caſtigavit, & nunc legimus, *Quo perit ufus aquæ.* Ipſam auctoris ſcripturam hoc loco ſagaciſſimè odoratus eſt, ob quam cauſam, *omne tulit punctum.*

Quo perit ufus aquæ] Ob amaritudinem, aqua marina non in communem uſum hauritur: ſalubris vero redditur, quando in ſalem mutatur; ſal enim vitam ſuſtinet.

Nun-

Nunquam tincta vadis, sed semper flexilis orbe :
 Ac Cynosura minor cùm primâ luce refurgit,
 Et pariter vastusve Leo, vel Scorpius acer
 Nocte sub extremâ permittunt jura dici ;
 Non inimica feris tali sub tempore natus 695
 Ora feret : placidas reget in commercia gentes.
 Ille manu vastos poterit frænare leones,
 Et palpare lupos, pantheris ludere captis,
 Nec fugiet validas cognati fideris urfas,
 Inque artes hominum, perversaque munera ducet.
 Ille elephanta premet dorso, stimulisque movebit, 700
 Turpiter in tanto cedentem pondere cunctis.

Ille

Nunquam tincta] O hominem
 væcordem! nam si non tincta,
 quomodo oritur aut occidit?

SCALIGER.

Terras non subit Helice, ha-
 bitâ ratione sphæræ obliquæ, quâ
 polus ascendit suprâ horizontem
 a grad: 36 ad usque 90 grad.

Ac cynosura minor] Hos tres
 verius huc malè irreptos esse vult
 Scaliger. Verùm pace tanti viri
 dixerim, benè sequi constat. Cy-
 nosura enim, quæ minor est urfa,
 rectè oriri dicitur cum Scorpione,
 habitâ pari sphæræ ratione, quæ
 suprâ posita est de ortu Helices
 cum Leone. Oritur autem Cy-
 nosura pariter a fronte, pedibus-
 que nitens, quasi præruptum cœ-
 lum ascenderet. FAYUS.

Nocte sub extremâ] Ait tunc
 manè Leonem & Scorpionem oc-
 cidere, ac cynosuram cosmicè oriri.

SCALIGER.

Non inimica] *feret ora feræ* :
 & *gentis* nimirum ferinæ. Ha-
 rum enim genus, ab hoc poetâ, gens
 & populus non raro appellatur.

BUTIRIGIS.

Non feris erit inimicus. *In*
commercium id est, mansuetas feras
 reddet, ut, consuetudo, sive com-
 mercium, cum his contrahatur.

cognati fideris] Urfas terref-
 tres, quæ hujus astri âffines sunt.

perversaque muncra] Hominis
 etiam potiùs, quam bestię.

SCALIGER.

Quæ feris istis propria non
 sint, sed aliena prorsus & inusitata.
 Id est, humana officia, humanas
 artes, in quas aliquando ferociores
 feræ ducuntur. FAYUS.

Turpiter in tanto cedentem]
 Hic iterum errorem suum vindicat
 Bentlejus: qui versum ita legit,
Turpiter in tanto scandentem pon-
dere funes. Auctori longè alia
 mens est, alia verba: qui vult,
 bestiam

Ille tigrim rabie solvet, pacique domabit;
 Quæque alia infestant silvis animalia terras,
 Junget amicitia secum, catulosque sagaces.
 Has stellis proprias vires, & tempora rerum
 Constituit magni quondam fabricator Olympi.

705

* * * * *

Hiatus, non multum descendus.

Tertia Pleiadas dotabit forma sorores,
 Fœmineum rubro vultum suffusa pyropo,

705

In-

bestiam tanti ponderis, quæ homines facile opprimere potuit, timide & abjecte istis hominibus obsequi, qui humanas artes præcipiunt, & feras ad disciplinam aptas faciunt. *Quinam illi cuncti, homines an bestiae, ait Bentlejus?* Quomodo bestiis cedere potuit, cum sermo sit tantum de hominibus?

Has stellis proprias] Hos duos versus, de fine proœmii hoc in libro demptos, huc relegavit doctissimus Scaliger, libris nostris, adeoque omnibus refragantibus. Ego nihil mutaverim. Ibi autem, pro *has stellis* legitur ac *stellis proprias vires*, &c.

BUTIRIGIS.

Tertia Pleiadas] Multa hic desunt. Apertè videmus Manili-

um etiam Myriogenesin sphaeræ barbaricæ tractasse, saltem eam, quæ ad tertia apotelesmata pertinet. Docet enim ea pars, quæ sint lucidæ stellæ in XII signis. Ad quod præstandum, platice informabat tironem more suo. Dicebat enim quænam signa stellas claras, aut obscuras, aut tristes habeant. Nam in stellis observandis, veteres dixerunt, omnium clarissimas esse primæ magnitudinis, obscuriores secundæ, tristiores tertiæ, ac sic deinceps usque ad sextam magnitudinem. Ac primæ magnitudinis appellarunt, quarum diametros apparens est scrup. VIII. secundæ scrup. VI. tertiæ scrup. IV. quartæ scrup. III. quintæ scrup. II. sextæ scrup. I. Hæc methodo & numerum earum assecuti sunt. Nam primæ

mag-

Invenitque parem sub te, Cynosura, colorem,
 Et quos Delphinus jaculatur quattuor ignes,
 Delotonque tribus facibus, similique nitentem
 Luce Aquilam, & flexos artūs per lubrica terga. 710
 Tum quartum quintumque genus discernitur omni
 E numero, summāque gradūs, qui jungitur Angui.
 Maxima pars numero, censu concluditur imo,
 Quæ neque per cunctas noctes, neque tempore in omni
 Resplendet, vasto cœli summotā profundo. 715
 Sed cum clara suos avertit Delia cursūs,
 Cumque vagæ stellæ terris sua lumina condunt,

Merfit.

magnitudinis XV. observârunt : secundæ XLV. tertiæ CCVIII. quartæ CCCCLXXXIII. quintæ CCXVI. sextæ L. Tot ergo fixas observârunt, quarum quidem usus in Apotelesmatīs. SCALIGER.

forma] Tertia stellarum species.

Et quos Delphinus] Id est, tertia forma dotabitur aut ornabit stellas Delphini.

flexos artūs] Id est, volumina magni Draconis, qui interfusus latetur inter utramque urfam.

FAYUS.

Hoc recentiorum codicum, affirmat Bentlejus, commentum esse, & sensu carere.

Reponit, *per lubrica terga dracones*. Et hoc quidem MS. veterum fide caret. *Dracones* longè a verborum structura aberrat; simile aut verisimile verbum non invenitur enim in versu. Est omnino prorsus *Bentlejanum*.

Subintelligitur, *Anguem qui habet flexos, &c.*

Tum quartum quintumque] Id est, quarta & quinta species magnitudinis, nōscitur ex numero &

summā distantiae, quæ angui conceditur. Sed Bentlejus clamat, hæc portentose corrupta sunt: & ille corruptiora facit.

Maxima pars] Locus feliciter a Bentlejo restitutus. In codicibus & veteribus & novis *maxima per minimos*: quod obscuritate laborat. Auctor dicit, major pars stellarum sextæ magnitudinis aut imæ: ultra quam non Astronomi rationes computant.

Sed cum clara suos] Hoc sensu. Quandocunque Luna recedit, cursum supernum deferens, & infernum cursum, aut cursum subter terras occipit.

MS. & Rom. *advertit*, sed librariorum vitio, ut Bonincotrii ostendit adnotatio, interpretantis, *avertit*. BUTIRIGIS.

Cumque vagæ stellæ] In plurimis editionibus, *cumque vaga est illa*; sed quid est hoc, rectè inquit Bentlejus? Cum Luna *vaga est*? Atqui semper *vaga est*; perpetuum est hoc Lunæ epitheton.

Emen-

Merfit & ardentes Orion aureus ignes,
Signaque transgressus mutat per tempora, Phœbus,
Effulget tenebris, & nocte accenditur atrâ.

720

Tunc conferta licet cœli fulgentia templa
Cernere seminibus densis, totisque micare
Floribus, ut siccæ curvum per littus arenæ :
Nec spatium stellis, mundo nec cedere summam :
Sed quot eant semper nascentes æquore fluctûs,

725

Emendatio nunquam satis laudanda, *Cumque vagæ stellæ, &c.* "Hoc enim dicit Manilius, pro-
"miscua stellarum plebs, quam
"ipse sextæ magnitudinis facit
"aut imæ, plenilunio non videtur;
"sed tan tùm cum Luna, & plane-
"tæ, & Orion subter terras sunt :
"necnon tempore brumali, tum
"enim, cum non aliorum siderum
"splendore obruantur, noctibus
"tenebrosis effulgent." Hactenus
sagacissimus ille vir Bentlejus, sed
non omnibus horis sapit. Cui quo-
dammodo assentit SCALIGER.

Signaque transgressus] Id est,
cum Sol æstiva signa deferit trans-
grediendo, & signa brumalia in-
greditur : Et hoc modo mutat æ-
stiva signa brumalibus.

Tunc conferta licet] Fornices
cœli, seu concava cœli facies, quæ
oculis cernitur. FAYUS.

seminibus densis] Stellulis, quæ
quasi stellarum sint semina, aut
flores niveâ luce micantes : quas
non oculis, sed ope telescopii per-
cipere est : & quæ multæ per
viam cœli seminantur, quam Lac-
team vocant. Idem.

Sed Bentlejus reponit ex ar-
bitrio *luminibus* pro *seminibus*,
sed quidem non ex fide MS. Vet.
aut codicum. Deinde posteriorem
versûs partem lacerat, & suæ limæ
labores interponit, sed heu ! fri-
gidos. *Totumque micare stipatum*
stellis mundum inserit pro impe-
rio, quod a verborum texturâ, in
plerisque editionibus occurren-
tium, longè abhorret. Ergo ca-
vendum est, nè in tanti verba
magistri juremus.

Nec spatium stellis] Ni fallor,
hoc vult Manilius. Spatium non
cedit stellis, cum stellæ non sint
plures numero, quam spatium sit,
quod occupent : & stellæ non ce-
dunt spatio, quam rem verba, *nec*
mundo cedere summam, significant,
cum spatium sit non majus quam
stellarum numerus. Quare &
stellæ & spatium æqualiter sibi
invicem respondent, & inter se
paria faciunt. *Nec mundo cedere*
summam, id est, nec stellarum
summam credamus universo mun-
do aut spatio cedere.

Quot delapsa cadant foliorum millia silvis,

Amplius hoc ignes numero voltare per orbem. 730

Utque per ingentem populus describitur urbem,

Præcipuumque patres retinent, & proximum Equester

Ordo locum; populumque Equit, populoque subire

Vulgus iners videas, etiam sine nomine turbam:

Sic etiam in magno quædam respublica mundo, 735

Quam natura facit, quæ cœli condidit orbem.

Sunt stellæ procerum similes, sunt proxima primis

Sidera, suntque gradûs, atque omnia jura priorum.

Maximus est populus, summo qui culmine fertur,

Cui si pro numero vires natura dedisset, 740

Ipse

etiam sine nomine turbam] Vulgus dicit & iners, & turbam sine nomine. Ob inertiam igitur, & ob ignobilitatem vulgus notat. Bentlejus malè corrigit, *et jam sine nomine*. Quare ita? quasi *vulgus & turba sine nomine* diverſi ordinis? Nequaquam. In ordinibus enim enumerandis, vulgus est ordinis infimi, & quomodo infra infimum descendat numeratio? pari errore dicamus, *celsus supra celsissimum*.

quædam respublica mundo] Omni laude proſequendus est Bentlejus, qui hunc verſum ita legit. Cæteri editores legunt, *quædam respondere mundo*, etiamſi quantitatis violatio obſtet. Exiſtimat Bentlejus, quòd *Respublica* compendioſe in MS. *Reſp.* extabat: & inde librariorum errores, *pendere, pondere*. Ex hâc conjecturâ ingenii acutiſſimi venam re-

ſeravit, & propter hujus nodi ſolutionem, *ſemper bonos, nomenque ejus, laudesque manebunt*.

natura facit] In nonnullis editionibus, *hæc natura facit*: at ſi reponas *quam natura facit*, cum verbo *respublica* in verſu priorè concordat. Ita locum ordinat Bentlejus & emendat nare.

atque omnia jura priorum] Aliter, *atque omnia juncta priori*. Sed ex his verbis ſenſus vix elici poteſt. Cui enim priori? Namne quid prius ante memoratum. Hujus etiam emendationis auctor Bentlejus, & hunc ducem viæ ſequamur.

Cui ſi pro numero] MS & Rom. *Cujus pro numero vires natura dedisset, &c.* cum ellipſi *ovidiæ* *indivisi* latinis auribus non inſolente. Quod vel illæ tritæ in vulgo locutiones docent, *abſque me fuiſſet, &c.* Ita ſenſus; ſi ignis

Ipse suas æther flammæ sufferre nequiret,
Totus & accenso mundus flagraret Olympo.

vires stellis natura dedisset, earum non potuit; tota enim rerum
numero aptè respondentes, cœlum compages exureretur.
tantum flammæ impetum ferre BUTIRIGIS,

I N D E X

Rerum memorabilium quæ in Manilio
continentur.

Prior numerus paginam, alter versum notat.

A.
A Bliguritorum genitura, 184. 531.
Ægyptii inventores Astronomiæ, 3. 44.
Ærarii custodum genitura, 231. 353.
Æmilia gens, 45. 793.
Africa, 192. 650.
Agilium genitura, 214. 59. 220. 158. 238. 453. 248. 630.
Agricolarum genitura, 183. 516. 227. 270.
Agrippa, 45. 795.
Amicitiae raræ exempla, 87. 600.
Andromeda, 20. 349. 243. 534.
Anguis fidus, 23. 404.
Ejus magnitudo, 255. 712.
Antichthonæ, 14. 238.
Antistites & æditimi, 231. 338.
Aquarii regiones, 201. 788.
Aquila fidus, & ejus magnitudo, 20. 342. 240. 490.
Aquilices, 167. 255.
Ara fidus, 24. 410. 230. 333.
Arabicus sinus, 192. 646.
Arctophylax, 18. 315.
Arcturus, 18. 317. 231. 351.
Argo, 23. 401. 212. 34.
Arma venatoria, 222. 200.
Armorum studiosi, 165. 225.
Arietis regiones, 197. 734.
Astrologi & Mathematica, 161. 157. 168. 262.

Athla, 12. 43. 112.
Aucupum genitura, 232. 361.
Augusti genitura, 82. 507.
Auratorum & aurificum genitura, 241. 510.
Aurifossorum genitura, 242. 519.
Auriflaturum genitura, 242. 527.
Axis, 16. 278.

B.
Bellerophontis genitura, 216. 95.
Bellicoforum genitura, 165. 217. 241. 502.
Bestiariorum genitura, 163. 181.
Brutus, 44. 782.
Bubulcorum genitura, 218. 123.

C.
Cæporum genitura, 184. 526.
Cæsaris, interitus, 155. 57.
Calculatorum genitura, 164. 202.
Camillus, 44. 781.
Cancræ regiones, 198. 748.
Canicula, 22. 385. 223. 205.
Cannensis cædes, 154. 37.
Canopus, 12. 215.
Capella fidus, 21. 363. 218. 131.
Caprariorum genitura, 217. 114.
Capricorni regiones, 200. 780.
Cardines geniturarum, 98. 786.
Cardinum intervalla, 101. 839.
Cardinum vires, 99. 806.
Carrucariorum genitura, 231. 343.
Caspium mare, 191. 641.

Cassiopea, 20. 353. 241. 508
 Cato, 45. 794.
 Centaurus, 23. 407.
 Cepheus, 20. 353. 238. 454.
 Cetus fidus, 24. 422. 249. 652.
 Chaldaei Astronomiae inventores,
 3. 43.

Cicero, 44. 797.
 Cinædorum genitura, 183. 512.
 Circuli paralleli, 32. 563.
 Circulus æquinoctialis, 33. 575.
 Circulus Antarcticus, 84. 589.
 Circulus Arcticus, 32. 566.
 Claudia gens, 45. 792.
 Clælia, 154. 33. 44. 777.
 Cocles, 44. 778.
 Coluri, 33. 603.
 Cometae, 45. 802.
 Cometarum significationes, 49.
 885.

Configurationes signorum, 69.
 294.

Corona, 18. 318. 225. 251.
 Corvinus, 44. 779.
 Corvus fidus, 23. 406.
 Cossus, 44. 785.
 Crater fidus, 23. 407. 224. 233.
 Curiatii & Horatii, 154. 34.
 Curius, 44. 784.
 Cursorum genitura, 215. 86.
 220. 160.
 Cygnus fidus, 19. 336. 54. 31.
 Cynotura, 17. 298. 253. 692.

D.

Dæmonion Phœbus, 91. 105.
 Dæmonion in XII. domibus, 104.
 896.
 Dea, 915. 105.
 Decani, 169. 292.
 Decii, 44. 786.
 Delphinus, fidus, 20. 345. 236.
 422.

Deltoton, 20. 352. 255. 709.
 Decorum tutela, 78. 431.
 Deltotonum genitura, 215. 83.

Dextra & sinistra signa, 69. 284.
 Dicacium genitura, 219. 143.
 Dierum inæqualitas, 124. 247.
 Secundum climata, 128. 307.
 Dierum mensura sub æquinoctio,
 128. 315.

Ditis janua, 918. 105.
 Dodecatemoriôn, 91. 672.
 In dodecatemoriis, 94. 715.
 Domorum XII. Chronocratoria,
 144. 560.

Ecliptica signa, 202. 807.
 Elementorum dispositio, 8. 148.
 Eloquentium & facundorum ge-
 nitura, 163. 192.
 Equorum domitores, 166. 231.
 Equus fidus, 20. 347. 248. 629.
 Europa, 193. 672.
 Exlegum genitura, 240. 498.

F.

Fabius, 44. 787. 154. 39.
 Fabricius, 44. 784.
 Felix in XII domibus, 104. 887.
 Fides fidus, 235. 415.
 Flaturariorum genitura, 167. 245.
 Fortuna in XII domibus, 926.
 106.
 Fortunæ imperium, lib. 4. in
 Proœmio.
 Fortunæ fors, 119. 176.
 Fugacium genitura, 249. 644.
 Funambulorum genitura, 249. 849.

G.

Garrulorum genitura, 187. 568.
 Garum, 250. 666.
 Geinellorum Genitura, 188. 576.
 Gemini, 198. 746.
 Gladiatorum genitura, 165. 222.
 Grassatorum genitura, 249. 645.

H.

Hannibalis mors, 154. 41.
 Helice, 17. 295. 253. 689.

Heniochus;

Heniochus, 21. 361. 214. 67.
 Hesiodi georgica, 53. 19.
 Hesiodi Theogonia, 53. 12.
 Hædi fidus, 21. 364. 216. 101.
 Horoscopus, 121. 203. 139. 484.
 Hortulani & olitores, 226. 254.

I.

Ingeniculus, 18. 314. 249. 641.
 Infidiatores & infesores, 249. 645.
 Italia Libræ subiecta, 199. 763.
 Jugulæ fidus, 221. 173.
 Julia gens, 45. 796.
 Jurisperitorum genitura, 164. 206.

L.

Lacteus circulus, 39. 681.
 Heroum receptaculum, 43. 758.
 Lanificum genitura, 160. 128.
 Lascivorum genitura, 217. 107.
 229. 314.
 Legislatorum genitura, 185. 542.
 Leoni regiones subiectæ, 198. 749.
 Lepus fidus, 23. 401.
 Liberalium genitura, 168. 266.
 Libidinosorum genitura, 219. 142.
 Libræ regiones, 199. 763.
 Livius, 44. 788.
 Lunæ deliquium, 12. 220.
 Lycurgus, 43. 770.
 Lyra fidus, 19. 323. 230. 317.

M.

Magistratum genitura, 229. 310.
 Mansuetarii, 166. 232. 253. 695.
 Marcellus, 44. 785.
 Margaritarii, 234. 394.
 Marii victoria, 154. 44.
 Marius victus, 155. 45.
 Marti & Pfylli, 233. 384.
 Menander, 239. 479.
 Mensores libripendes, 164. 203.
 Mercatores, 161. 166.
 Mercurius, 3. 33.
 Meridianus, 36. 634.
 Messeniæ bellum, 13. 110.

Metallarii, 166. 240.
 Metelli, 45. 793.
 Metellus, 156. 68.
 Mobiles & leves, 167. 252.
 Molles & effeminati, 219. 144.
 Muliones, 343. 231.
 Mulomedici, 231. 346.
 Mundi forma, 12. 213.
 Mundi origo, 7. 118.
 Mundi & culti, 226. 265.
 Musici, 161. 152. 183. 521.
 Mutius, 153. 31.

N.

Navicularii, 168. 271. 187. 562.
 212. 39.
 Navigantium genitura, 162. 172.
 Naumachi, 169. 283.
 Natatores & Urinatores, 236. 421.
 Nero, 44. 783.
 Notarii, 164. 196.
 Notia sidera, 25. 435.

O.

Octo topi, 102. 851.
 Ophiuchus, 19. 330. 233. 382.
 Orion, 22. 376. 214. 56.
 Orizon, 37. 647.

P.

Pædagogorum genitura, 233. 460.
 Palamedis genitura, 164. 203.
 Papirius, 44. 783.
 Peregrinantium genitura, 182. 405.
 212. 22.
 Perseus, 20. 349.
 Persicum mare, 192. 644.
 Petauristæ, 237. 444.
 Phænomena Borealia, 16. 274.
 Phænomena Australia, 21. 372.
 Philoctetes, 228. 292.
 Piscatores, 169. 281. 222. 188.
 234. 391. 249. 653.
 Piscibus regiones subiectæ, 201. 789.
 Piscis Notius, 212. 23.
 Pistores, 167. 346. 227. 279.

Plato,

Plato, 43. 771.
 Plindes, 21. 370. 219. 140.
 254. 10.
 Pompeii interitus, 155. 55.
 Pompeii triumphus, 44. 790. 155. 52.
 Poriena, 156. 66.
 Porta laboris, 103. 869.
 Prodigorum genitura, 168. 266.
 Prophetæ, 231. 340.
 Pugiles, 220. 161.

Q.

Quadrigarii, 166. 229.
 Quæstiores capitales, 235. 416.

R.

Rapacium genitura, 240. 496.
 Remus & Romulus, 199. 767.
 Rotunditas Divina, 12. 210.

S.

Sagittariorum genitura, 167. 247.
 Sagittarius, 228. 286.
 ejusdem genitura. lb.
 Salinarii, 251. 678.
 Salis confectio, 251. 679.
 Salomonæ genitura, 216. 89.
 Sallamentarii, 249. 656. 250. 668.
 Saltatores & Scenici, 229. 316.
 Sanctimonii insignium, 187. 565.
 genitura.
 Satellites, 241. 506.
 Scorpionis regiones, 199. 768.
 Sectorum & cognitorum genitura,
 220. 312.
 Seditio, 218. 122.
 Sepulchrii, 226. 262.
 Servius, 164. 210.
 Severorum genitura, 238. 455.
 Signa Antartica, 25. 446.
 Signa asyndeta, 75. 386.
 Signa averia, 64. 197.
 Signa biformia, 62. 169.
 Signa communia, 66. 230.
 Signa contraria, 76. 400.
 Signa currentia, stantia, 66. 244.

Signa debilia, 67. 236.
 Signa 12 Zodiaci, 15. 262.
 Signa diversa, 78. 430.
 Signa dupla, 62. 174.
 Signa ferina, 61. 156.
 Signa fessa, 67. 249.
 Signa gemina, 61. 159.
 Signa hexagona, 73. 356.
 Signa humana, 61. 155.
 Signa jacentia, 65. 221.
 Signa masculina, feminina, 61. 19.
 Signa nocturna, diurna, 64. 203.
 Signa singularia, 74. 174.
 Signa terrestria, aquatica, 66. 244.
 Signa tropica, 68. 265. 89. 643.
 Signorum apotelesmata, 102. 888.
 Signorum chronocratoria, 144.
 560.
 Signorum consensus, 80. 464.
 Signorum obliquitas, 123. 225.
 Signorum triplicitates, 83. 518.
 Signorum tutela, 79. 451. 195.
 694.
 Simplicium genitura, 163. 186.
 Socrates, 43. 771.
 Solon, 43. 770.
 Spica fidus, 227. 268.
 Stellarum magnitudo, 257. 734.
 Stellarum & solis forma, 11. 207.
 Subulcorum genitura, 218. 123.

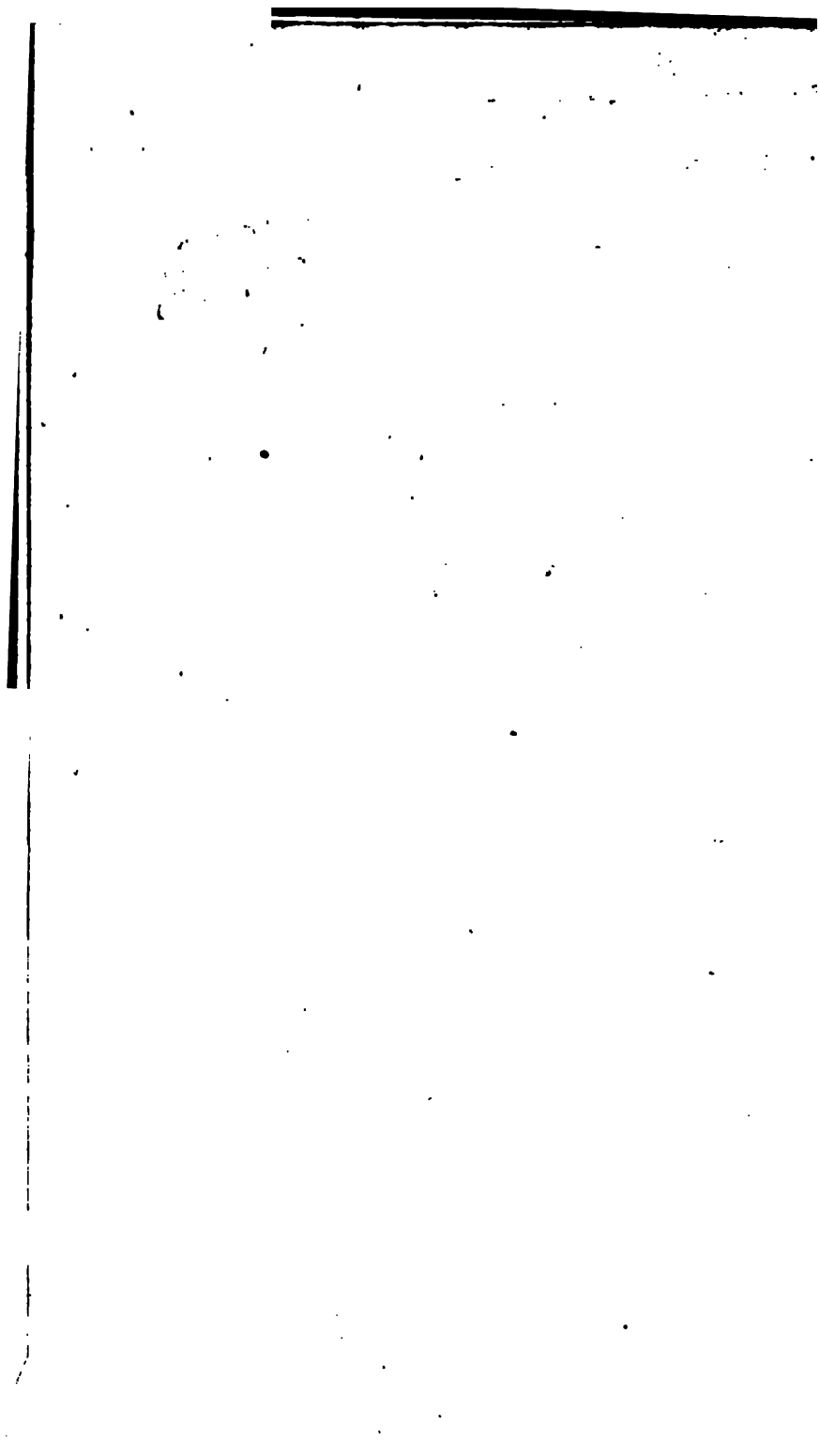
T.

Taciturnorum genitura, 161. 149.
 Tauri regiones, 198. 743.
 Temporis æquatio diurni, 134.
 404.
 Temporis nocturni æquatio, 135.
 424.
 Temporis hyemalis æquatio, 136.
 444.
 Temporum tutela, 141. 510.
 Temulentorum genitura, 217.
 118.
 Theocritus, 54. 40.
 Terra in medio mundi, 9. 169.
 Terra rotunda, 11. 203.

Trescl.

- Tessellatorum** genitura, 241. 512.
Tetragona, 68. 282.
Teucris genitura, 228. 291.
Tibicinum genitura, 230. 325.
Tortores & carnifices, 236. 419.
 247. 616.
Thrasimeni clades, 154. 39.
Tragœdorum & comœdorum ge-
 nitura, 238. 462.
Trepidorum genitura, 160. 137.
Trigona, 68, 276.
Tropicus Cancris, 33. 568.
Tropicus Capricorni, 33. 582.
Typhonis sedes, 103. 873.
- V.
- Venditatores**, 160. 138.
Vestiarii, 160. 132.
Violenti & iracundi, 224. 218.
Virginis regiones, 198. 753.
Univerſi dimenſio, 30. 540.
Voluptarii, 161. 154.
Urbium conditores & everſores,
 186. 548.
Urfæ cœleſtes, 16. 274.
- X.
- Xerxes**, 156. 65.
- Z.
- Zodiacus**, 38. 665.

F I N I S.

[REDACTED]

[REDACTED]

